

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Amira'nın Kızı

Yervant Sırmakeşhanlıyan

ROMAN

Amira'nın Kızı

Yervant Sırmakeşhanlıyan

Ermeniceden çeviren: Tomas Terziyan

u s u l g e r e ğ i

Bu kitap Yervant Sırmakeşhanlıyan'ın (Yeruhan) ilk kez 1904'te *Merjıwadz ser* (Reddedilen Aşk), 1910'da ise bazı değişikliklerle *Amirayin ağçığı* (Amira'nın Kızı) adıyla tefrika edilen Ermenice romanının çevirisidir. Daha sonra kitap olarak çeşitli tarihlerde yayımlanan eserin Türkçe çevirisi için 1993'te Antilyas'ta [Lübnan] yapılan basımdan yararlanıldı (Yeruhan, *Yerger* [Eserleri] içinde, Kilikya Ermeni Gatöğigosluğu yayını).

Özgün metinde geçen Türkçe ve Batı dillerindeki kelimeler *italik* dizildi; bazı kişi ve kavramlarla ilgili olarak dipnotlarla açıklama yapıldı. Kitabın başında yazarın yaşamöyküsüne ve aşına olmayanlar için "Amira" unvanının tarihsel gelişimini açıklayan bir özet metne yer verildi.

Türkçe yazımda Ömer Asım Aksoy'un *Ana Yazım Kılavuzu* (Epsilon Yay.) temel alındı, Necmiye Alpay'ın *Türkçe Sorunları Kılavuzu*'ndan (Metis Yay.) yardımcı kaynak olarak yararlanıldı.

y a y ı n c ı n ı n n o t u

AMİRA'NIN KIZI

Aras Yayıncılık
İstiklal Caddesi, Hıdivyal Palas 231/Z
34430 Tünel, Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 252 65 18 - 243 06 02
Fax: (0212) 252 65 19
info@arasyayincilik.com
www.arasyayincilik.com
Sertifika No: 10728

ARAS - UÇU 207

Amira'nın Kızı
Yervant Sırmakeşhanlıyan

Çeviri
Tomas Terziyan

Yayına Hazırlayan
Rober Koptaş - Artun Gebenlioğlu

Redaksiyon
Artun Gebenlioğlu - Karin Karakaşlı

Düzeltili
Onur Koçyiğit - Günnur Aksakal

Kapak Tasarımı
Aret Gıcır

Kapak Fotoğrafı
Photo Phébus, 1912 civarı, İstanbul

© Aras Yayıncılık, 2018
ISBN 9786052100172

Baskı ve Cilt
Sena Ofset, 2. Matbaacılar Sitesi 4NB7-9-11 Topkapı-İstanbul
Tel: (0212) 613 38 46 / Sertifika No: 12064

Nisan 2018, İstanbul

AMİRA'NIN KIZI

YERVANT SIRMAKEŞHANLIYAN

ERMENİCEDEN ÇEVİREN
TOMAS TERZİYAN

YERVANT SIRMAKEşHANLIYAN
Yeruhan (1870 - 1915)

Yervant Sırmakeşhanlıyan (Yeruhan)

Yazar, gazeteci, çevirmen ve eğitimci Yervant Sırmakeşhanlıyan, namı diğer Yeruhan, Temmuz 1870'te İstanbul Hasköy'de dünyaya geldi. Semtin Nersesyan Mektebi'nde okudu. 1886'da Nersesyan'dan mezun olduktan sonra, o yıl açılan Getronagan Lisesi'ne kaydoldu. İleriki yıllarda önde gelen Ermeni aydınlarından biri olacak Arşag Çobanyan sınıf arkadaşıydı. Getronagan'da başarısız bir öğrencilik dönemi yaşadı. İkinci öğrenim yılının sonunda sınıfta kaldı. Okulun müdürü ve Ermenice hocası Minas Çeraz onun bir zanaat öğrenmesinin daha iyi olacağını söyledi. Okulu bırakmasına rağmen, Getronagan'da geçirdiği iki yıl onun düşünsel gelişiminde derin izler bırakacaktı.

Bir meslek edinmek gayesiyle, süs eşyaları ticaretiyle uğraşan birinin yanında işe girdi, ancak kısa bir süre sonra, bu kez ustası, ticarete yeteneğinin olmadığını, okumasının daha iyi olacağını söyleyerek onu işten çıkardı. Bir süre hangi mesleği yapmak istediğine karar vermeye çalıştıktan sonra yazar olmak amacıyla kendi kendini yetiştirmeye başladı. İki buçuk yıl boyunca klasik yazarları, özellikle Yunan klasiklerini ve yeni gerçekçileri okudu. Mükemmel derecede Fransızca öğrendi ve birçok önemli eserle yakından tanışma fırsatı buldu.

İlk çalışmalarını 19 yaşında yayımladı. 1889'da dönemin en önemli Ermenice süreli yayınlarından *Dzağig'de* (Çiçek) ilk yazısı çıktı. Ermenice tiyatronun Kafkasya'daki kurucusu olan Kapriyel Suntukyan'ın eseri *Bebo'nun* Hasköy'de sahnelenmesinin ardından Ermenice harfli Türkçe

Ceride-i Şarkîye gazetesinde çok beğenilen tiyatro fıkraları yazmaya başladı. 1890'ların sonlarına doğru, ünlü öykü yazarı Levon Paşalyan'ın Osmanlı hükümetinin kovuşturmalarından kaçarak yurtdışına gitmesi üzerine, dönemin önemli yazarlarının eserlerini yayımlayan ve bir kuşak genç edebiyatçı için okul işlevi gören *Arevelk* (Doğu) gazetesinin yayın müdürü yardımcılığına getirildi. Başlangıçta gazetenin haber bölümünü yönetti, daha sonra tefrikaların tercümelerini üstlendi. 1891'de aynı dergide yayımlanan "Babugı" (İhtiyar) adlı hikâyesiyle dikkat çekti. Arpiar Arpiaryan, Hrant Asadur, Krikor Zohrab ve Dikran Gamsaragan gibi ünlü yazarların övgüsünü kazandı. Bu dönemde *Arevelk*'in yanı sıra Krikor Zohrab yönetimindeki *Masis* dergisinde de yazıları yayımlandı. 1890'lı yıllarda Alphonse Daudet'nin *Jack*'i, Hector Malot'nun *Ailecek*'i, Jules Lermina'nın *Paris Kurtları*, Jules Mary'nin *Karanlık Güzel*'i gibi bir dizi Fransızca romanı Ermeniceye çevirdi; *Ailecek*, Fransız Akademisi'nin çeviri ödülüne değer görüldü.

1896'da Osmanlı Bankası'nın Ermeni militanlarca basılmasının ardından İstanbul'un Ermeni nüfusuna yönelik şiddet olayları ve sonrasında başlatılan sürek avı nedeniyle Bulgaristan'a kaçtı. Yazarlık ve gazetecilik yapmaya sürgünde de devam etti. Varna'ya yerleşti ve 1898'de, Romanyalı hikâyeci Vartan Meşduçyan'la birlikte, particilik ve tarafgirlikten uzak siyasi-edebi bir yayın olmasını hedeflediği *Şarjum* (Hareket) gazetesini çıkarmaya başladı. 1900'de, ülke dışına dağılan Ermeni edebiyatçılar için bir forum oluşturmak amacıyla yayına başlayan *Şaviğ* (Yol) dergisini yayımladı. İstanbul'daki *Püzantion* (Bizans), *Jamanak* (Zaman) ile Paris'teki *Anahid*'de çeşitli mahlaslarla hikâyeler, yazılar yayımladı. Kendi bulduğu "Yeruhan" mahlasını, ilk

kez bu dönemde, Paris'teki kalem arkadaşı Arşag Çobanyan'ın *Anahid*'inde kullanmaya başladı. Ermenice "lime lime edilmiş pamuk artıkları" anlamında "Yerukh" ile "an" ekinin birleşiminden meydana gelen bu ad, Sırmakeşhanlıyan'ın kendisine yakıştırdığı, konar-göçer, çileli hayatına bir göndermeydi. İstanbul'a gönderdiği yazılar, çoklukla Bulgaristan'daki göçmen Ermenilerin yaşadıkları güçlüklerle ilgiliydi. *Püzantion*'un başyazarı Püzant Keçyan, kullandığı "Aşuğ" (Âşık), "Kağtagan" (Göçmen), "Y. Kağtagan", "Yervant", "Şavarş", "Y. K.", "Y. S." gibi mahlasların ona ait olduğunun anlaşılması üzerine yazılarını durdurmak zorunda kaldı.

Tamamlanmamış romanı *Kağtaganneri* (Göçmenler) 1900'de *Şaviğ*'de yayımlandı. Kimi çekişmeler nedeniyle derginin yayını son bulunca, 1902'de, bir süre çok zor şartlar altında yaşadığı, Bulgaristan'ın Balçık kasabasına çekildi. 1902 ile 1904 arasında Varna'daki Ermeni okulunda Ermenice öğretmenliği yaptı. Ünlü matbaacı Onnig Parseğyan'ın Bulgaristan'da kurduğu matbaada basılan *Vibateri*'te (Roman Dergisi) faal olarak çalışmaya başladı ve 1904'te, daha sonra *Amirayin ağçığı* (Amira'nın Kızı) adıyla yayımlanacak olan romanının ilk versiyonu *Merjwadx ser* (Reddedilen Aşk), burada kısımlar halinde basıldı.

Sırmakeşhanlıyan, 1904'te Bulgaristan'dan ayrıldı ve kendisi gibi pek çok Ermeni aydınının Abdülhamit istibdatından kaçarak yerleştiği Mısır'a geçti. Burada da yazarlık, gazetecilik ve eğitim işleriyle uğraştı. İskenderiye ve Kahire'deki Ermeni okullarında öğretmenlik yaptı. İskenderiye'de kendisi gibi 1915'te öldürülecek olan yazar ve eğitimci Sımpad Pürad ile birlikte aylık *Sisvan* dergisini yayımladı. 1905'te, yazarlıktaki ustalarından biri olan Ar-

piar Arpiaryan'ın partiler arası bir çekişme nedeniyle bir suikasta kurban gitmesi üzerine, onun çıkardığı *Lusaper* (Aydınlatan) gazetesinin başyazarlığını üstlendi ve bu görevi 1908'e kadar sürdürdü. 1908'de 2. Meşrutiyet'in ilanı ve Jöntürklerin idareyi ele almalarıyla birlikte sürgündeki diğer Ermeni aydınlar gibi Türkiye'ye döndü. Ağustos 1908'de *Arevelk*'in yayın yönetmenliğine getirildi. Aynı yıl, bir zamanlar başarısız bir öğrenci sayılarak ayrılmak zorunda kaldığı Getronagan Lisesi'nin Ermenice hocalığına getirildi, fakat okulda Meşrutiyet'in ilk aylarında hüküm süren disiplinsizlik yüzünden ancak Aralık 1909'a kadar görev yapabildi.

Bu dönemde, Sultan Abdülhamit zamanında faaliyeti durdurulan Ermeni Milli Meclisi'nin yeniden kurulmasıyla Bayburt temsilcisi olarak seçildi. 1910'da, 1904'te yayımladığı *Merjwadz ser* (Reddedilen Aşk) romanını gözden geçirerek *Amirayin ağçığı* (Amira'nın Kızı) başlığıyla *Arevelk*'te tefrika etmeye başladı.

Amira'nın Kızı, 20. yüzyıl başında Ermenice edebiyatın en çok dikkat çeken romanlarından biridir ve Yeruhan'ın başlıca eseri olarak kabul edilir. Yazarın doğduğu Hasköy, romanın mekânıdır – metinde daima H...köy adıyla geçer. Ermeni toplumundaki çarpıklıkları ele alan roman, özetle, farklı yaradılış ve ahlakta dört ana karakter etrafında gelişir. Apkarak, çıkarıcı sözde entelektüeli; Arşag, derin bir yozlaşmışlık çukurunda bocalayan zengini; Sofi, ihtirasın lekelediği saf aşkı; Hampig ise acı çeken erdemli yoksulu temsil eder. Sofi, Arşag ve Hampig'in rol aldığı dokunaklı sergüzeşt, 19. yüzyıl sonlarından çeşitli tipler, karakter tahlilleri, farklı toplum kesimlerinden yansımalarla doludur. Romanda varlıklı, devlet kademeleriyle içli dışlı

ve imtiyazlı Amira sınıfı, modernleşmeyle değişip dönüşen Osmanlı Ermeni toplumsal gerçekliği içinde ömrünü tamamlayan bir müessese olarak resmedilir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin uyguladığı politikanın sertleşmesiyle *Arevêk* birkaç kez kapatıldı; iktidarı eleştiren, yapılan haksızlıkları ifşa eden yazılar yasaklandı. Sırmakeşhanlıyan gazetede ki görevinden Temmuz 1910'da istifa edip burada sadece gayriresmi olarak çalışmaya devam etti. Yeniden eğitim faaliyetine döndü ve Üsküdar Surp Haç Okulu'nun müdürlüğünü üstlenerek 1913 yılı ortalarına dek bu görevi sürdürdü. Bu sürede, gazetecilik yaparken ara verdiği edebi çalışmalarına yeniden başladı ve 1912'de *Harazad vorti* (Öz Evlat) romanının yayımlandığı *Vosdan*'ın (Payitaht) yanı sıra, *Şant* (Yıldırım), *Hay kra-ganutyun* (Ermeni Edebiyatı) dergileri ile ünlü salnameci Teotig'in *Amenun daretsuytsi* (Herkesin Yıllığı) yıllığında çalıştı. On hikâyesini içeren *Gyankin meç* (Hayatın İçinde) başlıklı kitabı 1911'de yayımlandı. 1913'te, Édouard Driault'nun *La question d'Orient depuis ses origines jusqu'à nos jours* (Başlangıçtan Günümüze Şark Meselesi) başlıklı kitabını Ermeniceye çevirdi.

1913'te Anadolu'daki en önemli Ermeni okullarından Getronagan Lisesi'nin müdürlüğü göreviyle Harput'a gitti. Uzaktan acı ve yoksunluklarını izlediği halkının yaşadıklarına yakından tanık olmak, kaderlerini paylaşmak arzu-sundaydı. Burada taşra hayatını inceledi, gazete ve dergilere yazılar gönderdi, gezi notları tuttu. Harput yöresinde halkın ağır yaşam şartlarını, maruz kaldıkları adaletsizlik ve baskıları dile getiren makaleler yazdı. Bu dönemde, 1915'te yaşanacak olan soykırım felaketinin habercisi olaylar uç vermeye başlamıştı. 1914'te kaleme aldığı bir

mektubunda, “Her şey pamuk ipliğine bağlı. Bir daha ne zaman göreceğiz birbirimizi? Belki de, kim bilir, hiç görüşemeyiz...” diye yazacaktı. 1 Mayıs 1915’te Harput’un önde gelen diğer Ermenileriyle birlikte tutuklandı. Gruptakiler işkence ve hakaretlere maruz kaldıkları birkaç günden sonra arabalara bindirildi ve Diyarbakır yolu üzerinde, Masdar Dağı’nın Deve Boynu mevkiinde öldürüldü. Eşi ve iki çocuğu da daha sonra, tehcir adı altında yapılan ölüm yürüyüşü sırasında hayatlarını kaybettiler.

Kaynaklar:

- Arti haygagan kraganutyun* (Çağdaş Ermeni Edebiyatı), Hamazkayin Yayınları, Beyrut, 1994, Cilt II, s. 154-159.
- Pars Tuğlacı, *Ermeni Edebiyatından Seçkiler*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 361-362.
- S. V. Hovhannesyan, “Yeruhan (Yervant Sırmakeşhanlıyan)”, *Sosyal Bilimler Bülteni*, No. 8, Ermenistan, 1966, s. 55-68.
- Verjin Döşemeciyan, *Havakadzı arevmıdahay kroğneru* (Batı Ermenicesiyle Yazan Yazarlar Derlemesi), Cilt II, *İrabaşdner* (Gerçekçiler), Türk Ermeni Azınlık Okulları Derneği Yayınları, İstanbul, 1983, s. 93.
- Yeruhan (Yervant Sırmakeşhanlıyan), *Yerger* (Eserler), “Sovyet Yazar” Yayınları, Erivan, 1980.
- Yervant Sırmakeşhanlıyan, *Balıkçı Sevdası*, Çev. Ani Baronyan, Aras Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Osmanlı Ermeni Gerçekliğinde Amiralar*

HAGOP L. BARSOUMIAN

Modern çağda Ermeniler *amira* terimini, milletin lideri olarak görülen ve Osmanlı hükümetinin çeşitli biçimlerde ayrıcalıklar tanıdığı bir grup varlıklı kişi için bir saygınlık unvanı olarak kullanmaya başladılar. Bir kişinin bu saygın unvanı kazanmasını mümkün kılan belirleyici faktörler, varlıklı ve dolayısıyla nüfuz sahibi olması ve Osmanlı devlet mekanizmasıyla bağlantılarının bulunmasıydı. Varlıklı olmak gerekli bir “koşul” olsa da, tek başına yeterli değildi.

Amira terimini açıklamayı deneyen Püzant Keçyan şöyle bir tanımlama yapar:

Amira olarak anılmayı hak eden kişiler, vezirlerin ve devletin vilayetlerdeki yöneticilerinin sarrafları, barut fabrikası yöneticileri, baş mimarlar ve darphane yöneticileriydi... [diğer] devlet dairelerinin gereksinimlerinin karşılanmasından sorumlu kılıççıbaşı, süngücübaşı, kürkcübaşı, kuyumcubaşı olarak görev yapan tanınmış Ermeniler vardı, ama bunlar sadece ağa olarak anılırlardı. Ancak, aralarında Başkomutan ve Tophane komutanının, amira olarak anılan ekmekçibaşısı unvanına sahip Harutyun Noradunkyan gibi istisnalar da bulunuyordu.

* Okurun romanın arkaplanına daha iyi nüfuz edebilmesine yardımcı olmak amacıyla çıkardığımız bu özet, Ermeni toplumu dışında çok da iyi bilinmeyen “Amiralik / Amiralar” olgusunu açıklamaktadır. Hagop L. Barsoumian’ın alıntıları yaptığımız kitabı, konuyla ilgili en önemli çalışmalardan biridir: *İstanbul’un Ermeni Amiralar Sınıfı*, Çev. Solina Silahlı, İstanbul, Aras, 2013.

Keçyan'ın, ayrıcalıklı muameleyle birlikte "hak"lara atıfta bulunması konuyu gereksiz yere karmaşıktırır. Resmi ve yasal anlamda "haklar" diye bir şey söz konusu olamazdı; ancak toplumsal gelenekler güçlü ve yerleşikti. Bu yüzden Keçyan'ın yukarıda ilk kısımda saydığı devlet görevlilerinin hemen hepsine ve sarrafların tümüne olmasa da büyük bölümüne toplum tarafından bir saygınlık rütbesi olarak amira unvanı verilmişti.

Ermenilerin amira sözcüğünü diğer Ermenileri tanımlayan onursal bir unvan olarak kullandıklarının altını çizmek gerek. Osmanlı Devleti de, Türk toplumu da böyle bir unvanın varlığını kayda geçirmemiştir. Amira olarak anılan kişiler elde bulunan resmi belgelerde bu şekilde anılmamakta, ancak aynı kişiler Ermenice belgelerde önde gelen Ermenileri tanımlayacak şekilde her zaman bu unvanla anılmaktadır. Kısacası bu unvan, Ermenilerin önemli liderlerini, daha doğrusu onların "aristokrasi"sini tanımlamak üzere kullanılmıştır.

*

İster sarraf, mimar, tüccar-tedarikçi, ister teknokrat olsun, amiralar sınıf olarak Osmanlı yönetim sisteminde ve yönetici sınıfında köklü bir yere sahipti. Osmanlı toplumunda yalnızca yönetici elitin üyelerine tanınan imtiyazlar, haklar ve statüler elde etmişlerdi.

Bu ihtişamın tüm çekiciliğine ve imrendiriciliğine rağmen amiralar, onları yönetici elitten ayıran en temel, en karakteristik unsurdan, siyasi güçten yoksunlardı. Osmanlı hükümetinde ne siyasi görevlere gelebildiler, ne de gerçek anlamda siyasi bir güç kullanabildiler; iç ve dış politikayı doğrudan etkileyemediler. Her ne kadar rejimin korunması onların çıkarına olsa da, hükümet, ekonomik

çıkartmalarını ve sosyal statülerini tehdit edecek reformlara giriştiğinde gözle görülür bir muhalefet sergilemediler ve razı oldular. Osmanlı yönetici sınıfının marjinal üyeleri olarak politik güçten yoksun amiralar, bu gücü neredeyse sınırsız bir özgürlükle Ermeni milleti üzerinde kullanmak için bolca fırsat buldular.

*

Amiralar, bireysel ve kolektif olarak o kadar büyük bir güce sahiptiler ki, Ermeni milletin cemaat işleri üzerinde egemenliklerini sürdürdüler. Bir yandan Osmanlı memurları ile bağlantıları ve devlet katındaki konumları, diğer yandan ekonomik zenginlikleri ve sahip oldukları mali olanaklar bu gücün kaynaklarını oluşturmuştur.

Ermeni yaşamının her açıdan merkezi İstanbul'daki Patrikhaneydi. Bu kurumun kontrolünü elinde bulundurmak, imparatorluk sınırları dahilindeki bütün Ermeni milleti üzerinde hâkimiyet anlamına geliyordu. Dolayısıyla amiralar bu merkezi ulusal kurumu kendi egemenlikleri altına almak için daima çaba harcamışlar, genellikle de bunda başarılı olmuşlardır. Bu hedefe ulaşmanın en etkili ve süratli yolu, pek çok alanda kendini göstermiş olan ekonomik güçlerini kullanmaktı.

Ekonomi silahını kullanma yollarından biri hayır işleriydi. Dönemin ruhuna uygun olarak, amiralar büyük miktarlarda yardım ve hayır amaçlı paralar bağışlamışlardır.

*

Amiraların güçten düşüşü ve daha kalabalık ve daha az otokratik olan *esnafların* gücünün artması bir başka önemli olguyla, yeni bir genç Ermeni aydınlar kuşağının doğuşuyla birlikte gerçekleşti. Ermeni milleti içindeki iktidar mücadelesi bağlamında, amiraların eğitim alanındaki başa-

rılı girişimlerinin sonradan güçlerini kaybetmelerinde rol oynaması ironik bir durumdur. İstanbul'daki çeşitli okullarda eğitim gören okuryazar Ermeniler, en başta da amiraların Avrupa'da okuttuğu genç aydınlar, milletin tutucu bir seçkinler grubu tarafından yönetilmesi karşısında minnet duymaya da, hoşgörü göstermeye de niyetli değillerdi.

*

Çoğu Ermeni yazarın yazmadığı, amiraların taşradaki Ermeni nüfusuna karşı ilgisizliğidir. Bir amiranın taşra vilayetlerinde okul veya kilise yaptırması çok ender görünen bir durumdu. Bu ender durumlar da, coğrafi olarak, amira ailelerinin büyük çoğunluğunun atalarının memleketi olan Ağın'la [Eğin] sınırlıdır. Yani amira sınıfının kültürel, eğitsel ve hayırsever aktiviteleri İstanbul'la sınırlıydı. Dolayısıyla, siyasi düşünce yapılarının da bu bölgeyle sınırlı kaldığını söyleyebiliriz.

Amiralar, genel ve geniş çaplı “ulusal çıkarlar”ın koruyuculuğu anlamında, siyasi lider değillerdi. Bir yandan, geniş imparatorluk topraklarında, özellikle Ermeni vilayetlerinde yaşayan Ermeni halkına gerçek bir ilgi gösteremeyecek kadar dar fikirliydiler. Diğer yandan da, genel olarak Ermeni ulusuna yararlı olacak herhangi bir “politik” çizgiyi izleme riskini göze alamayacak kadar Osmanlı egemen sınıfının bir parçasıydılar.

Politik gelenekleri, had safhada temkinlilik ve otoriteye körü körüne sadakatle belirlenen tutucu bir zihniyetti. Varlıklarını sürdürmelerini sağlayan ve tutucu Ermeni çevrelerinde köklü bir şekilde yerleşen bu gelenek en güzel, Artin Paşa olarak da bilinen Harutyun Dadyan'ın sözlerinde dile gelmiştir: “Böylesine tehlikeli bir ortamda yaşayan bizim gibi zayıf bir ulusun, korkunç felaketlerden

korunmak için, devlete sadakatle hizmet etmesi ve isyancı hareketlerden uzak durması gerektiğine inanıyorum. İhtiyatlı bir milliyetçilik de milliyetçilik değil midir?”

Bu yüzden amiralar eğitsel, kültürel, sosyal ve ekonomik alanlarda uluslarına liderlik ederken, politik alanda, çıkarlarına ve konumlarına herhangi bir şekilde zararı dokunacak adımlar atmaktan kaçındılar. Milletin siyasi yapısında herhangi bir değişikliği kabul etmediler, çünkü bunu ulusa ve kendi sınıf çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak algıladılar. Liderlik ettikleri ve liderliklerini devam ettirmek istedikleri toplumla birlikte evrim geçirmedi. Kabullendikleri ve isteksiz bir şekilde razı oldukları reformlar, onlara milletin içinde ve dışındaki güçlerden gelen baskılarla dayatılmıştı.

★

Amira sınıfı oldukça homojen ve son derece girişimci ruhlu bir grup insan olarak sahneye çıktı. Sınıfın tüm üyeleri varlıklıydı ve şu veya bu şekilde devlet katıyla bağlantıları vardı. Sınıf olarak, sosyal ve politik rollerini üstlendikleri ve devam ettirdikleri *hocalarla çelebilerin* ardıllarıydılar.

Sarrafsun, teknokrat olsun amiralar iki farklı dünyada yaşıyordu: Osmanlı İmparatorluğu’nun mali ve ekonomik yönetiminde karmaşık ve hayati önemde bir fonksiyonları vardı; ancak bu alanda gerçek anlamda bir iktidara sahip değillerdi. Bu durumun tersine, Ermeni milleti içinde önemli bir işleve ve muazzam bir güce sahiptiler. Ne var ki bu güç ve işlev, devletin hizmetindeydi ve kendi politikalarını oluşturabilmelerine olanak tanımıyordu.

Devlet katında amiralar, Osmanlı yöneticileri ve politika yapımcılarının elinde birer araçtı; devlet hizmetinde iş-

levleri gayet net bir şekilde belirlenmiş ve tanımlanmıştı. Öte yandan amiralar da, milletin resmi olarak tanınan ve resmi unvana sahip başını ve altında görev yapanları, yani Patrik ve din adamlarını, ulusun fiilen ve gerçek liderleri konumuna gelmek için araç olarak kullandılar.

Lider olarak, bu değişim halindeki halkın siyasi özlemlerine, her ne kadar halkın nabzını ellerinde tutuyormuş izlenimini verseler de, gittikçe daha fazla duyarsız kaldılar. Otokratik yönetim biçimlerine karşı halkın hoşnutsuzluğu ve itirazlar, esnafların millet işlerinin yönetiminde aktif rol almasıyla ve genç entelektüellerin liderliklerine karşı çıkışıyla arttığında, amiralar bu iki grubun savunduğu reformları desteklemeyi reddettiler. Değişimden korkuyorlardı ve var güçleriyle ona karşı çıktılar.

AMİRA'NIN KIZI

BİRİNCİ BÖLÜM
Yozlaşanlar

I

ANNE ve ÇOCUK

“*Tuhaf şey,*” diye homurdandı Tatyos Mergeryan Ağa* ak düşmüş uzun sakalını titreyen parmaklarıyla sıvazlayarak. Defalarca çalmasına rağmen açılmayan o sokak kapısının önünde ayaklarını sabırsızlıkla yere vuran adamcağız bir yandan da acıklı bir sesle söyleniyordu:

“Vay be! Bu ev bu hallere mi düşecekti. Ne günlerimiz geçti, ne günler... Yazık, bin kere yazık...”

Biraz tereddütle kapı tokmağını kaldırıp tekrar serbest bıraktı, evladiyelik kapı sarsıldı.

Tatyos Ağa kapının ardında nihayet bir ayak sesi duyunca derin bir “Oh!” çekti.

Kapı usul usul, sessizce açıldı ve aralıkta balmumu renğinde bir yüz belirdi. İhtiyar bir kadındı. Güçlülkle işitilen sesiyle, “Kimi istiyorsunuz?” diye sordu.

“*Hanım*’ı.”

“*Hanım hasta.*”

“*Be canım!*” diye bağırdı sabrı taşan Tatyos Ağa. “*Hastalığı nedir ki bu kadar uzun sürdü?*”

“Ben bilmem, *Hanım hasta.*”

“*Hanım’a git, ona Tatyos Mergeryan Ağa’nın geldiğini söyle. İsmimi duyarsa kendine gelir.*”

Yaşlı kadın, ferî gitmiş gözlerini kırıştırdı.

“*Hanım hasta.*”

* Ağa, hanım, doktor, efendi gibi kelimeler özgün Ermenice metinde Türkçe olarak kullanıldıkları için, ilk geçtikleri yerde *italik* olarak vermeyi tercih ettik.

Tatyos Ağa kapıyı itip içeri girmek için bir hamle yaptı, ama kapı açılacağı yerde aniden yüzüne kapandı. Ziyaretçi, gözleri kapıda, bir heykel gibi öylece kalakaldı.

“Vay köpoğlu!” diye küfretti Tatyos Ağa titreyen parmaklarıyla sakalını sıvazlarken. Sıkıntıdan rengi atmış, gözleriyse neredeyse yaşarmıştı.

“Bana ha? Bana! Mergeryan’a! Benim gibi adama da... Anlaşıldı!” dedi ve yolun aşağısına yöneldi. Bu kadın biraz kaçık olmalıydı.

Ve şimdi, pardösüsünün eteklerini toplarken, kapısı bu denli kaba bir biçimde yüzüne kapanan o evin bütün geçmişini yeniden hatırlıyordu Mergeryan Tatyos Ağa. Margos Amira ne şen şakrak, ne hovarda adamdı. Evinin kapısı hep açık, sofrası daima kuruluydu. Ye, iç, yaşa. Mergeryan, o bereketli sofranın en devamlı, en yüz­süz müdavimi olmuştu hep. Amira, avuçla altın saçardı. İstedğin kadar al!

“Ne günlerdi *be!*” diye iç geçirdi adamcağız. Soğuktan ürpermiş, iki büklüm bir vaziyette H...köy’ün eğri büğrü kaldırımlarında, hatıralarına gömülmüş bir halde yürüdü.

“Ne günlerdi! Amira dediğin öyle olur. Mergeryan, der, başka da bir şey demezdi. Amira’nın gözünün nuruydum vesselam. Öyle olsun bakalım...” diyerek düşüncelerinde bugüne geri gelen adamcağız, birden sokak ortasında durup fesini kaşlarına kadar çekti. “Bir amiranın gözünün nuru ol, yıllarca onunla diz dize otur, vakit geçir, sonra da günün birinde onun evinden seni kovsunlar. *Dzo,** olacak iş mi bu!” diye bağırdı.

Yaşlı adam sustu ve öfkeli adımlarla hızlı hızlı yürümeye başladı. Dişleri dökülmüş ağzından sadece şu cümlecik bir ıslık gibi çıkıverdi:

* Erm. Ya, be, ulan.

“Beni kovmak, ha?”

Ve aynı hızla kilisenin kapısından içeri girerek soluğu toplantı odasında aldı. Hışımla oradaki geniş koltuğa oturdu.

Ancak burada yeni ve daha şiddetli bir öfke buhranıyla dalgalanan adamcığazın yüzü neredeyse yeşile kesti.

“Dzo ben,” diye bağırdı, “ben, Mergeryan, kilise mütevellî heyetinin on beş yıllık veznedarı, kovuldum demek...”

Mütevellî efendinin peşi sıra gelmiş dışarıda bekleyen, mavi şalvarlı, koca kafalı, al yanaklı taşralı zangoç kapıda belirdi. Dizlerine kadar eğilmiş selam veriyordu.

“Buyurun, ağam, beni mi çağırdınız?”

Mergeryan, gayriihtiyarı ayağa kalktı, en tasalı anlarından birinde bu şekilde gelip kendisini rahatsız eden o haddini bilmezi bir güzel tokatlamak için hışımla kapıya kadar yürüdü ama bir adım kala hayal kırıklığı içinde durdu.

“Yürü işine *dzo*, seni çağırmadım, *humbul!*” diye bağırdı.

Adam dehşetle geri çekildi ve kapıyı kapadı.

Yalnız kalan Tatyos Ağa, bazen bir koltuğa, masaya çarparak, kimi zaman da birden durup gözlerini mavi kanatlı beyaz meleklerin kar beyazı bulut yığınları üzerinde süzül­düğü tavana dikerek meclis odasında bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı.

Derken veznedar gözlerinde kızıl bir parıltıyla odanın ortasında birdenbire duruverdi. Dağınık yüz hatlarında bir gülümseme belirmişti.

“Çocuk muyum ben ki böyle kızayım?” diye mırıldandı. “Elbet düşünür taşınır bir çaresini buluruz.”

Artık neredeyse sakinleşmiş bir halde sakalını okşayarak yeşil çuhayla kaplı uzun masanın önündeki koltuğa yeniden oturdu.

“Hepsi bir kenara,” diye söylenmeye devam etti muteber veznedar, “*dzo* ben o kırk yıllık şarabı, o kıymetli, o *müron** gibi şarabı nereden bulurum?”

Dilini dişleri dökülmüş ağzının içinde şaklattı.

Ve bir küfür daha savurdu.

“Deli! Salak herif sen de!” diye öfkeyle kükrerken, görünüşe bakılırsa kovulduğu evin bulunduğu tarafa bakıyordu.

“Ama akıllıca davranmak gerek, delilerle ancak böyle başa çıkılır.”

Önüne bir mektup kâğıdı çekip kalemi eline aldı. Öksürdü, genzini temizledi, kımıldandı, ağırdan alarak yazmaya koyuldu.

Hanımım,

Bugün ziyaretinize geldiğimden ve üşütüklüğü malum olan ihtiyar aşcınızın “Hanım hasta” dediğinden haberdar olmadığınıza eminim. Hanenizin yirmi beş yıllık ahababı dostane şekilde kapınıza geldiğinde ona yol verilmesini tembihlemiş olacağınıza asla inanmak istemem. Kalbinizin yaşlı olduğunu biliyorum ama bu hudsutsuz yası dindirip sizi teselli edebilecek benden başka biri var mı şu dünyada? Ben ki sizin mutlu çocukluk günlerinizi görmüşüm, bu talihsiz ve kederli günlerinizi kayıtsızlıkla izleyebilir miyim? Öyleyse rica ederim bana, hanenizin en sadık, en samimi ahababına ara sıra gelmesi, kalbinizdeki sonsuz acıyı hafifletip bu yalnız ve kederli günlerinizde size güç vererek, içi sızlayan bir ahababa düşen vazifeyi yerine getirmesi için izin veriniz. Şüphesiz, acınızı ve yasınızı nasıl paylaştığımı bildiğinizden iki satırla olsun kalbimin bu pek tabii arzusunu

* Erm. Kutsal mesh yağı.

giderecek ve bu talihsiz günlerde de ahbablık vazifemi yerine getirmeme fırsat tanıyacaksınızdır.

Samimi dostunuz olarak kalmak ümidiyle,

TATYOS MERGERYAN

Muteber veznedar, mektubu bir kez daha kelimesi kelimesine gözden geçirdi, tekrar okudu, sonunda amacına hizmet edeceğine kanaat getirerek bir zarfa koydu ve adresi yazdı. Mektup elinde, düşünceli bir şekilde ayağa kalktı.

“Eğer bu da işe yaramazsa... Eh, satmışım anasını, ölecek değilim ya!” diye mırıldandı.

Hemen akabinde zangoç birader, mavi şalvarlı kıcını sallayarak mektup elinde H...köy'ün sokaklarından asık suratıyla geçip gidiyordu.

“Mektubunun da, senin de ağzına sıçayım,” diye homurdandı gözlerini kocaman yuvalarında öfkeyle döndürerek. “Hımbıl ha? Ben mi? Hay senin... Hay senin...”

Zangoç birader, Ararat yöresi ağzının en alacalı kelimelelerini seçiyor, Tatyos Mergeryan Ağa'yı hoş sözlere boğarak öfkesini belli etmekten çekinmiyordu.

Sonunda Amira'nın evine vardı ve kapıyı çaldı. Ancak kapı, az önce olduğu gibi, hemen açılmadı. Zaten öfkesi burnunda olan zangoç birader, kapı tokmağını yeniden, daha kuvvetlice çarptı. Cevap veren yoktu.

“Vay senin Amira'na... Vay Hanım'ına... Vay senin mektubuna...”

Adamcağız, kıpkırmızı bir halde, taşraya has küfürler eşliğinde üçüncü kez kapıyı vurdu.

Sonunda kapı usulca hareket etti ve ihtiyar aşçının pörsümüş sureti, küle çalan gözlerinin nemli ve baygın ifadeyle yeniden aralıkta görüldü.

“O ne?” diye sordu ihtiyar bezgin bir tonda.

Taşralı, kâğıdı kapı aralığından içeri uzatarak, “Ağadan, Hanım’a bir mektup var,” dedi.

Daima ihtiyatlı ve korkak biri olduğundan, ihtiyar kadının dışarıdan gelen, yabancı bir şeye elini sürmeye çekiniyordu. Neredeyse ürkmüş bir halde kâğıda baktı.

“Hanım’a mektup mu, ne mektubu?”

“Be canım!” diye bağırdı sabrı tükenen ve kıpkırmızı kesilen zangoç. “Ben ne bileyim, mektup işte...”

Artık dayanamadı, afallayan ihtiyarın gözleri önünde kâğıdı yere bıraktı ve öfkesini sunturlu küfürlerle dindirmeye devam ederek yürüdü gitti.

“Dzo satmışım anasını, senin mektubunun da. Senin Hanımının da. Sıçmışım senin... Tükürmüşüm senin...”

Ruhsuz çıplaklığını sadece tavandan sarkan dallı bir avizenin bozduğu, mermer döşeli geniş kare holde duran ihtiyar kadın, mektuba baktı ve kendi kendine sormadan edemedi.

“Hangi ağa Hanım’a mektup gönderir?.. Hanım’ın ağayla ne işi var?.. Hanım’ın artık kimseyle bir işi olsun istemediğini şu insanlar anlamıyor mu?.. Ya mektubu aldım diye bana kızarsa...”

Hanımını kızdırmaktan korkan zavallı kadın, sarı sundurmanın altındaki yüksek ve kafesli pencerelerin ancak zayıf bir ışığın içeri sızmasına izin verdiği yarı aydınlık holde kararsızca kalakaldı. Saçsız kafatasını örten siyah yazmasının içinde zayıf, solgun yüzü, fazlaca çıkıntılı ağzı ve burnu, alnına gömülmüş küçük gözleriyle bir şempanzeye benziyordu. Cılız omuzları üzerine sanki boyun yerine bir deri parçasıyla tutturulmuş başı, içeri göçmüş ensesiyle silik, içler acısı bir hali vardı. Ölümün kucığında hepten

tarumar olmuş bu kadın, bir zavallılık nişanesiydi. Siyah mintan ile kahverengi fistanının altında bedeninin çıkıntıları, köşe kısımları, eğrilikleri göze çarpıyordu. O iğrenç, acınası ihtiyar, ait olduğu cinsin bir inkârıydı. Dişiliği hatırlatacak hiçbir şey kalmamıştı üzerinde.

Sağ tarafından bir kapı açılıp bir ses, bir sesleniş işitildiğinde orada, mermerin üzerinde kararsız duruyordu.

“Nekdar! Kimdi o? Yine ne var?”

Yaşlı kadın, birdenbire suçüstü yakalanan bir çocuk gibi dehşete kapıldı.

“Bir mektup,” diye kekeledi açılan, çerçevesi içinde karalara bürünmüş bir kadın silüetinin görüldüğü açılmış kapiya doğru güçbela seğirterek.

*Hanımı, Digin** Yermone Margosyan’dı gelen.

Hanım, küçümser bir edayla mektubu aldı, üzerine baktı, Tatyos Ağa’nın rica mektubunun bulunduğu zarfı hoyratça yırttı.

“Of, bu bunak da benden ne ister bilmem.”

Merdivenin halıyla kaplı basamaklarından yukarı çıktı ve oval, geniş bir salona bakan kapılardan birini açarak alçak koltuklarla süslü küçük bir odaya girdi.

Sade, maun bir çerçeveye oturtulmuş, bir duvarı neredeyse boydan boya kaplayan devasa aynada bütün oda görülebiliyordu.

Karşı duvarın üzerinde, üzerine siyah bir tül geçirilmiş, büyük bir resim asılıydı. Ayakta, bir elini korkuluğa dayamış, diğeri pantolonunun cebinde yetişkin bir erkeğin portresiydi. Yumuşak, derin bakışı altında, hafif bir gülümsemeyle aydınlanan mahzun çehresi tülün karanlığı içinde ete kemiğe bürünüyordu.

* Erm. Hanımefendi.

O portre Hanım'ın bir yıl önce kaybettiği, henüz genç sayılabilecek bir yaşta ölerək amira köşkünü yasa boğan kocası Kapriyel Margosyan *Efendi*'ye aitti.

Pencereye yakın bir koltuğun kenarına oturan Hanım, yüzünde gitgide büyüyen alaycı, küçümser ve kızgın ifadeyle muteber veznedarın mektubunu okudu. Okumayı bitirdiğinde kâğıdı ince, sinirden titreyen parmakları arasında buruşturdu, yumak haline getirdi, bir tür öfkeyle ısırdı, kemirdi ve sonra pencerenin bir kanadını açıp hırsıyla dışarı fırlattı:

“Dalkavuk,” diye mırıldandı. “Dalkavuk! Hadi oradan bunak!”

Ardından, kızgınlıkla ekledi.

“Hayır, evime gelmeyecek. İnsan yüzü görmek istemiyorum. Hepiniz yerin dibine batın! Hayır, ne yaparsanız yapın sizi içeri almayacağım.”

Yumruğunu sıkmış yürürken, “Hiçbirinizi adam yerine koymayacak, intikamımı alacağım. Ne yani, benim tatlı, eşsiz, sevgili kocam öldükten sonra erkek yüzüne bakayım, öyle mi? Onun hatırasına böyle saygısızlık etsem yukarıdan şikâyet etmez, beni lanetlemez mi?” diye devam ediyordu. Resmin önünde durdu, yalvaran, kederli gözlerini kocasına dikti. Portrenin önünde durmuş, hıçkırıklara boğulmuş halde “Yok, yok, yok,” diyordu. “Daima var olduğun, hatıranın, gölgenin hep dolaştığı bu evin huzurunu bozmayacağım, benim iyi huylu, unutulmaz kocam...”

Sonra yine yürümeye başladı.

“Demek beni teselli edecek, acımı unutturacakmış... Kimin elinden gelir bu? Kimin böyle bir kudreti olabilir? Teselli bulacakmışım, hayır, olacak şey değil. Yasım benim tesellim, yalnızlığım benim avuntum, insanlardan uzak

yaşamak acılarının dermanı. Tatyos Ağa beni teskin edecekmiş. Allahım, ne aptallar var. Demek bu insanlar artık kendilerinden nefret ettiğimi, tatmini, teselliği, bu nefrette aradığımı da hâlâ anlayamamış.”

O anda odanın kapısı açıldı ve anca 12-13 yaşlarında, kumral kıvrıkcık saçlı, mavi gözlü, sütbeyaz, cevval ve gürbüz bir oğlan çocuğu koşarak içeri girdi. Kısa pantolonunun altında yuvarlak ve sıkı baldırları görünüyordu.

“Anne!”

“Yavrum!”

Ana-oğul portrenin önünde şefkatle kucaklaşıp birbirini bağrına bastı.

“Annem, güzel annem, yine neyin var? Gözlerin neden yaşla dolu?”

“Benim tesellim, benim saadetim, dünyam, canım...”

Ve anne, öyle saf, öyle tatlı bir teslimiyet içinde göğsüne düşen o güzel kumral başı okşamaya, koklamaya doyamıyordu. Bir an şakaklarından tutup onu göğsünden uzaklaştırdı, sınırsız anne şefkatini gözlerinin mavisine gömüp derdini, yarasını onun körpe mevcudiyetiyle silip attı ve bu narin varlığı yeniden kendisine çekerek bu kez daha şiddetli, daha deli dolu, daha şefkatli şekilde kucakladı, okşadı, öptü.

“Yavrum, hayatım, ışıgım benim...”

Kapriyel Margosyan Efendi, siyah örtünün ardında gülümseyen gözlerle bu sevgi dolu kucaklaşmayı izliyor, sanki çakır gözbebekleri, derinlerde mutluluk ve hasretle titriyordu.

Neden sonra oğlan, annesinin kollarından kurtuldu, üstüne başına çekidüzen verip buklelerini düzeltti ve şımarık çocuklara has o ricacı ama buyurgan tonlamayla,

“Anne, beni de *Baron** Gosdanyan’ın okuluna gönderecek misin?” dedi. “Köyün en zengin çocukları oraya gidiyor. Çok iyi bir öğretmenmiş, herkes methediyor. Ha anne? Beni oraya gönder, ben oraya gitmek istiyorum.” Şeker isteyen küçük bir çocuk gibi, “Evet, istiyorum, istiyorum, istiyorum,” diye tutturdu ve sustu.

Annesi, çocuğun bu ağlamaklı ısrarı karşısında birden ciddileşip uzaklara daldı. Bir an için genişleyen ve yumuşayan zayıf, gergin yüz hatları tekrar kederli, nemrut, bildik ifadesine büründü.

Cevap vermedi.

Ama annesinin ruh halini bilmeyen ve pek de umursamayan oğlan, daha talepkâr ve patırtıcı olmayı sürdürdü.

“Evet anne, ben o okula gideceğim! Baron Gosdanyan yalnız akıllı çocukları alıyormuş, çünkü hangi çocuğun akıllı hangisinin akılsız olduğunu anlıyormuş.”

Ve annesine sırnaşarak, “Anne, beni ona götür bir göster, bakalım akıllı mıyım?” diye sordu yumuşakça.

Rüyasından uyanan anne, tatlı bir sesle, “Yavrum, aklının imtihana ihtiyacı yok. Bu gözlere, böyle bir alna sahip biri akılsız olur mu hiç?” dedi.

“Hayır anne, hayır! Beni o adama götür göster bir kere. Yalvarırım. Anneciğim, benim tatlı anneciğim...”

Anne, böyle görmezden gelinemez bir yalvarışı reddetmekte daha fazla ısrarcı olamazdı. “Peki, götüreyim yavrum, götüreyim. Söyle bakayım Arşag, *Robinson*’u bitirdin mi?” diye sordu kadın, çocuğun dikkatini başka bir konuya çekmek isteğiyle.

“Ah, anne!” diye bağırdı Arşag birden gözlerinde heyecan, yüzünde hayranlık ifadesiyle. “Robinson ne korkusuz

* Erm. Beyefendi.

adam öyle. Köle Cuma ile birlikte vahşilere karşı dövüştü ve onları savuşturarak köleleri kurtardı. Ah, muazzam bir şey anne! Ne kadar isterdim bir Robinson olmayı. Büyük bir gemiye binsem, büyük denizlerin birinde fırtınaya yakalanıp batsak, bir tek ben kurtulsam. Issız bir adaya çıkсам, orada lamalar bulsam, deriden elbiseler giysem, bir örümcek bana arkadaş olsa. Sonra yamyamlar gelse, elde tüfek onlara saldırsam. Bom, bom, bom... Hepsi de kaçsa. Köle Cuma'yı kurtarsam. Köle Cuma'yı... Ha, ha, ha..."

Ve oğlan, ölümsüz münzevinin hayatından sahneleri anımsadığı ve onlara imrendiği sırada yaptığı hareketlere bir an ara verip yüksek sesle kahkahalar atmaya başladı.

"Ah anne, köle Cuma ne *tuhaf* adam öyle," derken bir yandan gülüyor, yerinde duramıyordu. "Ellerini kaynar suyun içine soktu. Vay, vay, vay!"

Aynı tatsız kaza kendi başına da gelmiş gibi, ellerini havaya kaldırıp acı dolu bir ifadeye bürünüyor, türlü maskaralıklar yapıyordu.

Oğlu taklitlerle hikâyeyi sevimli bir şekilde anlatırken, annenin yüzü giderek daha belirginleşen, daha görülür hale gelen elemli bir ifadeye bürünüyordu.

"Sonra, öldürülen adamcıkları yemek istemesine ne demeli?" diye devam ediyordu Arşag. "Vay arsız, ne kötü alışkanlık, ama Robinson izin vermedi. Ah Robinson... Ben de bir Robinson olmayı ne çok isterdim. Ha anne? Sen de istemez misin bir Robinson olmamı, hikâyemin kitaplarda böyle yazılmasını? İstemez misin, ha anne?"

Ancak çocuk, arzularının bu baş döndürücü taşkınlığı içinde, annesinin koltuğuna gitgide gömülüp sonunda elleriyle gözlerini kapatarak hıçkırmaya başladığını görünce birden durdu.

Arşag, hayretle haykırdı, annesine doğru koştu ve boynuna sarıldı.

“Anneciğim, ne var? Ne oldu? Hasta mısın? Niye konuşmuyorsun?”

Kadın hıçkırıklara boğulmuştu.

“Arşag, anneni bırakıp gidecek misin? Anneni bir başına mı koyacaksın? Annen sensiz yaşayamaz, bilmiyor musun? Robinson’un annesine ne olduğunu biliyor musun?”

Bu sözler üzerine oğlanı yeni bir kahkaha nöbeti tuttu, annesinin yanaklarını okşadı.

“Ama güzel annem, ben Robinson gibi yapmam, senin müsaadeni alır öyle giderim, aksi halde gitmem. Ya da seni de yanıma alırım, olmaz mı anne?”

“Hayır yavrum,” diye yanıtladı annesi ve biraz sakinleşip yeniden oğluna sarılarak, “Hayır, ne sen git ne de beni yanında götür. Sen bu eziyetlere dayanabilir misin hiç, benim narin meleğim? Hayır, sen annenden asla ayrılmayacaksın, tamam mı canım benim?” dedi.

“Gitmem anne, senden ayrılmam.”

Arşag dolgun, vişne rengi dudaklarını annesinin çökmüş, solgun yanağına yapıştırarak ona Robinson’u örnek almayacağına dair verdiği sözün teminatını sundu.

“Gitmeyeceksin yani?” diye yeniden sordu dul kadın hâlâ şüphe içinde.

“Hayır anne, gitmeyeceğim. Deli miyim ben, o denizlerde, insanları yiyip yutan o tehlikeli yerlerde... Yalan söyledim, hayır, hayır, gitmek istemiyorum. Meraklanma.”

Ve çocuk, “Gideyim bakayım daha sonra ne yapmış Robinson,” diyerek koş a odadan çıktı.

Kederli, benzi solmuş Hanım yalnızdı şimdi. Tülün karanlığı içinden, mahzun mavi gözbebekleriyle gözlerini

kırpmadan, ta derinlere bakan kocasının portresi karşısında koltukta kalakaldı.

Kapalı kapıların ötesinde, uzakta, yaz akşamlarına has hafif, ince bir sis örtüsüyle sarmalanmış, batmakta olan güneşin son şavklarıyla boyanmış rengârenk bir manzara uzanıyordu. Sağda, tepeden yukarı, engebeli toprakla ahenkli, bodur, kara, eski evlerin hüzünlü, çarpık, karman çorman resmigeçidi, tepenin dibinde, bu köhne ve harap cüceler kümesinin ortasında kilisenin alabildiğine geniş, muazzam gövdesi. Ötede, gayrinizami, girintili çıkıntılı kıyısı, vapur ve kayıkların köpüklerin suyun üzerinde açtığı köpüksü izlerle Haliç çarşaf gibi serilmişti.

Manzaranın bitiminde, devasa karanlık servilerin ebedi meclisine komşu yeşil, ağaçlıklı bahçelerin büyüleyici neşesiyle Eyüp tepesi.

Oturduğu yerden bakışıyla bütünüyle kapsadığı bu asude, hoş tabiat manzarası Yermone Margosyan'a ömrünün şaşaalı ve buruk sahnelerini anımsattı. Tıpkı karşısında uzanan o çok parçalı manzaranın tonları gibi bu hayat sahneleri de kâh bulanık kâh berrak, art arda, usulca görünüp geçiyordu.

Amira köşkünün debdebesi içinde hercai, neşeli, akli havada bir hayat sürdüğü çocukluk ve gençliği gözünün önüne geldi.

Üç erkek evladı bulunan Margos Amira'nın sıhhatli, güzel, şen şakrak biricik kızıydı. Tekmil H...köy'ün hayranlıkla ve imrenerek baktığı, kalabalık dalkavuk ve soytarı takımının samimiyetsiz bir şekilde ibadet ederek ilahlaştırdığı bu kız göz kamaştırıcı bir hayat yaşamıştı. Çocukluk oyuncakları inci ve elmaslardı. Bunlar, sonraları, nazlı ve süsüne düşkün kızın güzel kumral başını ve sütbeyaz göğ-

sünü ihtişamla bezemişti. Ve kendisinin bütün o bolluk berekete ve o şıklığa layık olduğunu göstermişti. Hiç kimse o kibirli, zengin, gösterişli kadın rolünün hakkından onun kadar iyi gelemezdi. Görkemli, harikulade bir beden, narin, berrak bir cilt, ipeksi kumral saçlar ve ilk lodos dalgasının yapraklarını hırpalayıp soldurabileceği, büyüleyici ve bir o kadar da kırılğan, zarif bir çiçeği andıran mavi gözlerin o çakır güzelliği.

Mütevazı, asil, vicdan sahibi ve fakir dostu bir kadın olan annesi, payına düşen o debdebeli hayatı ciddiye almadığını göstermek istercesine erken yaşta kara toprağa girmişti. Ama onun bu iyi karakteri, kendilerine Tanrı gibi tapılan o ortamda ardı arkası kesilmeyen pohpohlamalar, sahte övgüler, ahmakça hayranlıklar yüzünden kibirli, herkesi hakir gören, burnundan kıl aldırmayan bir insan olup çıkan kızı üzerinde etkili olmamıştı.

Devletin kasasını ve Türk paşaları hileyle ve doyumsuzca soyup soğana çeviren, zevkusefa düşkünü tipik bir amira olan babası Margos Amira, taptığı kızının o kokuşmuş, yozlaşmış ortamda başına buyruk ve himayesinden uzak şekilde büyümesine göz yummuştu. Şerefli babalarının güvenilir mirasçıları olan biraderleri har vurup harman savuruyor, kız kardeşlerine pek ehemmiyet vermiyor, onunla hiç alakadar olmuyorlardı.

Ama o mutlu, keyifli günler uzun sürmemiş, kaçınılmaz bir felaket her şeyi yıkmış, tarumar etmişti. Devleti yıllardan beri gözünü kırpmadan, arsızca soyup soğana çevirdiği için makamından beklenmedik bir şekilde azledilen Margos Amira sonunda tatsız hakikatle yüz yüze gelmişti.

Amira, hükümet emriyle tutuklanıp hapse atılmış ve mülklerinin, varlığının büyük kısmına hazinece el konul-

muştı. Curcunalı köşk birdenbire metruk ve ürkütücü bir hal almış, yasa bürünmüştü. Dalkavuk takımı, didikledikleri leşin başına bir kurt sürüsü üşüştüğünde çılglık çılgıca kaçışan kargalar gibi ansızın ortadan kaybolmuştu. Felaketin şiddetiyle bütün H...köy sarsılmış, koca köşkün üzerine düşen yıldırımdan herkes nasibini almıştı adeta. Amira, koskoca Amira, hapse atılmıştı. Skandalın böylesi!

İhtişamın doruklarından tepetaklak aşağı yuvarlanması, Amira'nın kızını başta dehşete düşürmüştü. Bir sığınak bulabilmek ümidiyle etrafına bakındığında kimseyi görememişti. Kardeşlerinden ikisi İstanbul'dan tüymüş, üçüncüsüyse delirdiğinden hastaneye kaldırılmıştı. Ve kız, şaşkınlık ve dehşet içinde kendisine bakan bir grup hizmetçinin karşısında kalakalmıştı. Fedakâr, diğerkâm yaltakçılar, hürmetkâr ve canla başla savaşıyan yürekli şövalyeler neredeydiler? Koca bir boşluk!

Genç kız, bu topyekûn terk ediş üzerine bir süre dehşete kapılsa da çok geçmeden içinde beklenmedik bir cesaret ve kudretin palazlanmaya başladığını fark etti. Kâhyaların büyük kısmına yol verdi, irtibatlarını gözden geçirdi ve babasını bu nahoş durumdan kurtarmak için büyük bir azimle çalmadık kapı bırakmadı. Paşaların, nazırların huzuruna çıkıp babasını savundu ve nihayetinde affını istirham etti. Belagati, hararetli konuşması, sevimli ve dikkat çekici jestleri, kibirli ve büyüleyici bakışı, nihayetinde o ağırkanlı, kayıtsız insanlar üzerinde tesirini bir şekilde gösterdi, Amira'yı salıverdiler. Ama el koydukları muazzam servetini iade etmeyip, yalnızca, açlıktan ölmemesi için birkaç mülkünü ve içindeki eşyayla birlikte köşkünü verdiler.

Sağa sola yüz binlerce altın saçan o adam için ayda kırk elli altın ne acınası bir meblağdı!

Kızının cansiperâne gayreti sayesinde zindanlarda çürümekten kurtulan Amira, üzgün, dertli, ruhen ve bedenen tarumar bir halde, hatıralarla dolu köşkünün bir köşesine çekildi.

Ancak evin müdavimleri, artık büyük ziyafetler ve âlemin dibine vurmak için değil, bedbaht bir Amira'ya karşı gecikmiş bir görev bilinciyle, bilhassa onun mazide kalmış mükellef sofralarının kırıntılarını da silip süpürmek için sinsi adımlarla yeniden içeri sızmaya başlamıştı. Nasıl olsa o kırıntılar, hâlâ pek yağlıydı. Amira, artık münzevi bir hayat sürerken her önüne gelene itibar etmedi, içlerinden iki-üç kişi seçerek diğerlerine kapıyı gösterdi. Bu birkaç kişi arasında en kıymet verdiği zat ise Amira'nın büyük muhabbetini kazanmayı başaran, Surp Isdepanos Kilisesi'nin* daimi veznedarı Tatyos Mergeryan Ağa'ydı.

Sevgili kızının yine amiralar çevresinden soylu, âlice- nap, yakışıklı bir genç olan Kapriyel Margosyan Efendi ile evlenmesi Amira'nın bu zor zamanında tattığı yegâne mutluluktı. Margosyan, Yermone Hanım'ın cazibesine kapılmış ve kızı istemeye bizzat gelmişti.

Amira, uzman gözlerle delikanlıyı baştan ayağa süzdükten sonra hemen olurunu vermiş ve evlilik töreni birkaç samimi dostun katılımıyla hayli sade bir şekilde düzenlenmişti.

Amira'nın kızı için o andan itibaren yeni, daha evvel aşına olmadığı mutlu bir hayat başlamıştı. Babası ve koca-sıyla birlikte sevgi dolu, sıcacık bir yuva kurmuş, uzunca bir süre bu şekilde yaşamışlardı. Şimdiyse geçmişin tanta-

* Patrik Hovhannes Golod döneminde (1715-1741), Hasköy'de inşa edilen kilise. 1975'te istimlak edilmiştir. 2007'de Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı içerisinde yapılan şapele bu kilisenin adı verilmiştir.

nalı, yorucu hayatı bir çeşit nefret ve tiksintiyle hatırasında canlanıyor, eski ve yeni hayatının orta yerine böyle bir duvar ören o yıkıcı değişimi takdirilâhi olarak görüyordu.

Ve işte yeni bir varlık gelip o huzurlu yuvaya yeniden neşe katmıştı. Amira, son nefesinde torununun neşeli çılgınlıklarıyla teselli bulmuş, mutlu bir halde ruhunu teslim etmişti. İhtişamının doruklarından aşağı yuvarlanmamış olsa belki daha da mutlu ölürdü. Margosyan Hanım, zavallı babasını ömrünün sonbaharında mutlu ettiği düşüncesiyle teselli bulmuş ve o günden sonra bütün sevgisini kocası ve biricik oğluna hasretmişti.

Ama hayatın son acı darbesini henüz yememişti. Evliliğinin tam on birinci yılında Kapriyel Efendi, beklenmedik bir hastalık neticesinde öldü. Bu vefat, kadının yüreğinde derin, onulmaz bir yara açtı. Artık dünyada biricik çocuğundan başka kimsesi kalmamıştı. Ölmeden mezara girmişti, daimi bir yas halinde kendi kendini yiyip bitirerek tesellisiz varlığını gayesizce sürdürecekti.

Ve giderek değişti, karakteri ve fiziksel yapısı şekil değiştirdi. İnsanlardan nefret eder hale geldi, kötülük kalbinde kök saldı. Artık insan yüzü görmek istemiyor, onları makus talihinin sorumlusu addediyordu. Yeri geldiğinde öylesine tatlı bakan mavi gözleri artık korku, keder, nefretle doluydu. Sadece dünyalara değişmeyeceği oğlu, yani Arşag'ı söz konusu olduğunda gülümsüyor ve şefkatle doluyordu. Zayıfladı, yüz hatları çekildi, asık suratlı, katı, zalim bir ifadeye büründü. Sinirleri iyice yıpranmıştı. Ani ağlama nöbetlerine tutuluyordu. Günün birinde, böyle bir ağlama nöbeti sırasında, uzun zamandır Amira'nın hanesinde hizmet eden iki emektara yol verdi. Bir tek, evin bütün işlerini sırtlayacak olan ihtiyar, zavallı bir kadın aş-

çıyı yanında tuttu. Tatyos Mergeryan Ağa'ya, babasının en eski, en güvenilir ahabasına varıncaya dek kimsenin içeri alınmamasını tembihledi.

Artık tüm hastalıklı ve zavallı varlığının, bütünüyle çökmekte olan hayatının yegâne odağı, geçmişin bütün güzelliklerinden, debdebesinden, kuvvetli sarsıntılarından, muazzam, ihtişamlı amiralik mülklerinden, zenginliklerinden ve sülaleden geriye kalan, o biricik şey, biricik varlık, oğluydu. O, bütün kayıpları yeniden hayata döndürüyor, tahrip olanları, yitip gidenleri geri getiriyor, telafisiz şeylerin ve hayatların biricik telafisi oluyordu.

Ve işte orada gözleri kapalı, birbirini izleyen hayatının bu acı sahnelerinden sarsılmış, mahvolmuş, hareket edemez halde koltuğa gömülmüştü. Tükenen, kesik soluğu yassı ve cılız göğsünü bir hıçkırık gibi durmaksızın sarsıyordu.

Güneş alabildiğine geniş serviliğin tepesinde, uzaklarda bir yerde eğilmiş, veda şavklarıyla tabiatı parlak renklere boyayarak ihtişam içinde batıyordu. Gizemli, kalın perdelerin arasından gizlice süzülen bir ışık loş odayı aydınlattı.

Kadın gözlerini açtı, bir rüyadan uyanmışçasına iç geçirdi ve gerçekliğe dönme gayreti içinde dudaklarından iki kelime döküldü.

“Yavrum, yavrum.”

İki eliyle şakaklarına baskı uygulayarak, hâlâ o ölümcül karabasanın tesiri içinde titrer halde, gözleri yaşlı ayağa kalktı. Portre, yasla dolu çerçevenin içinden, çakır gözlerinin yumuşak ve merhametli bakışıyla, şimdi kollarını açmış, Meryem Ana'nın sureti karşısında yalvar yakar olan bir günahkâr gibi kendisinden medet uman kadının benzersiz çilesini yukarıdan durmaksızın takip ediyordu.

Birden, kapı aralığından, ihtiyar aşçı anlaşılmayan, çatlak bir sesle, “Hanım, Partoğ Ağa geldi, ‘Hanım’ı görmek istiyorum,’ diyor, ne diyeyim?” diye sordu.

Ruhsal çalkantı ve patlama yaşarken bu şekilde rahatsız edilen Hanım, yüzünde bezgin bir ifadeyle bir anlığına durup, “Partoğ Ağa’ya söyle yukarı gelsin,” dedi.

Ve yalnız kaldığında, “Of Allahım, bu canavarların elinden ne zaman kurtulacağım?” diye söylendi.

Ve karalara bürünmüş o küçük, titrek beden loş odanın içinde bir an için kalakaldı. Başı öndeydi ve iki eliyle yüzünü örtmüştü.

Bir ayak sesi duyunca toparlandı.

Adamın biri içeri girdi. İnsanlıktan nasibini almamış birine bu yakıştırmayı yapmak mümkünse tabii. Bir keresteye tutturulmuş bir domuz kafası, altında hafif kavisli iki değnek, iki yanından birer kocaman kepçe sarkıyordu. Suratının derisi, bir neşterle yol yol çizilip yarılmış, delik deşik edilmişti adeta. Diğerinden daha aşağıda, şakağına yakın duran bir gözünün akı bebeğine karışıp dışarı akmıştı. Kirpiksiz, kanlanmış diğer gözü sağlamdı ve gözyaşından daima ıslak bir halde, yuvasının içinde hastalıklı bir tikle dönüp duruyordu. Çiçek hastalığının acımasız talanından hasar almadan kurtulan tek o vardı. Pörtlemiş olan diğer gözse vahşi ve ürkütücü görünüşüyle ötede kımıldamadan duruyordu. Bıyıkları seyrekti. Yassı burnunun altından sarkan, rengi belirsiz birkaç tel, iki parça deriden farksız dudakları ağzını örtemiyor, berbat haldeki diş etlerini ve çürümüş, dökülmüş dişlerini ancak gizleyebiliyordu. Partoğ Ağa, bilhassa konuştuğu zamanlarda, uzun bıyığının bir ucunu tutup parmağına sarmayı alışkanlık edinmişti. Bunu yaparken mütemadiyen dönen sağlam gözbebeğini

bıyığından ayırmazdı. İşte, Partoğ Ağa ancak bu şekilde layıkıyla tasvir edilirdi.

Birkaç yıldan beridir Margosyanların hanesine erzak tedarik eden ve kesedarlık yapan Partoğ Ağa, çarşı-pazar işlerine asla vakit ayıramayacak halde olan Hanım'a aylık hesabı vermeye gelecek tam zamanı bulmuştu. Dizlerine kadar eğilip Hanım'ı hürmetle selamladıktan sonra, dokunduğu yeri kirletmekten korkar bir halde usulca bir koltuğun kenarına oturdu ve pürdikkat kadının lütfedip konuşmasını bekledi.

"Ne var bakalım?" diye sonunda sordu kadın, adamın yüzüne bile bakmadan. "Gelmekle iyi ettin, sana ihtiyacım vardı."

"Para getirdim Hanım."

Kesedarlık yapan adam, lafa bu şekilde girerek Hanım'ın suyuna gitmeyi umuyordu. Ve cebinden bir avuç altın çıkarıp masanın üzerine bırakarak doğrudan kadının yüzüne baktı.

"Zaten paraya ihtiyacım vardı Partoğ Ağa, ne kadar?"

"Yirmi beş lira Hanım. Mumhane'deki *fabrikanın* üç aylık kirası. Ama..." diye devam etti adam bıyığının bir telini tutup parmağına sararak. "Ama... Yine zarardayız Hanım, zararda, ah bu zararlar... Sonu gelmedi bir türlü. Geçen günkü *borada fabrikanın* üzerine yıldırım düşmüş, *saçak* yerinden kopmuş, dört-beş liralık hasar var Hanım, ne dersiniz, yaptıralım mı?"

"*Fabrikadakilere* bir şey oldu mu, Partoğ Ağa?" diye sordu Margosyan Hanım kazanın gerçekliğinden kuşku duymadan. Adamın dehşet verici görüntüsüne aldanmıştı.

"Kimseye bir şey olmamış Hanım, yalnızca korkup kaçmışlar. Şimdi yine çalışıyorlar. Ya *fabrika* yıkılıp da altın-

da kalsalardı!” diye ekledi kesedar dokunaklı bir şekilde. “Neyse Hanım, şansımız varmış. Ne dersin, yaptıralım mı?”

“Yaptır.”

Partoğ Ağa, rahat bir nefes aldı, gözünde bir mutluluk kıvılcımı parladı.

Beş lira kazanmıştı.

“Hep benim bahtsızlığımdan bu zararlar, benim kör talihimden Hanım,” diye devam etti adamcağız ağlamaklı bir sesle. “Kısmetli bir adam olaydım kızlarımın, Gadari-nemin, Maktağınemin hali böyle mi olurdu? Yaşları geldi de geçiyor Hanım, ne yapacağım? Kapımı çalan, o *kimya* gibi* kızlarımı soran yok, *kimya*, *kimya*...”

Ve Partoğ Ağa, gözyaşını siler gibi bir parmağını sağlam gözüne götürdü.

“Onların kısmetini Allah verir, Partoğ Ağa,” dedi kadın. “Endişelenme. Geç olsun, güç olmasın.”

“Geçti bile Hanım, geçti bile. Maktağinem otuzuna bastı, ne yapacağım ya Rabbi!” diye sözlerini bitirdi kesedar, iki eliyle koca kafasını tutuyordu.

Derken içindeki kederinden silkelenmiş gibi aniden ayağa kalktı.

“Affedersiniz Hanım, boş laflarla başınızı ağrıtıyorum. Bana söyleyeceğiniz bir şey, vereceğiniz bir emir var mı? Geç oldu, kalkıp eve gideyim, kızlarım...”

“Gosdanyan adında biri semtte bir okul açmış, malumatın var mı Partoğ Ağa?” diye onun sözünü kesti Margosyan Hanım.

“Evet Hanım, Rusya’dan gelmiş, pek methediyorlar. Uzun saçlı, şapkalı bir adam. Birkaç kere sokakta gördüm.

* “Az bulunur” anlamında.

Çokları, çocuğunu onun okuluna gönderiyor, âlim adam-mış... *Hem...*”

Adamcağız durdu, söyleyip söylememekte tereddüt etti sanki. Hanım, onun yüzüne baktı.

“*Hem ne, Partoğ Ağa?*”

“Hanım,” diye devam etti kesedar, yüzüne alaycı bir gülümseme yerleşmişti. “Çocukların kafasına bakıp ne mal olduklarını *müneccim* gibi anlıyormuş. *Hem*, çocuk büyüdüğünde neci olacağını da söylüyormuş. *Tuhaf* şeyler. Bana sorarsan o adam... Neyse Hanım, niçin sordunuz?”

“Arşagım, onun okuluna gitmek istiyor. Bu akşam o adama uğra ve yarın mutlaka buraya gelmesini tarafımdan rica et.”

“Başım üzerine Hanım, şimdi doğru oraya giderim,” diye cevap verdi Partoğ Ağa. Pardösüsünü yukarı, karnında topladı ve Hanım’ı hürmetle selamlayıp dışarı çıktı.

Mutluluk sarhoşu ucubenin aklından yolda şu düşünceler geçiyordu:

“Beş lira. Hem de bir günde... Böyle giderse birkaç yıla kalmaz zengin olurum. E, o zaman da ben kızlarımı vermeyeceğim. Partoğ Ağa’nın kızlarını parmakla gösterecek, elimi, ayağımı öpecekler. ‘Partoğ Ağa, kızını, Maktağine’yi, o melek gibi, *kumru* gibi Maktağine’ni ver,’ diyecek, aman dileycekler. ‘Madam, bir şeyler düşünürüz,’ diyeceğim. En iyisi kimse o olsun *efendim*. Hem bu kadar yıl beklemişim, gidip ne idüğü bellisiz birine mi vereceğim? Yok, olmaz vesselam!”

“Şu kadın ne *kibar*, ne asil bir kadın,” diye mırıldandı. “Ne hesap sorar, ne başka bir şey. Tam manasıyla *kelepir*, nereden nereye elime düştü. *Fabrika* yıkıldı desem inanıp yeniden yaptır diyecek. *Dzo* dur!”

Alacakaranlığın sönmekte olan son ışıkları nesnelerin şeklini belirsizleştiriyordu. Partoğ Ağa, sokak ortasında birden durdu. O koca kafasının içinde müthiş bir fikir uyanmıştı.

“Olur mu, olur. Şu Bebek’teki eski ev için, yıkıldı desem. Uzak yer, kalkıp gider de bakar mı?.. Ya giderse?.. Ne kıyak iş olur *be*, aydan aya iki lirayı ben alırdım. Maktağınemin eksigini gediğini kapatır kapatmaz Gadarinemin *drahomasını* da hazır ederdim. *Dzo*, ne dersin, Partig, yapsam mı şu işi? Ayda iki lira da iyi paradır *be*.” Düşünmeyi sürdürüyordu ucube, elini havada sallayarak. “Ah, Hanım, ‘Şu iki yüz lirayı al da evi yaptır,’ deseydi, *dzo* ne şahane olurdu! İki yüz lirayı aldığım gibi kayıplara karışardım, Hanım da Partoğ Ağa’yı arasın dursun. Ama iki yüz lirayı nereden bulup buluştursun da bana versin? Delinin de tekidir. Bakarsın birden kalkar, yıkılmış evi görmeye, Bebek’e gider, vay *babam* vay, o zaman işte bittiğimin resmidir. Partig’in kıcına bir *tekme*, yallah dışarı. Ya sonra? Perişan olurum. Kızları ne yaparız?.. Yok, olmaz, olacak şey değil, kendi işimi baltalarım. Şimdilik böyle gidelim *de*. Bugün beş lira çarptık, az *para* değil. Kim bilir günün birinde, ‘ev yıkılmış’ demenin zamanı da gelir.”

Ve Partoğ Ağa, sonunda, zihninde kurguladığı müthiş planı tatbik etmemeye karar verdi. Sırık gibi uzun, sıska kollarını sallayıp, her adımına uygun şekilde başını hareket ettirerek daha hızlı yürümeye başladı. Şimdi bir başka konuya kafa yoruyordu.

“Şu Rusya’dan gelen adam, *tuhaf* biri. O ne saç öyle! Ya gözleri, katil gibi bakıyor. Âlim diyorlar, kim bilir, belki de doğrudur. *Tuhaf* şey, sırf kafaya bakıp ne olup ne olmayacağını anlıyor. Herkes çocuğunu göstermek için ona gidi-

yor. Ben de Gadarinemi, Maktağınemi götürüp göstersem mi bir? Büyüklere de bakıyor mu acaba? Ayıp değil ya, ben bir sorayım.”

Partoğ Ağa'nın iç dünyası, ilgi çekici ayrıntılarla doluydu. Semtte onu tanımayan yoktu. Yaşı altmışa dayanmıştı. Evli ve iki kız, Gadarine ile Maktağine'nin babasıydı. İrikiyım ve çirkin bir kadın olan karısı, düşüncesiz ve terbiyesiz biri o ucubeyle evli olduğunu yüzüne vurduğunda diline pelesenk olmuş şu cevabı verirdi:

“Halt etmişsin! Evlendiğimizde Partigim *sülün* gibi *delikanlı*ydı, sonradan böyle oldu. Ah, o *çiçek*, o *çiçek*...”

Ama Partoğ Ağa'nın otuz beş yıl önce, evlendiği zaman da böyle olduğunu söyleyerek Khırsdig Hanım'ın bu iddiasını yalanlayanlar da vardı. Dolayısıyla bu mesele, ahmaklar sınıfı içinde çözüme kavuşturulamamıştı ve daimi bir tartışma konusuydu.

Gadarine ile Maktağine artık yetişkin birer kadındı. Büyüğü, Maktağine otuz dördüne girmişti. Henüz münasip bir talibinin olmaması anne ve babasını, bilhassa babasını büyük bir ümitsizliğe sevk ediyordu. Uzun boylu, inek misali koca kafalı, büyük gözlü, aynı şekilde, aynı renk ve ayrıntılarla giyinen, daima birlikte gezen, aynı temizlikte, saflıkta kızlardı. Semtte, avama özgü ve alaycı bir kurnazlıkla onlardan “çifte kumrular” diye söz edilmekteydi.

Kızlarının ilerlemiş yaşı Partoğ Ağa'nın fena halde tasalanmasına yol açıyordu. Sağlam gözünü bir ucunu parmağında burduğu bıyığından ayırmadan, kederli bir şekilde, “Kızlarımı, *güzelim* kızlarımı isteyen bir Allah'ın kulu yok. Yaşları geldi, kadın, aklını başına devşir, ne yapacağız? Gadarinem, ya Maktağinem, otuzu geçti. Otuzu!” diye karısına ve yakınlarına yerli yersiz dert yanıp duruyordu.

Ve zavallı adam, eğer soyguncu gözleri ağlama yetisini ebediyen kaybetmemiş olsa muhakkak ağlardı.

Khırsdığ Hanım'ın, kocasının feci hakikati hatırlatan bu yakarışına yanıtı ellerini başına götürüp ümitsiz ve yalvaran gözlerle göğe bakmaktan öteye geçmiyordu.

Partoğ Ağa'nın mesleği tam da kendi bedeni gibi bir acayipti. Birçok işle uğraşıyordu. Semtin fukara ailelerine elden et ve zerzevat satıyordu. Sırtına yüklediği, içinde tekmili kokmuş, küflenmiş et parçaları, pirinç, un, şeker, kahve, fasulye, nohut bulunan koskoca bir küfesi vardı. Fukara ailelere epey kolaylık sağlardı Partoğ Ağa. Her şeyi hem kelepire hem de veresiye satıyordu, bu sayede rahatça fukaranın mukavemetini kırar ve parasını alırdı. Adam, işini tefecilikle birleştirmişti. Evet, mallarını piyasanın altında bir fiyata satıyordu, ama bir şartla, zavallı müşterileri borçlarını kararlaştırılan sürede ödeyemezlerse faiz bindiriyordu. Bazen, hatta ekseriyetle ödeme o kadar gecikir ve ödeme geciktikçe binen faizle birlikte borç o kadar kabarırdı ki, gün gelip de Partoğ Ağa parayı tahsil etmek için ayrıntılı bir hesap yaptığında mest olurdu, okkasını üç kuruşa yutturduğu iğrenç etin okkasının aslında altı kuruşa geldiği anlaşırdı mesela.

Domuz yavrusununkini andıran çenesini kendinden geçmiş bir halde oynatarak, "Kadın, böyle yapmazsam nasıl yaşarız? Ya kızları nasıl evlendiririz? Ah, şu Maktağine mi bir evereydim," derdi.

Partoğ Ağa, mesleğinin sırlarını günden güne çözmüş, usulsüzlüğe ve pislığe bulaşmıştı. En önemli iş kolu et ticareti olduğundan, onu daha kazançlı hale getirmek isteyen o yozlaşmış beyninde, muazzam bir ustalık ve mutlak bir vicdani rahatlıkla uyguladığı aşağılık bir fikir doğmuştu.

Her sabah, daha şafak sökmeden, Leh kasaplardan kalan leş parçalarını –mundar olmuş inek dalakları, kokmuş manda boğazları, murdar kelleler, sakatat, ciğer, karaciğer ve hayvan bedenlerinin en rezil kısımlarını– kelepire kapatmak için karadan Galata'ya sırtında küfesiyle giderdi. Ve o koskoca küfenin altında nefes nefese, hırıldayarak yokuşları adeta elleriyle tırmanır, gayretiyle yorgun düşen sakat gözü daha da pörtlemiş halde, irin toplamış yüzü kanter içinde geri dönerdi.

Eve varır varmaz küfedeki berbat kokulu malları mutfağa dökerdi. Birbirine yapışmış, karışmış, iç içe geçmiş, kanlı parçalar bütün halinde düşerken Partoğ Ağa, belinden aşağı yağ kir içinde bir önlük asar, kollarını sıvar, yığının karşısında bağdaş kurarak oturur, derince iç geçirerek hoşnutluğunu belli ederdi. Ve beyini bağırsaktan, böbreği ciğerden, yüreği karaciğerden ayırmaya başlar, ayrı yığınlar halinde yan yana dizer, her bir sırayı tamamladıktan sonra müşterilerinin zevki, talebi ve alım gücüne göre seçimini yapmak üzere her birinin adının bulunduğu yağlı listeye göz ucuyla bakardı.

Karısı orada olurdu, o da kuvvetli pazularını sıvamış, kocasının çalışmasını dikkatli gözlerle izler, ara sıra şikayet etme cesaretini gösterirdi. Partoğ Ağa, bu yakınmalara kocaman gri gözbebeğini karısından ayırmadan, aşağılar gibi bakarak karşılık verirdi.

Sonunda işini bitirdiğinde, kendilerini ele vermeye hazır biri olacakları görebilirmişcesine etrafını şüpheyle koлаçan eder ve karısına, “Khırsdig, şu dün gece vurduğumu getir,” derdi.

Khırsdig Hanım, mutfak penceresine doğru şüpheyle baktıktan sonra yüklüğün kapısını açar, vurulmuş bir kö-

peğın taş kesilmiş leşini kuyruğundan çekerek dışarı çıkardı. Uzun, keskin bir bıçak kuşanmış olan Partoğ Ağa bir maymun çevikliğiyle hayvanın üzerine çullanır, önce başını gövdesinden ayırır, usta parmak hareketleriyle deriyi sıyırdı ve on dakika içinde köpeğın derisi alınmış kırmızı bedeni korkunç ve iğrenç bir halde yere serilmiş olurdu. Hemen ardından kasap, bu kez küçük bir baltayla, leşe azgınca girer, ayakları, kalçaları, sırtı ve göğsü tanınmayacak hale getirene kadar nefes nefese parçalardı. Ürkütücü gözbebeğini mide bulandırıcı, kanlı yığından ayırmazdı, donuk gözüyle hareketsiz, dehşet saçardı.

Az önce hazırlanmış olan yığınlara eklenen köpek leşinin mide bulandırıcı lokmaları, varlığını asla hissettirmeden ama bütünüñ ağırlığını en az altı-yedi okka artırarak gözden kaybolurdu böylece.

Khırsdığ Hanım, bir kadın olarak, pis pasaklı hayvanlardan aşağılık ve menfur bir biçimde istifade edilmesinden duyduğu hoşnutsuzluğu nadiren ifade edecek olduğunda Partoğ Ağa tek bir cevap veriyordu.

“Kadın, kızlarım evde kaldılar, alan yok, *para* lazım, *para*! Gadarinem, Maktağınem otuzu geçti. Aklını başına devşir kadın, sonumuz nereye varacak?”

Karanlık gecelerde Partoğ Ağa, ayağında çarık, pardösüsünün içinde küçük, sesiyle ortalığı ayağa kaldırmayacak bir tüfekte, kedi-köpek vurmak için geç vakitte dışarı çıkardı. Evi, semtin en ücra köşesinde, dağa komşu, ıssız ve sessiz, bu tür bir avcılık için pek elverişli bir konumdaydı.

Yavaş, dikkatli adımlarla, başı omuzlarına gömülü, gözünü dört açarak, en ufak bir seste durmak üzere gürültü ve ayak sesine kulak kesilmiş halde bir hırsız gibi evlerin çitlerinin kenarından, duvar diplerinden yürürdü. Ve ani-

den bir köşeye siner, pardösüsünün altından tüfeğini çıkarıp omzuna yaslar, birkaç adım ötesinde kıvrılmış uyuyan, tehlikeden bihaber bir köpeğe nişan alırdı.

Ve karanlığın içinde acı, ölümcül bir feryat yükselirdi. Hayvan, yıldırım çarpmışa döner, kıvranarak düşer, avcı hemen üzerine varıp leşi bir torbaya atar ve sırtlardı. Müşterilerinin ertesi günkü erzakını tedarik etmiş olarak hızlı adımlarla eve dönerdi.

Partoğ Ağa, kendi ve bitişiğindeki sokaklarda bulunan köpeklerin sayısını artırmak için elinden geleni ardına koymazdı. Onlara gözü gibi bakardı. Onun kanlı emellerini bilmeyen herkes, bu eşsiz köpek sevgisini iyiliksever bir adam olmasına yorardı. Zavallı hayvanlar, o yanlarına yaklaştığında kaçmazdı, çünkü sepetinden kuru ekmek kırıntıları ve kemik çıkarıp önlerine atardı. Bahçesinin kapısı her daim açıktı ve yevmiyelerinin derdinde olan köpekler o konuksever kapıdan içeri girip çıkar ama çoğu kez içride canlarını verirdi. Köpek kıtlığı olduğunda da cemesini Partoğ Ağa'nın evinin çevresinde beslediği zavallı kediler çekerdi.

Avcı, öğlenleri, kediciklerin geçişine kulak kabartıp onları büyük bir titizlikle temizlendikleri sırada gafil avlamak üzere bahçesindeki ağaçların ardında pusuda beklerdi. Kendini gizleyen düşmana karşı yürek paralayan bir miyavlama ve yalvarır bir bakışın ardından kedicik, patileriyle biraz debelendikten sonra cansız yere serilirdi.

Partoğ Ağa'nın en büyük keyiflerinden biri de dayanılmaz çiftleşme arzusuyla kendinden geçen kedi ve köpeklerin damların üzerinde, çitlerin yanında, bahçe ve sokaklarda azgınca birbirine saldırmalarını oturup izlemektir. Böyle baştan çıkarıcı bir manzara karşısında birden durur,

gözleri fal taşı gibi açılır, yüzündeki gözenekler hayranlık ifadesi altında kaybolurdu. Bağırarak onları yüreklendirir, kışkırtırdı.

“Ha babam, ha oğlum, görevim sizi, çoğalın, kalabalıklaşın.”

Kışın, diğer mevsimlere kıyasla bereketli geçmeyen av, Partoğ Ağa’da büyük bir hoşnutsuzluğa yol açar, öfke kıvılcımı saçan şaşı gözüyle hemen her gün karısına yakınırdı.

“Saf malı veriyorum, kadın. Ne olacak bunun sonu? Köpek kalmadı, kadın, köpek kalmadı. Kışın işler *kesat*. Kızlar desen, onları da soran eden yok. Gadarinem, ya Maktağinem, otuzunu geçti kadın, otuzunu. Ah!”

Ancak Partoğ Ağa, birçok yoksul müşterinin yanı sıra birkaç varlıklı müşteriye de sahipti. Onlar, adamın bu lezzetli kedi köpek karışımlarından nasiplenmiyor olabilirdi, ancak bu, yine de adamcağızın adi usulsüzlüklerine yem olmayacakları anlamına gelmiyordu. Tam aksine, Partoğ Ağa haydutlara has bir kurnazlıkla onları soyup soğana çevirmenin türlü yollarını icat ediyor ve sonunda başarılı oluyordu.

Partoğ Ağa, yıllardan beri Margosyanların evine öteberi getirir ve kesedarlık yapardı. Onların muhabbetine mazhar değilse bile, aile onun hastalıklı davranışlarını ve mütemadiyen “Gadarinem, Maktağinem” diye sızlanışlarını kaba tabiatına veriyor ve ona bir tür merhamet duyuyordu.

Hanım, Margosyan Efendi’nin vefatının ardından, mülklerinin hasılatını toplama işini de Partoğ Ağa’ya bırakmıştı. Açılan bu yeni ve beklenmedik haksız kazanç kapısı karşısında fukaranın gözleri kamaşmış, ruhu sevinçle dolup taşmıştı.

Sırık misali uzun ve ince kollarını sallaya sallaya, gri gözbebeğinde yanıp tutuşan görülmemiş bir kıvılcımla, müjdeyi vermek için karısına koşmuştu.

“Kadın, tahtaya vur, tahtaya. Mis gibi iş, Hanım’ın iratlarını toplayacağım. E, artık tasalanma kadın, kızımızı almak için sıraya girecekler. Zavallı Gadarinem, ya Maktağinem, *vah yavrum vah*.”

Sonra, içinde kırk tilki dolaşan kafasında, aptalca tuzağa düşen bu semiz sineği iyice ağına düşürmek için yeni hilekârlık ve madrabazlıklar tasarlamaya koyulmuştu.

Bu ucube, epeydir sahtekârlık ve dalkavuklukla hayatını sürdürmesine rağmen iyi niyetli, samimi, dürüst biri olarak anılma mutluluğuna nail olmuştu. Kimse ondan kuşkulanmıyor, hatta Partoğ Ağa’nın fukara ailelere sağladığı kolaylıklarla sevap işlediğine ve semtin fakirlere yardım kolunun* yükünü hafiflettiğine inananlar bile çıkıyordu.

Koca küfenin altında iki büküm olan bu cefakâr adam sokaktan geçerken ona acıyan akılsızlar bile vardı.

“Şu zavallının bir lokma ekmek uğruna çektiği. Vah, vah, vah.”

Öyle ki Amira’nın kızı, iğrenç dış görünüşünden ziyadesiyle tiksınmesine rağmen mülkleriyle ilgilenme işini hiç tereddütsüz ona, son derece dürüst biri olan Partoğ Ağa’ya bırakmıştı. Adam da acısına ve kederine gömülmüş yaşlı kadının haletiruhiyesinden süratle istifade etmeye başlamıştı. Kadının, düzmece hesaplarından asla kuşkulamayacağından emindi.

Bazen birkaç ayda bir gelir, Hanım’a mülklerin durumu hakkında en ince ayrıntısına kadar hesap verirdi ama

* Pek çok Ermeni kilisesinin bünyesinde yer alan, cemaatin yardıma muhtaç insanlarına yiyecek, giyecek, ilaç temin eden komisyon.

kadın onu duymazdı bile. İlk binalarda mutlaka baştan aşağı tadilat yapılması gerektiğine dikkat çekmiş ve Hanım'ın olurunun almıştı. Partoğ Ağa, bu bahaneyle yüklü bir miktar çarpmıştı ve daha sonra da, aylık hasılatının kıyasından köşesinden götürmek için peş peşe haklı bahaneler öne sürmüştü. Bugün kiracının biri, yarım aylık kirayı takip gitmiş olurdu, yarın bir başkası, dükkânı boşaltırım tehdidiyle aylık kirayı düşürürdü. Ertesi gün kuvvetli bir fırtına bir evin saçağını sökmüş olur, tadilat için en az iki lira gerekirdi. Velhasıl Partoğ Ağa'nın, elde ettiği yüzde beşlik komisyon dışında cebine birkaç altın atmadığı bir ay geçmezdi.~

Margosyan Hanım'a hesap verdiği alışlageldik ziyaretlerinden birinden döndüğü o gün, yolda giderken yine yeni komplolar hazırlıyor, yeni soygun planları yapıyordu. Karanlık yavaş yavaş her yere hükmetmeye başlamıştı. İki katlı, geniş alana yayılmış bir evin önüne geldiğinde Partoğ Ağa'nın zihnindeki düşünceler sustu.

Burası Gosdanyan'ın mektebiydi.

II

YENİ BİR PEDAGOJİK SİSTEM

İki ay önce bir akşamüstü, garip, dikkat çekici bir adam, H...köy'ün sokaklarından geçiyordu. Bu uzun boylu adam geniş bir pelerin giymişti. Gür saçları geniş kenarlı, keçe şapkasının altından taşıyordu. Sokakta oynayan veletler, bu görüntü karşısında bir an için oyunlarına ara verip, adeta dehşetle onu birbirlerine gösterdiler: “Şapkalı adam! Şapkalı adam!” Gerçekten de, çeyrek asır önce, İstanbul'un ücra semtlerinde şapkalı bir adama rastlamak nadir rastlanır bir durumdu. Kadınlar ve kızlar, bu şaşırtıcı manzarayı ağızları açık pencereden izliyorlardı: “Ka,* baksanıza, Frenk geçiyor.”

Adam kalın, kırmızı dudaklarına bir *puro* tutturmuş, ara sıra hafif bir duman üflüyor, yol açtığı bu karışıklığın farkında görünmüyordu. Şüpheyle ve endişeli bakıyordu. Yürüyor, sokak köşelerinde kararsızlıkla durup, ilerlemekte tereddüt ederek dikkatle binaları izliyordu.

Sonunda yoldan geçen birine yaklaştı ve “Af buyurunuz beyefendi, Ermeni kilisesini tarif etmeniz mümkün mü acaba?” dedi.

Adam şapkalı ve uzun saçlı bir Ermeni gördüğü için bir hayli şaşkın, yabancıyı tepeden tırnağa süzdü.

“Siz Ermeni misiniz, birader?”

“Ermeni'yim,” diye gülümseyerek karşılık verdi adam. Purosuna hâlâ dudaklarındaydı. “Niçin şaşıntınız? Yoksa Er-

* Erm. Kadın ağzında gündelik konuşmada kullanılan “ayol” benzeri bir nida.

meni'ye benzemiyor muyum? İstirham ederim, bana kilisenin yerini gösterir misiniz?"

Yoldan geçen adam, şaşkınlığını atlatamamış olmasına rağmen yabancıya rehberlik etmeye mecbur kaldı. "Ne tuhaf bir Ermeni" diye düşündü kendi kendine.

Çok geçmeden kiliseye vardılar. Yabancı, bir papazla görüşmek istedi. Zangoçlardan biri, onu, yetmişinde, hemen her daim oynayan dudaklarıyla bir dua mırıldanmaya hazır, yarı bunak bir ihtiyar olan papazla tanıştırmak için papazların bulunduğu odaya götürdü. Yeni gelen adam, kendinden geçmiş bir halde papazın titreyen elini öptü ve oturmak için izin istedi.

Yabancı'nın giyim kuşam tarzı, dışarıda bıraktığı pelelerini ve şapkası olmadan da epey garipti doğrusu. Boynundan aşağıya kadar iliklediği eski ve sade bir ceket giymiş, kravat ve beyaz yaka takmamıştı. Belini sıkan deri kemere ucu ceketinin cebinde biten gümüş bir zincir asılıydı. Epey lekeli ve aşınmış dar bir pantolon, zayıf bacaklarını sıkıca sarmalamıştı. Yekpare deriden, kocaman ayakkabıları anlaşılan bir hayli eskimişti ve o ayakları taşıma görevini yakında yerine getiremeyecekti. Gür bir sakalın çevrelediği, kaba çizgilere sahip yuvarlak, esmer yüzü, bayağı ve zalim bir ifadeye sahipti. Fal taşı gibi açık siyah gözleri esrarlı bir biçimde parlıyordu. Sert ve delici bakışlarında sorgular ve küçümser bir hava vardı. Asi bukleleriyle kafasından aşağı ensesine, şakaklarına dökülen, rastgele keçeleşmiş, siyah, gür, gösterişli saçların örttüğü bu yüzde zorbalığı ve haydutluğu çağrıştıran bir şey vardı. Özenle bakılarak burulmuş, savaşçılarınkini anımsatan gür bir bıyık, günümüzde "madrabaz" şeklinde tabir edilen bu maceraperest avare şövalye tiplerini tamamlıyordu.

“Nereden gelirsiniz, kimsiniz beyim?” diye sordu papaz. Duasının ve dini tefekkürünün bu şekilde bölünmesi canını sıkıyordu.

“Kafkasya’dan geliyorum efendim,” cevabını verdi yabancı, bir sandalyeye teklifsizce yerleşip purosundan ince bir duman halkası salarak. “Bendeniz Apkar Gosdanyan. İsviçre’de pedagoji tahsilimi tamamladıktan sonra Ermeni çocukların tedrisi için mesaide bulunmak üzere atayurduna döndüm. Kafkasya’da *gymnasium*larımız, kilise mektepleri var. Yüksek mevki sahibi olabilirdim, o *gymnasium*lardan birinde önemli bir vazife deruhte etmek için çok para teklif ettiler ancak reddettim. Ben para peşinde değilim, aksine, zor şartlar hasebiyle pedagojinin hayati önemi haiz sisteminden faydalanamayan çocuklarımız için çaba harcamak gayesindeyim. Ben fikir adamıyım efendim, parayla işim olmaz. Benim için mühim olan iştir, iş. Kaderine terk edilmiş Ermeni çocukların yaşadığı o ücra, ıssız köşelerde çalışmaktır. Heyhat, heyhat...”

Kafkasyalı birdenbire parladı. Ağzının kenarında tükürük birikmiş, kararsız gözleri çıkmak çıkmak olmuştu. Bakışları o karanlık odacığın duvarlarını delerek “ücra, ıssız köşelere” nüfuz ediyordu. Vurgularına eşlik eden baş hareketleriyle saçları dağılmış, tutamlar gözlerine kadar inmişti. Anlaşılmaz bir ağızla konuşan bu adam karşısında kekeleyen, boşluğa düşen papaz, bitmek bilmeyen o kelime kalabalığıyla şaşkına dönmüş ve aptallaşmış bir halde, bir deliye bakar gibi bakıyordu Kafkasyalıya.

“Şaşkınlığınızı bittabi anlıyorum efendim,” diye konuşmasını sürdürdü adam acı bir tebessümle. “Kimse sizinle bu *tonda* konuşmamış, bu fikirler size acayip geliyor, evet ama az vakitte her şeyi idrak etmeniz gerekiyor. İdrak et-

mek, efendim, pedagoji olmadığı takdirde Ermeni çocuğunun öldüğünü, Ermeni milletinin eridiğini, Ermeniliğin yok olduğunu, evet, Ermeniliğin yok olduğunu anlamak icap ediyor. Heyhat!”

Kafkasyalı bu son sözlerini üstüne basa basa söylemişti. Bir hatip gibi parmâğını havaya kaldırdığında gözlerinde şimşekler çakıyordu. Saçı başı iyice darmadağın, purosusu ise daima ağzının kenarındaydı. Papaz tehlikeyi sezince kendine gelip toparlandı, ne yapacağını bilmez bir halde elini ak sakalına götürdü.

“Rahatınızın kaçtığını hissediyorum efendim, ama bir din adamı, ahalinin önünden yürüyen bir zat olarak siz, söylediklerimi dikkate almaya mecbursunuz. Kafkasya’dayken, Türkiye Ermenistanı ve İstanbul’da, mukaddes bir dava olan talim ve terbiyenin *propagandası* için hiçbir şey yapılmadığını işittiğim anda her şeyi, parlak bir iş hayatını, yığınla parayı, güvenli bir istikbali bırakıp Ermeni müderrislerin yapamadıklarını yapmak için yollara revan olup ta buralara geldim. Heyhat! Heyhat! Dünya âlem nurlu ışıklarla dolarken biz Ermeniler karanlığa gömülüyoruz efendim. Kimse bizi umursamıyor, günün birinde kör cehalete sürüklensek kimse kılını kıpırdatmaz. Biz kendi çabamızla tekrar ayağa kalkacak, nura boğulacak, terakki edeceğiz. Köhnemiş tedrisat *sistemimizi* bir yana bırakıp Pestalozzi’nin temellerini attığı, yaydığı, ilan ettiği, kurtarıcımız olacak yeni pedagojik *sistemi* benimsemeden bunu nasıl yapabiliriz? Pestalozzi’ye aşina mısınız efendim?”

“Hayır, tanımıyorum beyim,” diye cevap verdi yaşlı adam. “Kimdir? İstanbullu mudur?”

“Ne diyorsunuz efendim!” diye haykırdı Kafkasyalı. Kollarını havada deli gibi sallıyordu. “Ne diyorsunuz! Pes-

talozzi'ye aşına olmamak mı? Bu büyük, muazzam bir noksan, akla zarar, namümkün bir cürüm. İstanbullu demek... Of, of, of! Bu toprakta, bu ortamda Pestalozziler yetişebilir mi? Heyhat! Heyhat! Cehaletiniz ve biganeliğiniz beni çok yaraladı efendim. Ve şimdi ciddi ciddi düşünüyorum da, ahaliye yol gösterenler bile aydınlanmayı gerçekleştirecek faktörlere bu kadar yabancı ise sıradan ahali ne yapabilir? Of, of, of!”

Ve adam hissettiği acıyla çılgına dönmüş bir halde saçlarını çekiştirerek sustu.

Bir anlık sessizlikten istifade eden yaşlı papaz, bu dayanılmaz durumdan kurulmak için yığıtçe bir karar verdi.

“Beyim,” dedi tok ve kararlı bir sesle, “ben yaşlı, bitmiş bir adamım. Aklım dua ve ayinden başka bir şeye ermez, bu işler için gençlere başvurunuz. Şu dakika benden ne istediğinizi söyleyiniz.”

Adam bir seraptan uyanmıştı sanki, elleriyle saçını arkaya doğru taradı ve azarlayıcı üslubuna son verip gönül okşayıcı bir şekilde, yalvarırcasına, “Bir kap yemek, bir de yatacak yer,” dedi ve pantolonunun ceplerini yoklayarak ekledi:

“Heyhat! Heyhat! Param tükendi efendim.”

Ziyaretin böyle nahoş bir şekilde neticeleneceğini kuşkusuz öngörememiş olan papaz, keyifsizce ve tedirginlik içinde elini yeniden sakalına götürdü. Gel de bir haydut izlenimi veren bu ziyaretçinin kilisede kalmasına göz yum. E, yol vermek için cebine para koymak icap ederdi, bir papaz böyle bir fikre asla sıcak bakmaz. Yine de ehvenişer diyerek birinci şıkta karar kıldı. Zangocu çağırdı ve aç Kafkasyalıya kendi yerlerinde yatacak bir yatak ve bir kap yemek vermelerini tembihledi.

“Beyim, ben yarın ayini yöneteceğim, beni mazur gör-
rün, dua etmem gerek,” dedi.

Adamı zangoçların yanına gönderdi. Kafkasyalı, aniden bir karabasan gibi çöküp rızkına musallat olduğu, kendisine burun kıvıran zangoç biraderlerini umursamaksızın, lokmaları aç kurt gibi çiğnemedi yuttu. Yemekten sonra, purosunu ağzının kenarına yerleştirip her birine adlarını, nereden geldiklerini sorarak zangoçlarla konuşmaya koyuldu.

Kafkasyalının hararetli konuşmasını dinleyenler, bilhas-
sa onun Avrupa’yı gezdiğini duyduklarında, konuya kendi-
lerini kaptırdılar. Ve eğitimin faydalarını sayıp döktükten
sonra şu soruyu sorduğunda ne diyeceklerini şaşırdılar:

“Hakikaten çocuk talim ve terbiyesi hakkında hiçbir
fikriniz yok mu? Pestalozzi’yi tanımıyor musunuz?”

Sonra da zangoçların hayra alamet olmayan sessizliği
karşısında, “Heyhat! Milletimiz ücra, ıssız köşelerde eri-
yor, yok oluyor. Neyse ki tam vaktinde yetişmişim, fakat
ya ben doğmamış olsaydım ne yapacaktınız kuzum?” dedi.

Gosdanyan, aslen Karabağlıydı. Uçarı ve maceraperest
biriydi. Yeniyetmeliğinde iki kez Kevorkyan Koleji’nden*
ihraç edilmiş ve avlanmaktan kaçan geyik misali birkaç yıl
Kafkasya’yı dağ bayır dolaştıktan sonra kapağı Avrupa’ya
atmayı başarmıştı. Bir süre, zengin hamisinin saflığından
istifade etmiş, Berlin, Paris ve Cenevre kaldırımlarında,
kumarhane ve genelev köşelerinde, günün birinde sahte
bir üniversite öğrencisi ya da sözde bir şair kisvesine bürü-

* 1874’te, Eçmiadzin’deki Tüm Ermeniler Katolikosu IV. Kevork’un
inisiyatifile Ermeni din adamları ve öğretmenler yetiştirmek için
açılmış okul.

nerek kendini temize çıkarmış halde karşınızda beliren o kokuşmuş, iğrenç tiplerin utanç verici, rezil hayatını yaşamıştı. Onlar, uzay boşluğu gibi sonsuz görünen yabancı ve bilinmedik köşelerde, insanı azdıran tutku fırtınaları içinde debelenip nihayet günün birinde, boyunlarına kadar battıkları medeniyetin o en dipsiz kuyularından hayırsever bir el tarafından çıkarılır. Ruhları ve bedenleri irinle dolmuş bir halde, temiz, bakir topraklara gidip kirli derilerini pul pul dökerler. Yığınla düzmece, göz kamaştırıcı planla, düzenbazlık ve maceranın ayak basılmamış topraklarında gezinmek isteyen Rusya Ermenisi Gosdanyan da bunlardan biriydi ve eğitimci kisvesi altında kapağı İstanbul'a atmıştı.

Ertesi gün, Baron Apkar Gosdanyan'ın gelişi semtte herkesin dilindeydi. Ağızdan ağıza, evden eve onun ismi etrafında uydurulan hikâyeler, ancak cahillerin sınırlı ve zengin muhayyilesi sayesinde mümkün olabilecek dev boyutlara ulaşıyor, hayranlık ve aptallık zirve noktasına varıyordu. Kafkasyalı, köyün cahil ve coşkulu gençliğinin toplandığı o kahvehaneye muzaffer bir edayla girdi. Herkes ağzı açık bir halde etrafına üşüştü. Gosdanyan da bir peygamber kadar azametli bir edayla köpürdü, gürledi, eğitimi esas alarak ulusun yeniden doğuşunu savundu. Ulusun düşünsel ve manevi çöküşünü öyle dokunaklı, hüznü ve kederli bir biçimde tasvir etti ki, yanaklardan aşağı gözyaşları bile süzüldü.

Ulus ya da eğitim aşkıyla nasıl da yanıp tutuştuklarını nefesleri tükeninceye kadar haykırarak göstermek için rahat ve uygun fırsatlar kollayan köyün gençleri, aradıkları, peşinde koştukları o fırsatın birdenbire ortaya çıkan bu salyalı, saçı başı dağılmış vaiz sayesinde ayaklarına geldi-

ğini düşündüler. Çevresinde kenetlenip onun sert eleştirilerine, içten, tokat gibi sözlerine, yenilikçi ve kurtarıcılara özgü o abartılı çıkışlarına “Evet, evet, haklısınız, bizim de tam böyle birine ihtiyacımız var,” diye gürleyerek karşılık verdiler.

Gizliden gizliye çevresindekilerin psikolojisini gözlemleyen Kafkasyalı, coşkunun zirve yaptığı anda ayağa dikildi, gözleri yarı kapalı, hipnotize halde, uzun pelerininin altından iki kolunu barışa davet eder gibi uzatmış Tanrı’nın emirlerini halkına nakleden Musa Peygamber misali son darbeyi vurdu.

“Sevgili halkım! Yeise kapılmayınız! İşte, kurtuluş momentiniz yaklaşıyor. Çalışarak ve fedakârlıkla az zamanda Avrupa’nın büyük halklarıyla aynı mertebeye erişeceksiniz. Sizi temin ederim, muhterem biraderlerin, bu ücra köşelerde sizin gibi asil, ateşli beylere rastlamayı hiç ummuyordum. Sizler bendenize kıymetli desteklerinizi lütfederseniz işim kolaylaşacaktır. Söyleyiniz, rica ederim, desteğinize tamamıyla itimat edebilir miyim?”

“Evet! Evet!” diye her bir yandan bağırdı gençler toy sesleriyle.

Kafkasyalının dudaklarında bir mutluluk tebessümü belirir gibi oldu. Elini alnına götürdü ve bir an için derin düşüncelere dalmış göründü.

“Müteşekkirim muhterem beyefendiler” dedi sonunda, etrafına kararsızca göz gezdirerek. “Sizlerden beklediğim de buydu! Ve kısa zamanda Avrupa’nın büyük halklarıyla aynı mertebeye erişeceğinizi söylediğimde bu, sizi coşturmak için öylesine söylenmiş, boş bir lakırdı değildi. Bizzat bulduğum, henüz saklı tuttuğum, Pestalozzi ve Spencer’ı bile şaşkınlığa gark edecek yeni ve kurtarıcı bir talim ve

terbiye sistemi, cehaletin asırlardır kök saldığı memleketinizde mucizeler yaratacak. Heyhat! Heyhat!”

Oradakiler, vahiy gibi gelen bu müjde üzerine huşuyla birbirlerine baktı. Sahte pedagog, herkesi şöyle bir süzdükten sonra, etrafında toplanmış bu ağız beş karış açık, allahlık cahillere karşı kazandığı zaferin tadını çıkardı.

Ardından yarattığı etki henüz kaybolmadan, “çabucak bir göz atmak için” semt okuluna kadar kendisine eşlik etmelerini orada bu görevi üstlenmeye hazır olanlardan rica etti.

Böyle şerefli bir görevi kaptırmak istemeyenler aptalca bir mücadeleye tutuştu. Öyle ki Baron Gosdanyan, kendisine eşlik edecek kişileri yüzünde keyifli bir tebessümle, bizzat parmağıyla teker teker işaret etti. Güya rastgele belirliyordu halbuki en uygun bulduklarını seçmişti.

“Siz beyefendi. Siz beyefendi. Siz beyefendi. Siz...”

Seçilen dört beyefendi, bir tür gururla ön tarafa geçtiler. Kafkasyalı, orada bulunan herkese gülücükler dağıtarak vedalaştıktan sonra peşlerine takıldı.

Şimdi herkes, sokaktan geçen bu meşhur ziyaretçiye görmek için kahvehanelerden, dükkânlardan dışarı çıkıyordu. Pedagog, yol boyunca yaşanan kargaşaya kayıtsız kaldığını göstermek istercesine genç refakatçileriyle hararetli bir tartışma halindeymiş gibi davranıyordu. Sonunda kortej, harabeye dönmüş dev bir bina olan okula vardı. Pedagog, bu korkunç manzara karşısında dehşet içinde kalakaldı ve neredeyse ağlamaklı bir şekilde, “Söylesenize, bu zindanda bir nesil nasıl yetişebilir? Heyhat! Heyhat!” diye bağırdı.

İçeride, geniş salonda sıra sıra dizilmiş körpe kafalar, merak ve dehşet dolu bir ifadeyle bu acayip ziyaretçiye dönmüştü. Kafkasyalının gelişinden zaten haberdar olan

öğretmenin eli ayağına dolandı ve kendisine sertçe yöneltilen sorular karşısında kızarıp bozarak tekledi. Kafkasyalı, girip çıktığı her yere, teftiş ettiği her şeye dair hislerini, izlenimlerini ifade edecek bir çılgılık buldu.

“Heyhat! Heyhat!.. Neslimiz eriyor!”

Ziyaret tamamlandıktan sonra okuldan çıktıklarında, pedagog, güneşin en tepe noktasına çıktığı gökyüzüne baktı.

“İşte vakit geçiyor ve biz farkında değiliz beyefendiler. Mide isyan ediyor, içini dolduracak bir şey bulamaz mıyız? Bendeniz üzerimde para taşımaya alışkın değilim. E, ne diyorsunuz?”

Dört genç, böyle bir adamı o saate kadar aç bıraktıkları için gizliden gizliye birbirlerine sitem ederek bakıştılar. Ve işte yeniden bir tartışma başladı. Her biri, Rus Ermenisi’ni kendi evine götürmek istiyor, o eşsiz şerefe bir başkasının nail olması fikrine katlanamıyordu. Sonunda Baron Gosdanyan, kahkahalarla araya girmek zorunda kaldı.

“Yahu, ne sevimli beyefendilere rastlamışım meğer. Benim için bir kap yemek kafi, kimin evinde olduğu fark etmez. Böyle küçük bir şey için tartışmak lüzumsuz, beyefendinin evinde yerim. Anlaştık mı?”

Diğerleri, bu yüce varlığın tercihiyle itiraz edemezlerdi. Pedagog, dördü içinden zengine en çok benzeyeni seçti.

Semtin en nüfuzlu zenginlerinden sayılan K...yan ailesi, Kafkasya Ermenisi pedagogu sıcak bir şekilde karşıladı. Gözü doymaz pedagog, peş peşe önüne sunulan İstanbul mezelerinin her birine methiyeler düzerek, ağırlandığı bereketli sofrada muazzam bir kıtlığa yol açtı. Yemekten sonra aile üyelerine pedagojik görüşlerinden bahsetti. Şahsi metotlarını H...köy’ün körpe nesli üzerinde tatbik etmek

için bir okul kurmayı planlıyor ancak bu iş için gerekli parayı kuşkusuz bulamıyordu.

Akşam, saf ve asil bir Kayserili olan aile reisi, bu işe el attı ve pedagogle enine boyuna tartıştı, anlamadığı noktaları oğluna sordu. Rusya Ermenisi, dört ayak üstüne düşmüştü, zira İstanbul semtlerinin hemen hepsinin aptalca sebeplerle ikiye bölündüğü bir zamanda, H...köyün birtakım büyük ağalarıyla okul mütevelli ve kilise mütevelli arasında şiddetli bir ihtilaf varken oraya kapak atmıştı. Muhalif grubun önderi de, adamı ve onun vaat ettiği tasarımı, idarenin ve kilise müteveli heyetinin başını ezmek için harikulade bir araç, bir fırsat olarak gören bu Kayseriliydi. Hemen o gece, maddi ve manevi destek sözü vererek, bir an önce işe koyulması için pedagogu yüreklendirdi.

Kayserilinin hepsi de varlıklı adamlar olan destekçileri, başlattıkları seferberlikle birkaç günde yüz lira toplayıp pedagogen avucuna verdiler. Kırmızı liralardan boş ceplerine bu kadar kısa zamanda dolduğunu gören adamın gözleri doymak bilmeyen bir canavarınki gibi parladı.

“Ooo! Ne sözünün eri insanlara rastlamışım meğer,” diyordu hamilerine. “Ama ve lakin bu iş için bu kadar çok para lazım geldiğini bilseydim Kafkasya’dan avdetimde mebzul miktarda getirirdim.”

Köyün en havadar yerinde büyük bir ev kiralandı. Kafkasyalıya kul köle olan, bıyığı yeni terlemiş dört delikanlı, onun pedagojik ahmaklıklarına hayat vermek için kendilerini paraladılar.

“İcra ettiğim bu yepyeni *sistem* için çok değişik mektep alet ve edevatı lazım,” diyordu.

İki hafta içinde, o meşhur *sistemin* uygulanması için her şey hazırıldı. Pedagog, yeni “paçavra”lar kuşandı, sakalı ve

vahşi buklelerine çekidüzen verdi. Kendisine rahat bir oda ayarladı ve hemen işe koyuldu.

Bir pazar günü, Gosdanyan Okulu'nun resmi açılışında bütün destekçileri, veliler ve çocuklar, bulduğu eşsiz sisteme “bir bakış sunmayı” vaat eden pedagogu dinlemek için büyük salonda toplandı,

O renkli kalabalığın içinde köyün akli başında gençleri, büyük ağalar, çarşı esnafı, her sınıftan güzel kadın ve hatta uzun saçlı ve *tuhaf* şeyler söyleyen o Ermeni'yi görme merakına karşı koyamayan nineler dikkat çekiyordu. Sükse ve şov peşindeki destekçileri, ortalığı saçma, beyhude bir telaşa vermiş, durumun keyfini çıkarıyorlardı. Kendilerini paralayıp sağa sola koşuşturarak, birbirinin kulağına durmadan bir şeyler fısıldayarak pedagoga tahsis edilmiş kürsünün etrafını sarmışlardı.

Sonunda Gosdanyan, ortama genel bir merak ve sessizlik hâkim olunca siyahlar içinde belirerek bir madrabazın palavralarını beğenip bunlara alkış tutmaya gelmiş o karman çorman, zavallı topluluğu miyop gözlerinin etkileyici tek bir bakışına sıgdırmaya çalıştı.

Adam, kürsüdeki bir kâğıt tomarını inceledikten sonra tok sesiyle tumturaklı ve tutkulu bir biçimde, kelimelerin son hecelerine basa basa konuşmaya başladı. Arada merhamet, yakarış ve ağıt karışımı bir üslupla yürekleri dağlıyor, başı önde, saçları darmadağın, gözleri yarı kapalı bir halde kâh sesini alçaltarak kâh göz alıcı, muazzam bir dönüşle bağırıp çağırarak dev bir dalga gibi ansızın patlıyordu. Gururdan kabarmış göğsü, aslansı bakışları da cabasıydı. Önce, milli eğitimi yanlış, feci bir yola sürüklenme gafletinde bulunan o meçhul varlıkları uzun uzun azarlayıp ayıpladı. Bütün hakaretimiz patlamalarını bir şiirin kıtaları gibi

kademelendirip kederli ve ağlamaklı bir vurguyla ve ellerini adeta ufka doğru kaldırarak sürekli şu nakarat eşliğinde onları hor görüp düşman belleyerek taşıdı:

“Ermenilik yok oluyor!.. Ermeni milleti siliniyor!.. Ücra, ücra köşelerde...”

Ardından daha da kızgın, kendinden geçmiş ve hararetli bir halde baştan başlıyordu. Salondakiler taş kesilmiş, büyülenmişti adeta. Doğu lehçesiyle tekrarlanan o ıstırap verici ve çılginca zırvalıklardan hemen hemen hiçbir şey anlamıyorlardı ama bu fırtınaya kapılmışlardı bir kere. Bütün anlaşılmaz şeylerin cahil, boş inançlara sahip kalabalıklarda uyandırdığı o sonsuz, ucu bucağı olmayan hayranlıkları kendilerinden geçmiş bir halde adamı dinliyorlardı.

Kürsüyü çevreleyen kurmay heyetinin genç üyeleri, bu ciddi gerçekleri kavradıkları, beğenip onayladıkları anlaşıl-sın diye zaman zaman birbirlerinin yüzüne bakıyorlardı.

Hatip, konuşmaya fırtına gibi girdikten sonra, kendi eleştirilerini de katarak Avrupa’daki çağdaş eğitimi kurtaran sisteme de kısaca değindi ve sonunda sözü dönüp dolaşıp muhterem Pestalozzi’ye getirdi.

Madrabaz, bu noktada, hatiplere has etkileyici bir manevra ve jestle birden salonun bir köşesine, tavana doğru baktı ve yürekleri titreten şu seslenişi yaptı.

“Pestalozzi! Pestalozzi! Kalk, mezarından çık gel de nurunla en ücra köşelere kadar milletimizi aydınlat!”

Dinleyiciler arasında bulunan ve bu korkunç bağırışıyla dehşete kapılan bir nine, yanındaki kadının ellerine sarılarak, “Ka, ablacığım, yüreğim ağzıma geldi. Adam *acaba* delirdi de mi *pestilciyi* çağırıp duruyor?”

“Ka, kim bilir, ablacığım, ben de bu adamın bağırış çağırışını sevmedim. *Pestili* çok mu seviyor acaba?”

Hatip, esip gürledikten sonra, sanki Pestalozzi çağrısına karşılık verip ansızın köşede görünmüş gibi oraya bakakaldı. O kadar uzun süre hareketsiz kaldı ki, konuşmasına daha sakın, daha temkinli bir biçimde yeniden başlamasa salondakiler arasında yavaş yavaş kuşkulanmaya başlayanlar olacaktı.

“Her ne kadar Pestalozzi’ye hayranlık beslesem de, o, sistemini kavi *teknik* temellere oturtamadı. Ben, uzun tettebbuattan sonra o noksanı tamamlamayı başardım efendim. Bunu nasıl yaptığımı idrak edebilmeniz için anlattıklarımı can kulağıyla dinlemenizi istirham ediyorum,” diyerek konuşmasını sürdürdü.

Hatip, kâğıtlarını bir süre yeniden gözden geçirdikten sonra ciddi, tumturaklı bir sesle, kibirli ve kendinden emin bir ifadeyle konuşmaya devam etti:

“Dâhiyane, mucizevi bir şey icat eden Doktor Gall’ın ismini tahmin ederim ki işitmediniz. 1758’de Batum’da doğmuş bir tabip. Önce Viyana’ya yerleşmiş ve *kranoskopi* nazariyesiyle orada büyük ses getirmiş. İlim âleminde vücud getirdiği bu ihtilal hükümeti bile şaşkınlığa gark etmiş. Kendi kurduğu *frenolojinin** *propagandası* için Berlin’de konuşmalar yapıp büyük muvaffakiyet elde etmiş. Sonunda nazariyesini anlatmak için Paris’e gitmiş ve orada beynin *anatomi*si hakkındaki çalışmalarını neşrederek etrafına birçok talebe toplamış. Heyhat! Meyve veren ağaç taşlanır. Doktor Gall için de vaziyet farklı olmamış. Düşmanları ve rakipleri, icraatlarını değersizleştirip zararlı ve faydasız şeyler olarak göstermeye çalışmışlar. Ancak gün gelecek, onun ismi, insanlığa hizmet edenler arasında anılacak.

* Fr. İnsan kafatası ve beyin yapısını inceleyerek karakter ve yetenekleri saptama bilimi.

Gelelim Doktor Gall'ın doktrinine... Çok iptidai görünen ama aynı zamanda çok çetrefil bir mevzu. O şöyle söylüyor –söylediklerini misallerle de ispatlıyor– insan kafatasının harici şekli, tamı tamına onun beyninin biçim ve kalıbına göre vücuda gelir, dolayısıyla kafatasının her bir bölmesi, beynin dahili çevresiyle muvazene halinde tekâmül gösterir. Doktor Gall'ın, *sistemini* cihana ilan ettiği o tarihlerde sinir *sisteminin* merkezileştirilmesi, bir nevi *heretiklik* sayılmaktaydı. Ruh sadedir, onun barındığı yer de sade olmalı, bilinç yekparedir, o halde ruhun barındığı yer de yekparedir. İşte, Doktor Gall, bu idrake muhalifti. Ona göre insan beyninin deruhte ettiği belli başlı birçok vazife vardı, bu da beynin türlü özel *sistemden* husule geldiğini göstermekteydi. Sonunda, deliliğin asli menşeinin beyinde bulunduğunu ispatlayan da evvelemirde o oldu.”

“Muhterem beyefendiler,” diye devam etti pedagog, “aranızda Doktor Gall'ın *sistemiyle* pedagoji arasında ne tür bir bağ olduğunu سوال edenler olabilir. Bu da yine çok iptidai ama aynı zamanda çok çetrefil bir mevzu. İnsanlığın Doktor Gall'a medyun olduğu beyin *topografyası*, benim bulduğum, icra ederek mucizevi neticeler elde etmeyi umduğum bu pedagojik *sistemde* muazzam bir rol oynayacak. Daha açık ifade edeyim. Kafatası (iki eliyle kafasını tutar) kendi *bosları*,* yani girinti çıkıntılarıyla, insan karakterinin, psikolojisinin dehşetengiz bir kopyasıdır. Bunu te-tebbu edip hususiyetlerini tespit ederek, kişiye kendisine münasip bir şekil ve kalıp verebiliriz, böylece o doğuştan gelen kabiliyetlerine ağırlık verip bunları geliştirebilir. Talim ve terbiye, insan denen zavallı yaratığı yanlış yöne sevk ederek ne büyük cürümler işliyor! Ancak buna bir niha-

* Fr. *bosse*, kabartı anlamında.

yet vermemiz, talim ve terbiyeyi faal ve sağlam bir temele oturtmamız gerekiyor.

Böyle bir *teknik sistemi* pedagojik şartlarla uzlaştırmak ve mucizevi neticeler elde etmek elyevm kimsenin aklına gelmemiş. Muhterem beyefendiler, az evvel açıkladığım nazariyeyi gözünüzün önünde tatbik ederek idrak edilmesini daha mümkün hale getirmek arzusundayım.”

Ve hatip, kürsünün etrafını sarmış gençlerden birine dönerek, “Beyefendi, on yaşlarında bir çocuk getirebilir misiniz lütfen?” dedi.

Genç ayağa kalktı ve yakınında, ailesinin yanında duran bir oğlanı kolundan tutup kürsüye çıkardı. Salondakiler meraktan çatlamak üzereydi. Fal taşı gibi açılmış gözlerini kırpmadan, başlarını uzatmış, nefeslerini tutmuş sabırsızca kürsüye bakıyor, insanüstü bir şey, bir mucize bekliyorlardı. Hatibin sakin, kendinden emin ve otoriter tavrı, kendini mucizevi işine bütünüyle kaptırmış, bundan adeta büyülenmiş gibi duruşu ve dünyanın gizli kalmış aydınlık köşelerinden gelmiş biri olma sıfatı, vahşi ve sarsıcı bakışları, acayip giyim kuşamı, garip konuşma biçimiyle birleşerek orada toplanmış cahiller ordusunu dize getirerek darmadağın ediyordu.

Derken soğukkanlılığı ve gizemi hiç elden bırakmayan hatip, cebinden bir kutu çıkarıp açarak, içinden çıkardığı parlak bir pergel ve küçük bir mezurayı kürsünün üzerine koydu. Ufaklık, bu ürkütücü adamın hareketlerini dehşetle izliyordu. Ardından Gosdanyan, onu tuttu ve koyduğu gereçlerin yanında durdurdu.

“İstirham ederim, dikkat ediniz,” dedi.

Çocuğun kafatasını kocaman elleriyle bir an tuttu ve gözlerini kapatarak el yordamıyla inceledi. Birden yüzü

hafif bir gülümsemeyle aydınlandı. Gözlerini açtı ve hayranlıkla çocuğa baktı.

“Bu, fevkalade bir çocuk,” dedi yüksek sesle. “Lütfen, dikkat.”

Pergelin iki ayağını oğlanın kaşlarının arasına, burnunun iki yanına dayadı. Sonra pergelin açıklığını mezurayla ölçtü, iyice emin olmak için deneyi yineledi.

Bir süre çocuğun alnına baktıktan sonra konuştu.

“Bu çocuğun içinde en büyüğünden, en kuvvetlisinden gerçek bir *prosopagnoz** yatıyor ve bu sayede muazzam bir tarihçi olacak. Evet, ben bu çocuğun muazzam bir tarihçi olması lazım geldiğini söylüyorum, yeter ki doğuştan sahip olduğu o kabiliyeti mükemmelleştirecek talim ve terbiyeyi alabilsin. Söylemeye çalıştığım şey şu: Her çocuğa doğuştan bahşedilen o kabiliyeti bulup ona doğru yön verirse onun istikbalde mühim bir şahsiyet olmasını sağlayabiliriz.

Sizi temin ederim muhterem beyefendiler, sayenizde kısa bir zamanda burada mühim insanlardan mürekkep bir nesil yetiştirip Pestalozzi’yi ve onun gibileri hayrete düşüreceğimiz tedrisatımın *metodu* işte bu olmalı.”

Birden, kürsünün çevresindeki genç ordusu, çok geçmeden bütün salona yayılan kuvvetli bir alkış tutturdu. “Yaşa Baron Gosdanyan! Yaşa!” diye bağıldılar. Bu, kalabalığı galeyana getiren bir kıvılcıma dönüştü. Şimdi kadını erkeği, kızı oğlanı, çoluk çocuk, genci yaşlısı tekmil salon ayağa kalkmış, kırılmış dallar gibi oynayan başları ve kollarıyla, “Yaşa Baron Gosdanyan! Yaşa!” diye feryat figan

* Yüzleri, kişileri tanımakta zorluk çeken kişi. Prosopagnozya yüz körlüğü olarak da bilinir. Yunanca *prosopo* (yüz, çehre) ve *gnosis* (tanıma, teşhis etme) kelimelerinin birleşimiyle oluşmuştur. Metinde Gosdanyan bunu bir bilim dalı olarak sunuyor.

yırtınıyor, madrabaz ise tüm heybetiyle kürsünün tepesinde başını zarifçe iki yana sallayarak, yüzünde tebessümle karşılık veriyordu.

Adam, ortalık biraz durulduğunda, eliyle herkesin susmasını işaret etti.

“Muhteremler, tek bir istirhamım olacak,” dedi.

“Yaşa Baron Gosdanyan!” diye tekrar bağırdı kalabalık, onun sesini bastırarak.

“Zatımdan esirgemeyeceğinizden emin olduğum bir şey,” diye devam etti. “Desteginiz...”

Ve Baron Gosdanyan, yeri göğü inleyen alkış ve “yaşa” sesleri arasında, kalabalığa karışmak için sahneden indi. Gençler, neredeyse kucaklayıp ellerini öperek coşku gösterileriyle etrafını sardı.

Madrabaz, çevresinde tırmanan o saf, hakiki, bendine sığmayan coşkunun ortasında vakur, ciddi ve azametli duruşunu hiç bozmadı. O desteğe ve çılgınca sevgi gösterisine hepten layık biri olduğunu kanıtlamak istercesine yalnızca büyük insanlara özgü yumuşak, tatminkâr bir tebessümle memnuniyetini gösterdi, yüreklendirici sözler söylemeyi de ihmal etmedi.

“Yahu, ne sevimli beyefendilere rastlamışım meğer.”

Halen olayın yoğun tesiri altında bulunan topluluk, yavrularının kurtarıcı önderi olacak bu yabancıya avamca ifadelerle takdirlerini ve abartılı övgülerini sıralayarak yavaş yavaş dağıldı.

Gosdanyan, şürekası tarafından çevrelenmiş bir halde ağır adımlarla H...köy'ün sokaklarından geçti.

Birçok serseri, köye gelip teflerinin tok sesi eşliğinde ayı ve maymun oynatan Çingenelerin peşinden gittikleri gibi kalabalık bir sürü halinde onun peşine takıldı.

K...yanların evinde pedagogun şerefine şık bir davet verildi. Elde kadeh, konuşmalar yapıldı, Gosdanyan Okulu'nu bekleyen güzel günlerden bahsedildi. Şaraptan kafayı bulmuş bir genç söz aldı, geri kalmış Ermeni halkının üzücü durumunu alakasız cümlelerle, dolambaçlı bir şekilde ifade ederek kurtuluşun ancak Baron Gosdanyan ve eşine az rastlanan benzerlerinin Tanrı'nın hikmetiyle ortaya çıkması sayesinde mümkün olacağını irticalen anlattı. Konuşma bittiğinde, kadın erkek bütün davetliler, "Yaşa Baron Gosdanyan!" diye yırtınarak çatallarını çılgınca tabaklarına vurmaya başladı.

Madrabaz yanında oturan ev sahibesine dönüp, "Yahu, ne sevimli beyefendilere rastlamışım meğer," dedi.

Ertesi gün, köyün en hali vakti yerinde aileleri, çocuklarını pedagoga teslim etmeye geldi. Adam çalışma odasına kapanmış, ciddi ve ağırbaşlı bir şekilde çocukları teker teker içeri alıyor, anne ya da babayı bir iskemleye oturtarak çocuğu Gall-Gosdanyan sistemi doğrultusunda teste tabi tutuyordu. Pergel ve mezura şiş kısımları ve girinti çıkıntıları en ince ayrıntısına kadar incelemek için kafatasları üzerinde geziniyordu. Pedagog, aynı zamanda anne ya da babaya sorular sorarak çocuğun huy ve davranışları hakkında bilgi topluyor, bunları da aynen kayda geçiriyordu. Bütün bu işlemler ciddiyetle ve gizemli bir sessizlik içinde yürütülüyordu. Ölüm döşeğinde muayene edilen bir hastanın başucundaydılar sanki. Velilerin yüzlerinden derin bir endişe, çocuklarının gelecekte ne olacağını bir an önce öğrenmenin sabırsızlığı okunuyordu. Bir suçlu bile hakkında verilecek hükmü beklerken bundan daha kaygılı olamazdı.

Sonunda pedagog, kaydedilen bilgilere dikkatle göz gezdirip çocuğun elinden tutuyor ve dudaklarında bir te-

bessümle anne ya da babaya yaklaşıarak mağrur bir edayla hükmünü veriyordu.

“Hanımefendi, çocuğunuz ressam olacak. Ben oğlunuza onu yüksek resim sanatına doğru teşvik edecek tedrisatı vereceğim.”

Çocuklarının ressam, mimar, avukat, doktor olacağını öğrenen anne ya da babaların duydukları sevinci nasıl anlatmalı...

İlk günlerde, akşamları, evlerde alışılmışın dışında bir hengâme olurdu. Çocuklarının gelecekte ne olacağını müjdelemek için insanlar birbirini ziyaret ederdi. Çocuklar sevinçten yerinde duramaz, bağırır, caka satar, şımarır ve giderek çekilmez olurdu.

“Ben, avukat olacağım,” diye böbürlenirdi bir oğlan çocuğu havalı havalı yürüyerek.

“Ben de doktor,” diye bağırırdı bir başkası, altta kalmamak için telaşla.

Bir üçüncüsü öteden haykırırdı:

“Avukat, doktor, kaç para eder? Ben, filozof olacağım.”

Bazı annelerin bu gülünç böbürlenişler karşısında mutluluktan gözleri dolardı. Geleceğin doktor ya da avukatına yaraşır zengin bir çevre, bir hayat yaratmak için daha o anda zihinlerinde planlar kurmaya başlardı.

Yazgıları henüz hükme bağlanmamış diğer çocuklar, on iki-on üç yaşlarındaki doktor ve resamlara saygı duyup gıpta eder, sonunda, kendileri de o okula gönderilsinler diye ağlayıp zırlayarak anne babalarının başının etini yerd.

Ve ertesi sabah yeni taburlar, yeni ilim irfan yuvasına doğru yola çıkardı.

Pedagogun kapısının önünde kalp çarpıntılarıyla, sabırsızlık içinde bekleyen annelerin iç çekişleri yürekleri para-

lardı. Anneler yavrularının geleceğini tayin edecek o mucizevi şişliği bulmak için, gözlerini hiç ayırmadan, titreyen elleriyle çocuklarının kafatasını yoklarken pedagog gelip büyük sırtı hemencecik açıklığa kavuştururdu.

“Ah, benim yavrum ne olacak *acaba?*”

Ve ne zaman bir işlem bitirilip bir yazgı hükme bağlan-
sa, ışıldayan yüzüyle bir anne çocuğuyla birlikte dışarı çık-
sa, bekleyenler dört gözle baktıkları o kapının aralığından,
savrulup duran saçları, solmuş benziyle pedagogu görürdü.
Adam bilgece bir ciddiyet içinde o tumturaklı vurgusuyla
“Sıra kimde?” diye seslendiğinde, o gizemli ve büyülü oda-
ya bir an önce girmek için anneler birbiriyle yarıştırdı.

Ve o anda hepsi birden, bir hayır kurumunun kapısına
saldıran açlar gibi telaşe içinde öne atılırdı. Kimi zaman
adam, bu acınası sabırsızlıklara dur demek zorunda kalırdı.

“İstirham ederim, acele etmeyiniz, dikkatim dağılıyor.
Buyurunuz hanımefendi.”

Çağrılan kişi muzaffer bir edayla hemen içeri girerdi.

İki yüz öğrencinin tıktığı, cemaat mektebinin büyük
salonu, bir hafta geçmeden yarı yarıya boşaldı. Birbirine
bakıp gıpta eden çocuklar, teker teker soluğu, coşkulu bir
öğrenci kalabalığının olduğu cıvıl cıvıl Gosdanyan Oku-
lu’nda aldı. Cemaat mektebinin öğretmeni, bu göç dalga-
sının önünü nasıl alacağını bilemiyor, bomboş kalmış sıra-
lara sessizce, kederle bakıyordu. Okul ve kilise müteveli
heyeti şaşkına dönmüştü. Muhalif grup, o zamana kadar
bir dayanak bulamadığı için onlara karşı yalnızca zayıf bir
mücadele verebilmişti. Ama bağıra çağıra konuşan, abartı-
lı hareketlere sahip bu kahramanın birdenbire ortaya çık-
masıyla her şey ansızın değişmişti. Muhalif grup, tek ham-
lede, acımasız ve ezici bir biçimde zafere ulaşmıştı. Kilise

ve cemaat mektebi buz gibi bir fırtınaya teslim olmuştu. Herkes onlara yan yan bakıyordu. Köy sanki yüzyıllık uykusundan uyanmış, aydınlanmasını sağlayan o ışığın bereketli titreşimleri altında kabına sığmıyordu. Maharetli bir elin gözlerinin önünde oynattığı kaleydoskopun içindeki rengârenk resimler gibi büyüleyici aydınlıkta, muazzam ufuklar görünüyordu. Arsızca ve cüretkâr bir şekilde, üstüne basa basa söylenmiş “milli talim ve terbiye, Rönesans, Pestalozzi, Doktor Gall, *bos*, sistem, Ermenilik, heyhat” gibi birkaç sıradan söz, bir ordu dürüst, saf ve asil ruhlu insanı kandırmaya yetmişti. Daha bir ay geçmeden semti bir sofizm buhranı sarmıştı.

Yeni okulun şöhreti daha şimdiden H...köy sınırlarının dışına yayılmıştı. *Arevmudk** gazetesinin yazarlarından biri, mahalleli gençlerin davetiyle okulu ziyaret etti ve “teknik sistem”inin ayrıntılarını aktaran pedagoğa uzun uzadıya konuştu. Ertesi gün, pedagoğu kısaca tanıtip bu yeni eğitim sistemi ve onun sağlayacağı büyük yararlar hakkında yazılmış kapsamlı bir makale gazetede yayınlandı. *Arevmudk*’un bu sayısı mahallede elden ele dolaştı, meyhanelerde, kahvehanelerde tezahüratlar arasında yüksek sesle okundu. İstanbul’un ücra semtlerinden öğretmenler, Ermeni eğitiminin bu havarisini ve onun yaptığı işi görmeye geldi. Gosdanyan, onlara sisteminin ilmi, biyolojik inceliklerini aktarınca hepsi birden afallayıp hayrete düştü.

“Be birader, *kıyak* adam bu ya,” diyorlardı birbirlerine. “Öyle ya, insan dünyaya bir şey olmak için gelir, mesele bunu anlayıp çocuğa ona göre terbiye verip büyütmekte.”

* Yazar burada 1884-1912 yılları arasında faaliyet gösteren, kendisinin de çalıştığı *Arevelk* (Doğu) gazetesinden yola çıkarak, *Arevmudk* (Batı) adlı hayali bir gazeteden bahsediyor.

Yaşlı, saf bir öğretmen ise elini kel başına götürüp, “*Tuhaf, dzo* demek bu şişlere zamanında bakılsaydı şimdiye kim bilir ne büyük adam olmuştum. *Bravo*, helal *be* sana, *aşk olsun*,” dedi.

Halk sistemi o kadar benimseyip sevdi ki, köyün baldırı çıplak çocukları, bin bir el kol şakasıyla birbirinin kafatasını inceleyerek içlerinden filancayı filozof, falancayı avukat, bir üçüncüsünü doktor, ötekini katolikos tayin etmeye başladılar. Bu haylazlıkları, sokakta pedagoga rastladıklarında ayrı bir hal alıyordu. Onu görür görmez, uzaktan uzağa birbirlerine alaycı bir şekilde sesleniyorlardı.

“*Dzo* Bedig, filozof mu olacaksın? Al sana filozofluk!” diye bir taş fırlatırdı çocuğun teki “filozof”a. Karşısındaki, “*Dzo*, yemişim senin gibi doktoru, şu *nabzıma* bak hele!” diye bağıırırdı.

Pedagogla birlikte sokakları gezen müritleri, çoğu kez, asilerin alaycılığını sezip onları azarlar, “*Dzo*, ayıp, utanmıyor musunuz?” diye bağıırırdı. Bu yüzden çok zaman, Gosdanyan’ın manevi evlatlarıyla sokak serserileri arasında tartışmalar, arbedeler bile yaşanırdı.

Ancak, madrabaz, şahsını ve ismini çevreleyen, hayranlık ve övgü göstergesi bu bölüm pörçük haykırışlar karşısında kendini coşku seline kaptırmaz, mütevazılığını ve kayıtsızlığını korurdu, kutsal görevine odaklanırdı adeta. Meşhur ve tokat gibi konuşmasından sonra bir daha ortalık yerde gövde gösterisi yapmaya kalkışmadı. Okulunu saran sır perdesinin ardında gece gündüz demeden sıkı ve verimli bir şekilde çalıştı. Emir kulu olmanın dayanılmaz cazibesine kapılarak, aldatıcı ve içi boş bir unvan olan Gosdanyan Okulu Mütevelli Heyeti’ni kuran köyün varlıklı ağalarından birkaç ahbap, adamın yanına serbestçe girip

muhabbetine mazhar olmayı ve eteklerini öpmeye vardır-
dıkları dalkavukluklarına mukabil memnuniyet ifade eden
o bildik sözleri işitmeyi ancak başardı.

“Yahu, ne sevimli beyefendilere rastlamışım meğer.”

Artık okulda yüz elliden fazla çocuk bulunuyordu. Her
birinin elinde, müdürün imzasını taşıyan, çocuğun ismi-
nin, yaşının ve izlemeye yazgılı olduğu bilim ya da sanat da-
lının yazılı olduğu bir kâğıt vardı. Zavallı velileri şaşkınlığa
uğratan bu kâğıt parçası, her öğrencinin ödemesi gereken
aylık yarım liraya ek olarak, her birine bir liraya mal olmuş-
tu. Böylece madrabaz, İstanbul’un en yoksul semtlerinden
olan o semttentek seferde net üç yüz lira koparmayı başara-
mıştı. Ama kimse, bu toplu hengâme ve soygundan kafası-
nı kaldırıp böyle ufak hesaplara girişecek durumda değildi.

Hatta pedagog, bir keresinde yakınlarına, “Benim pa-
rayla münasebetim olmaz, nefret ederim paradan. Maksadı-
m, kazandığım paraları bir hayır müessesesine bağışla-
mak,” diye açıkça belirtmişti.

Arevmudk gazetesinde pedagogun, uzman öğretmenle-
ri dünyada eşi olmayan bu sistemi hayata geçirmek için
çevresinde toplanmaya çağırdığı bir duyurusu yayınlandı.
Matematik, kimya, tabiat, fotoğraf, dil, hukuk, tıp, tarih
bilimlerinin yanı sıra daha birçok uzmanlık dalı mevcut-
tu. Bu çağrıya kulak verip gelen eli yüzü düzgün birkaç
uzmana hemen yol verildi, çünkü madrabaz gözünün ta
içine bakan o adamların yüzlerindeki dürüstlük ifadesin-
den, foyasını ortaya çıkarmalarından korktu. Ve kendile-
rini takdim edecek cesarete sahip, oradan buradan birkaç
zavallı döküntü, aranılan uzmanlar olarak aylık iki-üç lira
ücret karşılığında memnuniyetle kabul edildiler. Gosdan-
yan, öğretmen heyetini bu şekilde oluşturduktan sonra

öğrencilerini beceri ve vasıfları doğrultusunda yedi sınıfa yerleştirdi, böylece dersler başladı.

Sinsi içgüdüleri Partoğ Ağa'ya o adamın bir madrabaz olduğunu fısıldasa da, teşrifini müdüre haber vermeye giden hademenin kendisini soktuğu sınıfta hürmet ve huşuya benzer bir hisse kapılmaktan kendisini alamadı. O an, birden ortaya çıkan fırsatın büyüyle, herkesin kapıldığı o bağımlılığı hissederek, kendi evladının ne olacağını öğrenmeyi isteme hatasına düştü. İçinde giderek şiddetli bir biçimde evladına düşkün bir ebeveyn beliriyor, bir başkasının çevirdiği dolapları kolaylıkla fark edebilecek o kurnaz adamsa gözden kayboluyordu.

“Ama, bakalım kızların *naturasından* anlıyor mu hele. Sormaktan ne çıkar *be*, ucunda ölüm yok *ya*,” diye söylendi düşünceli bir biçimde.

Hademe onu müdürün odasına götürmeye geldiğinde Partoğ Ağa bu düşünceler arasında gidip geliyordu. Kalbi küt küt atıyordu. Eteklerini toplayarak içeri girdi. Tavana asılı, beyaz çiniden abajuruyla güçlü bir ışık veren bir lamba odayı aydınlatıyordu. Pedagog, kapının tam karşısında, cevizden oyma geniş bir yazı masasının önünde, kadife döşemeli bir koltuğa kurulmuş, yazmakla meşguldü.

Kalemi elinde, “Ne istiyorsunuz? Kimsiniz?” diye sordu karşısındakine.

“Efendim,” dedi Partoğ Ağa. “Hanım, kendisine uğramanızı söyledi, oğlunu okulunuza gönderecekmiş.”

“Hanım mı? O da kim?”

“Margos Amira'nın kızı. Tanımıyor musunuz?”

Madrabaz, amira lafını duyar duymaz kalemi elinden bırakıp ayağa kalktı. Hassas burnu, taze et kokusu almıştı.

“Tanımıyorum. Meşguliyetim dolayısıyla mektebi bırakıp gelemediğimi lütfen Hanım’a söyleyiniz. Yarın arzu ettikleri saatte buyurabilirler. Kendilerine hürmetlerimi iletiniz.”

“Baş üstüne efendim.”

Görevini yerine getiren adamcağızın aslında gitmesi gerekiyordu ama durdu. Koca gözünü kendinden geçmiş bir halde kırpıştırıyordu.

“Bir şey mi sual edeceksiniz?” diye sordu Gosdanyan.

“Affedersiniz, efendim,” dedi Partoğ Ağa, “Size ufak bir *angaryam* olacak. İki kızım var. Gadarinem, Maktağinem.”

“Mektebimize kızları kabul etmiyoruz,” diye cevap verdi adam lafı uzatmak istemeyerek.

“Okula gelsinler demiyorum, efendim, şu oğlanlara baktığınız gibi şöyle bir baksanız yeter. Parası neyse veririm, ondan yana şüpheniz olmasın efendim.”

Partoğ Ağa’nın el pençe divan hali karşısında kahkaha-ya boğulmamak neredeyse imkânsızdı. Bu haliyle ucubeye acımak ne mümkün, ona ancak gülünürdü. Kafkasyalı, hokkabazlığa koyulduğu günden beri o odada böyle bir komediye daha rastlamamıştı. Amma velakin aptalca yalvarmalar ve tasvir edilemez çirkinliğin, maskaralığa varan bu sentezi karşısında patlama raddesine gelse de bir şekilde coşkusunu dizginlemeyi başardı. Ucubeye samimi bir şekilde yaklaşıp sırtına hafifçe dokunarak, “Bir şeyler düşünürüz. Kendisini kabul edeceğimi Hanım’a söyleyiniz.”

Büyük hayal kırıklığına uğrayan Partoğ Ağa, kızlarının yok sayılmasına gücenip ümitsizce kapıyı açıp dışarı çıktı. O an pedagog, gayriihtiyarı şekilde, belki de adamı hepten umutsuzluğa itmemek için, “Birader,” diye seslendi.

Ucube ona döndü.

“Kızlarının yaşı çok mu küçük?” diye, laf etmiş olmak için sordu.

Yeniden yanan ümit ışııyla birden altüst olan adamcağız, yaşı küçük olmanın, talep ettiği muayeneye engel olmasından korkarak güvenli ve kibirli bir edayla, “Hayır efendim,” dedi. “Küçük değiller, *hem* epey büyükler. Gardinem otuz beşi devirdi, Maktağinem de otuz...”

Sözünü bitiremedi. Sonunda Gosdanyan olağanüstü, delice bir sinir krizine kapılıp kahkahayı patlattı. Koca göğsünden kopan kahkahalar bütün bedenini sarsarken, birleştirdiği kolları kasıldı, saçını başını dağıtan baş hareketleri çığrından çıktı. İki aydır etrafında sahnelenen, sarsılmaz dayanıklılığını zayıflatamamış, o her şeye hâkim ciddiyetini, muazzam temkinini bir an olsun tehlikeye atmamış bu komedinin bütün o evlere şenlik sahnelerine yaraşır, dizginlerinden boşanmış, ölçsüz, çılgınca bir patlamaydı bu. Ama bu artık bardağı taşıran son damla olmuştu. Daha fazla dayanmak mümkün değildi. İradesine yenik düştü. Kaçınılmaz bir şekilde kendini koyverip gülme krizine tutuldu. Kopacak kadar gerilmiş sinirleri sonunda rahatlamış, gevşemişti.

Ve güldü, güldü, güldü. Binayı temelinden sarsacak kadar güldü, bayılasıya, ölesiye güldü. Partoğ Ağa önce şaşırdı, sonra gizli bir korkuya kapılarak geri geri merdivenin başına kadar gitti. Pedagogun cınlayan kahkahaları hızla ensesinden aşağı inmeye başladı. Sırık misali uzun kollarını sallayarak, karanlığın içinde nefes nefese kaçtı, bir yandan da söylenip duruyordu.

“Dzo, kaçığın tekiymiş bu. Dzo, ya boğazıma sarılıydı.”

III

SİSTEMİN MUCİZELERİ

Kocası öldüğünden beri yalnızca kiliseye gitmek için dışarı çıkan Margosyan Hanım, ertesi sabah, Baron Gosdanyan'ın Partoğ Ağa aracılığıyla yaptığı daveti epey gönülsüzce, hatta iç sıkıntısıyla kabul etti. Müdürün cevabını iletmek için Hanım'ın karşısına çıktığında fukaranın yüzü hayli asıktı.

“Hanım,” dedi sonunda, o korkunç gözbebeğini oynatarak. “Sana tavsiye verecek değilim *amma*, bu adamın yanında bir parça *tertipli* davran derim.”

Kibirli, küstah mizacı yüzünden başkalarının fikirlerine, tavsiyelerine asla tahammül edemeyen Hanım, fukaranın kırış kırış olmuş suratını küçümser gözlerle süzdükten sonra, “Partoğ Ağa, sen öyle işlere karışma. Bir an önce kızlarını evlendirmeye bak sen, anladın mı?” dedi sert bir dille.

“Affedersiniz,” diye geveledi adam. Biricik kızlarına yönelik bu yorumu onu derinden yaralamıştı. “Affedersiniz, öylesine dedim. Nasıl isterseniz öyle davranın. Öylesine dedim ben. Affedin. Hatalıyım. Ne bileyim işte...”

Ve işportacı, yaşadığı büyük şokun etkisi altında sokak kapısından iki buklüm dışarı çıktığı sırada, hatta sokak ortasında bile af diliyor, yaptığı yanlış düzeltme gayretiyle aynı sözleri mırıldanıp duruyordu.

“Affedin, boşluğuma geldi. Bana ne ki. *Halt* ettik...”

Ardından, aniden kendine gelip durdu. “Güzelim yavruklarımı neden bu işe karıştırdı? Evlendiririm ya da evlen-

dirmem, ona ne *be!*” diye bağırdı öfkeyle. “Tamam, demek öyle... Bu ay sana beş lira *kazık* atayım da gör!”

Bu intikam planıyla teselli bulan Partoğ Ağa toparlandı, yeniden geçen geceki, bir an olsun aklından çıkmayan acayıp hadiseyi düşündü.

“Dzo, iyi kurtuldum o kaçıgın elinden. Ya boğazıma sarılsaydı. Ya beni boğsaydı. Ne yapardı Gadarinem, Maktağinem.”

Çaresi yoktu. Öyle ya da böyle Margosyan Hanım, Robinson ve diğer hikâyelerle oyalayarak o kör olası okul meselesini unutturmaya çalıştığı oğlunu Gosdanyan Okulu’na bizzat götürecekti, zira çocuk iki gözü iki çeşme ağlıyordu. Öğleden sonra siyah tülünü başına geçirip, sevinçle boynuna atılan oğluyla birlikte Gosdanyan Okulu’na gittiler. İki katlı, yanında talebelerin öğle teneffüsünü geçirdikleri geniş bir bahçesi olan büyük bir binaydı. Çocukların hepsi okul üniforması giymişti, yakalarının bir yanına yaldızlı harflerle “Gosdanyan Okulu”, diğer yanına ise alacakları eğitim öğretime göre örneğin dilbilim, matematik, resim, edebiyat, pedagoji gibi bir bilim dalı işlenmişti. Bu “turfanda” bilginler ya da yazarlar, o resmi kıyafetler içinde kasım kasım kasılıyor, milletin gelecekteki gururları olarak, daha şimdiden küçümseyici ve abartılı jestler takıyorlardı. Her biri, kendi yakasında parıldayan harflerin şıklığına ve üstünlüğüne dair o kadar sarsılmaz ve derin bir güvene sahipti ki, bilhassa birbirlerine, yakalarına attıkları horlayıcı bakışların tasviri mümkün değildi.

Margosyan Hanım ve oğlu bahçeyi çevreleyen tellerin önünde belirdiğinde çocuklar arasında bir kargaşa oldu.

“Çocuklar, Amira’nın kızı gelmiş, Arşag’ı okula getirmiş.”

Hakikaten büyük olaydı bu. Narsist, burnundan kıl aldırmayan annesi, oğlunun eğitimi için o yaşa kadar bir başkasına güvenmemiştir. Evladını koruma arzusu ve histeriklere özgü hastalıklı bunalımları arasında kendini kaybeden kadın, oğlunun bedeni ve ruhunu kendi karakteriyle biçimlendirmiş, aynı kalıba sokmuştu. Ve şimdi kendisi de bütün köyü etkisi altına alan bu akıma uyuyordu. Kibrin doruklarından inip teslim bayrağını çekmesi ve oğlunu bizzat getirmesi çocuklar için bile dikkat çekici bir olaydı.

Yaldızlı harflerle işlenmiş Gosdanyan Okulu yazısını yakasında el mecbur taşıyan, mavi kuşaklı bir kıyafet giymiş, pala bırıklarıyla öfke saçan, uzun boylu bir taşralı olan hademe, Margosyan Hanım'ı saygıyla karşılayarak hemen müdürün odasına götürdü.

Madrabaz, hemen dün Amira'nın kızı hakkında bir dolu bilgi toplamıştı. O kibirli ve küstah kadının, çocuğunu teslim etmek üzere ayağına kadar gelmesinin, kendisi için mutlak bir zafer olduğunu anlatmışlardı. Önündeki son engel de kalkıyor, köyün son kalesi de gözleri önünde düşüyordu. Ve onu öyle bir merasim havasında ve hürmetle ağırladı ki, o güne kadar huzuruna çıkan anneler bu manzarayı görseler hasetlerinden çatlardı. Mütebessim ve candan bir ifadeyle kapıya yöneldi.

“Buyurun, buyurun, sabırsızlıkla sizi bekliyordum efendim.”

Margosyan Hanım, tülle gizlediği ciddiyetini bir an bile elden bırakmadan, o hürmetkâr davranışlara hafif bir baş hareketiyle karşılık verdi ve gidip Gosdanyan'ın onu buyur ettiği koltuğa oturdu. Çocuk, gelecekteki öğretmenin hal ve hareketlerini hayranlıkla izliyor, annesinin yanında akıllı uslu duruyordu.

“Baron,” dedi sonunda ölgün bir sesle, tülünü hiç çıkarmadan, “çocuğumu okulunuza almak ister misiniz?”

“Şeref addederim,” diye cevap verdi adam tevazuyla hafifçe öne eğilerek.

“Baron, bana şartlarınızı söyleyin lütfen.”

Gosdanyan, doğrudan cevap vereceği yerde oğlana yaklaşıp, gözlerinde kadının dikkatinden kaçmayan bir hayranlık ifadesiyle onu küçük bir incelemeye tabi tuttu.

İşini bitirdikten sonra, “Hanımefendi, harikulade bir çocuğa sahipsiniz. Çehresinden belli, pek zeki bir oğlan. Sizi temin ederim Hanımefendi, doğru bir talim ve terbiyeyle o, fevkalade, çok kıymetli bir adam olacaktır.”

Margosyan Hanım, tutkulu ve asabi bir anne olarak bam teline böyle tatlı, böyle baştan çıkarıcı bir biçimde dokunulunca, nemrutluğu bırakıverdi. Kadın siyah tülünü çevik bir hareketle yukarı atınca, Gosdanyan’a genç yaşta dul kalma felaketiyle çökmüş o uzun yüzde yeşil gözlerin haşın bakışı göründü.

Kadın titreyen sesiyle, “Oh, teşekkür ederim beyefendi, beni ne kadar sevindirdiniz. Teşekkür ederim,” dedi.

“Rica ederim Hanımefendi, hakikat bu. Söylediklerimi ispatlayabilirim.”

Gosdanyan, çocuğu tutup yazı masasının yanına götürdü. Madrabazın pergel ve mezura niyetine kullandığı elleri, çocuğun kafatası üzerinde gerekli işlemleri huşuyla karışık bir ciddiyet içinde, Gall-Gosdanyan sisteminin en ince ayrıntılarıyla uyguladı. Pedagog, önemli notları özel bir deftere kaydettikten sonra bir kâhin havasında, “Hanımefendi, oğlunuzun kaderinde, milletimizi gururlandıracak büyük bir âlim olmak var,” diye ciddiyetle ve görkemli bir edayla buyurdu.

Bu güzel havadisten duyduğu mutluluğu kelimelere dökemeyen, gözleri yaşla dolan anne kollarını yavrusuna açtı.

“Arşagım! Canım!”

Çocuk, annesinin kucağına koştu. Birbirlerine sarılarak bir süre öylece kaldılar. Gözlerinin içi acayip bir memnuniyet ve alaycılıkla parlayan Gosdanyan ise ötede, insan aptallığına özgü o tarifsiz maskaralığı keyifle izliyordu. Oğlan annesinin kucağından indiğinde Gosdanyan ifadesini değiştirdi, yine huşu içinde ve hürmetkârdı.

Margosyan Hanım o kadar coştı ki, pedagogun itirazlarına rağmen ilk altı ayın parasını peşin ödedi. Bin bir teşekkürle yavrusunu o adama teslim etti ve yüzündeki şaşkınlığı siyah tülülle gizleyerek dışarı çıktı.

“Yavrum, büyük bir âlim olacak. Milletinin gururu... Büyük servet sahibi... Allahım, doğru mu bu?” diye mırıldandı zavallı kadın yol boyunca.

Eve varır varmaz yas odasına gitti, tülünü çıkarmadan, kocasının portresi önünde diz çökerek ilk kez uzun uzun, ciddiyetle dua etti. Yasla, kederle ve yıpranmakla geçen hayatında ansızın yeni bir perde açılıyor, manzaranın derinliklerinden süzülen güneş ışınlarını müjdeliyordu. Yakasını bırakmayan talihsizlikler yüzünden neredeyse kaybettiği, debdebeye, büyüklüğe ve gösterişe olan içgüdüsel merakı birdenbire canlanıp onu ele geçirmiş, solgun yumuşak yanaklarına renk, yeşil gözlerine hayat vermişti. Bir rüyadan uyanıyordu. Ruhsal tatminden haksız yere yoksun bırakılmışlığın ve incinen, kırılan gururunun tutuşturduğu intikam kıvılcımları şimdi o hastalıklı, cılız, iskeleti çıkmış bedende feci bir yangına yol açıyordu. Koltuğuna gömülmüş, “Oğlum, büyük bir âlim... Milletinin gururu... Büyük servet sahibi,” diye kendi kendine sayıklıyordu.

Ve bu birkaç şatafatlı kelimenin ardında ihtirasın, küstahlığın, kibrin eksik olmadığı bir hayatın büyüleyici hayali saklıydı. Gözünde canlandığı bu görüntü bütün o hüznü düşünceğini, eski yas ve kederlerinin cehennemî hayaletlerini dağıtıyordu. Oğlu büyüyecek, herkesin hayranlıkla, kıskançlıkla ve saygıyla baktığı bir yetenek, bir deha olacak, viran olmuş amira ocağını olanca ihtişamıyla küllerinden doğuracaktı. Ve o dehanın yaratıcısı, canlanan debdebenin o şıklığı karşısında hayranlıkla diz çöküp, ibadete gelenlere hükmedecekti. Bir serap mıydı bu, düşün mü, yoksa gerçek mi? Gözünün önüne gelen alacalı manzarayla coşup kendinden geçerken puslu bakışları doğaüstü, muazzam bir şeye şahit oluyordu. Ormanlar, kırlar, tepeler, dereler ve binalardan fışkıran insan suretleri ve masalsı hayaletler, kalabalık yığınlar halinde birbirine çarparak, eriyerek, ejderha gibi köpüren fırtınalı bir okyanusta dağılıyordu.

Ölüme dair korkunç bir kaos... Güneşin altında parıldayan çıplak, pürüzsüz kafatasları, ormanı andıran gür saçlar içinde kaybolmuş aşırı büyük kafalar, son nefesinde inleyen hayvanların köpük içindeki ağızları, sara nöbetleriyle kaskatı kesilmiş üryan kollar, ölüm dehşetiyle canavarlaşmış gözler... Korkunç bir kasırğa tozu dumana katarak koşan, kaçan, nefes nefese bedenler, adeta dönerek, dolanarak, dönenerek birbirine sarılıyor, birbirinden kaçıp birbirini kovalıyordu. Ve işte ansızın yukarıdan, insansı bir varlık, son nefesini vermek üzere olan çileli kalabalığa doğru yavaşça inmeye başlıyor, iniyor, iniyor ve bir mucize yaşıyor. Kasırğanın dalgaları duruluyor, kaos bitiyor, yırtılmak üzere olan gırtlaklar susuyor, kavuşturulmuş kollar yana düşüyor, hayırlı, toplu bir uyanış, ölüm döşeginde-

ki güruhun kâbusuna son veriyor. Ve şimdi bütün o sakın, tatlı, yalvaran ve şükreden bakışlar yukarıya, mütebessim, aydınlık çehresiyle giderek yere inen, indikçe gitgide büyüyen, göğe çevrilmiş başlardan oluşan o ormanı cezbeden, büyüleyen o beklenmedik hayale bakıyordu.

Margosyan Hanım, fitili ateşlenen hayal gücünün ürünü bu ürkütücü sanrıya kendini kaptırmıştı. Bu hayal yavaş yavaş şekillenirken o güruhun bütün korkuları, gerginlikleri, dehşeti gayriihtiyarı kendi yüzüne yansıyor. Ve kendisi de acılarla savaşılan kalabalıkla birlikte büyülenmiş, taş kesilmiş, o parıl parıl parıldayan varlığın müspet etkisini hissediyordu.

Ansızın yerinden sıçradı. Gözbebekleri sabit, benzi solgun, soluğu kesikti. “Yavrum! Yavrum!” diye haykırdı.

Ama hayal, bir duman misali kayboldu, tabiat dinginliğine yeniden kavuşmuştu. Uzakta, bulutlarla çevrelenmiş serviler, zamanı geldiğinde ebedi uykularını uyuyan sayısız nesli gövdelerinden dışarı püskürtecek gibi, yaslı huzurları içinde orada bekliyordu hep. Tepeler yeşil bir örtünün altında, neşe ve keyifle dalgalanıyordu. Gümüşü atlas gibi uzanan dere, daimi kıpırtısı içinde ışıklar saçıyor ve dört bir yanda binaların karanlık gövdeleri yükseliyordu. Ve anne, yavrusunun yüce, ilahi bir varlığa dönüştüğü mucizeler mucizesi hayali pencerenin önünde heyecanla, dikkatle bekliyordu. Ama nafile...

Çok geçmeden kendine geldi. O muazzam, olağanüstü sureti alttan alta yavrusunun gelecekteki kudretine yorarak sakinleşmiş, bitkin bir halde kendisini koltuğa bıraktı.

Akşam okul bittiğinde Arşag, kâh ağlayıp kâh gülen anesini koltuğunda hayal âlemine dalmış olarak buldu. Kadının kasılmış kolları yine şefkatle açıldı, çocuk, üşüyen,

yılışık bir kedi gibi ona yine atıldı. Okulda olup bitenleri en ince ayrıntısına kadar anlattı. Anne tüm dikkatiyle, büyülenmişçesine dinliyordu.

“Of anne, görsen ne *janti* adam, bir görsen, görsen...”

Arşag, birkaç gün içinde okul formasına kavuştu. Annesi, baş harfleri yakasına altın rengi iplikle işlettirdi. Coşku ve mutluluğunun büyüklüğüyle, alışkanlıklarının biraz dışına çıkarak Arşag aracılığıyla Baron Gosdanyan’a bir yemek davetinde bulundu. Gosdanyan, daveti hemen kabul etti. Zavallı Tatyos Mergeryan Ağa’nın eriyip bittiği o misk kokulu otuz yıllık şarabın tat kattığı güzel, zengin bir sofraya hazırlandı. Pedagog, çocuk ve annenin sağlığına ardı ardına kadehleri yuvarladı, fondipleyip durduğu amirâ şarabını Kakheti* şarabından üstün buldu. Bu sırada, Arşag’ı “önde gelen bir âlim” yapacak o şaşırtıcı sisteme dikkat çekmeyi de unutmadı.

Yemekten sonra, dallı bir avizenin aydınlattığı misafir salonunda madrabaz, ayrılamadığı purosunu ağzının kenarında, Avrupa’daki hayatından kesitler aktardı. Çabaları sonunda o büyük eğitim metodunu bulduğu, yorucu ve zorlu günleri uzun uzun anlattı. Margosyan Hanım ellerini kavuşturmuş, yavrusu da başını onun omzuna yaslamıştı. Adamı dinlerken zaman zaman hayranlıkla tatlı tatlı iç çekiyor ve şöyle mırıldanıyordu:

“Ah, Baron Gosdanyan, neler çekmişsiniz, neler...”

“Bunların ehemmiyeti yok Hanımefendi, mesele, çalışmalarımın muvaffakiyetle taçlanmış olmasıdır.”

Ve adam, tek tabanca, fedakâr ve menfaat peşinde koşmayan tertemiz bir kişilik gibi görünmek için saçma sapan uydurmacalarına devam etti.

* Gürcistan’ın doğusunda bulunan, şaraplarıyla ünlü bölge.

Pedagog gittiğinde vakit gece yarısını geçmişti. Anne, beğenisini, hayranlığını bir cümleye sığdırdı.

“Ah, acaba Arşagım da böyle biri olacak mı?”

Pazar günleri Baron Gosdanyan, talebelerini yedi küçük birlik halinde kiliseye götürürdü. Zavallı küçükler, geniş pelerini içinde saygınlık uyandıran öğretmenlerinin peşi sıra mağrur, kibirli adımlarla sokaklardan geçerdi. İnsanlar evlerin camına hücum eder, “Geçiyorlar, koşun!” diye bağırırlardı.

Muzaffer bir ordu bile bu kadar curcuna, bu kadar heyecan yaratamazdı doğrusu. Kilisede halk, şanlı evlatlarını görür görmez, onlara koro apsisinin arkasında saygıyla yer açardı hemen. Koro apsisinin diğer tarafında, cemaat okulunun zavallı ve utanıp sıkılan talebeleri, daha dün arkadaşları olan, şimdi ise parlak formaları içinde şerefli birer asker gibi orada durup herkesin hayranlığını kazanan çocuklara iç çekerek bakardı. Gizliden gizliye, kendilerini de o muazzam okula gönderecek parayı bulamayan ane-babalarını suçlardı. Kilise ağzına kadar dolmuş olur, en kuşkucu, en inançsızlar bile o az görülür manzaranın tadına varmak için oraya koşardı.

Artık Margosyan Hanım da düzenli olarak kilisedeydi. Balkonun bir köşesinde durmuş, alabildiğine uzanan siyah tülünün altından bütün dikkatiyle oradaki çocukların kuşkusuz en terbiyeli, en sevimlisi olan yavrusuna bakıyordu.

Gosdanyan’ın ciddi, düşünceli, kendinden geçmiş bir hali vardı. Ara sıra, uzun bedenini bir dini vecibeyi yerine getirircesine büküp haç çıkarıyor, bir dua mırıldanıyordu. Kadınlar, kendi aralarında, “Vuy! Yüzünün nuruna kurban olduğum, nasıl da Tanrı korkusuyla yakarıyor. Tanrı’nın inayetini çocuklara getirdi be...” diye fısıldaşıyorlardı.

İlk üç ay daha yeni bitiyordu. Bir akşam Gosdanyan mütevellî heyetinin saygıdeğer üyelerine acilen haber gönderdi, “Hayati önemi haiz bir meseleye dair fikir teatisinde bulunmak için” okulda toplanmalarını istiyordu.

Adamlar nefes nefese koşup geldiler. Pedagogun, beklenmedik güçlükler karşısında okulu kapatarak alıp başını gitmesinden deli gibi korkuyorlardı. O zaman çocuklar ne yapardı? H...köy’ün hali ne olurdu? Hele hele kaderin karşalarına çıkardığı böyle eşsiz bir kurumu ayakta tutamadıkları, onun sonsuz kıymetini idrak edemedikleri için efkârı umumiye onları tefe koyardı.

Kaş göz işaretiyle birbirlerinin yüzüne bakan mütevellîleri kabul eden Gosdanyan, sıkıntılı ve düşünceli görünüyordu. Adam, hepsi de geldikten ve masasının çevresinde yarım daire oluşturduktan sonra ümitsiz bir sesle ağır ağır konuşmaya başladı. Bir yandan gümüş zinciriyle oynarken kederli gözlerle çevresine bakıyordu. Yine, pedagoji ve bilhassa Gosdanyan sisteminin gerektirdiği çok büyük masrafları sayıp döktü, işin zorluklarını ustalıkla, ayrıntılı bir biçimde anlattı. Ancak binlerce lirayla meydana getirilip sürdürülebilen Avrupa’daki benzer tesisleri örnek gösterdi.

“Bu iş için bu kadar çok para lazım geldiğini bilseydim, Kafkasya’dan çuvalla getirirdim,” dedi.

Ardından, çaresizlik içinde paranın tükendiğini ve iş daha yarılanmadan öyle ya da böyle durmak mecburiyetinde olduğunu itiraf etti. Plan suya düşecekti, H...köy tehlikede idi, körpe nesil yok olmaya mahkûmdu.

Ellerini çaresizlik içinde saçlarına gömmüştü. “Heyhat! Heyhat!” şeklinde acıklı bir feryatla bitirdi sözlerini.

Mütevellîler, ağızları beş karış açık, şaşkınlık içinde birbirlerine bakıyorlardı. Bu felaket ilanı karşısında kan-

ları dondu, beyinleri karıncalandı. Canla başla çalışan o adamın yürek sızlatan halini görünce ağlayacak gibi oldular. Her biri, kendini ayıplamakta, aşağılamakta, topa tutmaktaydı. Duydukları acıyı yüksek sesle dile getirmeye ve onun derdinin kutsallığını bozmaya yeltenmeyerek sessizce birbirlerini azarladılar.

Sonunda müteveli heyeti başkanı K...yan Efendi, bu üzücü duruma bir dur demek için sesini yükseltme cesaretinde bulundu.

“Muhterem, yalvarırım, bu denli üzülmeyi gerektirecek bir durum yok. Dert etmeyiniz, biz tükürdüğünü yalayacak adamlar değiliz. Şimdi bize söyler misiniz, okulu açık tutabilmek için kaç paraya ihtiyaç var? Tanrı büyük. Bir şeyler yaparız, öyle değil mi *efendiler*?” diye sordu orada toplananlara dönerek.

“*Canım*, ne demek, *helbette* öyle, elimizden geleni yapacağız.”

“Bu okul, bizim şerefimizdir, ne olursa olsun omuz vermeliyiz. Cebimizden para mı verecekmişiz, veririz olur biter.”

“Ya çocuklarımız, okul kapanırsa ne yapar ne eder? Günah değil mi *masumlara*?”

Her biri bu şekilde duygu patlamaları yaşadı, içini döküp rahatladı. Artık aralarında mesafe kalmamıştı; hep birlikte ayağa kalktılar, madrabazın çevresini sarıp “Tasalanma, biz varız burada” diyerek ona bolca moral ve cesaret verdiler. Gosdanyan’ın kederi yavaş yavaş dağıldı, hatta ayağa kalkarak yeni bir jimnastik sistemi kurma niyetinde olduğunu söyledi. Bu sistem sayesinde talebeler, öyle sıhhatli bir bünyeye sahip olacaklardı ki, en az seksen yaşına kadar yaşayacaklardı.

“Efendi, sen ne yapacaksan yap, *parayı* düşünme. Onu bize bırak,” diye bağırdı mütevelliler hep bir ağızdan.

“Yahu, ne sevimli beyefendilere rastlamışım meğer,” diye mırıldandı zevkten dört köşe olmuş pedagog.

Ve kalkıp gittiler, yolda her bir mütevellinin kapısı önünde durarak yeni para kaynakları bulmak için görüş alışverişinde bulunuyor ve durmadan birbirlerini yürek-lendiriyorlardı.

“Kıyak adamdır *be!* Kelepir... Biz onun kıymetini bilmezsek kim bilecek?”

Ertesi gün Gosdanyan, amacına ulaşacağından iyice emin olmak için daha etkili bir yola başvurdu. Bilhassa pohpohlayıp şımarttığı ve biricik öğretmenlerinin üstüne titreyen en akıllı talebelerini odasına götürdü. Onlara düş-tüğü maddi sıkıntıyı, artık okulu kapatmanın kaçınılmaz olduğunu neredeyse yaşlı gözlerle anlattı. Bu kara haberi duyan çocukların beti benzi attı ve onlar da okulu bırakma-ması, yanlarından gitmemesi, söz verdiği şeyleri yapması için madrabazın elini, eteğini öptüler, yalvar yakar oldular.

“Para lazım, para,” diyordu Gosdanyan, kollarını ümit-sizce havaya kaldırarak.

“Ah efendim, bizde olsaydı, hepsini verirdik. Ah! Ah!”

“O zaman anne-babalarınızdan isteyin.”

“Evet, evet, söyleyeceğiz!” diye cıvıladılar bir ağızdan. Ağlıyor, yalvarıyorlardı.

Ancak, madrabaz, okulda olup bitenleri gidip velileri-ne anlatmanın eğitim kurallarına hepten aykırı olduğunu çocuklara uzun uzadıya açıkladı ve o gün orada olanları evlerinde anlatmamaya onları ikna etti. Fakat aynı zaman-da, velilerine beyefendinin paraya sıkıştığını ve mecburen

okulu kapatacağını öyle ya da böyle sezdiklerini, anladıklarını söyleyeceklerine ve para koparmak için baskı yaparak, tüm imkânları zorlayacaklarına dair onlardan söz istedi.

Çocuklar gözyaşlarını sildi, rahatlamış olarak sınıflarına döndüler. Bir yandan küçük beyinlerinde verimli baskı yolları tasarlarken, birbirlerini yüreklendirici konuşmalar yapmayı da unutmuyorlardı.

“Dzo, bak ki para koparasın, bak, ben bu gece ne yapacağım evde.”

Dedikleri gibi de yaptılar. Eğitim kurallarını çiğneme korkusuyla, gün içinde yaşanan melodrama asla değinmediler. Veliler bu işe şaşıtı kaldı. Anneler de aynı şekilde kolayca etkilenip çocuklarıyla birlikte ağlamaya başladı. Demek okul kapanacaktı. Peki, günler, geceler boyunca besleyip büyüttükleri umutlar, düşler, hayaller ne olacaktı? Çaresiz babalar, ne kadar para gerekiyorsa temin edeceklerine söz verdiler.

Aynı sahne Amira'nın evinde de yaşandı fakat şöyle ki orada mesele, tartışmaya mahal vermeden halledildi. Onun gelecekte bir âlim olacağına dair o hoş tasavvur, her türlü engeli ortadan kaldırıyor, bütün kapıları, bütün muslukları açıyordu.

Şaşılacak şeydi doğrusu. Cemaat okulunun ıslahı, gelişimi için üç kuruş parayı burun kıvrarak veren mahalleli, şimdi üç ayda bir madrabazın cebine yüzlerce lirayı doldurmak için birbiriyle yarışıyordu. Son vurgunuyla Gosdanyan, zavallı velilerden yüz lira daha koparmayı başarmış ve bu tutarın gaspını aklamak için, herkesin hayret ve hayranlığı arasında bahçeye birkaç jimnastik aleti yerleştirmişti. Dediğine bakılırsa, bu aletler o şanslı varlıkları en az seksen yıl yaşatacaktı.

IV SİSTEMİN SONU

Tatyos Mergeryan Ağa'nın durumu kötüydü. Ta başlarda, Gosdanyan'ın arz-ı endamını ve fikirlerini işittiği ilk zamanlarda, yaşlı bir tilkininki kadar hassas burnu, onun içinde yatan vurguncu ve asalağın kokusunu almıştı. Mu-teber veznedar, kilisede, kahvede, meyhanede büyük haber üzerine hararetli bir şekilde konuşurken diğerlerinin hayranlık ve övgülerine karşılık iddialı ve küçümser bir yorumda bulunmuştu.

"Kim bilir hangi aç *kokozun* teki ki buralara düşmüş. Kulak asmayınız, kulak asmayınız."

Ancak, küçük gördüğü adamı itibarsızlaştırmaya çalışmasına karşın o asalağın muazzam, çarpıcı başarısına başta hayret, sonrasında şaşkınlık ve sonunda da müthiş bir öfkeyle tanıklık etti. O eşsiz eğitim metodunun aldığı boyut karşısında Tatyos Ağa'nın sesi gitgide yükselmiş, müziğin en pes notalarından en tizlerine kadar çıkmıştı.

"Dzo, aldanmayın," diye bağıırıyordu köyün haysiyetli zatlarının ekseriyetle toplandığı kahvede. "Soyguncunun teki. Bu sistem mistem dediği şey palavra. *Hiyetine* bakın be, Rum papazlara benziyor. Gözlerini görmediniz mi? Hırsız Manol gibi bakıyor."

"Sen bunamışsın Tatyos Ağa, aklın ermez böyle şeylere. *Hem* günah, ayıp, neyine gerek," diye karşılık veriyordu muhatapları.

İki kolu dizlerinin üzerinde kaskatı kesilmiş, fesi kafasının arkasına doğru kaymış adamcağız, "Be birader, ne

diyorsunuz öyle? Ben de Ermeni değil miyim? Ne diye karışmayacakmışım?” diye pathlyordu.

Ardından, çevresindekilerin kayıtsızlığına ve dik kafalılığına dayanamayıp sinirinden titreyerek kudurmuş gibi dışarı çıkıyor, soluğu kilisenin toplantı odasında alıyor, esip gürlüyor, küfrediyordu.

“Milletimize yazık değil mi? Okulumuza yazık değil mi *be*? Elden gidiyor, çocuk kalmadı, ne iştir bu. Vah! Vah!” diye yanarken elini çıplak alnına sertçe vuruyordu. “*Dzo* o *çapkm* kim oluyor da gelip okulumuzu boşaltıyor? *Dzo*, sahipsiz mi sandınız?”

Sonra *bix kahve* söylüyor, gözlerini bir noktaya dikip sol elinin parmaklarını havada oynatarak, ağzından burnundan soluya soluya içiyordu. Zangoçlardan birinin boşboğazlığı sayesinde, Gosdanyan’ın, ilk gece kilisede yattığını, orada yiyip içtiğini öğrenmişti. Öyle bir yaygara, kargaşa kopmuştu ki... Mütevelliler, meseleye el atmaları için hemen çağırılmışlardı. Öncelikle, adamı ağırlayan ihtiyar papaz, daha sonra da ona yiyecek ve yatak veren zangoçlar sağlam azar işitmişlerdi.

“Burada adam yok mu *be*? Buranın mütevellisi yok mu *be*?” diye kükrüyordu Tatyos Ağa kabahati işleyenlerin yüzüne karşı. “Niçin bize sormuyorsunuz?”

Başka günler toplantı odasında oturmuş, öfkesi burunda bu meseleyi düşünürken ansızın ayağa kalkıyor, Gosdanyan’ın ziyaretinin ardındaki sırrı kendisine anlatan o zangocu yanına çağırıyor, “*Dzo Markar*, şu işi etraflica bir daha anlat bakayım bana. Kafam tam almadı,” diyordu.

Ve koltuğa gömülüp, o bitmek bilmez hikâyeyi kim bilir kaçınıcı kez anlatmaya koyulan taşralıyı elleri ceplerinde, gözleri kapalı dinliyordu.

“Ağam, bizim bir şeyden haberimiz yoktu, ta ki...”

Tatyos Ağa, zaman zaman araya giriyor, gözlerini kocaman açarak şöyle sorular soruyordu:

“Kaç *lokma* yedi, aklında mı, Markar?”

“Bilmem, ağa.”

“Dzo, çok uyudu mu?”

“Epey, ağa.”

Ve kendisini tutamayarak ansızın ayağa kalkıyor, dosdoğru adamın üzerine yürüyordu.

“Dzo, sizde utanma arlanma da mı yok? Dzo, size kim dedi o adama yemek verin diye? Dzo, *bedava* mı buldunuz yiyeceği? Çekil gözüm görmesin seni!”

Ve zangoç birader dehşete düşmüş bir halde dışarı çıkıyordu.

“Cemaatin ekmeğini yemiş *be!*” diye yırtınıyordu veznedar, yıllardan beri cemaatin iliğini sömüren kendisi değilmiş gibi.

Yılda ancak bir-iki kere okuldan içeri adım atan bu adam, işlerin ne âlemde olduğunu görmek için her sabah soluğu orada alıyordu artık. Ve her sabah, öfkesini içine atarak öğretmenin verdiği raporu dinliyordu.

“Bugün beş çocuk gelmedi, dördüncü sınıf boşalmış oldu. Beşincide kimse kalmadı.”

Tatyos Ağa, eli sakalında, aynı soruyu bin kez sorduğu öğretmenle birlikte boş sıraların arasında dolaşıyordu.

“Bunlar dolu muydu öğretmen bey?”

“Doluydu, Tatyos Ağa.”

“Ya şunlar?” derdi ötedekileri göstererek.

“Onlar da doluydu, Tatyos Ağa.”

Ümitsizlik içinde ama kızgın, öğretmene olmayacak talimatlar yağdırırdı.

“Beyim, yarın sabah şu *çapkının* açtığı okula gidesin, ne kadar çocuk varsa kulağından tutup buraya getiresin. Ne *halt* yiyorlar orada *be?*”

“Dediğin kanuna aykırı, Tatyos Ağa,” diye itiraz ediyordu öğretmen ağlamaklı bir sesle.

Bir başka sabah, okulun malum sebepten ötürü iyiden iyiye boşaldığını unutup hiddetle salondan içeri girerek öğretmenin suratına bağırdı.

“Beyim, bu saat olmuş nerede çocuklar?”

Adam, delirdiğini düşündüğü veznedara şaşkınlıkla baktı.

“Gosdanyan Okulu’ndalar, Tatyos Ağa, bilmiyor musunuz?” diye üzgün ama alaycı bir şekilde cevap verdi.

“Şu *sürtüğün* mü?”

“Evet.”

Salonun orta yerinde durmuş, “Mütevelliler nerede *be?*” diye bağıırıyordu. “Cemaati alıp götürüyorlar, birinin bile *pabucunda* değil. Oynatmama az kaldı!”

Hademeye bir kahve söyledi, ağzından burnundan soluya soluya içmeye koyuldu. Salona bir göz gezdirip, duvarlara asılmış Tevrat’a ait tasvirleri ilk kez görüyormuş gibi dikkatlice süzdü. Bu esnada öğretmen, bir kabahat işlemiş gibi eli çenesinde duruyor, dip sıralarda, sağda solda, talebeler solgun kafalarını uzatmış bakıyorlardı.

Günün birinde de, okulu yeniden talebeyle doldurmak için sarf ettiği müthiş çabanın boşa çıkmasıyla deliye dönmüş bir halde salondan içeri daldı, kollarını bir histerik gibi sallayarak çocuklara bağırdı.

“Siz de gidin *dzo*, istemez, gelmeyin! Siz de o *sürtüğün* okuluna gidin. Cemaatin okulu kalmasın da aklı başına gelsin! Dışarı çıkın diyorum *dzo!*”

Eli ayağı titreyen öğretmen Tatyos Ağa'ya hemen müdahale etti.

“Aman ağa, yapma etme, beni ekmeğimden edersin. Şu çocuklara da yazık, sokakta kalacaklar.”

“Bırak! Bırak!” diye cırlayan öfkeli veznedar çocukların üzerine atlayacak gibiydi.

Ve “Defolun buradan! Defolun!” diye bağırdı bağırmasına ama okuldan giden kendisi oldu.

“İstemiyorum *be!* Defolun buradan! Defolun!” diye bağıırıp çağırıyordu sokaklarda.

Ama tesadüf eseri, Amira'nın kızının da çocuğunu o *sürtüğün* okuluna gönderdiğini, hatta göndermekle kalmayıp adamı evine davet ettiğini, karnını bir güzel doyurduğunu, evet, tüm bu akıl almaz şeyleri yaptığını işittiğinde Tatyos Ağa'nın verdiği tepki kolay kolay yazıya dökülemez.

O gece evde fenalaştı, kocamış kız kardeşi doktora koştu. Doktor onu muayene ettikten sonra buna yol açanın ani heyecan olduğu teşhisini koydu. Tatyos Ağa iki gün boyunca odasını adımladı, hiç dışarı çıkmadı. Üçüncü gün doğruca kiliseye gitti, yazıhaneye geçip Margosyan Hanım'a bir mektup yazarak pek hayati bir mesele hakkında görüşme talebini iletti. Neşeli bir ruh hali içinde bulunan Hanım, kısa bir kararsızlığın ardından, haber göndererek onu bekliyor olacağını bildirdi.

Görüşme oldukça resmi bir havada başladı. Tatyos Ağa, o evden kapı dışarı edildiği tatsız olayı anmama inceliğini gösterdi. Sakin, hecelerin üstüne basa basa, amira hanesiyle eskiye dayanan dostluğuna dair tarihi bir konuşma yaptı ve sonunda Margos Amira'nın saygın ailesinin kendisinden daha dürüst, fedakâr, sadık bir ahbabı bulunmadığı sonucuna vardı.

Hanım'ın, ümitlenmesine mahal vermeyecek şekilde kayıtsızlıkla dinlediği bu girizgâhtan sonra Tatyos Ağa, velinimetinin kızı ve torunu kendisine nasıl davranırsa davranırsın, onları manevi olarak koruyup kollamanın boyunun borcu olduğunda ısrar etti. Sonunda sözü Gosdanyan'a ve onun kurduğu okula getirdi. O adama ve yaptıklarına aldanmamak gerektiğini hiç çekinmeden söyledi ve sonunda, Amira'nın kızının da çocuğunu o okula göndererek bu sahtekârlığa kurban gitmesinden duyduğu üzüntüyü dile getirdi. Kadın burada veznedarın sözünü kesti.

“Ama Tatyos Ağa, siz okul işlerinden anlamazsınız. Baron Gosdanyan, yıllarca Avrupa'da tahsil görmüş.”

“Yalan, Hanımım.”

“Diplomaları var.”

“Sahte, Hanımım.”

“Büyük âlimleri tanıyor.”

“Geçiniz, Hanımım.”

Hanım kızgınlıkla ayağa kalktı.

“Haksızsınız, Tatyos Ağa. Tanımadığınız bir adamı niçin kötülüyorsunuz?”

“Çok iyi tanıyorum Hanımım,” diye karşılık verdi adamcağzı manidar bir tebessümle. “Bu sakalı boşu boşuna ağartmadık biz. O adam *hilebazın* teki, benden söylemesi, bu kadar!”

Margosyan Hanım, oğlunu büyük bir âlim, milletin gururu yapacak adama yönelik bu kaba hakaret üzerine nemrut bir ifadeyle ayağa kalktı.

“Tatyos Ağa, eğer benimle böyle bir konu hakkında görüşeceğinizi bilseydim, ziyaretinizi kabul etmezdim,” dedi.

Ve tam o ifadeyle, bir kimseye açıkça “dışarı çıkın” demeksizin yol vermek isteyen biri gibi durdu. Veznedar,

belki de kızgınlıktan kanın beynine hücum ettiğini hissettiğinden, patlamama ve hemen taktik değiştirme uyanıklığını gösterdi.

“Hanımım, istirahat ederim, sakinleşin, benim o adama bir alıp veremediğim yok. Sizin hayrınız, sizin iyiliğiniz için bu konuşmayı yapıyor, gözünüzü açmak istiyorum,” dedi yalvarırcasına. “İstirham ederim, Tanrı aşkına, Amirânın hatırası aşkına, evladınız aşkına, istirahat ederim, o adama yüz vermeyiniz, yavrunuzu onun okuluna göndermeyiniz. Hiç iyi etmezsiniz, sizi kandırıyor, sizi soyuyor, cemaate yazık, size yazık, bize yazık, hepimize yazık.”

Mergeryan’ın, bu son sözleri söylerken bir ağlaması eksikti. Kollarını Hanım’a doğru uzatmış, büyük bir lütuf için yalvarıyordu adeta. Ak sakallı ihtiyarın o yakaran, yürek sızlatan ifadesi etkisini gösterdi. Sakinleşen Hanım, of çekeceği yerde kendini tuttu ve yeniden oturdu. Bir süre sessizlik hâkim oldu.

“Hanımım, anlaşılan öğüdüme kulak asmayacaksınız,” diye yeniden söze başladı sonunda Mergeryan.

“Tatyos Ağa,” dedi Hanım kararlı bir sesle, “beni dinleyin. Evladımı ne kadar sevdiğimi bilirsiniz, ondan hiçbir şey esirgemem. O okula gitmek istedi, göndermezlik yapabilir miydim hiç? Hayır. Gönderdim ve göndermeye de devam edeceğim, çünkü sizin sahtekâr dediğiniz o adam çok efendi, çok akıllı, çok âlim bir adam. Oğlumu büyük bir âlim yapacağına dair söz verdi. Yapacağından da şüphem yok. Yani, bu konuda konuşmak gereksiz Tatyos Ağa. Başka ne var ne yok bakalım?”

“Onu buraya da mı getirttiniz Hanımım?” diye çatallaşmış ve alçak bir sesle sordu veznedar, öfkesini bastırmaya çalışarak.

“Ne diye getirtmeyecekmişim? Evladımın öğretmeni, kapım ona her zaman açık.”

“Ya, öyle mi? Öyleyse hayrını görün öğretmeninizin.”

Ve kapıya yönelip sağ elini duvarın üzerinde gezdirerek, “Aha şuraya yazıyorum, o adam *hilebazın* teki. Yüzünüzü gülüyor, sizi bir güzel soyup sonra da kaçacak. Eğer bu dediklerim doğru çıkmazsa, bana da Tatyos Mergeryan demesinler. Allahaismarladık!”

Ve aceleyle çıkıp gitti.

Mergeryan işi iyice inada bindirip, düşmanının, sadece kendisinin değil, tüm köyün, kilisenin, okulun düşmanının hakkından gelmek için nihai yola başvurmak istedi. Amiraların hâkimiyet kurdukları dönemde cemaate ya da dini önderlere karşı gelenler aleyhine kiliselerde birçok kez aforoz okunduğunu biliyordu. Öyleyse niçin kendisi de, en güçlü mütevelli olarak, “cemaatin ocağına incir ağacı diken” o adam aleyhine köyün papazının ağzından bir aforoz okutmasını?

“Olur mu, olur, senin yuvanı yapayım da gör, köpek,” diye söylense de salim kafayla düşününce böyle büyük bir kararın sorumluluğunu tek başına yüklenmek istemedi.

“Öteki ağalara da bir sorarız” diye geçirdi içinden.

Pazar günü mütevelli heyeti toplandı. Yirmi yıldan beridir eksiksiz bütün mütevelli heyetlerine başkanlık etmiş, şişman, kaba, zengin ve cahil bir adam olan başkan, hava değişimi için gittiği köyden bilhassa indi. Mergeryan, semtin durumunun ayrıntılı tasvirine yer veren, üzücü bir tablo çizdiği ateşli bir konuşma yapıp güçlü ve korkunç bir haykırıyla sözlerini sonlandırdı.

“Efendiler, adamın biri bugün cemaati devirmeye gelmiş. Buna izin mi verelim?”

Ortam sessizliğe gömülmüşken başkan çatallanmış, adeta yağ bağlamış sesiyle hırladı.

“Dzo, o *çapkm* da kim? Niçin bana bir haber bile vermediniz? Dzo, vay köpoğlu! Dzo, vay...”

Ve Gosdanyan’ın üzerine bir küfür sağanağı yağdı.

“Ne yapmak gerekir, ona bakalım,” diye söze karıştı bir başkası sağanak dindiğinde.

“Aforoz etmeli *efendim*, aforoz!” diye bağırdı Mergeryan elini masaya vurarak. “Aforoz edersin, olur biter. En kestirme yol budur.”

Mütevelliler, bu yöntemin garipliği karşısında dehşetle birbirinin yüzüne baktı.

“Peki *amma*,” diye öteden itiraz etti akli başında bir ihtiyar. “Bakalım patrik izin verecek mi? Ya ruhani meclis ne der? Biz, kim oluyoruz da adam aforoz edeceğiz?”

“Biz kim miyiz?” diye hırladı hindi gibi kıpkırmızı kesilen Mergeryan.

Ve ayağa kalarak, “Ben aforoz ettireceğim,” diye bağırdı. “Ha, ne diyorsunuz *efendi*?” diye ilave etti etkili vurgusu üzerine yüzünü ekşitmiş başkana dönerek.

“*Canım*, bunun kısa yolu var,” diye cevap verdi başkan. “Bizim çocuklara söyleriz, bir gece temiz bir *dayak* çekerler, o da *pabucunu* bırakıp kaçır. Aforoz da neymiş.”

“Ah, ah! Aforoz etmeli,” diye haykırdı sinirinden sakallını çekiştiren Mergeryan.

“Rahibimize bir soralım bakalım, ne der,” diye öneride bulundu o bitmek bilmeyen istişareye nokta koymak isteyen bir üye.

Mergeryan, can simidi bulmuş gibi kapıya doğru fırladı.

“Margos birader, şu rahibi buraya çağır!” diye bağırdı nefes nefese.

“Ağa, vaaz veriyor.”

Tatyos Ağa, nereye dönse karşısında demir parmaklıkları bulan, kafesteki bir kaplan gibi kükredi.

“Dzo, o *geveze*, ne zaman bitirecek vaazı *be?*”

Meclistekiler kararsız kaldı. Sus pus sigaralar tüttürüldü. On beş dakika geçti. Tatyos Ağa, kapıdan:

“Margos! Vaaz bitti mi?”

“Yok ağa.”

“Dzo, söyle şu adama kısa kessin, burada mühim bir iş var.”

“Olmaz ağa, ayıptır, günahtır.”

“Sersem!”

Bir on beş dakika daha geçti. Rahibin adeta infilak eden sesi uzaktan duyuluyor, ağzının içinden küfreden Tatyos Ağa'nın tepesine çekiç darbesi gibi iniyordu.

Şişman ve kanlı canlı olduğundan, sabırsız da biri olan başkan ansızın ayağa kalktı.

“Benim birini görmem gerek efendiler, isim var, mazur görünüz,” diyerek kapıya yöneldi. “Bana sorarsanız, o adamı aforoz etmektense dövmek daha yerinde olur,” diye ekledi geri dönerek. “Dayak, dayak, böylelerine okkalı bir meydan dayağı...”

Ve çıkıp gitti.

Başkanın gitmesiyle birlikte, Gosdanyan'ı aforoz etme fikrine zaten pek de sıcak bakmayan ve başkanın pratiğe dayalı yöntemine çok daha yakın duran diğer üyeler de çeşitli bahanelerle birer birer alıp başını gitti.

“Aforoz boş şey,” diyorlardı giderken. “Dayağa sözüm yok, adamakıllı bir dayak çekmeli şu adama.”

Ve sırtını para kasasına vermiş olan Mergeryan, hepsine aynı cevabı verirken böğürüyordu.

“Dayak olmaz, yakayı ele veririz, aforoz etmeli.”

Zavallı veznedar, şimdi boş toplantı odasında deliler gibi dönüp duruyordu. Sinirden parmakları gerilmiş, gözleri fıldır fıldır, düğüm düğüm olmuş boğazından o kelime dökülüyordu.

“Aforoz! Aforoz! Aforoz!”

Kapı yavaşça açıldı.

“Ağa, vaaz bitmiş.”

Tatyos Ağa dayanamadı.

“Başlarım vaazına da, rahibine de, sana da...”

Şükür ki o sırada, yardım tabağını dolaştıranların oluştuğu bir alay içeri hücum etti. *Lusarar*,* bir talebe, bir müteveli, bir kuyumcu ve en arkada bir zangoç. Hepsi de tabaklarındaki meblağı birer birer veznedarın önünde saydı ve yekûnu bir kâğıda yazarak kalkıp gittiler. Yığınla parayı gören muteber veznedar, bir an için okulmuş, Gosdanyan’mış, aforozmuş hepsini unutup tabaklardaki meblağın altını üstüne getirdi. İnanılmaz bir süratle gümüşleri bakırlardan ayırdı, yekûnun ayrı ayrı işaret edildiği kâğıt parçasını yırttı, bir avuç gümüş bozukluğu pantolonunun cebine atarak kalanını kasaya aktardı.

“Ah! Cemaati kandıran, cemaatin ocağına incir ağacı diken şu köpeği aforoz etmeliydik,” diye homurdanıyordu kasayı kilitlerken.

Kiliseden çıkıp, müdavimi olduğu kahvehaneye gideceği sırada bu kâbus yine onu kasıp kavurdu. Zihninde ardı ardına çakan şimşekler, düşmanı, cemaatin düşmanı ile başa çıkmanın, onu ezmenin alçakça, iğrenç yollarını gösterdi ona. Mesela, bir ara aklına korkunç bir fikir geldi.

* Erm. Kilisenin aydınlatılması, süslenmesi ve iç düzeninden sorumlu görevli.

“Bu daha kestirme bir yol,” diye kendi kendine söylendi başı önde yürürken. “Şunun okulunu *kundaklamalı*. Aforozdan iyidir.”

Hain “*kundak*” fikri, Tatyos Ağa’nın aklına epey yattı, onun bulanık ve dumanlı zihninde büyüdü, yayıldı, tüm sınırları yıktı. Bu muazzam *kundak* icadı karşısında aforoz, birden önemini ve değerini yitirdi. Gosdanyan’ın eserini bir saat içinde, hem de en kolay yoldan yerle bir etmek, hem de olabilecek en kolay şekilde. Yaşlı haydut için bundan daha büyüleyici, daha cazip bir şey olamazdı. Son bir tereddüt daha yaşadı.

“Aforoz mu, *kundak* mı? Yok, yok, Şahmalyan Efendi haklı, aforoz neye yarar? *Amma*, dayak da fayda etmez. Bak, *kundağa* diyecek yok, hem belki adam da içinde yanar gider. *Dzo*, o zaman müthiş bir iş olur işte.”

Gosdanyan’ın kundaklanacak okulla birlikte yanma ihtimali veznedarın sıkıntısını hepten aldı ve alışılmadık bir neşeyle kahvehaneden içeri girip, “Bir kahve, bir de *nargile*!” diye bağırdı.

Şimdi, bir köşede, fesi başının arka tarafına çekilmiş, nargilenin kehribar ucu ağzında, düşüncelere dalmıştı. Birden, beynine adeta bir hançer saplandı.

“İyi *amma*, *kundağı* kim atacak? Ya atan yakalanırsa? Yüz bir sene ceza alır, ben de...”

İliklerine kadar ürperdi. Biri çıkar da tasarladığı cürmü yüzünden anlar diye korkarak dehşetle çevresine baktı.

“Ya ben ne olurum? En az yirmi sene...”

Nargileyi bırakıp yavaşça kahvehaneden dışarı çıktı.

“Bu da suya düştü,” diye söyleniyordu yolda. “Aforoz, dayak, *kundak*, hepsi suya düştü. *Dzo*, vay köpoğlu, bu adamda ne talih var be, şeytan mıdır nedir?”

Ve Mergeryan yine, çaresizliğinin bilinciyle daha da şiddetlenen sinir krizinin etkisi altında, boğuk bir sesle hırladı.

“Efendim, bunun en kısa yolu belli. Yarın yanıma iki *zaptiye* alıp o okula gider, adamı kolundan tuttuğum gibi dışarı atarım. Çocukları da kovar, okulu kapatıp mühürletirim. İşte bu kadar! Aforoz, dayak, *kundak* benim neyime...”

Yaşlı veznedar, bu zorbalığı akıl etmenin tesellisiyle, dinlenip ertesi günkü destansı taarruza gerektiği gibi hazırlanmak üzere sonunda eve vardı.

Ancak Mergeryan böyle gelişigüzel fikirler içinde kaybolur giderken, diğer yanda Gosdanyan, cebe attığı paraları okulun ilk dönemi için kâfi sayıp vurgunculuğa şimdilik ara vermiş, işlerini sessizce ve soğukkanlılıkla yürütüyordu. Köy eşrafının evlerini düzenli olarak ziyaret etmeyi sürdürüyordu. Bilhassa daima sıcak ve dostça karşılandığı, her felaketi atlatmış bereketli sofrasıyla amira köşkü ona fazlasıyla memnuniyet veriyordu. Margosyan Hanım, pedagogun konuşmasından büyük keyif alıyordu. Adam müstakbel bilginin hayatından parlak, göz kamaştırıcı kesitler aktarırken annenin akli başından gidiyor, çarpıcı görüntüler karşısında kendinden geçen kadın tarifsiz dakikalar yaşıyordu. Müstakbel tanınmış sima olarak kudretini temsil edecek haleyi başının çevresinde görmeye şimdiden alışan oğlu, kişiliğini şekillendirmeye çalışırken körü körüne ve içtenlikle bağlanmaktan kendini alamadığı öğretmeninin hal ve hareketlerine, konuşmasına, karakterine öykünüyor ve arkadaşlarını hor görüp mühim, bilmiş, kibirli biri havalalarına giriyordu. Yanında Gosdanyan’la sokaklardan geçiyor olmak minik, zavallı ruhunun fazlasıyla

okşanmasını sağlıyor, daha şimdiden karşısındaki insan ve nesneler gözünde önemini yitirip değersizleşiyordu. Annesi, büyük haberi aldığı günden beri, evladına belki de saygıyla, gizli ve hakiki bir hayranlıkla yaklaşıyordu. Onu tabiatın bir mucizesi, yalnızca bir annenin değil herkesin, toplumun, insanlığın bir evladı olarak görüyordu. Öğretmen, belli aralıklarla gerçekleşen akşam yemeklerinden sonra, kilimlerle kaplı ferah salonun bir köşesinde kalın, esmer dudaklarında purosuyla geniş bir koltuğa rahatça gömülmüş bir halde bitmek bilmez kehanetlerine başlayınca kadının annelikten ileri gelen o ipe sapa gelmez coşkusu iyiden iyiye artıyordu. Zavallı kadın, oğlunun kumral, güzel başını kurumuş göğsüne bastırarak, düzenbazın kehanetlerini huşu içinde, hevesle dinliyordu.

“Ah! Allahım sesini işitsin.”

“Ah! O günleri göreceğim miyim acaba?”

“Evladımın kudretini görmeye ömrüm yetecek mi?”

Adamın sonsuz, boş gevezeliğini böyle inlemelerle böler, bakışlarındaki anlık, acımasız, müthiş alaycılığı göremeyecek kadar körleşirdi. Arada ihtiyar aşçı, o müstesna misafire serinletici bir içki ya da tatlı bir meyve ikram etmek için hortlağa dönmüş sıska bedeniyle içeri girdiğinde, ortamın görünmez ahengi bir an için bozulurdu. İhtiyar kadının acı dolu, zayıf yüzü, belli aralıklarla gerçekleşen bu ziyaretlerden duyduğu hoşnutsuzlukla asılır ve odadan her çıktığında bıkkınlıkla söylenirdi:

“Vuy! Şu adama bir türlü ısınamadım gitti.”

Pedagog ikram edilen içkiyi beğendiğini gösterircesine afiyetle yudumlarken, Margosyan Hanım, muhatabını hayranlıkla incelerdi. Adamın geniş, ak, güçlü alnı, şakaklarından aşağı kusursuz bukleler halinde düşen güzel, siyah

saçları, koyu, ateşli gözleri, dolgun, hassas dudakları, sağlam ve genişçe boynu, düzgün, heybetli omuzları. O adama ait her şey gözleri kamaştıran birer hayranlık vesilesiydi. Ve bilhassa, o büyüleyici suretin ardında kıpraşıp duran ruhu, o yüce, güzel, iyilik ve mutluluk saçan ruhu.

“Evladım da böyle olacak mı?” diye haykırıyordu kalbinin derinliklerinden.

Sonunda ilk yarıyıl tamamlandı. Gosdanyan, velileri okulun salonunda topladı ve sisteminin mutlak faydalarını ortaya koymak için umduğundan çok daha uygun bir zemin bulduğunu duyurdu. En dikkat çeken küçük yetenekler üzerinde durdu, muğlak, anlaşılmaz ilmi açıklamalarda bulunarak onlara methiyeler düzdü. Kendi mütevazı çalışan rolünün altını çizerek, bu şekilde yaptığı işin, hele de parlak bu neticenin getireceği şöhretin peşine düştü. Yaptığı fedakârlıkları, kan ter içinde kalana kadar yürüttüğü çalışmaları anlattı. Böyle zorlu, alışılmadık, ulvi bir yolda yürümek, ilerlemek ve ayakta kalmak için elzem olan niteliğe, karakterinin en belirgin özelliğine, yani çıkar gözetmeyesine dikkat çekti. Birkaç yıl sonra, o büyük dehalar Gosdanyan sisteminin fırınından kuyruklu yıldızlar gibi birer birer uçup gittiğinde, H...köy’ün içinde bulunacağı durumu hızlı, göz kamaştırıcı bir şekilde tasvir etmekten geri durmadı. Sabır telkin etti ve her bir ebeveynin, kendisini örnek alarak bu büyük işin başarısı için maddi ve manevi hiçbir fedakârlıktan kaçınmamasını rica etti. Öğretmenlerinden mecburen iki ay uzak kalacak olan ve birçoğu ağlayan sevgili talebelerine de yürekleri sızlatan birkaç söz söyledi. Konuşma, coşkulu gösteriler arasında sona erdi ve büyük bir ağmanın evinde verdiği muhteşem bir ziyafetle taçlandırıldı.

Birkaç gün sonra pedagog, en zengin ailelere teklifsizce başvurarak, çocuklarını bir aylığına kendisine emanet etmek isteyip istemediklerini sordu. Onları güç toplamaları için Boğaz'ın sakın bir köşesine götürecekti.

“İstirahat ve kısa bir müddet için dahi olsa bir hava değişimi onlar için çok mühim,” diye ısrar etti.

Veliler, madrabaza mutlak surette güvendiklerinden, kısa bir tereddüitten sonra razı oldular. Ve pedagog, yanına dört-beş çocuk alarak, hava değişikliği bahanesiyle anne-babalardan kopardığı yüklüce bir meblağı çarçur etmek için Büyükdere'nin en güzel köşesine, konforlu ve görkemli bir eve gitti. Çocuklar, henüz bir hafta geçmişken, kendileri için hiçbir çekiciliği olmayan bu sayfiyeden sıkılıp köylerine dönmek istediler. Gosdanyan, onların giderleri için tahsis edilen parayı büyüklük göstererek iade etti ama ebeveynler büyüklüğün altında kalmayıp, o meblağın “emeklerinin karşılığı” olduğunu söyleyerek ona geri verdiler.

Gosdanyan, orada bir başına, üzerine titrediği planları hakkında kafa patlatıyordu. H...köy'ün bu ücra, dayanılmaz köşesinde bir yıl daha tıkılıp nefessiz kalacak, bir yıl daha sabredip halkın akılsızlığından faydalanacak ve sonra da sırta kadem basıp ortadan kaybolacaktı. Hayalindeki yere, Monte Carlo'ya gidecek ve cebine indirdiği dolgun meblağı buradaki büyük kumarhanelerde yüze, bine ve mümkünse milyona katlayacaktı.

Okul, ikinci yarıyılın başında iyiden iyiye şöhret kazanmıştı. Gazetede çıkan budalaca reklamlar, başka semtlerden talebelerin de aklını çeliyor, onları oraya getiriyordu. Para yağıyordu. Birkaç öğretmen işe alındı. Mergeryan'ın bütün gürültü patırtısı, itirazları, yerden yere vuran konuş-

maları sonuçsuz, yetersiz kaldı. Onu dinleyen yoktu, herkes ona gülüp geçiyordu.

“Sen mütevelliliğini yapmana bak, başkasının işine karışma” diyorlardı.

“Dzo, kandırıyor, dzo soyuyor sizi,” diye bas bas bağırıyordu Mergeryan. “Dzo, haydutun teki.”

Gosdanyan, yeni dönemin başlamasından bir ay sonra, okula ödenek sağlamak için, mütevellilerden bir aktivite planlamalarını rica etti. Talebi seve seve kabul edildi. Köyün gençleri el ele vererek bir tiyatro kumpanyası kurdular ve bin bir fedakârlıkla cemaat hayatını konu alan bir oyun sahnelediler. Yüz elli lira toplandı. Cemaat okulu, hepten yüzüstü bırakılmıştı. Kalan tek öğretmen ve birkaç fakir çocuk neredeyse akşama kadar uyukluyordu, durumları üzücüydü. Mergeryan, bu terk edilmiş okulu doldurabilecek yol kalmadığından artık oraya adım atmıyordu. Ve çaresizlik içinde, olayların doğal akışını tamamlayıp taşların yerine oturmasını sabırla bekliyordu çünkü sinsi ihtiyar, şaşılacak bir öngörüyle, sonun yaklaştığını ve hiç de uzak olmadığını hissediyordu.

Gosdanyan, ikinci yılın ortasında, mütevellileri sıradışı, sürpriz bir toplantıya davet etti ve sözü dolandırmadan onlara, okulun içinde bulunduğu maddi güçlüklerin kendisini çok sıktığını ve yalnızca talebelerinin eğitime hasretmek zorunda olduğu değerli zamanını çaldığını, bu işi, üstelik kendi çocuklarının da eğitimi söz konusu olduğundan, bizzat mütevellilerin üstlenmeleri gerektiğini söyledi. Adamlar şaşırdılar, kaş göz edip birbirinin yüzüne baktılar, duraksadılar, tereddüt ettiler, evelediler, gevelediler ve sonunda böyle ağır bir görevi üstlenmeden evvel düşünmeleri gerektiğini söylediler. Pedagog, böylece mütevellilerin,

okulun ihtiyaçlarının tedarikinin ne kadar büyük bir masraf gerektirdiğini yakından görüp anlayacaklarını eklemeyi de unutmadı. Adamlar, düşünceli bir halde toplantıyı terk ettiler. Evdekilere danıştılar, düşündüler taşındılar, enine boyuna baktılar ve sonunda içlerinden hiçbirinin bir okulun idareciliğini yapamayacağı sonucuna vardılar. Ama duyarlı mütevelliler, haklılığı su götürmeyen talebi reddetmekle beraber küçük bir hediyeyle müdürün işini maddi anlamda hafifletmenin boyunlarının borcu olduğu düşündüler. Talebini reddetmek durumunda kaldıkları için bin bir özür dileyerek aralarında topladıkları yüz liralık yüklü bir meblağı haydudun avcuna koydular. Müdür, bu y ceg n ll l ge görünüşte karşı çıksa da, parayı o dipsiz cebine attı.

Kazasız belasız ikinci yarıyılın sonuna gelindi.

Eğitim sessiz ve verimli bir şekilde ilerliyordu. Ailelerin erken keşfedilmiş yeteneklerin yetiştirildiği bu nadide okula dair umutları hep canlı kaldı. Düşler çoğaldı, arzular daha kuvvetli, daha  n  alınamaz hale geldi. Ermeni eğitiminin neferi, olanca ustalığını kullanarak bu saf y ceg n ll  budalalıkların oşkulu ve göz kamaştırıcı bir şekilde sürüp gitmesini sağladı.

Her zamanki törenden sonra pedagog, epey yorgun gibi göründü, hatta çevresindekilere romatizma tedavisi için iki aylık tatilini Avrupa kaplıcalarından birinde geçirmezse belki de gelecek yıl bu ağır işe devam edemeyeceğini belirtti. Romatizmaya H...köyün iklimi yüzünden kapıldığını söyleyerek sorumluluğu zavallı mahalleliye yüklemekten de çekinmedi. Köyü büyük bir üzüntü aldı. Gosdanyan iyileşmezse, seneye okul yoktu! Gençler, odasına çekilen kederli, kalbi kırık bu eşsiz eğitimcinin yüzüstü bırakılma-

sına, hastalanmasına, H...köy'ün şanı ve istikbalinin bağlı olduğu semereli çalışmasını sürdüremez hale gelmesine müsaade eden varlıklı sınıfın kayıtsızlığına isyan ederek ayağa kalktı. Gosdanyan, istemeden maruz kaldığı bu durum karşısında üstüne titreyenleri buruk bir gülümsemeyle onaylarcasına, "İşte, Ermeni bir müderris olmanın mükâfatı da bu," diyordu. "Ondan her şeyi, kanını, hayatını, bedenini isterler ama o tekrar tekrar vermek için yeni kana, hayata, bedene ihtiyaç duyduğunda hiçbir şey vermezler."

Ve bu son sözlerle birlikte elini gitgide yukarı uzatarak sonsuzluğu kucaklıyordu.

Gosdanyan, samimi olduğu kişilere, hali vakti yerinde velilerin çocuklarının ertesi yılki eğitim masrafının bir kısmını peşin ödemesi halinde Avrupa'ya gidişinin kolaylaşacağını ve sağlığına kavuşup, gelecek döneme daha istekli bir halde başlayabileceğini cıtlattı.

Öneri, çok makul ve makbul karşılandı. Velilerden sadece kaparo isteniyordu, onu da zaten seve seve ödediler. Gosdanyan'a yüz yirmi liraya yakın bir meblağ teslim ettiler. O da aceleyle köyü ve İstanbul'u terk etti. Gidip romatizmasını tedavi ettirecekti... Monte Carlo'da.

Köyün gençlerinden oluşan bir temsilci heyeti, Gosdanyan'a gemiye kadar eşlik etti. Gemide konyak içtiler, çakırkeyif olup nutuklar attılar ve yaşlı gözlerle pedagoğdan ayrıldılar. Pedagoğ, her zamanki belagatiyle o budalaca sevgi gösterilerinin hakkını verdi.

"Yahu, ne sevimli beyefendilere rastlamışım meğer."

Gençler, gemi Sarayburnu'nu dönene kadar, köprünün korkuluğuna yaslanmış bir halde onu izlediler. O adamın iki yıl boyunca kendilerini aralıksız kandırıp karşılığında hiçbir şey vermeden en az iki bin lirayı cebe indirdikten

sonra ilelebet uzaklaşıyor olduğunu akıllarının ucundan geçirmiyorlardı.

İki aylık tatil geçmişti, Gosdanyan ortada yoktu. Köyde bir sıkıntı baş göstermişti. İnsanlar bir tahminde bulunmaktan, korkularını dile getirmekten çekinerek birbirinin yüzüne bakıyordu.

“Canım, nerede kaldı bu adam?” diye söyleniyordu mütevelliler.

Pedagoga acıyıp kötü tahminlerde bulunanlar da vardı.

“Kim bilir, zavallı adam ölmüş ya da bir hastane köşesinde olabilir.”

Evleri bîr burukluk, bir ümitsizliktir almıştı. Çocuklar ağlıyor, kapısında yarım kilometre öteden okunabilen, koca harflerle yazılmış Gosdanyan Okulu tabelasının parladığı okulun çevresinde akşama kadar dolaşarak “Müsümüzü* isteriz!” diye bağıryorlardı.

Düzenbaz, giderken, H...köy halkını yolculuğundan ve sağlık durumundan anbean haberdar etmek için yazacağına dair hepsine söz vermiş, buna rağmen hiçbirine bir satır bile yazmamıştı.

“Adamın başına bir bela gelmiş olmalı,” diyordu ahbabları gözyaşlarını güçlkle bastırarak.

“Ama gazeteler yazardı, öyle önemli bir adam...” diye mantık yürütüyordu bir diğeri.

“Orası da öyle.”

Günün birinde, birkaç akıllı, arkasından adam göndermeyi düşündüler, ama nereye? Adresini bilmiyorlardı. Pedagog, yola çıkarken, Avrupa’nın hangi kaplıcasına gittiğini belirtmemişti ve koskoca Avrupa’da bir adamı arayıp bulmak da zor işti. Dolayısıyla bu düşünceden vazgeçtiler.

* Erm. (“Mösyö”den bozma) Beyefendi, burada “hoca”.

İki aylık tatilin üstünden on beş gün daha geçmişti ama adam hâlâ ortada yoktu. Hademe, üniformasını giymiş, uçları aşağı bakan gösterişli bıyıklarıyla, anahtarı mütevelli-lerde kalmış okulun önünde öylece dolaşüyor, Gosdanyan'ı görme umuduyla pencerelerden, kapı deliklerinden içeri bakıyordu. Zavallı adam, kendi derdi yetmezmiş gibi, gün içinde okulun önünde toplanıp birkaç saat boyunca felaket bir gürültü koparan çocuklarla da uğraşıyordu.

“Susun çocuklar! Müsü şimdi geliverir.”

Bu sihirli cümlecik ancak bir dakikalığına etkili oluyordu. Sonrasında çocuklar tekrar bağırıp çağırmaya, didişmeye başladılar.

Bu gecikmeye bir anlam veremeyen öğretmenler, haftada birkaç kez köye geldiklerinde okulun kapalı kapısı önünde karşılaşır, kimi ihtimaller üzerinde durup dertlenerek sigara üstüne sigara yakardı.

“Be birader, üzerimde para kalmadı.”

“Kaç aylık alacaklısın?”

“Üç buçuk. Sen?”

“Dört. Senin alacağın kaç aylık?”

“Dört buçuk. Avrupa'dan gönderirim, dedi, *santim* göndermedi.”

“Göndereceği de yok.”

Okulun mütevelli heyeti, Gosdanyan hakkında malumat edinmek ümidiyle günün birinde *Arevmudk* gazetesinin matbaasına gitti. Editörler, tanınmış pedagoğa ilgili herhangi bir şey bilmediklerini söylediler. Hatta aralarından biri, onlarla fena dalga geçti.

“Nereye gidelim? Kime başvuralım?” diyordu matbaanın içinde çaresizce bekleyen mütevelliler.

“Marko Paşa'ya,” diye cevap verdi öteden kaytan bıyık-

lı, şişman bir yazar, elindeki prova baskı üzerinde düzeltme yaparken.

Mütevelliler, kendi dertleriyle meşgul bir halde oralı olmadan alıp başlarını gittiler.

Mergeryan bayram ediyordu. Herkesin karamsarlığına inat yüksek sesle neşesini dile getirmekten çekinmiyordu. Pedagogun tuhaf bir şekilde aniden kaybolmasından kendisine pay çıkarmak için, “Ne yapıp edip kaçırdım ya şu adamı!” diyordu.

Ardından, pedagogun müritlerine alaycı, can sıkıcı sorular yöneltiyordu.

“Doğru söyleyin, size kaç mal oldu?”

Cemaat okulu bir ay daha bomboş durduktan sonra yavaş yavaş hareketlendi. Anne-babalar yine çocuklarını oraya göndermek zorunda kaldı. Öğretmenin yüzüne renk geldi, her geçen gün işine daha bir dört elle sarıldı.

Artık Mergeryan, sıraların dolduğunu görmek, kazanılan zaferin keyfini yerinde çıkarmak için sabahları yeniden okula gitmeye başlamıştı.

“Ha şöyle,” diyordu her sabah içeri girerken dolu sıralara muzaffer bir bakış fırlatarak.

Pedagogu beklerken zaman mefhumunu yitiren zenginler, çocuklarını evde tutmakta ısrar ediyordu. Margosyan Hanım endişelenmeden duramıyordu. Gözleri yaşla dolu, “Eğer gelmezse çocuğumun hali ne olur?” diye düşünüyordu. Bu talihsiz olayda yine kendi kara yazgısına korkunç bir rol biçiyordu. Zavallı kadın, bir süredir, pedagogun kehanetlerinin büyüü ve göz kamaştırıcılığı içinde yaşıyor, kendilerini bekleyen altın geleceğe hazırlanıyordu. Bu gelgit arasında biraz teselli bulmuş, dertlerini neredeyse unutmuştu.

Ve işte, rüyalarını sarmalayan rengârenk tül ansızın yırtılmış, lime lime olmuştu. O ise yeniden yas odasının içinde, ara sıra dertli bakışlarını yönelttiği kocasının portresi karşısında, koca koltuğa gömülüp kalmıştı.

“Eğer gelmezse, yavruma ne olacak?”

Yakarmak ve ağlamakla geçen hayatında umut, sevinç ve yoğun heyecanlarla dolu beyaz bir sayfa açan, solan varlığını yeniden canlandırmayı, yeni ihtişam ve mucizelere gebe bir geleceğe gülümseyerek baktırmayı başaran adamı gidip bulmak için kanatlanıp uçtuğunu, uzayı deldiğini tahayyül etti. O insanüstü, büyüleyici varlığı bulmak üzere denizleri karaları aşıyor, karınca gibi birbirine karışmış kalabalıkların gürültü patırtısı içinde yorgun düşüyor, koşuyor, nefes nefese kalıp ağlıyor, inliyor ve hıçkırıklar arasında yürek paralayan, acıklı yeni nakaratını haykırıyordu.

“Eğer gelmezse, yavruma ne olacak?”

Oğlu, her gün *müsüden* haber getirmeye gidiyordu. Annesi umutla yolunu gözlüyor, telaşla ve sabırsızlıkla bekliyordu. Ancak çocuk her gün üzüntülü bir şekilde dönüp, “Gelmemiş, anne,” diyordu.

Günler acı verici bir tekdüzelik, yiyip bitiren tükenişler içinde birbirini izliyordu. Ve mucizeleri gerçek kılan o adam gelmiyordu, gelmeyecekti de. O, zavallı H...köy’ü, onun küçük yeteneklerini, coşkulu gençlerini, büyük, budala ağalarını unutmuştu.

Bir pazar günü mütevelliler, boş okulu hademeyle birlikte ziyaret ettiler, ona sıraların tozlarını aldıldılar. Çocuklarının kapısından başı dik bir şekilde çıkacağı o binanın duvarlarını, pencerelerini ilgiyle izlediler. Cam bir dolap içinde, yetenekleri doğrulayan altın sarısı, mucize pergeli ve mezurayı gördüler. Bahçedeki demir çubuğu hayran-

lıkla incelediler, onun sayesinde çocukları seksen yaşına kadar yaşayacaktı. Ardından binadan çıktılar, kapıyı kilitleyip anahtarını aldılar. Ve hademe, yine koca bıyıkları ve resmi üniformasıyla, sokakta gürültü patırtı etmeyi sürdüren çocuklarla birlikte dışarıda kaldı.

Çocuklar “Müsümümüzü isteriz! Müsümümüzü isteriz!” diye tempo tutturmuş, hep bir ağızdan bağıırıyordu.

Sokaktaki çocuklar da bu gösterilere katıldı. Pazar günleri cemaat okulunun birçok talebesi geliyordu, bunların hepsi Gosdanyan Okulu’nun eski üyeleri idi. Şekerciler ve meyveciler, orada tablalarını indirip iyi satış yapıyorlardı. Gosdanyan Okulu’nun bulunduğu sokak, küçük bir panayır yerine dönüyordu.

Ama beklenmedik bir haber, hem de o zamana kadar H...köy’ü hiç endişelendirmemiş, rahatsız etmemiş, sarsmamış cinsten, en işitilmedik, en akla hayale gelmez bir haber bir anda gelip muazzam bir şaşkınlık eşliğinde her şeyi darmadağın ederken bütün tereddütleri, bütün sıkıntıları da nihai olarak sonlandırdı.

Arevmudk gazetesi, 24 Kasım tarihinde Paris’ten şu haberi geçmekteydi:

GOSDANYAN PARİS’TE TUTUKLANDI

Paris, 17 Kasım - Şehrin Ermeni cemaatini derinden yaralayan, günün en büyük olayı, Apkar Gosdanyan isminde bir Ermeni’nin tutuklanması oldu. Ayrıntıları aşağıda okurlarımızın bilgisine sunuyoruz.

Adı geçen kişi, iki ay önce Paris’e gelip şehrin en kaliteli otellerinden birine yerleşir. Sahte oldukları şimdi ortaya çıkan referanslar sayesinde kendisini taşralı zengin bir mülk sahibinin biricik vârisi olarak tanıtır hem

Ermeni hem de yabancı, üst sınıftan ve zengin şahıslarla ilişki kurmayı başarır. Yaşadığı gösterişli hayat da bu düzmece kimliği doğrulamaktadır zaten. Sonunda Gosdanyan, kendisine mutlulukla kucak açan, şehrin en hatırı sayılır Ermeni tüccarlarından K...yanların evinden içeri adımı atmayı başarır. Epey çekici dış görünüşü ve özellikle insanın aklını başından alan tatlı diliyle K...yan hanım kızımızın kalbini fetheder. Bunu işiten anne-baba, biricik kızlarının tercihiine karşı gelmez ve böyle parlak, zengin ve namuslu bir genci damatları olarak kabul ederler. Samimiyet öyle bir boyut alır ki, yakında zaten evleneceklerinden, damada, müstakbel eşinin evine yerleşebileceğini söylerler.

Ancak genç adam, denilene göre bundan iki hafta önce, kendisini ağırlayan ailenin evini ansızın terk eder. Damadın sırta kadem basması, K...yan Hanım'ın birkaç bin liralık mücevherleri ve beş yüz lira değerindeki hisse senetlerinin beklenmedik bir biçimde ortadan kaybolmasıyla aynı zamana rastlar. Baron K...yan, hemen polise başvurup hırsızlık vakasını ve damadının birdenbire ortadan kaybolduğunu bildirir.

Fransız polisi, derhal kapsamlı bir soruşturmaya koyulur. Elinde Gosdanyan'ın fotoğraflarıyla gezen sivil polisler, bir hafta boyunca sınır kasabalarını ve limanları dolaşır, sonunda, birkaç gün önce, Gosdanyan'ı Le Havre'da tutuklayıp Paris'e getirirler. Şahsın Amerika'ya kaçmak niyetinde olduğu anlaşılır. Çalınan mücevherlerin hemen tamamı ve hisse senetlerinin bir kısmı, kaçağın eşyaları arasında bulunur. İlk sorgulamada Gosdanyan, cürmünü yüz­süzce itiraf eder. Bu meseleyi gündemine alan Fransız gazeteleri, Gosdanyan'ın, bir-

kaç ay önce İstanbul'dan Avrupa'ya geçerek Monte Carlo'da birkaç bin lira kazandıktan sonra Paris'e gelen Kafkasyalı bir vurguncu olduğunu, İstanbul'da Apkar Gosdanyan ismi altında bir okul kurup bu vesileyle yüklü miktarda parayı zimmetine geçirdiğini yazıyor.

Zavallı K...yan ailesinin nasıl derin bir üzüntüye kapıldığını, bu alışılmadık ve içler acısı olayın şehrin Ermeni cemaati üzerinde ne kadar kötü bir etki bıraktığını söylemeye gerek yok.

Ayrıntılar bir sonraki sayımızda.

Arevmudk yazışları habere şu satırları da eklemişti:

Elbette okurlarımız, bu hırsızlık olayının failinin kim olduğunu anlamışlardır: Rusya Ermenisi bir pedagog kivesi ve Apkar Gosdanyan ismi altında, hayal ürünü yeni bir metodun zirvalarını uygulamak üzere H...köy'de bir okul kuran kişi. Samimi konuşmak gerekirse biz de bir an için ona inanmıştık. Refah durumu pek iyi olmayan H...köy'ün, bir madrabaz tarafından iki yıl boyunca sömürölmüş olması içimizi acıtıyor.

Bir cumartesiye denk gelen o akşam, vapurdan çıkan çoğu mahallelinin elinde, Paris'ten gelen haberin bulunduğu sayfası açılmış bir *Arevmudk* gazetesi vardı. Pedagogun sevenleri, kahvehanelerde ilk karşılaşmalarında birbirinin yüzüne bakıyor, gözlerinde şu can yakıcı sorunun ağırlığı hissediliyordu:

“Müsü Gosdanyan? Hırsız? Olur şey mi bu?”

Ancak haberin ve gerçeğin çarpıcı açıklığı şüpheye yer bırakmıyordu. Madrabazın sona kalan en azılı sevenleri, elle tutulur yanı olmasa da umutlarını koruyordu.

“Bakalım o mu? Dünyada başka Gosdanyan mı yok?”

Etraftan “O işte! O!” diye kederli bir yankı yükseldü.

Gosdanyan Okulu’nun mütevellileri yaslı bir ifadeyle büyük ağaların kahvehanesinde yavaş yavaş toplandı, ortak bir felaket yaşanmıştı sanki. Bir çırpıda okunacak haberin gerçekliğini teyit etmeye yürekleri elvermiyordu. “Okudunuz mu?”, “Okudunuz mu?” diye birbirlerine soruyorlardı. Kaldı ki, her birinin elinde *Arevmudk*’un malum sayısı vardı. O halde teferruata bakmaya ne gerek vardı? Mütevellilerden biri, kara kara düşünüp çıkış yolu arayan görev arkadaşlarının gözlerinde bir an için aptalca bir ümit ışığı doğmasını sağladı.

“Canım, bakalım doğru mu? Kimmiş bunu yazan? Düşmanı falan olmasın?”

“Olabilir, olabilir,” diye bir ağızdan karşılık verdi diğeri, birdenbire başlarını uzatıp konuya müdahil olarak.

Ancak çok geçmeden üzüntü, yeniden baş gösterdi. Haber tüm kahredici ayrıntılarıyla, yadsınamaz, çürütülemez ispat ve tasdiklerle verilmişti. Elinde gazeteyle beti benzi atmış olarak gelen K...yan Efendi, bütün mahalleyi peşi sıra felakete sürüklemiş olmanın vicdani yükü altında ezildiği için bu kötü haberden herkesten çok etkilenmiş görünüyordu. Hepsi, yürekleri ağzında, bu çözmesi imkânsız muamma için bir açıklama bekleyerek onun yüzüne bakıyordu. Kısa bir sessizlikten sonra K...yan Efendi, kesin bir ifadeyle, “Efendim,” diye söze girdi. “Ben bu işten bir şey anlamadım. Aram, şu gazeteyi bir daha oku da bize etraflıca anlat,” dedi biraz ötede oturan, kâtipliğini yaptığı çorbacısının* derdini paylaşma mecburiyetindeki gözlüklü bir gence.

* Osmanlı döneminde önde gelen Ermeni ve Rum tüccara verilen ad.

Genç gazeteyi aldı, açtı ve kadınsı denebilecek kadar ince sesiyle okumaya koyuldu. Her paragraf başında duruyor ve daha önce bilmedikleri bir şey duyuyormuş gibi, ağzı açık, can kulağıyla dinleyen meraklı kalabalığa bölünmün sözlü bir özetini yapıyordu. Okuma ve açıklamaların sonuna gelindiğinde, hakikat, kâtibin ağzında ve onun incecik sesinde en küçük bir değişikliğe uğramadan tüm korkunçluğu ve yüz kızartıcılığıyla yankılandı. Ve ümitsizlik, çaresizlik içinde başlar yeniden sessizce öne eğildi.

Istırap ve bir sahtekâra kolay av olmanın gizli kızgınlığı içinde, safça sızlanarak teselli bulmaya çalışıyorlardı.

“Peki *amma*, o adam bizi ne diye kandırır?”

“Öyle *ya*, eline ne geçti? Bizim neyimizi aldı?”

“Okul *kutluğu* mı var? O olmadı, ötekine göndeririz.”

“*Canım*, o adam öyle birine benzemiyordu. *Gaztacıların* yazdığına pek kulak asmamak gerek.”

“Şu işi iyice anlamak için Paris’e adam mı yollasak?”

Göründüğü kadarıyla bu son fikir ağır basmıştı, zira bütün başlar bu fikrin sahibine dönmüştü. K...yan’ın, ağzının kenarında hep alaycı bir ifade bulunan kâtibi, birden ciddileşti ve belki de, Fransızca bildiği için temsilci müfettiş görevi kendisine verilir ümidiyle o adama baktı. Ancak mütevellî heyetinin aklîselim bir üyesi, ileri sürülen fikri kesin bir cevapla bertaraf etti.

“Paris’e adam göndermek parayla olur, parayla! Kim verecek?”

Kâtip, öfkeli bir ifadeyle o adama baktı. Böylece mesele kapandı.

Tam o sırada, *Arevmudk*’un meşhur sayısını elinde sallayan Mergeryan Ağa sonunda kahvehanenin kapısında belirdi. Bir yılanınki kadar küçük gözlerinde korkunç bir

alaycılık vardı. Gosdanyan yandaşlarının bakışları, onu görür görmez gölgelendi. Veznedar, her zamanki gibi gidip yerine oturdu ve üst perdeden emretti.

“Bir nargile ve bir de *keyifli* kahve!”

Bu *keyifli* sözü, mütevellilerin başına bir çekiç gibi indi.

Nargile ile kahve Mergeryan'a ikram edildiğinde, kahvehanede ses soluk kesilmişti. Veznedar, hüküm süren sessizliğin ortasında, kahvenin güçlü fırt-fırtlara eşliğinde nargilesini tüttürmeye koyuldu. Muhallif kadronun iki yıl durmadan kendisine galebe çalmasının acısını şimdi her damlasını hüpürdete hüpürdete içtiği kahveyle ve yabani bir kibarlıkla çıkarıyor, her bir yudumda uzun bir "Oh!" çekerek, gıkını çıkarmaktan aciz, dili tutulmuş ve afallamış bir halde yerlerinde oturan zavallı mütevellilere çepeçevre bakıyordu sinsice.

Ama Mergeryan gözlüğünü burnunun üstüne yerleştirip *Arevmudk*'u açarak Gosdanyan'ın tutuklanmasını herkesin duyacağı bir şekilde okumaya başladığında, K...yan Efendi birdenbire ayağa kalkıp kapıya yöneldi.

“Yürüyün *be!*” dedi görev arkadaşlarına.

Ve tarihe karışan Gosdanyan Okulu'nun mütevellileri, başkanlarının peşinden iki büküm, rezil rüsva olmuş bir şekilde dışarı çıktı.

“Aldınız mı sistemi?” diye bağıırıyordu Mergeryan arkadaşlarından kah kah gülererek.

Ertesi gün, yani pazar günü, H...köy'de hüznü bir hava vardı. Müstakbel doktorların, avukatların, sanatçıların anne-babaları, evlerinde, bu beklenmedik haberle adeta yıldırım çarpmışa dönmüş, ıstırap veren hayal kırıklığının acısıyla ağlamaktan bile aciz, birbirinin yüzüne bakıyordu.

Tarihe karışan Gosdanyan Okulu'nun talebeleri meseleye uyanmışlardı ve sadece inat olsun diye, "Bizim *müsüm*üz öyle şey yapmaz, yalan!" diyorlardı. Gosdanyan'ın dört-beş aylık alacaklarını vermediği öğretmenler, nefes nefese ve beti benzi atmış bir halde sabah erkenden semte geldi.

"Aman, şu paramızı nasıl kurtarıyoruz?" diye birbirine soruyordu zavallılar.

Şaşkınlık içinde soluğu önce hâlâ kapalı olan okulda aldılar. Elleri arkasında, düşünceli düşünceli sokağı arşınlayan hademeyi okul kapısının önünde buldular. Hademe hâlâ Gosdanyan Okulu'nun mavi üniformasını taşıyordu, gösterişli bıyıklarıysa artık aşağı bakıyordu. Aralıksız iki yıldır o binanın bekçiliğini yapan fukara, okul için önemini şimdi de dışarıda, okulun çevresinde hissettiğinden yerini terk etmemekte kararlıydı. *Müsü*ye karşı beslediği koşulsuz güvene dayanarak, bütün yazılan ve söylenenlere rağmen onu beklemeyi sürdürüyordu.

Öğretmenler koşa koşa geldi.

"Birader, *aman*, bir haber, bir şey var mı?"

Adam durdu ve "Canım, bunlar yalan *havadisler*," dedi. "Kulak asmayın. Sabredin, *Müsü* gelecek, yoksa ben deli miyim burada geziniyorum."

Adamın bu kendinden emin, kesin konuşmasından etkilenen öğretmenlerin içinde bir anlığına *Arevmudk*'un verdiği habere dair bir şüphe uyandı. Kimse dayanağı olmadan öyle sarıh konuşamazdı. Hademe sırtını dönerek volta atmayı sürdürdü. Onun bu gizemli ve sarsılmaz inancısı karşısında, zavallı öğretmenler huşu ile doldu. Onu yine bir dakikalığına durdurdular.

"Birader, Baron Gosdanyan sana bir mektup, bir şey mi yazdı?" diye sordu içlerinden biri temkinli bir şekilde.

“Mektup mu? Ben kimim de bana mektup yazacak?”

“Öyleyse geleceğini nereden biliyorsun?”

“Canım, hiç gelmez olur mu?” diye bağırdı taşralı ve yeniden volta atmaya başladı.

Öğretmenler, uzaklaşıp sokağın köşesinde durum muhasebesi için topladı.

“Uzun lafın kısıası, bu adam gelsin veya gelmesin biz paramıza bakarız. Şimdi kalkar, mütevellî heyetinin başkanının evine gider, paramızı isteriz” dedi içlerinden biri.

Diğerleri de, “Gidelim,” deyince hep birlikte soluğu K...yan’ın evinde aldılar.

Ama orada onları, en kötüsünden bir karşılama bekliyordu. K...yan Efendi, geceleyin yatağında sakın kafayla Gosdanyan’ın hikâyesini bir daha gözden geçirmiş ve şu sonuca varmıştı: O adam, gerçek bir sahtekâr, bir vurguncuydu ve hem kendisi hem de ahbabları, gülünç bir budalalıkla onun palavralarının kurbanı olmuştu. Ve Tatyos Mergeryan Ağa’ya hak verdi, hatta ona hayran kaldı. Adamın kendilerinden çaldığı bütün paralar bir bir gözünün önünden geçti. K...yan Efendi, öfkesinden kudurmuş bir şekilde ayaklandı ve önce, daha ilk gün o haydudu evine getirip bütün felaketin fitilini ateşleyen kendi oğluna okkalı bir küfür savurdu. Öğretmenler alacaklarını istemeye geldiklerinde K...yan Efendi böyle bir ruh hali içindeydi. Sabık başkan, bütün sinirini bu zavallı insanlardan çıkardı ve teker teker kollarından tutup onları kapı dışarı etti.

“Ne yüzle geliyorsunuz *be!* Utanmıyor musunuz? Verdiklerim yetmedi mi? Gidin ondan isteyin!” diye bağıırıyordu. Öğretmenler şaşkın, yürüyüp gittiler. Baştaki tedirginlikleri geçer geçmez, içlerinden biri, kısa bir tereddütten sonra oybirliğiyle kabul edilen bir öneride bulundu.

“Çocuklar, gelin şu alacaklarımızın üzerine bir bardak su içelim.”

Ve suyu içip, neredeyse teselli bulmuş olarak kalkıp gittiler.

Ertesi hafta mütevellî heyetinin birkaç üyesi, okulun kapılarını açtı, ısrarla müşünün geleceğini ve olanları görünce çok kızacağını söyleyen hademenin itirazlarına rağmen sıraları ve eşyaları dışarı çıkarıp okulu boşalttı.

“Git işine *be* adam! Git, başının çaresine bak,” diye bağıldılar hademeye.

Ama taşralı, muhteşem bir eserin acımasızca yok edilmesini yumrukları sıkılı bir halde ve kül rengi yüzüyle sonuna kadar izledi. Yahudiler* gelip bütün eşyaları ucuz fiyata satın aldı. Yazı masaları, birkaç saat içinde boşaltılan ve metruk kalan okuldan dışarı büyük bir gürültüyle çıkarıldı. H...köy'ün ileride edineceği şanı daimi kılmaya ant içmiş o anıttan geriye bahçedeki birkaç acayip jimnastik direğinden başka bir şey kalmadı. Gosdanyan'ın dediğine göre o direkler, üzerlerine tırmanıp sallanan körpe nesli en az seksen yıl yaşatacaktı. Meşhur pergel ise, o hengâmede kaybolup gitti.

Ve mütevelliler, hademeyi dışarı çıkarıp kapıları kapatıktan sonra gidip mal sahibine versin diye anahtarları ona teslim ettiler.

“Yazık değil mi *be*, yazık değil mi? Müsü gelince ne der?” diye hıçkırıyordu adamcağız iki büküm bir halde.

Margosyan Hanım'ın henüz hiçbir şeyden haberi yoktu. Daha pazartesi günü, Mergeryan'ın “Margosyan ailesini epey yakından ilgilendiren bir mesele hakkında” kısa

* Osmanlı İstanbulu'nda eskicilik ağırlıklı olarak Yahudiler tarafından yapılırdı.

bir görüşme talebinde bulunduğu pusulayı alırken, büyük bir sabırsızlıkla Gosdanyan'ın dönmesini bekliyordu. Veznedarın yüzünü bir buçuk yıldan beridir görmeyen Hanım, son ziyareti hafızasında kötü bir yer edinmiş olmasına rağmen onu kabul etti. Tatyos Ağa, muzaffer bir general edasıyla başı dik bir şekilde Hanım'ın huzuruna çıktı.

“Hanım,” dedi koltuğa kurulur kurulmaz. “Ben size zamanında, peygamberler gibi mübarek bir ruha sahip olduğumu ve beni kolay kolay kandıramayacaklarını söylediğimde bana kulak asmadınız. İyiliğinizi düşünüp size hakikati göstermeye geldiğimde bana kızdınız. Dostluğumu hiçe sayıp bir sahtekârı en dürüst ahababınıza tercih ettiniz. Bugün size, tahminimin doğru çıktığını, birçokları gibi bir sahtekârlığa kurban gittiğinizi söylemeye geldim.”

“Bu sözlerinizden bir şey anlamıyorum, Tatyos Ağa. Ne demek istiyorsunuz?” diye sordu Margosyan Hanım.

“Okuyun!” dedi Mergeryan ve *Arevmudk*'un meşhur sayısını cebinden çıkarıp kadına uzattı.

Ve veznedar, sırtını koltuğa vermiş, parlak zaferinin tadını doya doya çıkardı. Hanım'ın yüzündeki şaşkınlığın giderek artışını, benzinin solup kızarışını, ellerinin titremesini, gözlerindeki dehşet ifadesini sadist bir keyifle izledi.

Okumayı bitirince gazete kadının elinden kaydı ve kadının kolları, yürekleri sızlatacak bir ümitsizlik içinde boşluğa düştü. Aklını, varlığını baştan sona ele geçiren o tatlı rüyalar ve baş döndürücü hayaller, bir fırtınanın zulmettiği sis dalgaları gibi birdenbire yok olup gitti. Tasavvur edilen görkemli mutluluk kaleleri, müthiş bir gürültüyle çöküyordu. İçindekiler yıkılıyor, yerle bir oluyordu.

“Arşagım!” diye fısıldadı serabının, tükenişinin ortasında.

Ardından, maruz kaldığı darbenin ilk etkisi biraz geçince, “Doğru mudur dersin, Tatyos Ağa?” diye sordu zavallı kadın yalvarırcasına.

“Doğrusu yalanı mı kalmış, Hanım? Fransız gazeteleri yazdığına göre elbette ki doğru,” diye cevap verdi veznedar, kadının şüphesiye sinirlenmiş bir halde.

“Olacak şey mi? Olacak şey mi?” diye söyleniyordu Margosyan Hanım avuç içlerini yanaklarına bastırarak.

Bir an durduktan sonra daha temkinli bir şekilde, “Ama Tatyos Ağa, siz bu adamın sahtekâr olduğunu nasıl anladınız?” diye sordu.

“Nasıl mı anladım? Hanım biz bu sakalları değirmende ağartmadık,” dedi Mergeryan sakalını tutarak. “Biz neler gördük neler. Biz insan sarrafıyız Hanım, insan sarrafı!”

“Yalnız ben mi kandım? Binlerce kişi kandı,” diye itirazda bulundu Margosyan Hanım, mağlubiyetini mazur göstermek çabasıyla.

“Eğer bana kulak asan olsaydı, hiçbiri kanmazdı Hanım, hiçbiri!”

Şaşkınlığını tamamen atlatan kadın, dünya âlemin anlamadığını anlayabilen beyaz sakallı, tilki gözlü bu adamı şimdi bir çeşit saygıyla, neredeyse hayranlıkla izliyordu. Böyle bir adamın keskin öngörüsüne inanmamış, onu evinden kovmuş, hor ve hakir görmüştü. Ve asabi mizaçlılara özgü anlık bir tepkiyle ona sevgi beslemeye, Margosyan ailesinin daimi dostuna aptalca ve kadirbilmez davranıldığı için derin bir vicdan azabı duymaya başlamıştı. Eğer karakterine büyük dozda işlemiş o büyük gururu olmasa, bütün hizmetleri ve iyi niyetli uyarılarına karşılık yaptığı haksızlıkların tamamı için Mergeryan’dan hemen o dakika af dileyecekti. Ancak, zayıflık göstergesi olacak bu dürtü-

yü bastırmayı başardı ve davranışını basit bir itirafla telafi etmenin yollarını aramaya başladı.

“Doğru söylüyorsunuz, Tatyos Ağa, sözünüzü dinlemeliydim. Ama insanın hataya açık olduğu zamanlar oluyor.”

O sırada, ihtiyar aşçı kapıda görüldü.

“Hanım, Partoğ Ağa gelmiş, mutlaka sizi görmek istiyor, çok önemli olduğunu söylüyor.”

“Gelsin,” dedi Margosyan Hanım bir üçüncü kişinin varlığının kendini içinde bulunduğu sersem ve sıkıntılı durumdan kurtaracağını düşünerek.

Ve işte Partoğ Ağa, yaban domuzu kellesi gibi göz göz olmuş suratında vahşi hayvanlarınkini andıran belli belirsiz bir sevinç ifadesiyle sağlam gözünü kırptırıp sırık misali uzun kollarını sallayarak belirdi.

Mergeryan Tatyos Ağa’nın, Hanım’la samimi bir sohbet halinde olduğunu görünce kapıdan içeri iki adım attıktan sonra durdu. Söylemeye bile gerek yok, bizim muhterem veznedar, vurguna, soyguna adanmış ve yanlış yola sapmış mesleğinde, ucubeyi hatalarla dolu bir rakip olarak görüyor ve o adamın sakil, sakat, sefil mevcudiyetinden hiç mi hiç hazzetmiyordu. Kendisi H...köy semtinin kasasını nasıl boşaltıyorsa, onun da Margosyan ailesinin mülklerini aynı “dürüstlükle” idare ettiğinden emindi. Mesleklerinde benzer ilkelere sahip olmaları, veznedarın sinirlerini tepesine çıkarıyordu.

Ancak Hanım, adamcağızı yüreklendirdi.

“Şöyle gel otur Partoğ Ağa. Ne var ne yok bakalım?”

Adam yaklaştı ve dizlerine kadar eğilip Hanım’ı hürmetle selamladı, sonra da yavaşça bir koltuğun kenarına ilişti. Yağa batmış ceketinin cebinden katlanmış bir gazetenin ucu görünüyordu.

“Gazete okumaya mı geldin, Partoğ Ağa?” diye sordu Hanım dalga geçercesine.

“Yok *canım*,” diye cevap verdi ucube burnunun altından gülerek. “O anlık bir şeydi, ben kimim de *gazete* okuyacağım. Öyle *başıboş* şeylere *para* harcarsak, sonra Gadarinem? Maktağinem... Doğrusunu isterseniz Hanım,” diye ekledi *Arevmudk*’un ölümsüz sayısını cebinden çıkarıp Hanım’a uzatarak. “Bunu sizin için aldım. Kusura bakmayın Hanım, *ama* hatırlıyor musunuz, zamanında size o adama *tertipli* davranın *zira* *biçimini* beğenmiyorum, demiştim. Dinlemediniz, kalbimi de kırdınız. Bakın da görün.”

Partoğ Ağa’nın uzattığı kolu havada kaldı. Gosdanyan kepezeliğinden ötürü aldığı, bu pek aşağılara isabet eden ikinci darbe Hanım’ın canını çok yaktı. Ve saygınlığına gölge düşüren o mağlubiyet karşısında, kendisini savunması için yalvarırcasına ama ümitsizlikle Mergeryan’ın yüzüne baktı.

“O gazeteye lüzum yok, Partoğ Ağa,” diye öteden araya giriverdi veznedar. “Sakla sen o *gazeteyi*, senin böyle şeylere aklın ermez. Hem, nene gerek *canım*, öyle seni ilgilen-dirmeyen şeylere karışıyorsun? *Tuhaf* şey.”

Kasabın eli, gazeteyle birlikte aşağı indi. İnsancıl duyguları ve ruhun fırtınalarını yansıtmaya hiç de uygun olmayan ucube suratının hatları acılı bir ifadeyle buruştu, donuk gözü, hepten dışarı fırlamak istercesine yuvasından çıktı. İğrenç ve dehşet verici bir manzara. Tatyos Ağa, bir an için, saldırmaya hazırlanan bir kaplanın karşısında olduğunu sanarak ürperdi. O aşağılık ve beş para etmez adamın da Gosdanyan’ın bir sahtekâr olduğunu keşfedip üstelik tıpkı kendisi gibi Hanım’ı uyarmış olması onu yıkmış, gururunu fena yaralamıştı. Gosdanyan komedisindeki yeri-

nin, rolünün kimseninkine benzememesine, onun sonunu önceden görmüş olma payesinin sadece kendisine ait olmasına büyük önem veriyor, özen gösteriyordu. Şimdiyse şu kasap parçası, başındaki zafer tacının bir ucundan tutmaya yelteniyor, kendisini ve yaptıklarını daha değersiz gösteren en aşağılık düşman hüviyetine bürünüveriyordu. Birdenbire Hanım'ı savunmaya kalkmasının nedeni buydu.

Ama kesedarının allak bullak olduğunu fark eden Margosyan Hanım, daha gönülden davrandı.

"Teşekkür ederim Partoğ Ağa. Benim için zahmet etmişsin. Hayatta böyle şeyler oluyor. Gazetenin parasını benim hesabıma yaz. Kızların iyi mi?" dedi.

"İyiler Hanım, sağ olasın," diye cevap verdi Partoğ Ağa. O güzeller güzeli kızlarına gösterilen yakın ilgiden ötürü ruhu okşanmış ve birden rahatlamıştı.

Ve her zamanki ağlak ifadesiyle, "Neme gerek, Hanımım, iyi olsalar ne yazar, kismetleri kötü. Gadarinem otuz üç oldu, Maktağinem otuz beş. Ne yapacağım ben Hanımım?" dedi.

Hanımı her zamanki cevabını verdi.

"Allah büyüktür Partoğ Ağa, er ya da geç kismetlerini gönderir, tasalanma."

Kasap ayaklandı ve kadının karşısında eğilerek, "Bir emriniz var mı Hanımım?" diye sordu.

"Hayır, Partoğ Ağa, gidip dinlenin."

Ucube, Mergeryan'a bir bakış atıp kamburunu çıkarak dışarı çıktı.

Tatyos Ağa, kasap gittikten sonra rahat bir nefes aldı. O adamın varlığını kendi üstünlüğü ve büyüklüğü için bir tehlike olarak görüyordu. Şimdi yeniden, her şey kendi kontrolü altındaydı. Gosdanyan kaçmış, sırfa kadem ba-

sarak rezil olmuş, Hanım yenik ve küçük düşmüş, önünde mahcup duruyordu. Diğer yandan kendisi büyüyüp yükselerek kahraman mertebesine çıkmıştı.

Fiyaskodan ibaret on yılın ardından sonunda başarı onun olmuştu. Artık altmışlık bir ihtiyarın sınırlı ve bastırılmış arzularının biricik nesnesi olan bu sıcak, bereketli yuvadan kovulmayacaktı. Domates misali şişkin, kocaman burnunu semtin kasasından çıkardıktan sonra gidip amira evinin yağlı tabaklarına ve hoş kokulu şarap kadehlerine daldıracak, yiyip içip doycaktı.

Sahte ve yapmacık bir şefkatle, “Hepsi iyi hoş da, Hanım,” dedi son kaleyi de fethetmek için. “Şimdi bu çocuk ne olacak, ona bakalım.”

Hedefi on ikiden vurmuştu. Aynı endişeyi taşıyan kadın, o adamın, kendisine yapılan onca şeyden sonra böyle içten bir şekilde şefkat göstermesi karşısında oldukça duygulandı ve gözlerinin içine baktı. Adamın bu eşsiz fedakârlığı ve bağışlayıcılığına daha fazla kayıtsız kalamadı. İçindeki son gurur kıvılcımı da söndü ve gözleri dolu dolu, yalvarırcasına fısıldadı.

“Affedin Tatyos Ağa, size çok haksızlık ettim.”

“Canım, şimdi niye öyle boş sözler ediyorsunuz Hanım? Aflik maflik bir şey yok ortada, geçti gitti,” diye cevap verdi veznedar koltuğa iyice yerleşerek. “Çocuğa ne olacak, şimdi ona bakalım.”

“Ah, evet, Arşagım ne olacak?” diye haykırdı anne. “Baron Gosdanyan’dan hiç mi ümit yok?”

“Şu adamın adını artık ağzınıza almayın!” diye bağırdı Mergeryan. Kan beynine sıçramış, bir horoz gibi yerinden fırlamıştı. “Şu adamdan ne hayır gördünüz? Adamakıllı soydu sizi.”

Margosyan Hanım, kaidesinden düşen bir puttan farkı kalmayan pedagogu daha fazla müdafaa etmedi. Ama onu büyük bir âlim yapacağını söyleyen Gosdanyan artık olmadığına göre, Arşag ne yapacaktı? Veznedar, şimdilik onu cemaat okuluna koymayı önerdi. Anne, orada alt tabakadan çocuklarla yüz göz olacağını öne sürerek istemedi. Mergeryan, Amira'nın torununun ruhunu karartabilecek diğer talebelerden ayrı tutulmasını, ona özel bir ihtimam gösterilmesini sağlayacağına söz verdi.

“Bir yıl kalsın yeter,” diye ekledi veznedar. “Fransızcasını, Türkçesini güçlendirsin.”

“Ya sonra?”

“Sonrasında Tanrı büyük Hanım. Elbet bir çaresini arayıp bulacağız ki Arşagımız şöyle doğru dürüst bir adam olsun.”

“Ah! Artık sen bilirsin Tatyos Ağa, sana bırakıyorum,” dedi. Ruh hali çok değişken olan anne birdenbire kör bir teslimiyetle, zamanında en kesin, en kararlı şekilde karşı çıktığı o adamın insafına bırakıyordu kendisini.

“Tasalanma Hanım, tasalanma,” diye teskin etti ihtiyar ayağa kalkarak. “Arşag öyle biri olacak ki herkese parmak ısırtacak.”

“Tanrı sesini işitsin,” diye haykırdı anne gözlerini göğe dikerek.

“Bekletme, gel” sözleriyle ısrarlı davetler alan veznedar, dışarı çıkarken keyiften dört köşe olmuş bir şekilde yolda kendi kendine konuşuyordu.

“Ha şöyle! Şimdi her şey hale yola girdi. Ama şu Gosdanyan da olmasaydı, bizim o kapıdan içeri gireceğimiz yoktu. Bir bakıma hayırlı oldu adamın gelmesi. Neyse, şimdi şu çocuğun işini halledelim. Büyük adam yapacağız

onu, hah, hah, hah. Bana sorarsan bir halt olacağı yok, bakışlarını hiç beğenmiyorum onun. Kaldı ki çok da umurumda, ne olacaksa olsun. Biz işimize bakalım. Ohh! Şu *müron* gibi şarabı ne zaman *doya doya* içeceğim? İki-üç yıldır *zayıfladım* be! Şu *hiyetime* bir bak! Yazık değil mi bana? Daha cemaate çok hizmetim dokunacak benim.” Gözleri, müthiş bir alaycılıkla parlıyordu. “*Ha ya,*” diye ekledi bir hırsız gibi çevresini kolaçan ederek. “Cemaat mangır vermeli ki ben yiyeyim, üstüne de Margos Ağa’nın meşhur şarabını içeyim. Peh! Dünyanın neresi böyle değil ki, var mı böyle işlere karışıp da ellerine bir şey bulaşmayan? Günahmış da, T`anrı gücenirmiş de, hadi oradan sen de! Paskalya’dan Paskalya’ya doğru dürüst, içten bir komünyon alırsın olur biter. Günün birinde de, Tanrı göstermesin, ölürsen, dosdoğru... Cennet...”

V AMİRA'NIN TORUNU

“Ne olacak Arşagıma?”

Margosyan Hanım'ın bu çılgılığı, köşkün ücra ve sessiz köşelerinde yankılanıyor, ölüm haberi veren bir kampana sesi gibi her yeri cınlatıyordu. Dramatik ölümüyle Gosdanyan, onun bir anne olarak tahayyülündeki planlara ciddi, korkunç bir darbe indirmişti. Böyle beklenmedik bir biçimde ortadan kaybolan pedagoğa birlikte, en sevdiklerinin o sevimli yadigârını, hayatının o son ışığını alıp bilimin dikenli, çileli yollarından geçirecek olan önder de sırra kadem basmıştı.

Saatlerce yas odasına kapanan kadın, kocasının resmi önünde diz çökmüş, acı içinde yakararak onu gaipten yardıma çağırırdı. Hayattaki en küçük bir başarısızlıkta bile kurtuluşu dini tasvirlerle sığınmakta bulan, insanlar tarafından reddedilmiş ümitsiz biri gibi o resimden medet umdu.

Margosyan Hanım'ın yaşadığı kriz ve telaş, oğlu gitgide uzayıp serpilen bir ağaç gibi hissedilir derecede büyüdüğünden bilhassa artıyordu. Oğlunun güzelce boy atması, bir yandan o akli havada annelik gururunu okşuyor, diğer yandan oğlu, Gosdanyan'ın salyalı ağzından çıkmış o güvencelere göre varması gereken ve varacağı noktaya ulaşmadan büyürse diye de büyük bir korkuya kapılıyordu.

Arşag, şimdi, narin ve açık tenli bir kız güzelliğindeydi. Gözlerinin o gök mavisi parlaklığında, yalnızca uykuya doymuş gözlerin sabah açıldığında sahip olduğu asude ve davetkâr bir büyüleyicilik vardı, gözkapaklarının o tatlı şiş-

kinliği de bunu iyice açığa vuruyordu. Dolgun, sütbeyaz yanakları, çenesinin üstünde semiz bir şekilde çukurlaşarak kusursuz hatlarla ovalleşiyordu. İnce, hassas deliklere sahip burnu, kartallara özgü hafif bir çıkıntıyla, o dişil yüze amira soyluluğunun eril mührünü vuruyor, ipeksi, sarı, kıvrıkcık saçların altındaki tümsekli, güçlü alnı ve yalnızca İspanyol ressamların hakkını vererek çizebileceği, aralanmış kırmızı narin dudakları, bu uyumu tamamlıyordu. Ama o dudaklar hastalıklı bir emme, doyma arzusuyla açılıp kapanarak büzüşüyordu, o kadınsı zarafetin altında dizginlenemez bir erkeklik fırtınası saklıydı. Vahşi dürtülerin hızla, cüretkâr ve za'p't edilemez şekilde boy verişini, o şeffaf teni saran ince damar ağının içinde dalga dalga kıpırdandığını duyabilirdiniz. Hızla uzayan narin bedeni büyüyüp serpilmesini ele veriyordu. Kimi yeniyetmeler bunu on dört ile on yedi yaş döneminde şaşırtıcı bir süratle deneyimlerdi ve bazen sırf o sebepten çöküveren vücutları onları zayıf düşürüp öldürürdü. Hayat enerjisi bol olduğundan, Arşag için bu tehlikeli dönem sorunsuz geçiyordu. Gizli özsuyla beslenen güzel, taze ve canlı yapraklarını bir günde açan bir gül goncası gibiydi.

Yavrusunun bu gelişimini günü gününe izleyen anne, onu parmaklarıyla şefkatle okşayıp koklar, her bir uzvunu üzerine titreyerek ayrı ayrı yoklardı, öyle ki oğlan bile hayrete düşerdi. Genç kızlığının ilk yıllarındaki güzelliğini şimdi oğlunda yeniden görüyor, bunu ispatlamak için çocuğun çıplak gövdesini inceleyip aptalca ayrıntılar peşinde koşarak kendisinininkiyle benzerlikler bulmaya çalışıyordu.

Sabahları çoğu kez erkenden uyanıp yanında, aynı yataкта yatan oğlanın üzerine eğilirdi. Kocasının ölümünden sonra yatağın ıssızlığı karşısında dehşete kapılmış, oğlunu

yanına almıştı. Yavaş yavaş bir çocuğunkinden bir erkeğinkine evrilen o bedenin serpilişini kaale almaksızın, şehvetinin yerine masum anne okşamalarını koymuştu. Oğlu kendinden geçmiş bir halde, kollarını ve bacaklarını yaymış mışıl mışıl uyurken üzerine eğilirdi. Onu en ince ayrıntısına kadar takıntılı biçimde inceler, şimdi ve vaktiyle kendi bedeninde nesi varsa çocuğunda bulmaya çalışır, bacaklarının biçimini kendisinininkiyle yakından karşılaştırarak benzerlik bulurdu. Ayak parmaklarının derli toplu dizilişi ve apak narinliği, kendisinininkiyle aynıydı. Onları büyülenmiş bir şekilde doyasıya öperdi. Bu benzerlikler o körpe bedenin gerçekten kendi eti ve kendi kanından meydana geldiğini, onun gerçekten kendi evladı olduğunu daha yeni kanıtlıyordu sanki. Ardından, daha yukarı çıkar, yapı itibariyle kendininkilerle elbette çelişmeyen ama daha etli, heykel gibi, sıkı, sağlıklı, körpe omuzlarına bakardı. Bazen o sevgili bedenin kusursuz şekillenışı karşısında büyülenir ama ansızın toparlanır, kendi acınası, eriyip bitmiş bedenine bakınca yıldırım çarpmışa dönerdi. Gevşek, zayıf baldırlarını ve ayağının, kemikleri çıkmış, eski yuvarlaklığından yoksun etsiz topuğunu yoklardı. Sonra da, başına ve boynuna zarifçe bağlanırken sergilediği o eski uyum ve görkemi hepten yitirmiş, biçimsiz, çökmüş omuzlarını. Sonra, bir zamanlar çıplak beyazlığı üzerinde pahalı gerdanlıkların parıldadığı, bir zamanlar sert ve mağrur duruşuyla amira haremının şanını yansıtan o gevşek ve sarkmış memeleriyle bağrını.

Şimdi, bir an yavrusunun varlığını unutup yine kendisinin devamı olan bu hayat dolu, eşsiz bedeni görmeyerek, güzelliğinin bütün bu yıkıntılarını parmaklarıyla yokluyordu. Mışıl mışıl, her şeyden habersiz uyuyan yavrusunun

yanında bir zamanların gür perçemlerinin hüznü yadigârları olan, iki yandan sarkmış saçlarıyla, yatağın üzerine diz çökmüş, boynu bükük, yarı çıplak duran o anne, içler acısı bir haldeydi.

Ansızın, nefes nefese inleyerek uyanıyor ve tüm o ölümcül kederle hakikati tek kertede unutmak, adeta onları değiştirmek için yavrusuna deli gibi sarılıp onu bulduğu yerden öpüyordu. Çocuk, birden uykusundan uyanıp gözlerini tatlı bir şekilde kırıştıırıyordu.

“Anne! Ne var? Ne oldu?”

Kimi zaman çocuk, annesi uzuvlarını teftiş ederken uyanıyor, gözleri yarı kapalı, uyurmuş gibi yapıyor, kadının hareketlerini bölmeden, onun yüzünün kederli ve sevinçli bir ifade almasını izliyordu. Derken, birdenbire bir kahkaha patlatarak gözlerini açıyor, kendisini o çılgınlığa kaptıran annesinin yüreğini ağzına getiriyordu.

Ve Hanım artık, annelik gururundan ileri gelen basit tatminlerin peşinde koşmaya başlamıştı. Oğlunu yanından ayırmıyor, onun güzelliği kıymet bulsun istiyordu. Böylece onun yaydığı ışıqla zavallı, terk edilmiş bir gezegen olan kendisi de aydınlanıp parlamış olacaktı.

Delirme korkusu içinde, derin kederinden ansızın sıyrılıp hummalı hareketlerle yas giysilerini kuşanıyor ve oğlunu koluna takarak yıllar yılı kapandığı evinden dışarı fırlıyordu. Bu evde bunca yıl deli gibi acısını ve gözyaşlarını adeta kendi eliyle artırıp şiddetlendirmişti. Çocuğunun dikkat çekici ve göz alıcı mevcudiyetinden sarsılmış bir halde ahlaki bir tepki olarak artık kendisini etrafından soyutlayan acı dolu buhranlarını dizginlemeye başlamıştı. Ruhunun daimi ve vazgeçilmez besini saydığı bu buhranlara hususi zaman ayırıyordu.

Oğlunun koluna girmiş bir halde H...köy'ün sokaklarından hızlı adımlarla geçmesi, evlerin pencerelerinde bir hareketlenmeye yol açıyordu. Bu manzara Amira'nın kızının yalnızlık bağımlısı, münzevi bir deli olduğunu düşünmeye başlayan köylülere pek acayip geliyordu. Ve o kadına herkesin iyi bildiği, onu birçok sözcükten daha iyi ifade eden bir isim takmışlardı: *sinirli*.

“Ka, olacak iş değil. Bakın, *sinirli* yine geçiyor.”

Ve pencereler, her biri kendi hükmünü dile getiren meraklı başlarla doluyordu.

“Bu deliden böyle çocuk nasıl çıkmış? Vay ki ne vay.”

“Yazık *masuma*, böyle bir *sinirli*nin eline düşmüş. Ka o ne *fidan* gibi boydur öyle, şuna bir bakın hele.”

“Kim bilir ne çekiyor elinden, *vah yavrum vah*.”

Annesi ne derece eleştiriliyorsa, oğlan da tam aksine herkesin şefkatini kazanmaya başlıyordu.

Mergeryan, son zafer turundan beri Amira'nın köşküne uğramamıştı. Kendisini daha aranılır kılmak için işi ağırdan alıyordu. Yaşlı veznedara karşı yapmış olduğu bütün haksızlıkları kabullenmeye başlayan Margosyan Hanım, felaket Gosdanyan döneminin kaçınılmaz sonunu örnek bir felsefeyle bekleyerek her türlü kabalığı sineye çeken o soylu ve sabırlı ahababının gönlünü ona beslediği muhabbeti ve duyduğu itimadı açıkça göstererek almak istiyordu.

Ve şimdi, yavrusunun istikbalinin derdinden sabah akşam tükenirken, onca zamandır değerini bilemediği o iyi niyetli ve sağgörülü adamın yanında olmasını istiyordu.

Kaldı ki Mergeryan, Amira'nın köşküne bundan böyle bir ahabap, bir ziyaretçi olarak değil, başı dik ve azametli bir danışman, bir hami olarak davet edilmeyi sabırsızlıkla bekliyordu.

Toplantı odasındaki geniş koltuğa gömülmüş, “İntikam, intikam almalı şu kadından!” diye düşünüyordu. “Benim gibi adama öyle şeyler yapmak! Sokağa atmak! Olur mu be? Olacak şey mi... Ama ben yine iyi adamım. Bu dünyada iyiliğin hiç kadri kıymeti yok. On beş-yirmi senedir köpek gibi cemaate hizmet ediyorum, *kıymetimi* bilmiyorlar be! *Dzo* bu Ermeniler, ne nankör insanlar. Ölssem benim gibisini nereden bulacaklar. Hangi akılsız gelir de her gün cemaat işlerine bakıp *para* sayar, saklar, harcar. Ama içinden hakkımı alıyormuşum, *helbette* alacağım. *Büs-bütün* *avanak* mı olayım *be*?” diyordu on beş yıllık hırsızlığını aklamak istercesine, kanunsuz işlerinin biricik, sessiz tanıdığı olan duvarlara dönmüş. “Dünyanın işi *dolap*, ben mi dürüstlük timsali olayım? *Dzo* o gördüğümüz koca koca zenginler ne ki, hepsi hırsız, haydut. Biri de şu Gosdanyan değil miydi, kurnazlığıyla dünyanın kazığını attı. O kadar bağırıp çağırdım, hiç *para* etti mi? Yığınla *parayı* avucuna koydular, *son son yakayı* ele verdi *çapkın*. Elbet verecekti, ne demek yani, insanlar *parayı* *bedavadan* mı kazanıyor?” Ve kendi durumunu hatırlayıp, “Bana bakma, benimkisi farklı, ben alıyorsam hakkımdır, hakkım! Anladın mı?” diye ekleyip duruyordu duvara bakarak. Sanki veznedarın dürüstlüğüne, yaptığı haydutluğun haklılığına inanmayan ve inatla orada durmakta direten bu duvarın ta kendisiydi.

Ardından, en önemli konuya dönüyordu.

“Al işte, biri de şu nankör kadın değil mi? Onun için neler yaptım, neler! Kapıyı suratıma çarpıp kapattı. Gel de böylesine iyilik yap. Tüh, *dzo* Tatyos, çok aptal, *avanak* adamsın. Herkesin ayağının *pabucu* olmak için doğmuşsun. Seni giysinler, kullansınlar, eskitsinler de sen sesini çıkarma. Tüh, eşek Tatyos! *Dzo*, yarın öbür gün gebersen,

cenazeni nasıl kaldıracaklar? Bakalım hakkında bir konuşma, bir şey olacak, cemaatin emektarı olduğunu gazeteler yazacak, üzerine toprak atacaklar mı? *Ne münasebet.*”

Zangoç birader gelince veznedarın monoloğu son buldu.

“Ağa, Margos Amira’nın evinden Hanım haber göndermiş, seni çağırıyor.”

“Pekiyi, geliyor de.”

Ve kapı kapandıktan sonra, “*Ha şöyle! Peşimde koşsun. Ağırdan ağırdan, efendim, böylelerine ağırdan almak gerek*” dedi.

Ve heybetli karnını açgözlü bir edayla okşadı.

“Şu kadının şarabı gibisi de yok. Yeminle bu kadından on kat, yüz kat daha değerli, onun hatırı için gitmemek olmaz, kalkıp gidelim.”

Amira’nın evinde sitem yollu bir ricayla karşılandı.

“Şimdi, yani yardımına en çok ihtiyaç duyduğum zamanda, unuttun mu beni, Tatyos Ağa?” dedi Margosyan Hanım ümitsizlere özgü kederli bir vurguyla. “Olanları unutmaya söz verdin ama bir haftadır ortada yoksun, neredesin?”

“Hanım, başımı kaşıyacak zamanım yok. Şu kilisenin işleri bana bakıyor, altından kalkılacak gibi değil. Bizim müteveli ağalar, *hazırlopçu* adamlar, *sözde* müteveli hepsi. Mergeryan yapsın, düzeltsin, halletsin, kendileri de *caka* satsın. Hanım, emin ol şu gördüğün *zavallı* olmasa, kili-seymiş, okulmuş kalmaz. Ama...” diye ekledi acıyla, “*kıymetimi bilmezler, gelen giden Mergeryan’ın başının etini yesin.*”

Margosyan Hanım, onun samimiyet ve dürüstlüğünden bir an olsun kuşku duymadan, cemaatin bu büyük fe-

dakârlığı görmezden gelip ona hakkını vermemesine tüm saflığıyla isyan etti.

“Delilik bu yaptığın Tatyos Ağa, niçin böyle nankör bir cemaat için kendini tüketirsin? Yazık değil mi sana? Biraz da başkaları uğraşsın, nene gerek.”

“Olmaz Hanım, olmaz,” diye cevapladı veznedar seve seve eziyet çektiğini gösteren tebessümüyle. “Zararı yok, biz üstümüze düşeni yapalım da varsın kıymetimizi bilmesinler. Elbet bugün değilse de bir gün anlarlar. Alnımıza böyle yazılmış, cemaat için didinmek, cemaat için ölmek. Canım, bırak şimdi bunları, biz kendimize bakalım. Nasılsınız? Arşag nerede?”

“Bizim halimizi sorma, Tatyos Ağa,” diye iç çekti Hanım birden kendi derdine dönerek. “Ne yapacağımı bilmiyorum, şaşırdım kaldım. Arşagım ne olacak, sen bilirsin Tatyos Ağa. Senden başka bana akıl verecek, bir yol gösterecek kimsem yok.”

“Kafana takma Hanım, elbet Arşagımıza bir şey düşüneceğiz; nasılsa akıllı, çalışkan. Daha kaç yaşında? On dördüne girdi mi?”

“Girdi, girdi, geçti bile,” diye iç çekti dertli anne, yavrusunun büyüyüp serpildiği aklına gelince.

“Çocuğunu ne yapmayı düşünüyorsun Hanım?” diye sordu veznedar.

“Bilmiyorum, Tatyos Ağa, şaşırdım kaldım. Sen bu işleri bilirsin, sen söyle, ne yapalım?”

“Hı,” dedi adamcağız engin muhayyilesinin sınırları içinde bir yol arar gibi sağ eliyle sakalını tutup gözlerini yere dikerek.

Hanım, onun Margosyan soyunun son temsilcisinin istikbalini çizecek dudaklarına kilitlenmiş, bekliyordu.

Tatyos Ağa, karmaşık hesaplara dalmış bir adamın yapacağı mekanik hareketlere başladı. Bir gözünü açıp kapadı, sol elinin işaret parmağını havada sallayıp şakağına değdirdi, mendilini çıkarıp sümkürdü. Yerinden kalkıp bir ayağını altına aldı. Başparmağının üzerinde kuvvetle kaydıracağı işaret parmağıyla, pardösüsünün yakasındaki hayali tozları attı. Fesini bir arkaya bir öne götürdü ve sonunda pardösüsünün eteklerini özenle toplayıp kuru bir öksürükle boğazını iyice temizledikten sonra, “Hanım,” dedi kadına dönerek, “benim aklımda *tuhaf* bir şey var da sen ne dersin bakalım?”

“Hayırlı bir şey midir Tatyos Ağa?” diye sordu zavallı anne dehşetli bir sıkıntıyla.

“Hem de çok hayırlı. Gel şu oğlunu adamakıllı bir... doktor yapalım.”

“Doktor mu? Ne doktoru?” diye sordu kadın şaşkınlıkla adamın yüzüne bakarak.

“Doktor *canım*, *hekim*. Hastalara bakar ya, bilmez misin?”

“Bilirim ama...”

“Aması *maması* yok,” diye ekledi veznedar kesin bir ifadeyle. “Arşag’ı *hekim* yaparız, biter gider. Hem tam *hekim* olacak çocuk, güzel, *yakışıklı*, *ağırbaşlı*.”

“*Hekim!* *Doktor!*” diye mırıldandı Margosyan Hanım, bu kelimededen ürpermiş gibi çevresindeki eşyalara korku dolu bakışlar atarak.

Veznedar, sabırsızlığını belli eden bir hareket yaptı.

“Of! *Hekimin* ne olduğunu daha anlamadın mı Hanım?”

“Anladım, Tatyos Ağa, anladım ama. Arşagım *hekim*, doktor olacak? Mümkün mü bu Tanrım?” dedi sevinç ve

sıkıntının birbirini izlediği bir ifadeyle ellerini sıkıca kavuşturarak.

Tam o sırada odanın kapısı açıldı ve Arşag görüldü. İçeri girer girmez Tatyos Ağa'ya doğru seğirterek onun elini sıktı. Bu arada veznedar, çocuğu kolundan tutmuş, hafifçe sırtına vurmaya başlamıştı.

“Tam doktor olacak çocuk. Şöyle bir bak bakayım. Kaş göz, *boy bos*. Ha oğlum?” diye sordu Arşag'a, “Seni şöyle doğru dürüst bir doktor yapalım mı? *Bari dünya hekim görsün?*”

Çocuk annesine, anne çocuğuna baktı. O “doktor” kelimesi gözlerinin önünde harikulade mavi ufuklar açarak onları cezbediyor, büyüsuyle başlarını döndürüyordu. Böyle bir şeyin mümkün olabileceğine inanmak istemiyorlardı. İhtiraslı ve doyumsuz isteklerinin taçlandırılması demekti bu. Margosyan Hanım, ansızın, eski ihtişamın, şaşaanın ve dalkavuklukların oğlunda yeniden hayat bulduğunu, onun Anka kuşu misali küllerinden doğan amiralığı her şeyiyle eski haline döndürdüğünü görür gibi oldu. Oğlan, o kelimenin umulmadık, muazzam bir büyüklüğü çağrıştırdığını düşünüyordu. Onun sayesinde kalabalıklara hükmedecek, onları kendisine hayran bırakıp sersemletecekti. Ana-oğul, bakışlarıyla anlaşarak gayriihtiyarı birbirinin kucığına atıldı.

“Birtanecik annem!”

“Yavrum! Canım!”

Yaşlı tilki, bu dokunaklı sahne karşısında, durumun önemini kavramış gibi duygu yüklü bir sessizliğe büründü. Ama gerçekte, gözlerinin içi alaycılıkla parıldıyor, heyecanla kendilerinden geçen ana oğlun fark edemeyecekleri dalgacı bir gülüş bıyık altından belli belirsiz görünüyordu.

Karşılıklı kucaklaşarak sevgi gösterisine son veren ana-oğul birbirlerinden ayrıldıklarında kadın, yavrusuna o yüce mesleğin verilmesi kararını tasdik edencesine, “Zaten, Baron Gosdanyan, Arşagımın büyük bir bilgin olacağını söylemişti. Doktorluk da önemli bir bilim dalı değil mi?” dedi.

Mergeryan’ın yüzü, bu talihsiz hatırlamayla birdenbire kızardı, gözleri öfkeyle parladı.

“İşte bu olmadı Hanım,” dedi canı sıkılmış bir halde. “Şimdi şu kapkaççı *çapkın*ın ismini anmayacaktınız. O, sizin *paralarınızı* iç etmek için ağzına geleni söyledi. *Tuhaf şey. Daha unutmadınız mı şu adamı?*”

Veznedarın öfkesinin sebebi, pedagogun ortadan kaybolduktan aylar sonra bile karşısına çıkması, onun nüfuzunu tehlikeye sokması, Amira’nın torununu doktorluk mesleğine sevk etme şerefini elinden kapmasıydı.

“Canını sıkma, Tatyos Ağa,” diye cevap verdi Hanım, pedagogu savunmaktan ziyade veznedarın gönlünü almak telaşıyla. “Bazen o adamın bir sahtekâr olduğunu unutuyorum ama Arşagımın üzerine titrerdi.”

“Paranın *hatırı* için,” diye homurdandı Mergeryan.

Veznedarın hazır bulunduğu öğle sofrasında, tıp mektebine kabul edilmek için yerine getirilmesi gereken şartları konuştular. Tatyos Ağa, kurumuş boğazından aşağı misk kokulu şarabı akıttıktan sonra, anne ve oğluna onlara iş bırakmadan her şeyi halledeceğine söz verdi. Giriş imtihanını başarıyla vermesi için Arşag’ın, okulun Osmanlıca öğretmeninden bir yıl özel ders alması kararlaştırıldı.

Veznedar masadan kalktığı anda, mübarek amira şarabının bahsettiği keyifli bir mutluluğun damarlarında do-

laştığını, delikanlılık gücünün yeniden uyandığını hissetti. Yediklerini içinde yerleştirmek istercesine karnını okşayıp, memnuniyetini belli eden hafif inilti çıkarıyordu. İhtiyar aşçı kadın, sofrayı temizlerken, yüzünü maymun gibi şekilden şekle sokarak mırıldandı.

“Bu bunak, bu *köhn*e yine *dadandı*, gözümüz aydın. Biri gitti, öteki geldi. Vah vah, yine canım çıkacak. Bu ne yüz-süz *ihtiyar*mış, kovuldu diye seviniyordum. Artık, işin yoksa *mahzen*den şarap getir. Ah, kurban olduğum Allahım, bir gün öyle bir içsin ki çatlasın, ben de kurtulayım.”

Mergeryan, tek bir sözle ailenin haletiruhiyesini baştan aşağı değiştirmişti. Dünya üzerindeki tüm Gosdanyanlar bir araya gelse, asil doktorluk mesleğini bulmuş olma “te-lifini” elinden kapamazdı. Böylece sonunda o evi ve sakinlerini bütünüyle hâkimiyeti altına almıştı.

Veznedar, keyifle koltuğa yayılmış mis gibi kokan kahvesini yudumluyordu. Saçsız ve parlak kafatası şaraptan kızarmıştı ve kabarık kırçıl kaşlarının altındaki küçük gözleri kızıl parıltılar saçıyordu.

“Hanım,” dedi Tatyos Ağa “Amira *familyasını* hiç çekemeyen şu bizim köylü takımı, Arşag’ın güzel bir doktor olduğunu gördüğü zaman *mat* olacak. Hepsi kıskançlıktan çatlayacak. Hele bir de buna benim sebep olduğumu duyarlarsa, vallahi de beni taşlarlar.”

Ve halkın o müthiş budalalığı aklına geldikçe kahkahalarla gülüyordu. Zira onu bu doktorluk girişiminden ziyade, asıl yıllardan beridir semtin kasasıyla arasındaki yasadışı ve rezil ilişki sebebiyle taşlamaları gerekirdi.

Bir amira kızı olarak tekrar küçümser bir tavır takınan Hanım, sinirli bir ifadeyle yüzünü buruşturarak bıkkınlığını dile getirdi.

“Köylü takımı! Eh, kaç paralık insanlar. Onları bir şey yerine koyan mı var? İstediklerini söylesinler, kolaysa kendileri de çocuklarını doktor yapsın.”

Digin Yermone, öyle kendinden emin bir biçimde konuşuyordu ki, duyan da Arşag cümle âlemi kışkandırarak ve kendine hayran bırakacak ölçüde tıbbı yalayıp yutmuş zannederdi.

“Canım, duysalar da kimin *pabucunda ya*,” diye buyurdu Mergeryan. Ayağa kalktı ve bu hayati mesele konusunda istişarelerde bulunmak üzere oradan ayrılırken ertesi akşam yeniden geleceğine dair söz verdi.

“Yavrum, kim bilir doktorluk sana nasıl yakışacak,” dedi anne, selvi boylu oğluna hayran hayran bakarak.

Ve Arşag, dev aynanın önünde bir başına durmuş bir doktora yaraşır endamını inceliyordu. Kendisini yıllar sonra daha uzun boylu, çenesinde kumral bir sakalla, şık, baştan çıkarıcı, karşısındakini hor gören bıyıklarıyla daha gösterişli, daha biçimli biri olarak tahayyül etti. Daha şimdiden, erken gelişmiş yeniyetme zihninde kışkırtıcı görüntüler, açık saçık ayrıntılarıyla canlanıyordu: kendilerini ilim insanına teslim eden, onun zevk veren, diriltlen muayenesinin gönüllü kölelerine dönüşen, bütün fevri emirlerine yumuşak başlılıkla boyun eğen, parmaklarının cüretkâr temasıyla solukları tutulmuş, şehvetli ve delici bakışlarından büyülenmiş kadınların dişi çıplaklığı...

Gece, yatağının içinde annesi, farklı bir coşkuyla sarıldı evladına. İkisi de geleceğin büyük doktorunu hayal etti. Hayranlık çılgınlıkları, yardım talepleri ve müracaat istekleri peşini bırakmıyor, o ise mahcup ve şaşkın bir kalabalığın arasında azametle yürüyordu. Yaslı Margosyan köşkünün, kırılmış yaşama sevincinin dirildiği, tükenmiş umutların

filizlendiği, dileklerin gerçekleştiği huzurlu ve bereketli bir tapınak misali aydınlanarak yeniden canlandığını gördüler. Kışkırtılmış muhayyilelerin yaratabileceği en büyük, en muazzam, en yüce, en imkânsız ne varsa gördüler.

Gündelik konuşmaları artık hep bu konu üzerineydi. Mergeryan, tıp mektebine nasıl girildiği, talebeliğin kaç yıl sürdüğü, Arşag'ın kolayca kabul edilmesi için nerelere başvurması gerektiği konusunda bir dolu bilgi getirdi. Keza, bilhassa tıp âlemini ve büyük oranda çilekeş insanlığı ilgilendiren bu meselenin, bir yıl kadar gizli tutulması kararlaştırıldı, sonrasında ise yedi cihana duyurulacaktı.

Semt mektebinin Osmanlıca öğretmeni, doktor adayına ders vermesi için aylık iki lira karşılığında tutuldu. Arşag, Gosdanyan Okulu'nda bu dil hakkında belli oranda fikir sahibi olmuştu zaten.

Bu vesileyle, Arşag için özel bir oda hazırlandı. Bu konuda ince zevkini konuşturan Tatyos Ağa'nın yardımıyla, eşyaların seçimi için kapalı odalar açıldı. Devlet dairesi döşenecekti sanki. Bulunanların içinden seçilen, zamanında Amira'nın üstünde mektuplar imzaladığı genişçe, birçok nişi, çekmecesini olan bir yazı masası yeşil bahçelere ve güzel bir manzaraya nazır bir odaya taşındı. Yere eski halılar serildi, pencerelere Şam'dan getirilmiş pahalı perdeler, duvarlara karşılıklı iki büyük yağlıboya tablo asıldı. Tablolardan biri perilerle çevrelenmiş Kalipso'yu, diğeri gemiden sağ kurtulan ve Kalipso tarafından kabul edilen Odisseus'un Ogigya adasına çıkışını tasvir ediyordu. Veznedar, bütün bu eşyalar yerleştirilirken Hanım'ın zevkine son derecede eleştirel yaklaştı, büyük titizlik sergiledi. Her bir eşyanın şekline, yerine, duruşuna şiddetle itiraz etti ve herkesi susturan bir alıntı yaptı.

“Zamanında rahmetli Amira yeni bir oda hazırladığında beni çağırırdı. ‘Tatyos, senin aklın böyle şeylere erer, şu odayı ne *biçim* tertipleylim?’ derdi. Bittikten sonra da, ‘E, aşk olsun Mergeroğlu!’ derdi kah kah gülerek.”

Ve ardından kırılmış sakalını sıvazlayarak o her zamanki, dayanılmaz lafını yineledi.

“Bunu değirmende ağartmadık *babam*.”

Her şey bittiğinde, müstakbel doktor, gidip yazı masasına kuruldu ve dirseklerini yaslayıp, karşısında hayran hayran duran annesiyle veznedara baktı.

Mergeryan, odanın açılış törenini noktalarken nasihatini eksik etmedi.

“Arşag, *oğlum*, göreyim seni. Bak ki adam olasın, ananın kalbini kırmayasın. Öyle bir doktor ol ki, dünya âlem parmağını ısırsın.”

“Tanrı seni duysun,” diye inledi Margosyan Hanım gözlerini tavana dikerek.

Annesi, bir yıl boyunca, çocuğunun bir doktor adayı, öngörüldüğü üzere kalabalıkların acılarına derman dileneceği, onların hayran, şaşkın, yalvaran bakışlarını üzerinde toplayacak büyük, eşsiz bir adam olacağını dünyaya ilan etmemek için destansı bir çaba harcadı.

Yine de, düzenli aralıklarla hesap vermeye gelen Partoğ Ağa’yı bilgilendirmekten kendisini alamadı. Margosyan Hanım, Partoğ Ağa’nın o biricik gözünün şiddetle seğirmesine yol açan gizemli ve ürkek hallerle, neredeyse odanın duvarlarının ses geçirmesinden korkarak adamcağıza açıldı.

“Partoğ Ağa, sen yabancı değilsin ama söyleyeceğim aramızda kalsın. Kimse bilmiyor, bilmesi de gerekmiyor,

anladın mı? Söz veriyor musun? Öyle bir şey ki sana da çok faydası dokunacak.”

İyi yetişmiş iki kızı da tabii ve kanuni evlenme yaşının sınırını çoktan aştığından, Partoğ Ağa'nın biçimsiz bednine, o sınırlar geride kaldıkça gitgide şiddetlenen yeni bir duygu, bir hassasiyet hali yerleşmişti. Hayatın en sıradan, gündelik olayları, ona şimdi dev bir büyütecın ardından benzer anlama bürünmüş olarak görünüyor, her şey aynı kapıya çıkıyordu. Her zamankinden biraz farklı, biraz aceleyle verilmiş bir selam, vapurda, kahvehanede ya da evlerden birinde duyduğu sıradan bir “Buyurun, Partoğ Ağa” cümlesi ve bunun gibi pek çok önemsiz söz ve davranış, onun acılar içindeki varlığında fırtınalı bir soruya yol açardı: “Gadarinemi mi isteyecekler acaba?”

Ve akşamleyin eve döndüğünde, “Khırsdig, ben bugün *kuyumcu* Nişan'ın verdiği selamı beğenmedim. Bana öyle geliyor ki, aklından bir şeyler geçiriyor. Gadarinemde gözü var ama istemeye daha *cesaret* edemiyor. Ne dersin kadın, isterse verelim mi?” derdi karısına gizli gizli.

“Verelim Partig, verelim,” diye iç geçirirdi zavallı kadın. Kızlarının bitmek bilmeyen evlilik meselesinden bezmişti adeta.

Ve birkaç gün devamlı, öğlen mutfakta, gece yataklarının içinde “*Kuyumcu* Nişan” ve onun manidar selamı hakkında konuşurlar, karşılıklı iç geçirip damat adayının gecikmesine şaşarak ümitlerini ertesi güne saklardı. Bir başkası, misal basmacı Karnik gelip de sevimli tavrıyla *Kuyumcu* Nişan'ı unutturana ve Partoğ Ağa ile karısına yepyeni ümit kapıları açana dek bu durum böyle sürüp giderdi.

Öyle ki şimdi Margosyan Hanım, gizemli haller takınıp Partoğ Ağa'ya bir sır vermeye kalktığında adamcağız her

zamanki gibi ümitlendi, hemen kafasındaki düşünceye sarıldı ve heyecandan boğuk bir sesle sordu.

“Hanım, *acaba* Gadarineme bir kısmet mi çıktı?”

Hanım, olur olmaz zamanlarda ortaya çıkan Gadarinem’in hayaleti karşısında şaşkına döndü ve patladı:

“Of *canım*, Partoğ Ağa, ne *tuhaf* adamsın. Senin Gadarinen beni ne ilgilendirir? Söyleyeceğim başka şeydi, çok büyük, çok önemli bir şey. Of, kalbimi daralttın be adam.”

Ve anne, bilhassa, Gadarine’nin evliliği gibi aptal bir işle karıştırılan sırrının yüceliği ve bekâretine hâlel geldiğini düşünerek, küsmüş gibi koltuğa yığıldı.

Ancak birdenbire değişti ve yüzünde tatlı bir ifadeyle ayağa kalktı. Şaşırp kalan, hakaretin ağırlığı altında ezilen kasaba yaklaştı, eliyle omzuna vurarak içten bir sesle, “Partoğ Ağa, Arşagım doktor olacak. Doktor, anlıyor musun? *Hekim, tabip.*” dedi.

Ve adamcağız bir deli misali, mekanik hareketlerle sayıklarcasına yineledi: “Doktor, *tabip, hekim...*”

Ama Hanım’ın beklediği o sevinç ya da hayranlık fırtınasına kapılmadı ve sakin kaldı. Deneme, zavallı kadının onca ümit beslediği o ilk deneme başarısızlığa uğramıştı. Yüzünde heyecan ve sevinç emareleri arayarak ısrarla Partoğ Ağa’yı izledi ama onun bakıra çalan, kavruk, buruşmuş teni kımıltısız, duygusuz ve soğuktu.

Kadın, içinden kopan bir çığlığı bastırıp çaresizlikle yeniden koltuğa yığıldı. Vekilharç ise şaşkınlığını atlattı.

“Ya! Hanım, demek Arşag’ı doktor yapacaksın. Eh, güzel *zanaattır*. Aferin Arşag, aferin *oğlum*, ha! Adam ol görelim. Başka bir diyeceğiniz var mı Hanım? Bugün çok işim var, daha *müşterilerime* gitmiş değilim. Hoşça kalın Hanım.”

Ve kamburunu çıkararak çekip gitti.

Böylece, yavrusunun doktorluğunu ilk müjdeleyişi tam bir hüsrân olmuştu. Bir anne olarak mağrur ve gözünü kör eden bencilliğiyle, bu güzel müjdeyi işitme şerefine mazhar olan ilk kişiden coşkulu çığlıklar, şaşkınlık ve sevinç dolu nidalar beklemişti. Oysa Partoğ Ağa, “Güzel *zanaattır*” gibi yavan ve çarşı ağzına uygun bir açıklamayla Hanım’ın muazzam beklentilerine acımasız bir darbe indirmişti.

“O sersem, aptalın teki. Böyle şeylerden ne anlar?” diye düşündü Margosyan Hanım. “O nasıl bir kılık, adama benzer hali mi var? Kabahat bende, böyle beş para etmez birini kendimde vekilharç seçmişim.”

Her ne kadar kesedarının fiziki marazını anımsayıp onu hor görerek hüsrânının acısını hafifletmeye çalışsa da hakikat, bir saplantıya, ciddi bir endişeye dönüşerek zihninde gitgide büyüyor, anlamsızlaşıyordu. “Güzel *zanaat*” sözü, beyninin kıvrımlarına iğne gibi batarak acı veriyor, sancılı sarsıntılarla bedenini kaskatı ediyordu. Madem doktorluk, yalnızca “güzel bir *zanaat*”tı ve yavrusuna layık olduğu yücelik, parıltı ve zenginliği sağlayamıyordu, o halde niçin Mergeryan oğlunu ona yönlendirmişti? Anlamı zihnine gitgide kazınan, hak vermeye başladığı bu niteleme, doktorluğu kendi nazarında, elbette “güzel *zanaatlar*” olan kuyumculuk, kunduracılık gibi bir şeye dönüştürüyordu. Ama o kendi yavrusu için “güzel”i değil, büyük, görkemli, muazzam olanı istiyordu.

Ellerini kavuşturmuş, dehşetli bir acıyla yıkılmış gibi, başını yerden kaldırmadan odanın içinde dolaşıyordu.

“Doktorluk, kuyumculuk, kunduracılık... Bunların hepsi bir mi şimdi?” diye mırıldandı. Bu sorunun karşılığını veremeyecek kadar kararsız ve sersemlemiş bir haldeydi.

Birden aceleyle odadan çıktı, basamakları indi ve zemin kattaki mutfaktan içeri girdi. Yaşlı kadın aşçı, kollarını sıvamış, yemek hazırlamakla meşguldü.

“Nekdar,” dedi Margosyan Hanım soluk soluğa. “Sana bir şey soracağım. Doğruyu söyle, anlaşıldı mı, doğruyu söyle.”

İki büklüm duran kocakarı, gövdesini doğrulttu. Bir elinde bıçak tutuyordu, diğeri ise ıslak bir hamur harcına bulanmıştı.

“Doğruyu söyleyecek misin?” diye yeniden üsteledi Hanım yaşlı kadının şaşkınlıkla sustuğunu görerek.

“Söylerim, Hanımım.”

“Hekimlik, nasıl bir şey?”

Böyle safça bir soruyu hiç beklemeyen aşçı, kadının yüzüne bir delininkine bakar gibi baktı.

“Hekimlik Hanımım, hastalara bakmak, iyileştirmek.” diye cevap verdi kararsızlıkla.

“İyi de nasıl bir şey? İyi bir zanaat mıdır?”

“Eh, ne diyeyim Hanım, adam var *faydasını* görür, adam var görmez.” Ve aniden mazideki bir derdini hatırlayarak “Fulyanemin başını *hekimler* yaktı Hanım, *güzelim* Fulyanemin... Ah...” dedi ve baharatlı ıslak elinin tersini hemen bir gözyaşı damlasının gelip yerleştiği gözkapığına yaklaştırdı. Her zamankinden daha kafası karışık görünen ve koyu, adeta ceset gibi bir renge bürünen Hanım’ı ve sorusunu unutup Fulyane’nin derdine düşmüş bir halde yeniden tenceresine eğildi.

Bir kocakarının bağrından kopan o acı dolu feryat ve donuk bir gözbebeğinin üzerinde parıldayan o bir damla gözyaşı, o kederli çığlığın ağırlığı altında adeta ezilen ve kaçmak isteyen Margosyan Hanım’ı allak bullak etti.

“Fulyanemin başını *hekimler* yaktı.”

Odasına çıktı, beti benzi atmıştı. Ecel teri döküyordu. Şimdi, bir başka ürpertici, vahim düşünce aklını kurcalıyordu. Hekimler canı gibi sevdiği kocasını öldürmemiş ama hayatını da kurtaramamışlardı. Niçin, niçin biricik sevgilisini kurtaramamışlardı? Ve onların, kocasının ölümünde pay sahibi olmadıklarına onu kim ikna edebilirdi?

“Yavrum! Doktor!” diye mırıldandı pencerenin perdeleri altında büzülmüş, korku dolu gözlerini ufka dikmiş bir halde. “Yavrum! Doktor! Yani katil, mücrim... Hayır! Olmaz. İstemem. Olacak şey değil.”

Korku ve`acı içinde, odasında yalnız başına çalışan yavrusunun yanına koştu.

“Çabuk, Arşag, Tatyos Ağa’ya koş, buraya çağır onu. Önemli bir mesele var, çabuk, çabuk, çabuk.”

Oğlan, annesinin allak bullak olmuş yüzünü görüp hemen çalışmasına ara verdi ve Tatyos Ağa’nın peşine düştü.

Mergeryan’ın malum mekânı, kiliseydi. Zangoçlar, veznedarın, kahvehaneye gitmek için az önce dışarı çıktığını söylediler. Oğlan, içlerinden birinden, hemen arkasından gidip Amira’nın evinden acil olarak onu çağırdıklarını söylemesini rica etti. Zangoç, şalvarının eteğini toplayarak koştu. Arşag, veznedara eşlik etmek için orada bekledi. On beş dakika olmadan Mergeryan’ın, suratının ve kafasının yuvarlaklığına epey halel getiren kocaman kırmızı burnu sokağın ucunda belirdi. Zangoç, onu bir adım geriden izliyordu. İkisi de soluk soluğaydı. Uzaktan oğlanın sabırsızlığını gören veznedarın yüzünde ciddi bir meselenin verdiği sıkıntılı ifade belirdi.

“Ne var Arşag?” diye sordu yaklaştıkları zaman nefes nefese.

“Bilmiyorum, annem hemen sizi istiyor.”

Koştular. Çok geçmeden eve varıp annesinin sıkıntılı bir halde dolaştığı odaya çıktılar.

“Hayrola Hanım?” dedi Tatyos Ağa içeri girer girmez.

“Oğlum, sen odana git. Bizim konuşacaklarımız var,” dedi Margosyan Hanım çocuğuna. Arşag, konunun kendisiyle ilgili olduğundan bihaber, bu telaşa akıl sır erdiremeden oradan uzaklaştı.

“E, söyle bakalım, hayırdır Hanım?” diye yineledi Mergeryan bitkin bir halde koltuğa yığılırken.

“Tatyos Ağa,” diye söze girdi Hanım kesin bir ifadeyle. “Ben caydım, Arşagımı doktor yapmak istemiyorum.”

“Neden? Ne var? Ne oldu?”

“Doktorluk pek matah bir şey değil. Oğlum daha büyük, daha parlak mesleklere layık. Hem doktorlar pek de sevilmiyor. Herkes doktorların adam öldürdüğünü söylüyor. Oğlumu katil mi yapayım?”

“Canım, *halt* etmişler!” diye bağırdı Mergeryan gerçek bir öfkeyle köpürerek. “Tanrım sen bana mukayyet ol. Canım, dünden bugüne ne oldu, ne bitti? Biri gelip yine bir şey mi yumurtladı? Kim demiş doktorluk önemli bir zanaat değil diye? Ondan daha büyük, daha yüce, şerefli bir meslek mi var? Yalvarırım Hanım, aklını başına devşir. İyi düşün, oğlunun kanına gireceksin, sözümü dinle. Doktorlar adam öldürüyormuş. Hadi be oradan! Adam diriltiyorlar adam, Hanım. Kız kardeşimin kızı, ölmek üzereydi onlar kurtardı. Ya ben, iki defa ölümle burun buruna geldim de şu beğenmediğin doktorlar canımı kurtardı.”

Ve birden sözünü kesip Hanım’a dönerek hiddetle, “Canım, şunu söyle bana, nereden nereye fikrin değişti?” diye sordu.

Margosyan Hanım, veznedarın bu öfkeli ve şiddetli çıkışından hemen etkilenmiş, düşünceleri değişmişti. Nitekim sakinleşip sebebini açıkladı.

“Bu sabah Partoğ Ağa geldi, o diyor ki...”

Veznedar bu ismi duyunca ağzını burnunu ekşitti.

“Partoğ Ağa? Şu...”

“Kötü *zanaat* değil dedi. Sevinmedi, kendinden geçmedi, ne bileyim...”

“Öyle beş para etmez adamlar, bu gibi şeylerden anlar mı hiç Hanım?”

“Sonra bizim Nekdar’a sordum, o da Fulyane’nin başını *hekimlerin* yaktığını söyledi.”

“Boş laf,” dedi Mergeryan. “Onun Fulyane’sinin öleceği varmış ölmüş. Hem böyle aptal saptal insanların sözüne ne önem veriyorsun? Bana sorsana. Onlar doktoru ne bilir, *hekim*i ne bilir, *tabibi* ne bilir? Bak, bugünlerde Doktor Katipyan diyor, parmakla gösteriyorlar. Padişahın, paşaların huzuruna çıkıyor, *nabızlarına* bakıyor. Hangi *zanaatta* bu *marifet* var, ha? Evladın yarın öbür gün büyüyüp öyle meşhur bir doktor olsa, el üstünde tutulsa, hoşuna gitmez mi? Duyamadım? Dağ gibi Doktor Margosyan diye dünya âleme adını duyursa, yağ bağlamaz mısın Hanım, onu söyle.”

Mergeryan’ın doktorluk mesleğine düzdüğü bu methiyeler, Margosyan Hanım’ın son kararsızlığını, ufak tefek korkularını bertaraf etti. Kadının yüzüne renk geldi, avuç avuç şeker ve torbalar dolusu oyuncak sözü verilen bir çocuk misali gülümsedi. Gözleri ihtişamın verdiği gururla parlıyordu.

“Demek padişahın huzuruna da çıkabilir” diye kendi kendine söylendi mest olmuş bir halde.

“Elbette, niçin olmasın? Öyle tanınmış bir doktor olduktan sonra... Bir bakmışsın *sultanlardan* biri hastalanmış, padişah Doktor Margosyan’a bir yaver göndermiş. Doktor Margosyan da kalkıp saraya gitmiş. İşte bu kadar! Padişahın hekimi oldu bile. Günün birinde de Allah kismet ederse padişahın *hekimbaşısı*...”

“*Hekimbaşısı!*” diye yineledi rüyalar âlemindeki *Digin Yermone*.

“Ne sandınız ya!” diye üsteledi Mergeryan. Hayal gücünü aşan açıklamalarına resmi bir hava vermek istercesine cebinden koskocaman mavi bir mendil çıkarıp burnunu büyük bir gürültüyle temizledi.

Mergeryan, burnunu temizlemesi bittiğinde, sarf ettiği çabadan ötürü hâlâ kıpkırmızıydı.

“Bir şey daha var Hanım. Evladının büyük adam olmasını, hakkında konuşulmasını, isim yapmasını istemezler, anlıyor musun? Kıskanır, çekemezler. Sen de saf kadın, onun bunun *şarlatanlıklarına* kanarsın. Sen yalnız beni dinle. Dostun benim, nasıl bir adam olduğumu şu Gosdanyan meselesinde zaten anladın, değil mi?” dedi.

Ancak, Margosyan Hanım, veznedarın bu tembihlerine kulak verecek durumda değildi. Parlak, büyülü *hekimbaşı* hayali birkaç dakikadan beri onu tamamen esir almış, kendinden geçirmişti. Ve bu konuda daha çok bilgi sahibi olmak istiyordu.

“Tatyos Ağa, *hekimbaşı* bir tane mi olur?” diye sordu.

“Tabii, o da laf mı?”

“Yalnızca padişaha mı bakar?”

“Bir de saraylılara.”

“Maaşı, çok mudur?”

“Eh, aşağı yukarı iki yüz lira kadar olmalı.”

Ögle sofrası hazırды. Aşçı, aşağıdan zili çalarak bu tatlı, baş döndürücü sohbeti böldü.

Masada, bir daha *hekimbaşının* lafı geçmedi, çünkü geleceğin *hekimbaşısı* oradaydı. Fakat *Digin Yermone*, derin düşüncelere gömülmüştü ve neredeyse hiçbir şey yemiyordu. Veznedar ise sessiz sedasız midesine indirdiği et dilimlerini, tavuk butlarını misk kokulu şarapla ıslatıyordu.

Yemekten sonra veznedar, halletmesi gereken işlerini bahane ederek çekip gitmek istedi. Margosyan Hanım, âdeti olmadığı halde indiği sokak kapısının önünde son bir soru sordu.

“*Hekimbaşılar*, nişan alırlar mı?”

“Nah, bu kadar, bu kadar,” dedi veznedar avucunun yarısını göstererek. “*Mecidiye* mi istersin, *Osmaniye* mi...”

Sinsi ihtiyar yolda bıyık altından gülüyordu. “Bu kadın iyiden iyiye üşüttü. Ama neme gerek, biz işimize bakalım.”

Zavallı kadın, o gece ve diğer geceler, fantastik hayallerin bunaltıcı karmaşası içinde kıvranıp durdu. Avizelerin süslediği, ışıklar saçan, içindeki kalabalığın gürültüsüyle dolu saraylarda ağızları köpüren, yağız atlar koşulu altın arabalar gidip geliyor, sık giyimli saraylı taburları, perileri andıran prensesler merdivenlerde inip çıkıyor, telaş içinde koşturup “*Hekimbaşı! Hekimbaşı!*” diye bağırıyorlardı. Uzanan kollar, yakarışlar... Ve birden, altın sırma koşumlu küheylanların çektiği muhteşem bir landonun içinde büyük hekimbaşı görünüyordu. Zavallı anne, “Yavrum! Yavrum!” diye çılgık çılgıca, aklını yitirmişçesine yerinden sıçradı ve oğlunu orada, yanında, saraylardan ve bütün bolluk bereketten çok uzakta, uykuya teslim olmuş bir halde görüp ümitsiz, bitkin, hayal kırıklığıyla sarsılan bedenini yatağa bıraktı.

Ertesi yıl, okulların açılış zamanı Mergeryan, Arşag'ın tıp mektebine girme işinde hilekârlık ve kurnazlığını konuşturmaktan geri kalmadı. Giriş için on liralık bir masraf gösterdi. Margosyan Hanım, derhal ödedi. Mergeryan, kilise hasılatının düşüklüğünü vicdanını rahatlatmak için bir bahane olarak kullandı ve parayı cebine attı.

Ama Arşag, sonunda tıp mektebine girdi ve bu olay, artık H...köy için bir sır olmaktan çıktı.

Yeniyetme Arşag, Gosdanyan'daki eski sınıf arkadaşlarına tepeden bakıyor, üstünlüğünü onların yüzlerine vururcasına, kolunun altında küçük bir dosyayla sabah akşam H...köy'ün sokaklarından geçiyordu. Köyün kaymak tabakası, amira köşkünün eski müdavimleri, iskelede, vapurun içinde, bıyığı terlemeye başlayan talebenin etrafını sarıp tatlı sözler ve sorularla gururunu okşuyorlardı.

"Görelim seni oğlum, ha! Köyümüzde doğru dürüst bir doktor yok, bari sen ol," diyorlardı.

Kendisine bağlanan umutları boşa çıkarmayacağından fazlasıyla emin olan talebe göğsünü kabartıp kibirli bir şekilde gülümsedi.

Annesi, kalbinden taşan sevinci ve heyecanı paylaşmak ihtiyacıyla, özenle belirlediği birkaç eski ahbapla yeniden irtibat kurdu. *Digin Yermone*, büyük misafir odasında ahbablarıyla havadan sudan konuştuktan sonra ne yapıp edip sözü tabipliğe getirmeyi başarıyor ve onun yararlarını sayıp döküyordu. Ama aynı zamanda mevcut tabipleri beğenmediğini söylüyor ve şimdiden müstakbel doktorun reklamını arsızca yapıyordu.

Birinci yıl tamamlandığında, Arşag'ın bedeni öyle çarpıcı bir şekilde gelişti, uzuvları öyle büyüdü ki annesi, ister istemez onun için ayrı bir yatak hazırlamak zorunda kaldı.

Çalışma odasının bitişiğindeki diğer iki oda, çocuğa tahsis edildi. Yatak odası olarak kullanacağı, köşkün muazzam bahçesine bakıyor, uygun bir biçimde döşenen diğeri ise kabul odası işlevi görüyordu. Margosyan Hanım, oğlunu yanı başından, kucağından ayırırken başka bir manevi tatmin duyuyordu. Evlâdının, tehlikeleri göğüslemenin özgüveniyle dolu bir halde kendisini şefkatle koruyup kollamış annesinin kanatlarının altından ayrılmasını sağlayan yetiştikliğe ve sağduyuya ulaşmış olmasından ötürüydü hissettiği tatmin duygusu.

Üstelik Mergeryan da bu konuda görüşünü sorduğunda azarlamıştı onu.

“Canım, Hanım, şu *kocaman* çocuğu niye yanına alıp yatıyorsun? Çalarlar diye mi korkuyorsun? Tövbe Yarabim, tövbe... Hem, yakışık almaz Hanım, yakışık almaz,” diye ekledi başını manidar bir biçimde sallayarak.

Müstakbel doktorun işlerini görmesi için bir uşağın gerekliliği elzem görüldü ve Tatyos Ağa, kilise zangoçlarından birinin taşradan yeni gelmiş yeğenini, 16-17 yaşlarındaki, yanakları al al, şaşkın bakışlı Haço’yu alıp Hanım’a getirdi. Hanım’ın karşısında hazırola geçen taşralı, onun destanları aratmayacak kadar uzun ve çetrefilli emirlerini, çoğunu anlamadan ama hepsini de onayladığını belli ederek dinledi. Şimdilik Haço, yiyecek ve barınma karşılığı çalışacak, ileride kendisinden memnun kalınırsa, bilhassa müstakbel doktor diplomalı doktorluğa terfi ettiğinde, para da alacaktı. Eski püskü birkaç eşyanın atıldığı, yalnızca tavana yakın açılmış bir delikten ışık alan, mutfağın bitişiğindeki büyük bir kiler, uşağa yatak odası olarak tahsis edildi. Yüzünü asan ihtiyar aşçı, taşralı yeniyetmeyi kin ve nefret dolu bakışlarla süzdü.

“Vay benim başıma!” diye söylendi. “Başımda az bela varmış gibi bir de bu çıktı.”

Haço, masada, hareket ve emirlerine uymak için doktorun arkasında duracak, yemek bittikten sonra tenceredeki artıklarla mutfakta karnını doyuracaktı.

Zangoç amcası, zamanında tehdit dolu emirleriyle gariban yeniyetmeyi bu işe sokmuş ve bilhassa onun korku dolu bakışları karşısında şu ürkütücü tabloyu çizmişti: “Haço, o evden kovulursan aç ölürsün, sana söyleyeyim, kilisenin *mahzenine* atarım seni, orada geberirsin.”

Dört yanından yağan bu emirlerin altında korkuyla ezilen gariban yeniyetme, verilen her bir buyrukla sarsılıp, yaklaşan bir tehlikeden kurtulmak istercesine kaba, hantal, vahşi bir şekilde öne atılır, sessiz mekanik hareketlerle bütün gövdesini oynatırdı.

Büyüdükçe içinde çocuksu haylazlıklar yerine, acımasız, bencil bir alaycılığın dürtüleri uyanan Arşag, taşralı çocuğun o kaba, pasif ve ürkek davranışlarıyla zalim, aşağılık bir şekilde eğlenmenin bir yolunu buluyordu. Yemekte, ellerini karnının üzerinde kavuşturmuş bekleyen uşağına hiç beklemediği bir anda birdenbire bağıırırdı.

“Haço! Çabuk, bir tabak kap getir. Koş!”

Ve taşralı, düşük omuzları ve sallanan kollarıyla, şalvarının eteği bir o yana bir bu yana uçuşarak, telaşla mutfığa seğırtirken Amira’nın torunu gülmekten kırılırdı.

“Bak, anne, şunun *biçimine* bak.”

Ardından Haço’nun sırf verilen emirlere uymak için sessizce itaat etmek durumunda kaldığı uygunsuz şakalar yapardı. Bir bardak su getirtir ve bardağı taşıyan elini kafasının tam üstünde tutmasını emredip sonra birden “Çevir!” diye bağıırırdı. Ve akabinde bir bardak dolusu su

Haço'nun başından aşağı boca olup, kulak ve omuzlarından akarak elbisesini sırsıklam ederken, Arşag, annesine bu aşağılık sahneye bakmasını söyleyerek tok kahkahalarla kendinden geçerci.

“Anne, bak, Haço'nun *hiyetine* bak.”

Ve şaşkın, ağzı beş karış açık kalan gariban yeniyetme, üstünü başını silip kurutmak için izin alıp almamanın kararsızlığı içindeyken müstakbel doktor, Haço'ya yaptığı ani banyoyu unutturup yerine getirmek için koşturacağı yeni bir emir verirdi.

Annesi, oğlunun dayanılmaz şakalarına karşı çıkmaz, onu engellemezdi. Üstelik evladının keyif alıp neşelendiğini düşünerek hafif tebessümlerle bunları teşvik ederdi. Cahil ve acınası bir yaratığın bu aşağılamaların hedefi olması umrunda değildi.

Mergeryan, konakta olup bitenleri öğrenmek, havadisleri almak, sofranın, şarabın tadını çıkarmak, neşelenip gülmek için haftanın iki-üç günü uğruyordu. Gerçekten, o evin sakinlerinden daha eğlenceli ve kendine özgü bir topluluk düşünülemezdi. Hanım, oğlu, aşçı kadın ve Haço, kaderin kötü bir oyunuyla bir araya gelmiş, gece gündüz birlikte yaşayan, her biri kendi derdinden mustarip, farklı ideallere sahip, birbirini anlamaktan, avutmaktan aciz, birbirinin acılarından, deliliklerinden bihaber, kendi dünyalarına çekilmiş, zavallı, hastalıklı, bütünüyle uyumsuz, zıt, son derecede farklı tipler. Bunlara bir de ucubeye benzeyen, aklını çalıp çırpmaqla, soyup soğana çevirmekle bozmuş, hilkat garibesi iki kızının sonsuza dek bakireliğe mahkûm olmalarının acısının bedenini gitgide daha bir kemirdiği, kıvrandırdığı ve ucubeye çevirdiği, iyice çirkinleşip şekilsizleşen Partoğ Ağa'yı ekleyin. Ve Tatyos Ağa'yı...

Yalandan cemaat adamı kisvesine bürünmüş bu adam, fakir bir mahallenin kansız damarlarını emen doymaz bir yiyici, obur bir yara yalayıcı, insanlığın böğrüne yapışan bir sülüktü ve iştahını gidermek için av arayan leşçil yırtıcı bir hayvan gibi, zengin bir konağın yıkıntıları üzerinde dolanıyordu.

Margosyan Hanım, üçüncü yılın ortalarında, Mergeryan'a danışarak, onun bazı mantıklı itirazlarına rağmen Arşag'a doktorluk payesi vermeyi kesin olarak kararlaştırdı. Mergeryan, kadının yapmakta ısrarlı olduğu bu delilik karşısında sonunda geri adım attı ve böylece doktor unvanı Arşag'a resmen verildi. Kararı oldukça ciddi ve tumturaklı havalara bürünüp çocuğa duyurdular. Arşag ise hiç şaşkınlık belirtisi göstermeden, bunu çok doğal bir şeymiş gibi kabul etti. Ve o dakikadan itibaren, evin içindeki herkes, doktorluktan fersah fersah uzak olmasına bakmaksızın Amira'nın torununu doktor diye çağırarak zorunda kaldı.

Söylediğimiz gibi, Margosyan Hanım, Tatyos Ağa ve Doktor Margosyan'dan oluşan meclisin huzuruna önce Haço çağırıldı. Taşralı, yüreği ağzında titriyordu. Bir buçuk yıldır o evdeydi ve o güne kadar böyle tumturaklı, resmi bir duruma tanıklık etmemişti. Uzakta, duvarın önünde durarak dizlerine kadar eğilip selam verdi. Ayakları bitişik, kabahatli bir talebe gibi gözlerini yere dikerek durdu.

Tatyos Ağa, meclis başkanı sıfatıyla uşağa seslendi.

"Haço, oğlum, *helbette* böyle iyi, münasip bir yere düşüp insan gibi yaşadığına şükrediyorsundur. Burası amira evidir, oğlum, eski emektarlar sevilirler, yeter ki sadık olsunlar, *canı gönülden* hizmet etsinler, anlıyor musun?"

Haço, başıyla onayladı.

“Efendin,” diye devam etti Mergeryan, Arşag’ı göstere-
rek, “senden yeterince memnun. Biraz gözünü açmalı, bir
şeyler öğrenip kendini sevdirmelisin, he mi?”

Haço, başıyla onayladı.

“Yalnız,” diye üsteledi haznedar, “bundan böyle efendi-
ne ‘ağam, efendim’ demeyeceksin.”

O anda Haço, başını kaldırıp bir tür hayretle adamın
yüzüne baktı.

“Doktor diyeceksin,” diye devam etti Mergeryan, dok-
tor kelimesinin üzerine basa basa.

O kelimeyi daha önce duymamış olduğu yüzünden
anlaşılan taşralı, belki de, bunun ara sıra maruz kaldığı o
tatsız oyunlardan biri olduğunu sanıp sırayla oradakilerin
yüzüne baktı. Ama onların görkemli ciddiyeti içindeki
kuşkuyu hemen dağıttı.

“Doktor,” diye yineledi Mergeryan. “Anladın mı
Haço?”

Haço, başıyla onayladı.

Tatyos Ağa, ayağa kalkarak taşralıya yaklaştı ve dersini
talebeye tekrarlatan bir öğretmen gibi sert ve buyurgan bir
ifadeyle, “Doktor de göreyim,” diye emretti.

Haço’nun dili dolandı, dudakları titredi ve saf, kaba
taşralı aksanıyla kekeledi.

“Tohtur.”

Ve meclis ciddiyetini kaybetti. Arşag kah kah gülmeye
başladı, Tatyos Ağa kendine has gülüşüyle gırtlığından tiz
çığlıklar çıkardı, Hanım bile gülmekten kırılmamak için
elini ağzına götürdü. Haço ise kıpkırmızı kesilmişti, boy-
nunu bükmüş, utanç içinde kıvranıyordu.

Ciddileşen Mergeryan, başa döndü.

“Haço, doktor de.”

“Tohtur, aa.”

Veznedar, taşralının kulağını tuttu ve dudaklarını ya-
pıştırarak bağırdı.

“Dok-tor!..”

“Tohtur...”

Gariban taşralının dilinin bu iflah olmaz isyankârlığı
karşısında salonda hûkûm süren neşe artık son bulmuştu.
Hanım kızdı, yeşil gözleriyle uşağı ölçüp biçti. Canı sıkılan
Arşag yerinden kalktı ve mırıldanarak pencereye yaklaştı.
Tatyos Ağa ise ümitsizce koltuğa yıldı.

“Džo, senin adam olacađın yok,” diye buyurdu. “Amca-
na diyeyim de seni tekrar yerine göndersin.”

Zavallı çocuk, bu tehdit karşısında dayanamayarak ağla-
maklı bir sesle patladı.

“Aman ağa, ayağının altını öpeyim, öyle bir şey yap-
ma.”

Ve kavruk yanaklarından aşağı iki damla gözyaşı süzül-
dü.

“Yapmayayım ama, güzelce doktor diyecek misin?”

“Derim ağa, derim.”

“Hayde git de bir güzel ezber yap. Yoksa...”

Haço, derin bir nefes aldı. Çenesini göğsüne değdire-
rek yalvarırcasına eğilip selamladı ve aceleyle odadan dışarı
çıktı. Daha şimdiden dişlerinin arasından o çetin alıştırma-
yı yapmaya başlamıştı.

“Tohtur! Tohtur!”

Çok geçmeden, bu talihsiz olayın menfi izleri üç mah-
lukun zihinlerinden henüz silinmemişken aşçı kadın, o
sarsak yürüyüşüyle mızımız bir şekilde, soluk soluğa içeri
girdi.

“Bir şey mi istiyorsun Hanım?”

“Hayır,” diye cevap verdi Tatyos Ağa, Hanım’ın yerine. “Bir diyeceğimiz var da onun için çağırdık. Bildiğin üzere bizim Arşag, birkaç seneye doktor olacak, ama okul bitmeden doktor denir, *âdet* böyledir. Ha birkaç sene sonra olmuş ha önce, onun için doktor deriz olur biter, değil mi Nekdar?”

Kocakarı, bu beklenmedik açıklama karşısında şaşkın gözlerle önce Hanım’a, sonra da uzakta durmuş, oynanan komedinin ikinci perdesini merakla izleyen doktora baktı. Kocakarının müspet cevabı gecikince Tatyos Ağa, bacak bacak üzerine atarak tekrar etti.

“He, Nekdâr, olur mu?”

Nekdar, yirmi beş seneden beri o konakta hizmet ediyordu, Hanım’ın genç kızlığını bilirdi. Arşag’ın doğumunu, çocukluğunu görmüştü. Şimdi onun birdenbire doktor olduğunu işitince küçük bir uyarıda bulunabileceğini düşündü.

“İyi *ama*, daha pek küçük değil mi? Bana öyle geliyor ki...”

“*Canım*, büyüğünden küçüğünden sana ne!” diye bağırdı Mergeryan birdenbire celallenerek. “Doktor desen bir zararı mı var?”

“Yok, ağa, yok, benimki de laf işte,” diye atıldı sarsılan kocakarı. “Doktor, pekiyi, öyle olsun, doğrudur. Madem birkaç seneye doktor olacak, şimdiden doktor deriz.”

“Gördün mü, laftan anlayınca ne güzel oluyor.”

Kocakarı, dışarıda, salonun içinde ellerini açıp gözlerini tavana dikmiş mırıldanıyordu.

“Ey İsa Mesih, sen merhamet et bu delilere.”

Böylece, meşakkatli yolun ilk aşaması geçilmiş, topluluğun öncü koluna, yani hizmetkârlara büyük karar bildiril-

mişti. Bunun için hafif baskıcı yollara başvurmaya mecbur kalmışlardı, ama olurdu o kadar. Dudaklar şimdiden o güzel, övünülesi, büyüleyici kelimeyi telaffuz ediyordu. Artık tasdik edilmiş bir gerçek vardı: Arşag Margosyan, annesi ve Tatyos Mergeryan'ın sağdıçlığında doktor payesiyle takdis edilmişti. Haço ve Nekdar da bu durumu öğrendiğine göre artık geri dönüşü yoktu. Bir gazetenin asılsız ya da yalan haberi gibi yalanlanamayacak, inkâr edilemeyecek şeyler vardı. Örneğin aşçıyı yeniden çağırmak ve verilmiş olan talimata rağmen doktor kelimesinin kullanımının şimdilik tecil edildiğini söylemek mümkün değildi, böyle bir durum gülünçten de öte, rezalet olurdu. Hem zaten, yabancı olduğu o kelimenin telaffuzu için düştüğü içler acısı hal, üstelik gözlerinden akan yaşlar düşünüldüğünde Haço'yu böyle bir şeyle imtihan etmek olacak iş değildi.

Gözleri kamaşan çocuk, içinin alev alev yandığını hissetti. Annesi de umulmadık bir şanın ayak sesleriyle tatlı bir şuursuzluk, baygınlık yaşıyordu. Veznedar desen, şaşı ve yarı kapalı gözlerinin içinde, doyumsuz hırslarını var gücüyle kucaklayıp öpen bir istikbalin hayalini yaşıyordu.

İlk sarsıntı ve şaşkınlık geçince, uykudan uyanmışçasına birbirlerinin yüzüne baktılar.

“İşte, bu da oldu bitti,” dedi veznedar. “Artık şu bizim doktorun sağlığına birkaç kadeh içelim.”

Yemek keyifli geçti, bunda Haço'nun, dilinin kabalığını bir-iki saatte fark edilir derecede gidermiş olmasının payı vardı. Birkaç vesileyle doktor kelimesini telaffuz ettiğinde ilk hecedeki “toh” sesi neredeyse bütünüyle düzelmişti, fakat ikinci hece hâlâ “tur” şeklinde aksamaktaydı. Masadakiler, hafif mütebessim, kaş göz işaretleriyle bu sevindirici gelişmeyi birbirine işaret etti.

“Ha, göreyim seni Haço,” diye yüreklendirdi, şarabın etkisiyle beyni uyuşmaya başlayan veznedar. “Göreyim seni oğlum, gözünü aç, adam ol, doktora sevdird kendini. Şimdiki zamanda *sersemlere* ekmek yok, anladın mı?”

Margosyan Hanım, semtin birkaç seçkin ailesiyle eski irtibatını yeniden kurdu. Haftanın bir günü kabul için ayrılmıştı. Amira’nın kızının bir zamanlar yaşadığı şaşaalı hayata bizzat tanıklık eden dört ya da beş kadim ahabap koşa koşa geliyordu. Hanım’ın, iç âlemindeki en yeni gelişmeleri nakletmek için bu ziyaretlere artık bilhassa ihtiyacı vardı. Bu olaylar giderek daha parlak, daha debdebeli ve daha zengin bñr biçimde ortaya çıkacak ve geçmiş hayatının yıkıntıları üzerinde belirip onları yavaş yavaş yok ederken bu ileri yaşındaki hayatını da bir zamanlar gençliğini taçlandırmış aynı ihtişam ve mutluluk halesiyle rengârenk kılacaktı.

Bir sonraki kabul gününde, “doktor” yeniliğini ziyaretçileri üzerinde denemek istiyordu. Elbette bu iş, o gülünç kapris karşısında boyun eğmekten başka çaresi olmayan Haço ile Nekdar üzerindeki denemesinden daha zorlu olacaktı. Başkalarını zorlayıp bu hürmeti göstermelerini sağlayamazdı. Boyun eğmeyebilir, hatta bu şımarıklığı ciddiye almayıp dalga geçebilirlerdi. Dolayısıyla Hanım oldukça endişeliydi. Bir yandan gönlünden geçenin gerçekleştiğini görmenin sonsuz isteği, diğer yandan dalga konusu olmanın korkusu, onun köhnemiş, ezik ruhunu amansız tereddütlere sürüklüyordu. Misafirlerine tedirginliğini belli etmemeye çalıştı. Alışıldık soğuk davranışlarına şimdi neredeyse yoğun bir telaş eklenmişti, belli belirsiz yalvaran bakışları büyük salonda kabul ettiği ziyaretçilerin gözünden kaçmadı. Onların hali keyfi ve ailevi durumlarıyla ge-

reğinden fazla ilgilenmiş göründü, ağzında hayli acayip seslere dönüşen “tatlım, canım, kuşum” gibi şirin sözcüklerle onların acılarını, sevinçlerini paylaştı. Misafirler bu değişime şaşırılmıştı, Amira’nın kızı tarafından böyle itibar görmek gururlarını okşuyordu. Bir ara Hanım, her zamanki gibi bir şekilde lafı kendine getirerek sağlığının bozulduğunu ve doktorun kendisine birkaç aylık hava değişikliğinin şart olduğunu belirttiğini söyledi. Misafirlerden biri, merak edip hangi doktorun bu tedaviyi salık verdiğini sordu.

“Oğlum, Arşag,” dedi Margosyan Hanım çok doğal bir ifadeyle.

Kadınlar bu maskaralık üzerine düşüncelerini yoklamak, olup biteni anlamak için birbirinin yüzüne baktı. Yine de hepsi, Hanım’ın müthiş ciddi, dimdik duruşunun etkisi altında kalarak sessizliğini korudu.

İlk kurşun atılmıştı. Hanım derin bir nefes alarak misafirlerin yüzlerini inceledi. Hiçbirinin yüzünde kendisini umutsuzluğa sevk edecek bir ifade yoktu. Bundan cesaretlenen kadın, artık her türlü endişe ve temkini bir yana bırakarak, çekinmeksizin doktor diye atıp tutmaya başladı.

“Doktor şunu istiyor... Doktor diyor ki... Doktor böyle düşünüyor...”

Şaşakalan misafirler ağızları açık, dehşet içinde dinliyordu. Ziyaretçilerden biri, birkaç kez Hanım’a içinde doktor kelimesi geçen bir soru soracak oldu, kendinden geçen Margosyan Hanım bu soruları anında cevapladı.

Ziyaretçiler giderken, Hanım’ın ısrarlı davetlerine mazhar oldular.

Birkaç gün içinde Hanım’ın bu son deliliğinin dedikodusu bütün mahalleye yayıldı. Artık alay ve nüktelerin haddi hesabı yoktu. Hikâye, Mergeryan’ın da gittiği kah-

vehaneye kadar yayılınca, Mergeryan hazır bulunduğu bu ortamda Hanım'ın davasını hararetle savundu.

Ancak bütün bu patırtı arasında ve ortalık sakinleştikten sonra, başlarda alay niyetine kullanılan “doktor” kelimesi tortu gibi her yere sindi. Önceleri alay etmek için kullanılırken zamanla asıl gaye unutuldu ve hitap, eski bir alışkanlıktan miras kalmışcasına kayıtsız bir sesle telaffuz edilir oldu.

Şimdiden müstakbel doktorun çevresinde dolaşmaya başlayan karga iştahlılar, “doktor” kelimesini gerçek bir dalkavukluk silahı addettiler ve genç talebeye, kendisine rastladıkları her yerde, ekseriyetle yüksek sesle bu şekilde hitap ettiler. Arşag, çalıntı mahlasının bu denli hızlı yayılmasına şaşırarak jestlerine, bakışına, yürüyüşüne, konuşmasına doktora yaraşır bir hava vermeye gayret ediyordu.

VI DOKTOR

Artık uzun, selvi boylu, çevik ve rahat hareketlere, delici, alaycı ve büyüleyici bakışlara sahip yetişkin bir gençti Arşag Margosyan. Bütün varlığı zarafetli bir soyluluğun ışığını taşımaktaydı. Kâh bal gibi tatlı kâh erkeksi ve cüretkâr konuşmasında dokunaklı ve ürkek bir vurgu vardı. Sakin, etkileyici hal ve tavırlarında ve konuşma tarzında, büyük ölçüde Gosdanyan'ın etkisi görülüyordu. Adamın, sevgili talebesinin zihnine ektiği tohumlar, zamanla, kendini hissettirmeden filizlenip büyümüş ve Gosdanyan'ın H... köylü Ermenilere öylesine yırtınarak vâzettığı pedagojinin faydalarını bir kez daha kanıtlamıştı.

Genç Margosyan, çekici hocasının, çocukluğunda hayranlıkla tanık olduğu o güçlü vurgularını ve etkileyici hareketlerini şaşılacak bir keskinlikle hatırlıyordu. Şimdi de kendi fiziksel ve ruhsal yapısının bunları biçimlendirmek, benliğine kazımak için fevkalade müsait olduğunu düşünüyordu. Güçlü sezgisi sayesinde, pedagogun bütün başarısını o hareketlere, o vurgulara, o bakışlara borçlu olduğunu kavramıştı. Bu kadar güzel ve etkileyici olan o tavırları ne diye benimseyip kendine uyarlamasındı ki?

Ama yaşı büyüdükçe, dingin, tatlı, soylu görünüşünün altında, tutuşmaya hazır isteklerin, çağıldayan arzuların kaynamasıyla genleşip büzülen damarlarının içinde ihtiras ateşi yanmaya başladı. İrsi olarak düşkün, habis, ahlaksız bir sülalenin kandan kana, etten ete aktardığı kötü alışkanlıkların ısrarlı birikimi, irinleşmiş amiralığın mirasıydı ve

bu miras ansızın baş vererek dönüyor ve o güzel, biçimli bedeninin içinde günahkâr şehvetleri azdırarak, genci haşin, hayvani dürtülerin tatminine çağırıyordu.

İçinde doymaya muhtaç yepyeni isteklerin uyandığını hissederek yavaş yavaş çalışmayı kesti. Masasında bulunan, tıp kitaplarının altına dizili arsız, açık saçık romanları bakışları tutkuyla kilitlenmiş, heyecandan benzi atmış ve kasılmış bir halde yalayıp yutarcasına okuyor, şehvi bir şekilde tasvir edilen hastalıklı vahşet sahnelerinin tadına varıyordu. Birden, öte yanda hayattan zevk almak, onun hazır ve kolay nimetlerinden yararlanmak varken çalışma fikrinin, aptalca, acıklı bir düstur olduğunu düşündü. Bunun için zaman harcamaya, kendini yiyip bitirmeye değmezdi.

Beşinci yılında, tıp talebesi, kitaplarına küçümseyerek, ruh halini dışa vuran bir can sıkıntısıyla baktı. Doktorluk unvanıyla taçlandırılma şerefine nail olmayı kolay sanmıştı, şimdiyse gözüne imkânsız görünüyordu. Kendisini, gitgide, dik ve çetin bir kayalığın başında hissediyordu ve bileklerinde oraya tırmanacak gücü bulamıyordu. Ancak gidilen yoldan geri dönmek de bir o kadar imkânsızdı. Kamuoyu ve bilhassa annesi buna karşı çıkardı. Annesinin, doktorluğunu artık tescil edilmiş bir hakikat gibi cümle âleme duyurmak için başladığı azılı, aptalca propaganda'nın haddi hududu yoktu. Bu zor durumla baş başa kalan oğlan, annesi ve bilhassa onun bu histerisine karşı müthiş bir öfkeyle doluyordu.

Amira konağının manastırı andıran yalnızlığı, süregiden o münzevi hayat, şamataya, eğlenceye ve şenliğe meyletmekten kendini alamayan talebeye çekilmez gelmeye başladı. Okuldan edindiği zararlı dostlarının peşine takılıp tehlikeli yollara delicesine atıldı.

Sık sık, sabah evden çıktıktan sonra okulun yolunu tutacağına, zengin görünümüyle içindeki ateşi körükleyen ve kendisini büyüleyen o kalabalık sokaklarda dolaşmak için Pera'ya gidiyordu. Baştan çıkarıcı kokular yayan dolgun bedenleriyle kırtan selvi boylu, zarif kadınları izlerken içinde yabancı olduğu, haz veren titreşimler hissediyordu. Karşı konulamaz bir şekilde sürüklendiği zehirli boşluğa baş aşağı atlamaya cesaret edemiyor, gerginliğini ve heyecanını koruyan bu yeni, ahlaksız alışkanlığa kendini kaptırmış olarak saatlerce orada kalıyordu.

Akşamları, Pera'nın ana caddesinin kaldırımlarındaki görkemli ve coşkulu kalabalığa karışıyor, zevk ve mutlulukla dopdolu, yabancı olduğu bir dünyaya geldiğini hissediyordu. Kadifemsi tüylerin güçbela kumral bir gölge kazandırdığı, ruhundaki heyecanlarla pembeleşmiş yanakları, cüretkâr ve soylu duran başı, baştan çıkarıcı kokuların izini süren hassas, cevval burun delikleri, hastalıklı bir ateşin aleviyle tutuşmuş bakışlarıyla Arşag, kendini kaybetmiş bir halde, bir sarhoşun bilinçsiz yürüyüşüyle ilerliyordu.

Eve döndüğünde çoktan karanlık basmış olurdu. Bir süreden beri doktorun bu lüzumsuz gecikmeleri, Margosyan Hanım'ı endişelendiriyordu. Ancak talebenin, bu gecikmeleri temize çıkaracak, ekseriyetle okul, eğitim ve doktorlukla ilgili bahaneleri mevcuttu. Çoğu defa, ilmi bir araştırma ve deneyler yapmaya bir arkadaşının evine gitmiş olurdu, annesi de buna ikna olup rahatlardı.

Arşag, gitgide artan ihtiraslarını doyurmak için bol paraya ihtiyaç duydu. O zamana dek annesi, yalnızca okul masraflarını karşılaması için kendisine aylık yüz elli-iki yüz kuruş veriyordu. Mergeryan Ağa'ya gidip bu durumdan yakındı ve mülklerden birinin aylık hasılatının, en az beş

liranın doğrudan kendisine bağlanmasına annesini ikna etmesi için bir çare bulmasını rica etti. Veznedar koca burnunu oynattı, at gibi kişnedi, sakalını karıştırdı, ruhuna nüfuz edencesine çocuğa baktı.

“İyi güzel *ama* Arşag, *oğlum*, beş lirayı ne yapacaksın?” dedi. “Kılığını kıyafetini annen hazırlıyor, lazım gelen *harçlığı* da veriyor. Fazlasını ne yapacaksın?”

“Ama Tatyos Ağa, ben erkek değil miyim? Bir yere gitmek, gezmek, canımın istediği bir şeyi satın almak istersem ne olacak? Benim yaşımdaki gençler neler neler yapıyor,” diye itiraz etti talebe adamın karşı çıkmasına öfkelenerek.

“Hım!” yaptı veznedar burnuna yamuk yumuk bir gözlük geçirip yazı masasının üzerine serdiği koca bir deftere göz atarak. Çünkü fedakâr veznedar, semtin boş kasasını doldurmak için aynı zamanda mütevellî heyetinin kâtibi olarak da görev yapıyordu.

“Ayrıca,” diye devam etti Arşag, “bir doktorun cebinde parasının olmaması yakışık alır mı? Ayıp şey değil mi?”

“Orası öyle tabii,” dedi Mergeryan burnunu defterin üzerinden kaldırıp. “Eh, iyi madem, annene lafını açarım. Bilirim, yok demez.”

“Teşekkür ederim Tatyos Ağa, ” dedi talebe. Veznedarın elini sıktı ve oradan ayrıldı.

“Sen doktor değil, bela olacaksın annenin başına,” diye ağzının içinden söylendi Tatyos Ağa ve defterin sütunlarına birtakım rakamlar yazdı. “Benim burnum koku alır *yavrum*, koku. Sen rahmetli dedenin varidatının altından girip üstünden çıkacaksın. Sonra da ağzınızı poyraza açacaksınız. Yok, ben senin gözündeki o bakıştan hiç hoşlanmıyorum. Doktor değil *berber bile* olamazsın sen. Ama neme gerek, şunun şurasında *bazı* akşamlar gidip yiyor

içiyoruz, bakalım tencerenin dibi ne zaman görünecek. *Pabucumdan aşağı*, doktor olmuş, olmamış, babamın oğlu değil ya. Gider söylerim, neme gerek. Annen ayda beş lira, on lira versin de git *pis pis* sağda solda ye. Değil mi? Ha, ha, ha...”

Ve vurguncu, dişleri dökülmüş ağzının içinden kuru bir kahkahayla güldü.

Akşam, Margosyan Hanım’ın karşısındaki koltuğuna yerleşen veznedar, ona oğlunun teklifini sundu.

“Çocuğun hakkı var, *canım*, bugüne bugün doktor diyoruz, cebinde *para* yok. Olur mu? Yakışık alır mı? Ben senin yerinde olsam Hanım, Galata’daki *fabrikanın* aylığını doğrudan ona bağlarım olur biter. Bir baş ağrısından da kurtulursun. Ha? Ne dersin Hanım?”

O güne kadar oğlundan hiçbir şey esirgememiş olan Margosyan Hanım, bu maddi fedakârlık konusunda tereddüt etti. Bu beş liralık beklenmedik masraf, aylık *bütçe*sinde bir gedik açıyordu. Garibanlık, yoksulluk düşüncesi, zavallı kadını korkutuyordu. İflas etmesi durumunda ona bir lokma ekmek veren olur muydu? Oğlunun meşhur bir doktor olacağını gözlerinin önüne getirmesine rağmen bu doktorluğun yakın ve hatta uzak bir gelecekte amira evine refah getirmeyeceği içine doğuyordu. Böyle belirsiz, güvenilmez bir ihtimale bel bağlayıp büyük bir zenginlikten geriye kalan, fırtınayı atlatmış zavallı kalıntıları har vurup harman savurmak mümkün değildi. O çatlak, kibirli ve tedbirsiz anne, muhakeme yetisini acı bir şekilde yitirirken bir ışık gibi, son kez beliren sağduyusu nihai tükenişe karşı direnmeyi sürdürüyordu.

Veznedar, Hanım’ın düşünceli halini görüp avukatlığa devam etti.

“Amira torunu ol, doktor ol, yakışıklı bir genç ol ve cebinde *para* olmasın. Doğrusu *zor* şey. Yine de sen bilirsin Hanım, senin bileceğin iş. Bana kalırsa...”

“Maddi durumumuzu biliyorsun. Sen uygun görüyor-
san Tatyos Ağa, öyle olsun, dediğin gibi yapalım,” diye
sonunda cevap verdi Margosyan Hanım son tereddütleri-
nin üstesinden gelerek. “Doğru, doktor dediğinin cebinde
para olmalı. Ah! Nerede o muazzam zenginliğimiz,” diye
haykırdı zavallı kadın ellerini açıp. “Niçin bu hale geldik?
Evladım şimdi altın içinde yüzüyor olacaktı. Niçin bu hale
geldik, Tanrım! Ah!”

“Ah!” diye tekrarladı Tatyos Ağa trajik bir ifadeyle.

Ardından, teselli meleş rolüne devam etti. “Birkaç
sene dışını sık Hanım, Kitabı Mukaddes’te ‘Her şeyin
sonu hayırdır’ yazar. Şu Arşagımız bir yetişip doktor olsun
hele, her şey unutulur, taşlar yerine oturur. Tasalanma, be-
nim hangi dediğim olmamış ki, bilirsin ya...”

“Tanrı sesini işitsin,” diye feryat etti zavallı anne ağla-
maklı bir sesle.

Bir sonraki gelişinde Partoğ Ağa’ya Galata’daki meş-
hur fabrikanın aylık gelirini doğruca Arşag’a teslim etmesi
gerektiği, her tür hesabı ona vermesi söylendi.

Bu haber, sağlam gözünü kırpan, domuz çenesini rahat-
sızlığını belli edecek şekilde oynatan kasabın hiç hoşuna
gitmedi. Bir şey söylemek, bir sitemde bulunmak için ağzı-
nı açsa da ancak “Pekiye, başım üzerine” diyebilirdi.

Ama evden çıkar çıkmaz, yolda patladı.

“Dzo! Dzo! Dzo! İşimiz iş, bir bu eksikti. Al sana bela.
Dzo şu *pabucumun* veledinin büyüyüp de işimize *engel* ola-
cağı kimin aklına gelirdi. Dzo! Vay köpoğlusu! Dzo! Bu
nereden çıktı? Dzo o köpoğlu zokayı yutar mı? Şu fabrika

sayesinde birkaç ayda bir birkaç lirayı *cepleme* yapıyorduk, *saçağı* kırıldı, kapısı çıktı, *çatısı* delindi filan diyor, şu kadına yutturuyorduk. Yok *yavrum*, bu yutmaz, bir tahta parçası koptu desen gider bakar. Bittin Partoğ, bittin!” diyerek ağlayan kasap elleriyle başını dövüyordu. “*Vah yavrularım vah! Rızkınızı sizden koparıp alıyorlar, haberiniz yok.*”

Zavallı adam, böyle beklenmedik bir felaket karşısında durumunu gözden geçirmek için bir an durdu.

“Hımm, Gadarinem *çeyizinin* yarısı tamam,” diye mırıldandı. “*Çeyizinin* yarısı tamam amma *yavrumun* kırkına da ramak kaldı. Kırk! Amma bunu sadece biz biliyoruz, varsın otuz beşten fazla bilmesinler. Yok, otuz beşten öteye geçmem, olmaz, olmaz *be*, otuz beşi geçmiş kızı kim alır? *Diri diri* öldüreyim mi? Denize mi atayım *geyik* gibi kızlarımı? Ben onlar için *para* harcamış, yürek tüketmişim. Ha iki *çuval* altını denize atmışım ha Gadarinemi, Maktağınemi. Ben *hail** olmam, Allah da *hail* olmaz ki o *kadana* gibi...”

Birden gözünün önüne gelen acı verici, korkunç görüntü karşısında sarsıldı.

“*Acaba* olur mu, yaparlar mı dersin, Partig? *Dzo*, bittin, öldün, öyle bir şey olduysa eğer, *hapı* yuttun. Bir bakmışsın diğer *iratlar* da o yerin dibine giresiceye bağlanmış, işte o vakit Partig biter. Artık *ıvrır zıvrır* yok, olmaz. Ayda iki yüz-üç yüz kuruş da suya düştü, ben de, *yavrularım* da beraberinde.”

Ucube, bu korkuları, gelecekte yaşayacağı bu yıkımları düşünmenin tesiri altında titreye titreye sarsak adımlarla gidiyordu. Yağa kire bulanmış, bir yanı kırıkmış fesi kafasında, sarhoş gibi sallanarak yürüyordu.

* Ar. Engel.

“Bittik! Bittik!” diye söyleniyordu, “Masumlarım aç ölecek, çeyizleri olmayacak, dünya yüzü görmeyecekler. Hep o *çapkının* yüzünden, hep o *sürtüğün* yüzünden. *Dzo*, ne ara büyüdü de başımıza böyle bela kesildi, *acaba* bir çaresi var mı? Çare! Çare! Çare!”

Bu son sözleri söylerken alnını ovuştururdu. Sanki bu sayede şekilsiz kafatasından o çare fışkıracaktı. Sırtlanınlıkları andıran gözü canice parıldıyor, dudakları alışılmadık bir heyecanla titriyor ve bir fikir, bir duygu dile getirmek istiyordu, ama ellerini eşyalara uzatmadan önce korkuyla etrafına bakınan bir hırsız misali buna yeltenemiyordu.

“He? He? Olur mu, *dzo*, olacak şey mi? Ya yakalanırsam? Ya *yakayı* ele verirsem? *Masumlarım*, *yavrularım*, ya Eftig? Yoksa kolay iş, o *çapkının* burnuna bir şey daya, nalları diksin, ben de elinden kurtulayım. Pekiyi *ama* ya yakalanırsam, daha da kötüsü, ya *diri diri* asarlarsa benim gibi *güzelim* adamı. Bana yazık değil mi *be*? Benim *daha* günlerim bitmedi, *daha* yapacağım çok iş var, dünyaya lazımım. *Dzo*, ne yani, torun yüzü görmeden öleyim mi? Gadarinem, Maktağınemin *piç* kurularını kucağımda *dandana* yapmadan *hiç* ölür müyüm? Deli miyim neyim? Ah, o günleri görecektir miyim *acaba*?” diye inledi Partoğ Ağa ve kollarını açarak, “Şöyle torunlarımı kollarımın içine alıp *dandana kuzum*, *dandana* yapacak mıyım?” dedi.

Ve o iğrenç kollarını, gerçekten torunlarını kucaklamış gibi dümdüz havaya kaldırmış sallıyordu.

Kasap, bu kâh acı kâh mutluluk veren düşünceler arasında gidip gelerek eve vardı. Alışık olduğu üzere endişelerinin sebebini karısına söylemeden tüfeğini alıp, değerli kedi cemiyeti azalarından birkaçını daha eksiltmek üzere bahçedeki fidan ve ağaçların arkasında pusuya yattı.

“Dzo, bari şunlardan öcümü alayım,” dedi kendi kendine. “Edeceğim zararın yerini şimdiden doldurayım.”

Arşag, yapılan düzenlemeyi bizzat annesinin ağzından işittiğinde muazzam bir sevinç duydu. Yeni yeni peyda olan ve giderek çoğalan kaprislerini dindirmek için cebinde gırla para olacaktı. Günler geceler boyunca aklını kurcalayan düşünce, bedenini şiddetli nöbetlere iten, kafatasını kasıp kavuran karabasan buydu.

Aradan birkaç gün geçmişti ki, tıp talebesi, sokakta Partoğ Ağa'nın yakasına yapıştı.

“Partoğ Ağa, şu *fabrikanın* aylık beş lirasını verir misin?”

Şaşakalan kasap kekeledi.

“Vereyim doktor, vereyim *ama...* Neydi o, ha, şeyi diyorsun, vereyim. Niçin vermeyeyim? Vereyim *ama* doktor, birkaç gün sabret. Adamdan para almadım, daha aybaşı gelmedi.”

Bozulan, canı sıkılan Arşag yüzünü buruşturdu. Ucubeye dişlerinin arasından birkaç küfür mırıldanarak çekip gitti.

“İşimiz var, işimiz,” dedi koca küfesinin altında iki büküm olmuş Partoğ Ağa.

Bu ısrar adamcağızın canını fazlasıyla sıkıyordu. O güne kadar, yalnızca kendi keyfi istediği zaman parayı götürüp Hanım'a vermişti. Margosyan Hanım'ın, kesedarına sonsuz güveni vardı. Hanım'a, ihtiyaç duyduğu kadarını ödeyip mülklerden gelen hasılatı birkaç ay kendi şahsi işlerine kullandığı da olurdu. Şimdi işin rengi değişmeye başlamıştı, tam zamanında kendisinden para ve hesap istenmesi tehlikesi söz konusuydu. O doktorun, bugün *fabrikanın*,

yarın öbür gün kalan mülklerin hesaplarını incelemesi hayli muhtemeldi.

Ayın birinde Arşag, Partoğ Ağa'nın tepesine dikildi.

"Partoğ Ağa, para!"

Kaçmanın yolu yoktu. Kasap, belinin iç taraflarından pislikten kararmış, adeta kabuk bağlayıp kaskatı kesilmiş bir kese çıkarıp doktorun eline beş lira saydı, her bir lira için içinden bir küfür etti.

"Bu parayı aydan aya vermesi gerekiyor, Partoğ Ağa," dedi genç adam tehditkâr bir tonla.

"İşimiz var, işimiz," diye köpürüyordu yolda ucube.

Liraların büyüğü soğukluğu ve şıkırtısını parmaklarında, cebinde hisseden delikanlı iyiden iyiye rahatladı. Baş döndürücü maden kokusunu alan eğlence arkadaşları, yani kendi gibi doktor adayları hemen etrafını sardı. Ve Arşag, şehvet düşkünü Amira'ya layık bir torun olarak, ceplerini birkaç gün içinde sefahat yuvalarında boşalttı.

Ancak, hiç parasının kalmaması ve diğer yandan annesine iflasını bildirmekte isteksiz olması, eğlence düşkünü talebeyi çıkmaza soktu. Ve hayatı kendi anladığı biçimde yaşayacaksa bir fabrikanın aylık gelirinin asla yetmeyeceğini, düşlediği şaşaalı hayatı doludizgin sürdürmek için fabrikalar gerektiğini hemen fark etti.

Beşinci öğrenim yılında Arşag, imtihanlarda büyük bir hüsrana uğradı. Bunun üzerine, annesinden para koparmak için başka bir yol bulmayı düşündü. Diploma almadan evin içinde doktorluk yapmak için annesiyle konuşup onu ikna etti. Kadın, önce bu teklife karşı çıksa da sonunda sevgili oğlunu kıramadı ve olurunu verdi.

Mesele vazgeçilmez danışman Mergeryan'a açıldı ve fikrine başvuruldu. Veznedar, bir an bu acayip teklif karşı-

sında ne diyeceğini bilemedi. Gözlerini kocaman açıp kapadı, kırışmış sakalını parmaklarıyla düzeltti, bir anneye bir oğlana, sonra tekrar anneye baktı. Heyhat! İtirazının lüzumsuz ve sonuçsuz kalacağını anladı ve şöyle dedi:

“E ha! Fena olmaz, pratiktir de, hayırdır da, isim de yapar. Çok iyi olur, yapınız.”

Ve bir an durup, “Ama oğlum, *falso* bir *halt* karıştırmaya kalkmayasın,” diye ekledi yan yan bakıp.

“Ne *falsosu*?” diye çıkıştı Arşag. Kızarmıştı. Veznedarın delici bakışlarının gizli emellerini ortaya serdiğini, niyetinin anlaşıldığını hissetti.

“Eh, *cahilsin*, ne bileyim,” dedi Mergeryan kafasını manidar bir biçimde sallayarak.

“Yirmi üçünü geçti, Tatyos Ağa,” diye öteden araya girdi annesi evladının ahlakına dair soru işaretlerini ortadan kaldırmak için. “Keşke her genç, Arşagım kadar aklı başında olsa.”

“Eh *baba* adamım, böyle öğütler veririm *cahillere* Hanım, zararı yok, insan değil miyiz? Biz de hata yaparız,” diye cevap verdi veznedar babacan bir sesle.

Bir an sessizlik oldu.

Sessizliği bozan yine Tatyos Ağa oldu.

“O değil *ama* bir şey daha sorayım, *diploma* almadan *hekimlik* yapılabilir mi?.. Benim bildiğim...”

“Hususi bir engel yok,” dedi Arşag. “Bir buçuk sene içinde *diplomamı* da alacağım zaten. *Parayla* bakmayacağım, kim ağzını açıp bir şey söyleyebilir? Eğer çok ağır ve çetrefilli bir hastalığa denk gelecek olursam, diğer doktorlara danışırım.”

“Öyle, doğru,” diye cevap verdi Mergeryan teyit edercesine.

Ancak bu hayır işinin hayata geçirilmesi için hastaların muayenesine tahsis edilmiş hususi bir oda gerekiyordu. Annesi, en küçük bir itirazda bile bulunmadan, yastık altında tuttuğu parayı yavrusunun hizmetine sundu. Ve bir israftır başladı. Arşag'ın satın aldığı bütün tıbbi alet edevat, annesine asıl fiyatının iki katı olarak gösterildi. Bu yeni fikrin uzun vadeli sonuçları kadını öylesine büyülemişti ki fiyatlar dörde bile katlansa hiçbir itirazda bulunmayabilirdi.

İyileştirici özellikleri olan tıbbi ve cerrahi çelik aletler, camlı, nişli bir dolabın içinde ürkütücü bir biçimde parlıyordu şimdi. Odanın sağ duvarı boyunca, hastaların muayenesi için uzun bir kanepa yerleştirilmişti. Karşısında, yine camlı bir dolapta, üç sıra halinde üst üste dizilmiş altın harfli, deri ciltli, kalın mı kalın tıp kitapları parlak sırtlarını teşhir ediyordu. Kitaplığın taşınabilir olan ön kısmı, yazı masası olarak kullanılıyordu. Kollarını genişçe açmış madeni bir kartal, korkusundan başını ve ayaklarını dışarı uzatmış koca bir kaplumbağayı pençeleri arasında tutuyordu ve bu kaplumbağanın sırtındaki açılabilir kapak sürüngenin vücudunun mürekkeple doldurulmasına imkân sağlıyordu. Yazı masasının bir yanında karbeyaz alçıdan bir Hipokrat heykelciği saygın ve vakur bir şekilde duruyordu. Ötede, iki pencerenin ortasında yer alan iki raflı gazetelik Ermenice ve Fransızca resimli dergilerle dolup taşmıştı. Mütevazı olmakla birlikte pek anlamlı iki resimle süslü duvarlar mutlak denebilecek ölçüde ilmi bir yalınlık arz ediyordu. Resimlerden biri, çiçek aşısının ilk deneyiyle meşgul Jenner'ı, diğeri, laboratuvarında dikkatle bir mikroskoba eğilmiş Pasteur'ü tasvir ediyordu. Sağda solda birkaç sandalye ve koltuk. Bu kadar. İlmi fikirlere

kendini kaptırmış bir âlimin muayeneler, tetkik ve düşünceler arasında en yüce tatmine eriştiği hakiki bir inziva mekânıydı orası.

Dantelli beyaz perdelerin iç tarafında kahverengi storlar, şapellere has gizemli bir loşluk yayıyor ve ışığın şiddetini yumuşatıyordu. Bir iç kapı, muayenehaneyi doktorun odasına bağlıyordu. Haço, dış koridorda hastaları bekleyip geldiklerini doktora haber verecek, o da yatak odasından muayenehaneye geçerek orada hastasıyla ilgilenecekti. Ve bu düzenleme hayata geçirildiğinde herhangi bir aksaklık yaşanmasın diye Arşag, annesi ve Haço provalar yaptı. Ziyaret eden hasta rolünü annesi üstlendi. Haço hassas işini yerine getirmek için koridora geçti, doktor ise odasına kapandı. Margosyan Hanım, kararlaştırılan zamanda kapıdan içeri girdi ve hasta gibi bitkin bir ifadeyle Haço'ya doktoru sordu. Mayası bu tür emrivakilere pek elverişli olmayan Haço'nun karşısındaki gerçek bir hasta değil, yanına yaklaşılmayan, korkunç Hanım'dı. Hal böyle olunca hata yapma korkusuyla şaşırdı.

“Doktor? Bilmem ki Hanım. İçerde... İçerde değil!”

“Aptal! Aptal!” diye bağırdı Margosyan Hanım ayağını yere vurarak. “Beceriksiz! Senin adam olacağın yok.”

Bağırış çağırışlar üzerine doktor, odasının kapısını açtı.

“Ne var anne? Ne oldu?”

“Bu *sersemin* yapacağı iş değil bu,” diye bağırmayı sürdürdü annesi. ‘Doktor burada mı?’ diye soruyorum, ‘Burada mı değil mi bilmiyorum,’ diyor.”

“Unuttum Hanım, *af* buyurun,” diye ağzının içinden konuştu şaşkına dönmüş taşralı.

“Tekrar! Tekrar!” diye buyurdu doktor ve odasına çekildi.

Tekrar prova edildi. Uşak bu defa hata yapmadı.

“Doktor burada!” dedi bastıra bastıra, Margosyan Hanım tekrar içeri girdiğinde.

Ve Haço gitti, parmağıyla üç kez efendisinin kapısına vurdu, hasta geldi demekti bu. Muayenehanenin kapısı iki dakika sonra açıldı ve kafasına kadifeden küçük bir takke geçirmiş, uzun bir gömlek giyinmiş doktor görüldü.

Haço, köylü kabalığına rağmen bütün bunların akıl sır ermez bir delilik, hastalıklı beyinlerin, altüst olmuş sinirlerin bir ürünü olduğunu anlıyor, içten içe gülüp alay ediyordu.

“Tamam, bu insanlar fittirmiş,” diye mırıldandı.

Son prova başarılıydı. Yalnızca taşralı güven vermiyordu, dolayısıyla tekrar tekrar ona tembihlerde bulundular.

Artık her şey hazırlanmış, hale yola sokulmuş olup geriye bütün bu komediye sonunda bir gerçeklik havası katmak için gerçek hastalar bulmak kalmıştı.

Kabul gününde Margosyan Hanım, ziyaretçilerine doktorun cuma ve pazar günleri fukara hastaları ücretsiz olarak kabul edeceğini bildirdi. Ayrıca hem Partoğ Ağa hem de Tatyos Ağa bu önemli havadisi köydekilere iletti.

Müstakbel rakibinin sevgi ve saygı görmeye başlamasından zaten hiç hoşnut olmayan, köyün tek Ermeni hekimi Doktor Kendiryan, kendi topraklarına böyle zamansız ve münasebetsizce ayak basılmasına daha fazla kayıtsız kalamadı. Resmi doktoru olduğu kilise fakirler koluna başvurarak, tıp talebesinin, köyün fukara hastalarını tedavi etmesinin önüne geçilmesi için tedbir alınmasını talep etti.

“Madem, ben mütevellî heyetinin resmi doktoruyum, o çocuk bir *false* yapıp bir felakete yol açtığında beni sorumlu tutarlar,” dedi.

Ama vazgeçilmez mütevellî, yani Mergeryan oradaydı. Araya girdi ve meseleyi barışçı bir yolla halletme niyetiyle, incinen doktora, köyde bir doktor olarak pek sevilmediğinden, ödün vermesinin ve hastalıkları çok tehlikeli olmayan kimi fukara hastaların da zaman zaman tıp talebesine başvurmalarına ses çıkarmamasının kendisi için hayırlı olacağını münasip bir dille söyledi.

Muhalefetini ve kindarlığını iyi bildiği Mergeryan'ı karşısında bulan Doktor Kendiryan yumuşadı ve sonunda geri adım attı. Hatta Margosyan'ın, diplomasını aldıktan sonra ihtisas için Paris'e gidip İstanbul'un daha zengin bir semtine yerleşeceğini işitince, yirmi yıllık tecrübeli bir doktor olarak ondan yardımını ve tavsiyelerini esirgemeyeceğine dair söz bile verdi.

Fakirler kolu, tamamen Mergeryan'ın girişimiyle, derneklerine karşı beslediği dostça duygularının ispatını daha şimdiden gösterişli bir biçimde sunan asil doktora hitaben abartılı bir teşekkür mektubu kaleme aldı.

Margosyan Hanım, oğlu için Ermenice ve Fransızca bir kartvizit hazırlattı: "Doktor Arşag Margosyan". Ve bir sonraki kabul gününde mağrur bir edayla ziyaretçilerine o kartlardan birer tane dağıttı. Ağırlıklı olarak örümcek kafalı kadınlardan oluşan misafirler, ilme ve meşum amiralığa karşı duydukları derin ve eskiye dayanan saygıyla o değerli kartı huşu içerisinde mendillerine sarıp bir muska gibi ceplerine koydular.

Ailenin papazı kilisede, Doktor Arşag Efendi Margosyan'ın, cuma ve pazar günleri öğleden sonra fukara hastaları evinde kabule hazır olduğunu duyurdu. Bu vesileyle yüce amira sülalesi için dualar etti ve iyi dileklerde bulundu. Kilisenin balkonunda, karalara bürünmüş bir kadın,

papazın bu dileklerine derin ve yürek parçalayan inlemlerle cevap verdi.

Bütün bu ayin ve usulleri izleyen ilk cuma günü Haço, doktorun odasına çıkan merdivenin kapısı önüne bir iskemle atıp oturmuş, heyecan içinde bekliyordu.

Hanım, yas odasına sığınmış, rahmetli kocasının resmi önünde dua ediyordu. Doktor ise odasına kapanmış, ellerine teslim olacak ilk hastayı kabule hazırlanıyordu. O görkemli anda, fesat ve arızalı ruhunun derinliklerinde bir bilim insanı değil, insani acılarla dalga geçen ve insani zaafları alaya alan, onlardan sinsice yararlanmaya bakan bir yaratık kendini gösteriyordu. Şehvet dolu kâbuslar zihnine işkence ediyordu. Uzun zamandır kudurmuşçasına beklenen hazların gecikmesinin verdiği bitkinlikle bir odadan diğerine geçiyordu. Arada sırada odanın ortasında durup gözlerini kapıya dikey, kapının birden açıldığını, düşlediği varlığın, güzel ama acısından kıvranan, onun kabuğunun altındaki şehvetli canavardan bihaber bir kadının gelip kendini bilim insanına teslim ettiğini, karşısında yalvar yakar olduğunu, çaresiz, yapayalnız kaldığını, azap çektiğini hayal ediyordu.

Ama heyhat! İlk gün tek bir hasta dahi o sakil muayenehanenin kapısını çalmadı. Haço, odanın kapısı önünde nafile yere heyecanla bekledi, sonunda bir hasta geldiğinde yapacaklarını zihninde prova ederek bir, iki, üç saat orada, iskemlede oturdu.

Birkaç kez, kapının ardında bir gürültü duyunca heyecanlandı ama gelen Hanım'dı, bitkin, sabırsızlıktan kendini tüketmiş bir halde durumu sormaya geliyordu. Onun kaş göz işaretleriyle yönelttiği soruyu başını uzaktan hayır minvalinde sallayarak yanıtlayan Haço, Hanım'ın yeşil

gözlerindeki zehirli, karanlık, dayanılmaz bakışın hedefi olmuştu. Bu bakış öyle tehditkâr ve azarlayıcıydı ki, hastalar doktordan sağlık ve hayat dilemeye Haço yüzünden gelmiyorlardı sanki.

Arşag, elini kolunu sabırsızca oynatarak, ahlar, oflar çekerek, kadife küçük takkesiyle uzun keten bluzunu on kere üstüne geçirip çıkararak, pencerelerin önünde göğü, manzarayı, köyün ruhsuz görünüşüyle kendisini kudurtan uzak yakın evlerini kararsızlık içinde inceleyerek odaların içinde dolaştı durdu. Neredeydi, o evlerin sakinleri neredeydi? Niçin kayıtsız kalıyor, bu üstün ve güzelim tedavinin saymakla bitmez faydalarını, duyarlı parmakların temalarını ve okşamalarını rahatlatıcı dokunuşlarını hissetmek için koşup gelmiyorlardı? Ellerini ceplerine sıkıca gömmüş, omuzları dik, tatmin bulmamış arzuların işkencesine maruz kalan yüzünün tatlı kıvrımları iğrenç ve acımasız bir hal almış, öylece boşluğa bakıyordu. Fırtınalı iç âlemine sıkışıp kalmış, hatta akıl almaz, belirsiz, bitik vaziyetinin farkına varınca bir an için altüst olmuştu.

Ve gün bereketsiz, durgun bir şekilde geçip gitti. Evladiyelik kapının paslı tokmağı müjdeli bir tıkırtıyla vurulmadı, evin gergin sakinlerine coşku, ümit ve mutluluk bahşetmedi.

“Gazetelere ilan verelim,” dedi Hanım akşam her zamanki gibi ana-oğul buluştukları sofrada.

“İlan mı?” diye tekrarladı Arşag ümitsiz bir sesle. Annesinin böyle sıkıntılı zamanlarda yaptığı saçmalıkları, akla zarar işleri biliyordu. “Mergeryan’a da bir soralım hele” diye ekledi kadın yüce bilgeliği anarak.

Nitekim ertesi gün ana-oğul, yaşlı veznedarın başına üşüşerek, önceki günkü başarısızlığın asıl müsebbibi ve

sorumlusu oymuş gibi, olup biteni kararlı ve sert bir dille anlattılar. Çakal, o zırvalamaları sakince dinledi ve her türlü kuşkuyu, korkuyu ve endişeyi bertaraf edecek şekilde, kendinden hayli emin, karşılık verdi.

“Her iş böyle başlar,” dedi. “Hele bir hasta adımını içeri atsın, iş bitti. Pazar günü en az beş hastan olacak, benden söylemesi. *Hayde oğlum*, işine bak. Böyle küçük şeyler seni altüst etmesin,” diye ekledi veznedar babacan bir tavırla doktorun sırtına vurarak.

Ardından, kısa bir duraksamadan sonra, “Ha,” dedi, “hani *çamaşırcı* Gülüg kızını göstermeye gelecekti? Geçen gün evde bez yıkarken kız kardeşime söylemiş. *Tuhaf* şey, niçin getirmemiş, şunu bir öğreneyim.”

Ve anneye doktorun gerginliği azaldı, gevşediler, sakinleştiler. Şahsiyeti ve sözleriyle bu harikulade adam, o biçare varlıkların bedenini mütemadiyen kaskatı kestiren ruhsal ve zihinsel buhranların yegâne etkili ve ivedi dermanıydı. Karamsarlıkları birden son buldu, anne konuşkan, neşeli bir hal aldı, oğlu gülüp şakalaşmaya başladı.

“*Elbette*,” diye düşündü Mergeryan, “o yarım akıllı dangalağa saçımın telini emanet etmem. Kim delirmiş? Herkesin canı *bedava* mı? Efendim?”

Delikanlı, odasında yalnız kaldığında, “*çamaşırcı* Gülüg’ün kızı” düşüncesiyle dolup taşıverdi. Niçin o kadın, kızını muayeneye getirmemişti? Korkmuş, kuşkulanmış mıydı? Ateşli hayalinde o kız baştan çıkarıcı nitelikler kazanıyor, bekâretini almak, parmaklarını bembeyaz tenine dokundurmak için yaklaştığında kendisine baygın ve tatlı bir şekilde bakıyor, utangaç hareketlerde bulunuyordu. Ancak diğer yandan *çamaşırcı* kelimesi bütün o bayağılığıyla büyü-yü bozuyor, hayal gücüne ve arzularına ket vuruyordu.

Bayağılığı çağrıştıran o kelime, hislerini bir anda dondurdu. Arşag'ın yüksekte uçan hayalleri varken, *çamaşırcı* Gülüg ve kızı ona yetmezdi. Kalın belli, omuzları çıkık, koca gözlü, bir inek gibi boş bakan, kim bilir ne kaba, biçimsiz ve aptal bir mahluktu. Hayalini kurduğu ve içindeki bütün coşkuyla çağırdığı dişi *siluetler* tamamen farklıydı. Onlar sonbaharın serin ve mavi günbatımlarının büyüğü içinde, cezbedici bakışları, asil bir davetkârlıkla attıkları adımlarıyla Beyoğlu'nun kaldırımlarında tüylerle süslü, güzel, kuş kadar hafif huriler gibi süzülerek gezinir, rayıhalı keseler misali hoş kokularını etrafa ve hayata yayardı. Büyülenmiş bir halde, elde etmenin imkânsız görüldüğü o kibirli, çalımli, ulaşılmaz kadınları izlerdi. Şimdi doktor odasının kapı çerçevesinde onlardan birini görmek istiyordu. Ah! O zaman nasıl cüretkâr bir hamleyle onu içeri çekip o sırrı, o mahremiyeti keşfedecek, derinine inecek, ateşli parmaklarıyla lime lime edecekti. Böylece en çok arzulan, beynine işkence edip sinirlerini harap eden, varlığına zincir vurup acı veren o şeyi donmuş gözbebeklerinin korkunç ifadesiyle, soluk soluğa, aldatıcı ve yapmacık süs püsün ardından sonunda çekip çıkaracaktı.

“Çamaşırcı Gülüg'ün kızı” diye mırıldandı ve burun kıvrıldı. Ellerini arkada birleştirerek odayı tavaf etmeye başladı.

Keyfi kaçan, öfkeli, ümitsiz delikanlı koltuğa yığıldı. Gözleri kapalı, siniri tepesindeydi. Kolları ve bacakları kasıldı, koltuğun arkılığına düşmüş başını geriye atıp dudaklarını ısırıldı ve bir şeyi öfkeyle çekip koparırcasına parmaklarıyla boşluğu pençeledi.

Tatmin edilmemiş arzuların işkencesiydi bu. Açlığın, nihai tükeniş anlarında bedende yol açtığı çırpınışlardı.

Saatler sonra, doktorun alışılmadık gecikmesinden rahatsız olan annesi, bizzat gelip odasının kapısını açtığında yavrusunu uzak bir köşede koltuğa yığılmış, masum bir çocuk gibi aniden, huzurla uykuya dalmış olarak buldu.

Son ziyaretinde Mergeryan, “*Ha canım, ha kuzum,*” diye diye, anne ve doktorün içini rahatlatmıştı. “Biri çıksa gelse tamam, artık kolaysa önünü alın. Gelip kapınızda yatacaklar. Niçin o kadar *vesvese* yapıyorsunuz? Gülüg’ü gördüm, *zavallı* kadın bir yere bez yıkamaya gitmiş de ondan gelememiş, kızı yarın getirecek.”

“Şu *çamaşırıcı* parçasına kaldık,” diye söylendi Margosyan Hanım müthiş bir kibirle veznedara bakarak.

“Zararı yok Hanım,” diye cevap verdi ihtiyar. “*Çamaşırıcı* parçasından başlar da günün birinde bir bakmışsın... Allah isterse olur.”

Anlaşılan Hanım, bu imanının ne demeye geldiğini kavramıştı. Zira bakışlarındaki sertlik yok oldu ve âdeti üzere salonu düşünceli bir şekilde tavaf eden doktora hülyalı, şefkatli gözlerle uzun uzun baktı. Mergeryan, *hekimbaşı* masalına atıfta bulunmuştu.

Pazar, öğleden sonra, Amira’nın evinde herkes kendi yerini aldı. Hanım, adeta olup biteni idare etmekle yükümlü bir komutan sıfatını taşıyordu. Mavi çuhadan yeni bir şalvar ve işlemeli bir *cepken* giydirilen Haço koridorun kapısı önünde konsolosluk gözcüsü gibi oturuyordu. Yeni elbisesi içinde biraz rahatsız ve afallamış görünüyordu. Doktor, kadifeden küçük takkesi başında, bilim insanı önlüğü üstünde, çalışma odasına kapanmıştı.

Sonunda sokak kapısının sesi işitildi. Ortamdan ve durumdan etkilenen Haço istemsizce, gayriihtiyarı o anın havasına kapılarak heyecanlanıp dikkat kesildi ve oturduğu

sandalyede kıpraştı. Kapının ardında ayak sesleri duyuluyordu. Taşralı kalkıp açtı.

Şişman bir kadın ve zayıf, selvi boylu bir kız, Haço'nun şaşkın bakışları arasında içeri girdiler. Ve o, şaşkınlığından ötürü görevini eksiksiz bir şekilde yerine getiremedi. Hemen doktorun kapısına seğirterek önceden kararlaştırıldığı üzere parmaklarıyla tıklatacağına, durmuş şişman kadının yüzüne bakıyordu. Ziyaretçiler, kararsızlıkla birbirine baktı. Aradıkları kişiyi bulmaya çalışıyorlardı.

“Doktor nerede?” diye ürkek bir sesle sordu sonunda şişman kadın.

Ama o anda karşıdaki kapı hareket etti, yarıya kadar açıldı ve doktorun sabırsız başı göründü.

“Buyurun, hanımefendi.”

Bu davet üzerine kadın ve kızı odadan içeri girdi. Doktor, onlara iki sandalye gösterdi ve loş odayı aydınlatmak için pencere storlarını yukarı çekti. Onlardan yana döndüğünde, henüz tam anlamıyla edinmediği doktorluk unvanına ilk armağanı sunan o iki varlığı kısa bir bakışla inceledi. Ve şaşırıp kaldı.

Bu iki kadının Mergeryan'ın bahsettiği *çamaşırcı* Gülüg ile kızı olduklarına şüphe yoktu. Ana-kız benzersiz bir tezat oluşturuyordu. Anne, aşırı şişman, kız kopacak kadar zayıftı. Kırkını geçkin Gülüg'ün cildi, her ne kadar yağ bağlamış olsa da, yanaklarından aşağı gevşekçe sarkarak çenesinin altındaki iki kat et yığınıyla birleşiyordu. Geniş göğsünde koca memeler taşıyordu. Büyük karnı, iri yapılı kalçalarına dayanıyordu. Nalbant körüğü gibi boğum boğum olan ve aşırı şişmanlıktan mustarip zavallı kadın, hantal, yağlı zırhını ağır, ölçülü bir şekilde kıınılatırken hep nefes nefeseydi. Et yığınının içinde neredeyse kaybolan

yüz kıvrımları, herhangi bir ifadeden yoksundu. Sadece gözleri, dertli, çok yaş akıtmış, temiz kalpli Ermeni kadınına ait o gözler, acıyla, şefkatle ve yalvarırcasına nemli nemli bakıyordu. Bundan etkilenmemek mümkün değildi. Başına bağladığı kara yaşmak alnının yarısını kapatıyor, kulaklarının üzerinden ensesine iniyordu. Geniş, siyah bir bluz ve bir fistan o koca bedeni güçbela sarmalamıştı.

Onun yanında kızı, koca bir meşenin yanındaki ince uzun bir söğüt gibi bütünüyle farklıydı. Onda marazlı, büyüleyici ve yürek burkan bir güzellik vardı. Zayıf olduğu kadar melankolik bir çekiciliğe de sahip olan solgun yüzü kıvrımlarının temizliği ve saflığıyla kusursuzdu. Ama o acıklı zayıflığının tersine, siyah kaşları, kıvrak bir fırça darbesiyle alnının çıkıntılı kısmı üzerinde bir yay şeklini alıyordu; uzun kirpiklerin süslediği, badem biçimindeki gözkapakları, alabildiğine gizemli, baygın, parıltılı, güzel gözleri örtüyordu. Burnu, mükemmel bir uyum içinde narin, aynı anda açılıp kapanan burun delikleriyle sonlanıyordu. Yumuşak olduğu kadar hassas ve öpülesi dudakları o benzersiz yüzde muazzam bir boşluk oluşturuyordu. Bu yüzü siyah kehribar misali parlak, gür saçlardan bir çağlayan çevreliyordu. Bunları görüp de daha ilk bakışta büyülenmemek, bütün varlığıyla bu harikulade güzelliğin çekimine kapılmamak, bakışları karşısında iradenin, gücünün, ciddiyetinin yerle bir olduğunu hissetmemek, onun ruhunun göz alıcı ışıltısıyla sersemleşmemek mümkün değildi.

Arşag, içinde en yumuşacık şefkati, en katışıksız hayranlığı hissediyordu. Kızın konuşması sadece güzelliğinin ışığını değil, ıstırapın muazzam ve yoğun ağırlığını da taşıyordu. Dudağını tatlı bir şekilde bükerek öpercesine uzattığı zamanlarda içinde uyandırdığı şeyin adını koyamazdın.

Şehvet mi yoksa merhamet mi? Hissettirdiği ne olursa olsun, akla zarar, büyüleyici, çıldırtıcı bir şeydi ve o hari-kulade yüzü ilk bakışta içine nakşeden delikanlı, uğradığı darbenin ağırlığı altında sarsıldı.

Bakışlarındaki çileli ağırbaşlılık onu olduğundan yaşlı gösterse de on yedisinde ancak vardı. Sade, şatafatsız giyin-mişti. İnce yapılı gövdesini sarmalayan, siyah-beyaz kareli basma bluz, bedeninin zayıflığıyla orantısız gelişmiş, dikkat çekici dolgunluktaki göğüslerini iyice belirginleştiriyordu. Özenle işlenmiş, muslinden, üstünde dalga desenleri olan beyaz bir önlük, ince bacaklarını ve kemerli, minik ayakla-rını ucundan köşesinden göstererek belinden aşağı fistanı-nın ucuna kadar uzanmaktaydı.

Genç kızın sade ve ucuz kıyafetleri, fevkalade yoksul olmalarına rağmen giyim kuşam için çaba sarf ettiği izle-nimini uyandırıyor. Ama o kıyafetleri takdire şayan bir rahatlıkla, doğal bir esneklikle taşıması, daha pahalı, daha süslü kıyafetleri de her zaman layıkıyla taşıyıp kendisine yakıştıracak bir bedene sahip olduğunu gösteriyordu. Ba-şını örten gür saçları hafifçe kıvrılıyor ve gevşek bir topuz halinde ensesinde toplanarak körpe kız görünümüne ka-dınsı bir hava veriyordu. Beyaz elleri, incecik parmaklarını ve cildinin altında uzanan mavi damar yolunu belirginleş-tiriyordu.

Bir an odada, yalnızca şişman kadının soluk alıp veriş-i duyuldu. Delikanlı, şaşkınlığından, bir doktorun sorması gereken sorulara başlamakta gecikiyordu.

Ve sazi eline alan yine kadın oldu. “*Kuzum* doktor,” dedi yalvarırcasına, “Sana zahmet olacak, *af* edersin. Kızı-mın bir *rahatsızlığı* var ama nedir anlamıyorum. Bir çare bulsan, *kuzum* doktor.”

Doktor, gitgide yaklaşıarak gerçek bir hekim ciddiyetiyle kızı baktı, gözkapaklarını inceledi, nabzını tuttu.

“Nedir rahatsızlığınız, küçük hanım?” diye sordu ilgili bir şekilde.

Kızın ağzından çıkan ses, “Bilmiyorum, *doktor*,” diyordu. Bu tatlı müzik doktorun tükürüğünü boğazında kuruttu. “Bazen başım dönüyor, yürürken dizlerim kırılacak gibi oluyor, yemeklerden sonra bir-iki saat sıkıntı basıyor. İşte, buna benzer şeyler.”

Hâlâ kızın elini tutan Arşag, yüzüne hayatınızı kurtarmasını beklediğiniz birininkine bakar gibi bakan ziyaretçilerinin karşısında duruyordu.

“Kuzum doktor, bir çare,” diye yalvarıyordu anne hırıldayan sesiyle. “Birkaç *hekime* götürdüm, *fayda* görmedik. *Acaba* kızım iyileşmeyecek mi?” diye ekledi kederli ve sıkıntılı bir bakışla kızına dönerek.

“Endişelenmeyin hanım, bir şey değil, iyileşir” diye temin etti genç.

Ve talebe, birden, nasıl olduğunu bile anlamadan, kendi içinde bir değişim hissetti. Hakiki bir doktor tecrübesi yaşadı, bir âlim olma koşuluyla sergileyebileceği tutumu, yapabileceği çalışmaları, yaşayabileceği hayatı istedi. Bir an için bütün vicdansız, aşağılık niyetlerini unutup saf bir âlim şevkiyle tutuştu, teşhiste bulunmak gibi ciddi bir faaliyetin heyecanı günahkâr emellerini bertaraf etti. Yalnızca yaptığı işin büyüme kapılmış bir sanatçı ciddiyetiyle dinleme aletini alıp kızı yaklaştı ve hemen bluzunu çözdürdü. Bluzun altındaki temiz atletin hilal biçimindeki açıklığından kızın göğsünün üst kısmı ortaya çıktı. O hayranlık uyandıran bedenin görünüşü ve kokusundan sarhoş, neredeyse kendinden geçmiş bir halde, bazen ağırdan alıp bir

yerde dakikalarca durarak uzun uzun dinlemeye koyuldu. Ve ansızın, ciddi tetkikini büsbütün unutup sert bir hareketle kızın omuzlarını, sırtını açtırdı, kâh aletini kâh başını o körpe bedenine her yerine, sırtına, omuzlarına, ensesine, memelerine yapıştırdı. Gitgide hızlanmış, gözünü iyice karartmıştı. Bu durum kızı ürpertse de, doktor, bu baştan çıkarıcı temas aklını başından alana kadar muayeneyi sürdürdü ve sonunda kendisini bir kâbustan kurtarmak istemesine geri çekildi.

Genç hekimin bu denli hevesli ve coşkulu muayenesine biraz şaşırان kızcağız, onun kollarından kurtulur kurtulmaz derin bir nefes aldı, düğmelerini ilikleyip üstünü başını düzeltti. Bu sırada kızına uygulanan eşsiz tıbbi muayeneden ötürü gözleri saf bir sevinçle dolan anne karşıdan hayranlıkla bakıyordu.

“Önemli bir şey yok,” dedi genç mutlak bir ciddiyetle. “Ama küçük hanımın uzun süreli bir tedaviye ihtiyacı var.”

“Aman, *canım* doktor, sen bilirsin,” diye yeniden yalvardı anne. “O benim bir tanem, iyileştirirsen bir kilise yapmış kadar olursun.”

“Endişelenmeyin hanımefendi, korkacak bir şey yok, küçük hanımı iyileştireceğim, söz veriyorum.”

“Allah gönlüne göre versin,” diye dilekte bulundu zavallı anne gözlerini hararetle tavana dikerek.

Şimdi doktor, yazı masasının başına geçmiş, başı avuçlarının arasında düşünüyordu. Altüst olmuştu.

Çamaşırcı Gülüg’ün kızını garip, biçimsiz, çirkin ve aptal bulacağını sanmış olan genç adam bir an için bu ana-kız bağından kuşku duydu. Bu tapılası varlığın böyle hantal bir bedenden doğmuş olması anlaşılır değildi. Ve o hasta-

lıklı ölçüde emsalsiz ve melankolik kızın, ruhunda ve zihninde bıraktığı derin izlenimi düşünerek, şimdiden bu karşılaşmanın kaderin bir cilvesi olduğunu sezinlediğinden, ziyaretçilerin kimliğini teyit etmeyi elzem buldu.

“Küçük hanım kızınız oluyor, değil mi?” diye sordu.

“Ha *canım*, bir tanemdir, yetimdir,” diye cevap verdi anne ağlamaklı sesiyle. “Ben bu *vücudumla* didinmiş, büyümüşüm. Gülsem, onun sayesinde güleceğim. Aman, ayağını öpeyim, doktor, *tez* iyileştiresin *çira* okuldan yeni çıktı, dival işliyor. Eh, ne yapalım, *yavrum*, *muhtacız*.”

“Endişelenmeyin hanımefendi, çabuk iyileşecek.”

Arşag, koñtakların debdebesine layık o narin ve eşsiz yaratığın sefalet içinde çırpındığını düşünmeden edemiyordu. Sarsılmış bir halde bir kâğıdın üzerine bir şeyler, hastanın hayatını kurtaracak, ona can verecek bir reçete yazmaya başladı. Gerçi şaşkınlığı ve heyecanı arasında, kızın bedeni üzerinde yaptığı muayenenin herhangi bir faydasını görmemişti. Fakat onun yetersiz beslenme ve hayatın diğer acınası koşullarından ötürü genel, bünyevi bir zafiyetinin olduğunu anlamıştı. Bu istikamette birkaç kuvvet ilacı yazdı. Bitirdikten sonra reçetenin uygulanması ve beslenme biçimi üzerine basmakalıp bir açıklama yaptı.

“Küçük hanım, adınız?”

“Sofi.”

Gözleri kamaşan delikanlıya bu isim iyiden iyiye büyüleyici geldi.

Sonra ayağa kalktılar. Kız, teşekkür sözleri mırıldanırken annesi genç doktora alelade sözlerle, canıgönülden başarı dileklerinde bulundu.

“İlaç biter bitmez küçük hanımı yine getirin,” dedi Arşag aceleyle, odadan çıkarlarken.

“Sağ olasın evladım, Allah gönlüne göre versin,” diye cevap verdi anne.

Dışarıda, sokakta, ana-kız yürüdükleri sırada, “Sofi,” dedi annesi, “öbür doktorlar böyle mi baktı? Vuy! O nasıl bakmaktır! Canla başla, altıyla üstüyle, şöyle *dikkatlice*. *Tevekkeli* birinci *hekim* olacak demiyorlar. Allah bağışlasın, nasıl da *sülün* gibi *delikanlı*.”

Amira konağının gizemli sessizliğinden, zenginliğinden, bilhassa yakışıklı doktorun fedakâr ve şefkatli ilgisinden pek etkilenen, bâkir hayallerinin fitili ateşlenen kızcağız, annesinin duygularını paylaştı.

“Anne, artık beni başka doktora götürme,” dedi. “Bundan iyisini bulamayız. Beni iyileştireceğini hissediyorum.”

“Öyle kızım, ben de öyle ümit ediyorum.”

Arşag, ziyaretçiler gittikten sonra, neredeyse aklını yitirmiş bir halde hasta kızın oturduğu koltuğa yığıldı.

“O ne gözlerdi!” diye mırıldandı.

Şimdi yaşadığı şey, bu yaşına kadarki tutkularından ve etkilenişlerinden bütünüyle farklıydı. Bir kadının varlığından böyle feci bir şekilde sarsıldığını hatırlamıyordu. O eşsiz görüntünün uzaklaştığını izlemekten duyduğu acıyla onu tekrar çağırmak, geri getirmek için gayriihhtiyarı odanın kapısına yöneliyordu. Eli altında, boş bakışlarla, deli gibi dönüyordu.

“Ah, o ne gözlerdi!”

O sureti hayal gücünün yardımıyla geri getirmek için sandalyenin karşısında durdu. Genç kızın başını, harikulade siyah saçlarını, burnunu, ağzını, yüzünü ve gözlerini, bilhassa, sanki orada, bebeklerinin kömür karası parıltısıyla yanmayı, bütün büyüyle bakmayı sürdüren gözlerini

yeni baştan kuruyordu. Ve körpe, esnek, zarif beli, dantel işlemeli önlüğü, şöyle biraz dışa dönük yere basan minik ayaklarıyla nihayet eksiksiz oradaydı. Tertemiz, kıpır kıpır, kusursuz, öpülesi...

Yaşadığı bu apansız ve alışılmadık ruh sancısı kendisini şaşırtmıştı. Görmeden evvel o kadar küçümsediği çamaşircının kızı, nasıl olmuştu da onu yalnızca bakışlarının büyüyle kıvrandırıp yerle bir edebilmişti. Kibri ve isyanı onu şiddetli bir bunalıma sürükledi. Güçsüzlüğüne karşı koydu, kendinden geçerek yaşayabileceği ahlaki ve fiziki bozguna mani olabilmek için bütün kötücül, günahkâr, alçak güdülerini yardıma çağırıp onları harekete geçirdi. Kirli hamlelerini ateşleyerek, hayallerini kasıp kavuran dört başı mamur bakireyle zevk, bayağılık ve iğrençlik dolu vahşi, hayvansı sahneler düşledi. Ancak, arada bu şehvi çırpınılarından kurtuluyor, genç kızın gözbebeklerinin ıslıl ıslıl baktığı tarafa doğru dalıyor, gözleri kamaşmış, kendinden geçmiş bir halde dua eder gibi mırıldanıyordu.

“Ah, o gözleri... Gözleri...”

Sonunda annesi gelip, onu, sinirlerini harap eden bunalımlardan kurtardı. Kadının gözleri parlıyordu, ne de olsa evladını çepeçevre saran ve kendisine onca pahalıya patlayan bütün o ilmi *dekor* artık temize çıkmıştı.

“Hastaya baktın mı, doktor?” diye sordu gururlu ve sevgi dolu bir sesle.

“Baktım. Annesi bir sürü *hekime* götürmüş ama fayda görmemiş. Ne de güzel, eli yüzü düzgün bir kız. Hiç çamaşırıcı kızı demezsin, hastalığının sebebi de fakirlik, yazık...”

İçindeki o sabit fikrin tutsağı olan annesi, “Aman, yavrum, iyileştir ki ismin yürüsün,” diye yalvardı.

“İçin rahat olsun anne.”

Ve annesi, hayranlıkla odanın ortasında durmuş, ellerini imanla iki yana açmış, etrafına, camlı çekmecede koyu ışıltılarını sergileyen çelik tıbbi aletlere, kalın ilmi kitaplarla yüklü kitaplığa, nihayet kadifeden küçük takkesi ve keten gömleğiyle *dekoru* tamamlayan doktorla birlikte bütün o tıbbi teşkilata bakıyordu. Şimdi, bunlar, *hipnotize* olmuş gözlerine daha cazip görünüyorlardı; onlarda artık yaklaşan kudretin yansımalarını, kendi maddi ve manevi sıkıntılarının unutuluşunu, amira hayatının başka türlü tatlı, gururlu, heybetli canlanışını görüyordu.

Hekimbaşı masalına erişecek kadar yüksekten seyreden hayal gücünün kanatlarında, o büyülenmişlik içinde birden gözleri yaşardı. Çıldırılmış, aklını yitirmiş bir halde oğlunun başını cılız kollarının arasına aldı ve onu safça, aptalca ıslak öpücüklere boğdu; tıpkı yatağında, koynunda uyuduğu zamanlarda yaptığı gibi. Delikanlı, geri çevrilmesi mümkün olmayan bu dayanılmaz sevgi gösterisine karşı koymadı, bu buhranın bütün ıslak ve bulaşıcı temaslarına ses çıkarmadan katlandı.

“Yavrum! Canım! Hayatım!”

O ise ötekini, hasta kızı düşünüyordu, kalbine nüfuz ederek ışıyla içini aydınlatıp ısıtan baygın, derin bakışlarını. Annesinin alelaide okşayışlarıyla uyanan istemsiz bikkınlığı içini tatlı, engin bir mutlulukla dolduran bu hoş hatırayı yok ediyordu. O narin güvercini beyhude ve güçsüz çırpınışlarına rağmen pençeleri içine alacak olması ona mutlak bir güven veriyor ve onun bütün cazibe ve güzelliğini bir öpüşle emebileceğini, içebileceğini hissediyordu.

Her taşın altından çıkan Tatyos Ağa, üstesinden geldiği görevin verdiği gururla, başını muzaffer bir edayla sallayarak göründü akşamleyin.

“Geldiler, değil mi?” diye sordu emin bir şekilde.

“Geldiler, geldiler,” diye cevap verdi Margosyan Hanım memnuniyetini belli edecek şekilde.

“Gözünüz aydın! İstedğin bu değil miydi Hanım?”

“Teşekkürler, Tatyos Ağa.”

“Kuru bir teşekkürle olmaz bu iş Hanım,” diye üsteledi haznedar gülerek. “Oğlunu *patentli hekim* yaptım, bir *ziyafet* hakkım değil mi?”

“Bir değil, yüz *ziyafet*!” diye teyit etti Margosyan Hanım, duyduğu sevinçle her şeyini vermeye hazır bir halde.

Büyük olay vesilesiyle şen şakrak geçmesi gereken akşam yemeğinde, lokmalarını mekanik bir hareketle ağzına atan doktorun hülyalı bakışları, suskunluğu, karanlık ve inatçı bir düşünceyi kovmak istercesine ara sıra elini alına götürüşü gözden kaçmadı.

Veznedar, kaş göz hareketleriyle Hanım’a, ne olduğunu sordu. Hanım, aynı hareketlerle bilmediğini belirtti. Tatyos Ağa’nın, doktoru neşelendirme çabaları karşılıksız kaldı. Delikanlı, yemek biter bitmez salona bile geçmeden, baş ağrısını bahane ederek odasına çekildi. Annesinin can sıkıcı, sorgulayıcı bakışı ve bilhassa yaşlı veznedarın irdelleyici, karşısındakinin niyetini okuyan nazarından uzakta, gündüzki ziyareti ve o acayip, unutulmaz yüzü istediği gibi düşünüp hayal gücünü ateşlemek, serbestçe ve rahatsız edilmeden düş kurmak istiyordu.

Talebe, zihnini kurcalayan görüntünün etkisiyle bir çeşit tahrike kapılmış halde, pirinçten yapılma şık, yüksek bir lambanın bol ışıkla aydınlattığı yazı masasının önündeki geniş koltuğa gömülmüştü. Bir kitap açıyordu, şu beynini ve kalbini besleyen o açık saçık romanlardan birini. Hiçbir şey anlamadan birkaç sayfa okuyor, kafatasını ya-

kan ateşten mustarip, neye baktığını bilmeksizin ara sıra bir satırın üzerinde uzunca takılıp kalıyor ve kızgınlığını belli eden bir hareketle kitabı kapatıp ayağa kalkıyordu. Ellerini arkada birleştirip yürüyor, bazen kitaplığın bulunduğu, duvarda gümüş çerçeveli bir aynanın asılı durduğu köşeye dek ilerliyor, aynaya gözlerini dikip kumral bıyıklarını burarak kendisini izliyordu.

Bazen birdenbire, karanlık bir düşünceyi kovmak ya da patlamasını önlemek istercesine, hummalı, delice bir hareketsizlikle gözlerini boşluğa dikip ellerini alına bastırarak odanın orta yerinde duruyordu.

“Gözleri! Gözleri!” diye dişlerinin arasından mırıldanıyordu.

Yeniden oturuyor, bulamadığı, gözlerinin boşluğun içinde beyhude yere aradığı şeyi görmek istercesine kitabın sayfalarını hızlı hızlı çeviriyordu.

Sonunda rahatsız, canı sıkkın bir halde yine kalktı, koşup pencereyi açarak karanlıkta yarı beline kadar dışarı eğildi. Açlıktan ölmek üzere olan bir geyik misali burun deliklerini kıpırdatarak gözbebeklerini zifiri karanlığa dikti. Bu karanlığın ağırlığını delerek nihai amacına ulaşmak istiyordu. İçine çekmeyi başaramadığı, aklını başından alan bir kokunun peşine takılmıştı.

Aşağıda, ağaçlarla dolu bahçe, bereketli ve verimli yeşilliğiyle uzanıyordu. Karanlıkta baharın esrarlı fısıltıları titreyordu. Uzaklarda, meçhul çalılıkların gizemi arasında bir cırcırböceği, ağıt yakarcasına ötüyordu. Karşısında derenin suları, sessiz sedasız yüzen kayıkların küreklerinin oluşturduğu parlak, gümüşü ışıkların fosforlu izlerinin üzerinde karanlık yansımalarla çarşaf gibi seriliyordu. Ötede, ufkun bağrında, Eyüp tepelerinin çektiği kara duvar, içine

yer yer iliştirilen ışıklarla, devasa bir perde gibi yükseliyordu. Ve doğanın ağır, kuvvetli, korkutucu nefesi o karanlık huzurun üzerine kâh tatlı, uzak bir ıslık kâh ciğerleri parçalayan acı verici bir inilti gibi çökmüştü.

Ve baharın uykulu gecelerinin karanlık ve derin şiirinin tadına varma merakını pek az duyan delikanlı, o gece yarısı beline kadar pencereden dışarı eğildi ve uzun süre orada kaldı. Tarıfsız gizemiyle büyüünü çalkantılı ruhunda onca şiddetle hissettiği doğanın o soluk soluğa uykusu içini yabancıısı olduğu tuhaf bir hazla doldurmuştu.

Ama birden boş boş bakmayı bıraktı, gözbebekleri büyüdü. Hareketsiz durup dört yanı kuşatan karanlığın ucuna dikkat kesildi. Orada büyüleyici bir parlaklıkla iki ışık yanıyordu, adeta doğanın gözleriydi ve anısızın açılmış ona bakıyorlardı.

Silkindi, kesik kesik soludu, titredi.

Ve bağrından bir inilti koptu.

“Gözleri!”

İKİNCİ BÖLÜM

Reddedilen Aşk

O gizemli evden uzaklaştıkça onun esrarlı şatafatı, dinginliği ve azameti genç ve alev almaya hazır hayal gücü eziyet çektiriyordu. Duvarları mermer kaplı beyaz ve tertemiz bir hol; yalnızca kiliselerde gördüğü, tavandan sarkan dallı kristal avize; onca dikkatle çıktıkları, üstüne resimler işlenmiş bir kilimle kaplı geniş merdiven; kapının önünde yeni kıyafeti içinde sakil duran geniş, kırmızı, aptal yüzlü taşralı; doktorun huşu uyandıran, gizemli odası ve nihayet doktor, bilhassa o, önlüğü ve küçük takkesiyle öyle çekici, merhametli ve ilgili... Hepsi keskin çizgilerle zihninde canlanıyordu. Harap olmuş bedeninin yıkıntılarını muayene etmek, çöküşünün sebebini ortaya çıkarmak için onu nasıl da içten gelen bir hevesle kucaklamıştı. Ah! Evet! Bilhassa şimdi, o kucaklayışın ardındaki bütün sevecenliği, göğsü ve sırtında hummalı bir şekilde, soluk soluğa dolaşan güzel, kumral başı hissediyordu. Onun aşk ve şefkat dolu kaçamak bakışları aklına geldi.

Ve ne tatlı, ne güzel, ne etkileyici bir yüzü vardı o genç doktorun! Ne başı dik, ne gururlu duruyordu! Davranışları nasıl da samimi, doğaldı! Şimdi uzağında olduğu bütün bu şeyler zihnine hücum ediyor, ancak sonsuzluğun telkin edebileceği o hayranlığı kanatlanmış hayallerine nakşediyordu. Sofi, güçlükle nefes alan annesiyle birlikte eciş bücüş taşların üzerinde yürürken, tecrübesiz, saf bir genç kız olarak tüm el değmemişliğiyle, yeniden o eve dönme, yabancı olduğu o şeylerin büyüsunü doya doya yeniden

yaşama arzusuyla içten içe yanıp tutuşmaktan kendini alamıyordu.

“Doktora tekrar ne zaman gideceğiz?” diye soruyordu annesine.

“Kızım, bakalım şu *ilacın* üzerine nasıl olacaksın, ona göre gideriz. Olur ya, hiç ihtiyacın kalmaz. O zaman hiç gidip de sıkıntı vermeyiz.”

“Anne, ben bir kerede iyileşemem, olacak şey değil,” diye cevap verdi Sofi. Bir kerede iyileşebileceğini ve bir daha doktorun evine gitmesine gerek kalmayabileceği gibi üzücü bir ihtimali düşündükçe neredeyse titriyordu.

“*Be yavrum*, niçin öyle diyorsun, belki iyileşirsin?” diye üsteledi kızının duygularından bütününüle bihaber olan çamaşırcı kadın.

Ve biri yorgunluktan, diğeri ruhunun çalkantılarından yıpranmış olarak, artık birbirini rahatsız etmemek istercesine tek kelime konuşmadan, H...köy’ün eciş bücüş, çukurlarla dolu sokaklarında yürüyorlardı.

Sofi ve annesi, bir çıkmaz sokağın ucundaki eski, koca bir tahta kapıyı iterek içeri girdi. Orada, yüksek otlarla örtülü bir bahçe uzanıyordu. Bitimsiz gibi görünen rezene fidanlarının ince filizleri durmadan çiçekleniyor, hal böyle olunca da güzel, yeşil sapsarı kuruyordu. Sağ tarafta, kapı istikametinde, bir metre yüksekliğinde, uzakta fidanların kuşatması altında kaybolan, çökmüş bir duvar duruyordu. Sol tarafta, tahtaları soğuktan ve güneşten çürüyüp aşınmış bir çit, dışarıdan bakınca evden ziyade kocaman bir hayvan barınağını, samanlığı andıran bir yapıda son buluyordu. Sanki geniş damında efsanevi bir dev yürümüş, bastığı yeri çökertmişti. Artık kararmış, yer yer pis bir yosun yeşiline bürünmüş kiremitleriyle eğri büğrü bir damdı

bu. Ve kuşkusuz kertenkele nesillerine ev sahipliği yapan bu yıkık dökük duvar, o yapıdan öteye uzanıp gidiyordu.

Birkaç yüksek mürver, dut ve başka meyve ağaçlarının budaklı gövdeleri, yaban otları, devedikenleri ve rezenelerden oluşan o vahşi ve bakımsız yığının üzerinde yeşil ve sulak dallarıyla tepeden bakıyor, ıssız, terk edilmiş bahçeye göz alıcı bir güzellik bahşediyordu. Küçük evin karşı tarafında, uzakta, ağaçların ötesinde gözden uzak bir yapının tek tük kalıntıları hemencecik seçiliyordu. Engebeli bir arsa üzerinde tastamam görünen duvar yıkıntıları, paslı çivilerle kaplı, topraktan dışarı fırlamış direkler, kuşkusuz eskiden yeraltına oyulmuş bir kilerin girişi olan kara bir çukur, kurumuş bir sarnıcın karanlık, geniş ağzı, duvar sıvalarının artık taş kesmiş, birbirine karışmış katmanları... Hülasa, insanlar tarafından artık terk edildiğinde varlığını sürdüremeyen ve çürümüş, aşınmış parçaları birer birer koparılan, sökülen, götürülen bir evin yansıttığı bütün o üzücü ve önemsiz ayrıntılar... Sonra yağmur, kar, rüzgâr, güneş birbirinin peşi sıra gelir ve geri kalanın üzerine karanlık ve iğrenç mührünü vururdu.

Bahçenin yeşil, vahşi doğası ile arsanın o kısmının çorak, yıkık dökük ve acıklı çıplaklığı arasında nasıl da bariz bir tezat vardı, ama her ikisinin, bahçe ve harabenin, terk edilme cezasına neredeyse aynı zamanda çarptırıldığı, durumun çoktandır böyle olduğu hemencecik anlaşıyordu. Gerçekten de o arsada H...köy'ün en önemli amiralarından birinin, Matos Amira'nın konağı yükseliyordu bir zamanlar. Margos Amira'nın rakibi, orada krallara layık bir hayat sürmüş ama rakibinden epey evvel çökmüş ve unutulmuştu. Eğinli, kadın düşkün, sahtekâr Amira'nın ölümünden sonra, hile hurda, soygun ve hırsızlık yoluyla

kurup ayakta tuttuğu yuvası da uzun süre dayanamamıştı. Yoksulluğa, açlığa, umutsuzluğa dayanamayan konak sakinleri birer birer savrulup gitti. Yiyecek bir dilim ekmeğe muhtaç birkaç fukara aile, epey uzun vakit ıvr zıvırlarıyla oraya sığındı, yakmak için söktükleri evin tahta kazıklarını, birçok kereler, geceleyin o amira konağının sütunlarını kendi mekânlarına taşımaya gelen Yahudi hırsızlara sattı ve böylelikle o eski bolluk, şaşaa ve şıklığın son izleri de yok oldu. Yoksulluğun pençesinde kıvranan konak yavaş yavaş çöktü, bir gün bir tarafı, bir gün öteki tarafı kopup düştü. Yıkım, bina içinde bir kangren gibi giderek yayıldı, konağın sakinleri bir kattan diğere kaçtı. Günün birinde, hız kesmeyen sağanak yağmur altında suları emen tavan korkunç bir gümbürtüyle ikinci katın üzerine düşene kadar bu durum böyle sürüp gitti. İkinci kat o baskıya dayanamayıp korkunç bir bel verdi. Alt katın son sakinleri, binanın bu felaket dönüşümü karşısında korkuya kapılıp paçavralarını toplayarak kaçtı. Hal böyle olunca konak birkaç yıl kaderine terk edildi, bağırsaklarını ve ciğerlerini kemirip sadece iskeletini bırakan çürüme ve yıkım illetine sus pus katlandı. Baykuşlar ve yarasalar, konağı mesken belledi. Oradaki karanlık, boş, şeytani oyuklara yerleşip yürek yakan feryatlarıyla Amira'nın eski şaşaasını anıyorlardı. Sonunda, günün birinde, belediye, o harap olmuş, yarı yıkılmış binanın varlığının ahali için tehlike oluşturduğuna kanaat getirerek yerle yeksan etmeyi kararlaştırdı. İnsafsız bir amele ordusu, birkaç güne kalmadan, konağın hayatla olan son bağlarını da zalimce kopardı, odalar açıldı, katlar yıkıldı, molozlar arabalarla taşındı. Bir zamanlar Amira'nın sofrasının artıklarını kapışan çevredeki fukaralar, şimdi konağının döküntülerini bir karıncanın şevkiyle

alıp götürüyorlardı. Ardından, birkaç yıl boş arsada kalan kazıklar, tuğla ve kiremit kırıkları, mermer parçaları orayı yol belleyen Çingeneler tarafından kaldırıldı. Yer altı kilerinin girişi olan kara çukur ve kurumuş sarnıcın karanlık ağzından başka bir şey kalmayınca kadar bu böyle sürüp gitti. Bu nihai tükeniş ve boşlukla birlikte yağmacılar elini eteğini çekmeye başladı ve günün birinde amiralik beşiğini ebedi bir uykuya terk ederek hepten gözden kayboldu.

Ama bütün bu yıkımdan geriye, eskiden Amira'nın nalbantlarıyla arabacılarının yaşadığı, uzağa, bahçe duvarının dibine inşa edilmiş o küçük ev kaldı. Konak ayakta kaldığı sürece onun aydınlık, havadar odalarını yeğleyen garibanlar bu gösterişsiz barınağa küçümseyerek bakmıştı. Ancak konağın tarihe karışacağı anlaşıldığında iki fakir aile o eve sığındı. Bunlardan biri, karısı ve iki oğluyla balıkçı Tumig, diğeri, taşındıkları dönemde henüz pek küçük olan kızı Sofi ile Gülüg Hanım'dı. Bu iki mütevazı ve aklı başında aile, biri tek diğeri iki odalı, birbirinden tamamen bağımsız iki bölüme ayrılmış o eve usulca ve bir daha çıkmayacakmış gibi yerleşmişlerdi. İlk bölümü çamaşırcı Gülüg, ikincisini ise balıkçı Tumig almıştı. Zamanla mahalleli de, yıkılma tehlikesinin önüne geçmek için günün birinde kırık dökük binada ufak bir tadilat bile yaptıran Tumig ile Gülüg'ü o evin sahipleri addetmeye başlamıştı.

İki ev sahibi, belediye amira konağını yıktırdığı zaman kendi oturdukları binanın başına da bir felaket gelir diye çok korkmuş ve onun hasarlarını kısa vadede onarma telaşına düşmüştü.

Söylediğimiz üzere, Tumig'in bir karısı ve iki oğlu vardı: Büyüğü, yirmi beş yaşındaki Karekin'i, ismini tahrif ederek Karak yapmış, küçüğü, yirmisindeki Hampartzum'u, kısal-

tarak Hampig haline getirmişlerdi. Tumig güzel, güneşli günler görmüş bir adamdı. Şaşıalı dönemlerini yaşayan amiraların mutfaklarına nadir ve lezzetli balıklar tedarik ederek büyük paralar kazanmış, bazen, getirdiği kıymetli bir balık sayesinde oldukça yüklü bahşişler kabul etmişti. Ancak bekârlığında sürdüğü *hovarda* hayatla Tumig, kazandığı paraları curcunalı ziyafet sofralarında çarçur etmişti. Ama evlendikten sonra, amiraların yıldızları birbiri ardına sönüp de gelir kaynakları giderek kuruyunca, hatasının büyüklüğünü anlamış ve ailesinin geçimini sağlamak için güçlüklerle boğuşmaya başlamıştı. Karısı Horop'un yüzü evliliklerinin ilk bir-iki yılında biraz gülmüş, ardından çabucak fakirliğin pençesine düşmüşlerdi. İki oğlanın doğumuyla sırtlarına bir yük daha binmişti. Kar kış dinlemeden denize açılan Tumig, uykusuz bir halde soğuktan titreyerek sabahlıyor ama hane halkı yine de yoksunluk içinde yaşıyordu. Balıkçılık sevdasını babasından alan büyük oğlan Karak, hiç okul yüzü görmeden denizlerde babasının peşine takılmıştı. Cahil, iyi kalpli ve babayiğit Karak, artık beli bükülmeye başlayan babasının yükünü hafifleterek daha on beş yaşında, gözü pek bir balıkçı oldu. Hampig ise, evlatlarının hiç değilse birinin okullu olmasını isteyen Tumig'in arzusuyla cemaat okuluna verildi.

Gülüg Hanım'ın zayıf ve iyi kalpli bir genç adam olan kocası evliliklerinden on yıl sonra veremden öldü. Kızıyla bir başına kalan ve kendisine el uzatacak kimsesi olmayan kadın, ümitsizliğe kapılmadan, biricik kızının hiçbir şeyden mahrum kalmamasını sağlamak, onu babası vaktinden evvel ölmemiş gibi büyötmek için şişman ve iri-kıyım bedeninin var gücüyle hayat mücadelesine atıldı. Başka herhangi bir işe yatkınlığı olmadığını düşünmüş ve

geçim kaynağı olarak kendisine çamaşırcılığı seçmişti. Gülüg Hanım'ı tanıyanlar, onun sonsuz cesareti ve sarsılmaz faziletine hayran kaldı. Köyün neredeyse bütün orta halli ve varlıklı aileleri, çamaşır işlerini ona verdi. Annesinin, ahlaklı ve eğitilmiş birinin meziyetlerini taşıması için yanıp tutuştuğu Sofi, cemaat okuluna verildi ve orada bir dönem tamamladıktan sonra Gülüg Hanım, fedakârlıkların en büyüğünü gösterdi, Fransızca ve eliş öğrensün diye kızının kaydını köyde bir Fransız kadının açtığı okula aldı. Sofi, bir buçuk yıl içinde zorlanmadan Fransızca konuşmaya başladı. Annesi, yabancı kelimelerin kızının tatlı ve tapılası dudaklarında ahenkle cınladığını gördükçe hayranlıkların en büyüğünü yaşıyor, mutluluğu zirveye ulaşıyordu.

“Yüzümü bir güldürse kızım güldürecek,” diyordu komşularına, akşam, günün yorgunluğuyla bahçe kapısında dururken.

“Vuy, hayrını göresin! O ne güzelim, düzgün evlattır! İnşallah güzel bir kısmet çıkar da sen de kurtulursun,” diye cevap veriyordu yüreği sızlayan ahbabları.

Ancak, bu eğitim faaliyet ve yetersiz beslenme bünyesinin cılızlığıyla birleşince Sofi'nin sağlığı bozuldu ve paniğe kapılan Gülüg Hanım, kızını iyileştirmek için için doktordan doktora koştu. Zavallı anne elle tutulur bir faydasını göremeyince, evine çamaşır yıkamaya gittiği Tatyos Mergeryan Ağa'nın telkiniyle sonunda, muayene yöntemi ve ilgili davranışlarıyla kendisini ümitlendiren Doktor Margosyan'a başvurdu.

Kapı komşusu olan iki aile, birbirlerine büyük muhabbet beslerdi. Dürüst bir Ermeni balıkçı olan Tumig, deniz, denizin tehlikeleri, oradaki balıklar, kasvetli bir meyhane köşesinde akşamdan akşama yudumladığı bir şişe rakı,

evi, mütevazı sofrada atıştırılan iki lokma yemek ve bitkin bedeniyle üzerinde mışıl mışıl horladığı sıcak döşeginden başka şey bilmezdi. Daha o genç yaşta ihtiyar balıkçıların peşin hükümlerini benimsemiş, onların karakterini, alışkanlıklarını edinmiş olan Karak, sabit fikirli, dürüst, Tanrı korkusu taşıyan ve girişken bir delikanlıydı. Evine yalnızca bir tabak yemek yiyip tok karnına güzel bir uyku çekmeye geliyordu. Hampig ise okuldan çıktıktan sonra epey Ermenice ve matematik öğrenmiş olduğundan bir müteveli vasıtasıyla 20 kuruş aylıkla Çakmakçılar'daki bir manifaturacının yanına verilmişti. Akşama kadar müşterilerin peşinden koşup kumaş topları taşımaktan bitmiş tükenmiş bir halde geç vakit eve dönüyor ve bereketsiz sofrada birkaç lokma atıştırdıktan sonra sabahın köründe uyanıp yeniden Çakmakçılar'a koşmak için kendini yatağa atıyordu.

İki aile, yalnızca cumartesi akşamları birbirini ziyaret edebiliyor ve gece yarısına kadar oturuyorlardı, bu buluşmalar çoğunlukla Gülüg Hanım'ın Sofi'nin yardımı sayesinde nispeten biraz daha derli toplu olan odasında gerçekleşiyordu. Balıkçı Tumig, alkolün tetiklediği hayal gücü ve eski mutlu günleri anımsamanın coşkusuyla mutlaka hayatının geçmiş dönemlerinden anlatacak bir şeyler bulurdu.

Sedirin köşesinde bağdaş kurmuş, uzun, siyah bir pipoyu kuvvetle çekerek, "Ne vakitlerdi be!" diye mırıldanırdı bazen anlatmaya ara verip. Sonra konuşmasına devam ederdi. H...köy'ün rahmetli amiralarının maceraları, yaşlı balıkçının hafızasına kazınmıştı. Şimdi bu anıları alelaide, kocamış bir adam olarak büyük bir şevkle hayata döndürüyor, süsleyip püslüyor, ilahlaştırıyordu. Böylece bir bakıma kendi zavallılığının üstünü örtüyor, doyum sağlıyor, teselli buluyordu.

Bu cahil balıkçı bilhassa Tatyos ve Margos Amiralar arasındaki şaşaa ve öne çıkma yarışını büyük bir arzu ve coşkuyla anlatırdı. Muazzam bir olay hatırına gelince birden durur, boş bakan, hülyalı gözlerle, “Ne vakitlerdi be!” diye mırıldanırdı.

Gülüg Hanım, iri bedenini döşemenin üzerine bırakmış ara sıra küçük iniltiyle diz ve eklemlerini ovuşturarak ağzı açık dinlerdi. Balıkçının karısı Horop Hanım ise kocasının hikâyelerini defalarca dinlediği için Gülüg Hanım’ın yanında, oturduğu yerde kestirirdi. Sofi ya gergef ya da bir eliş üzerine eğilmiş, Tumig’in boşboğazlıklarına kulak verir, yalnızca çok ilgisini çeken bir konuya geçtiğinde balıkçının kavruk yüzüne bakardı. Hampig ise eğer yatmamışsa, eline mutlaka *Arevmudk*’un bir sayısını alır, babasına hiç kulak vermeksizin gazeteyi baştan sona okur, hatta bazen memleketten bir cinayet haberi ya da dikkate değer bir olayı oradakilere aktarmak için onun sözünü keserdi. Karak’a gelince, bu huzurlu gece oturmalarına hiçbir zaman katılmaz, balıkçı ve tulumbacı arkadaşlarıyla sabaha kadar bir meyhanede keyif çatıp geç vakit eve döner ve uyurdu.

Ancak iki ailenin bu huzur dolu ve samimi komşuluğu, böyle sorunsuz devam etmeyecekti. Sofi’nin gitgide artan, gelişen çekiciliğine bu kadar yakın olup da ondan etkilenmemek doğal olarak mümkün değildi. Çekingen, alçakgönüllü, sessiz bir çocuk olan Hampig, Sofi’yle yan yana büyümüş, onun çekiciliğine alışmıştı adeta.

Zaten daha okuldayken, Sofi, semtin yetişkin oğlanlarının içinin kasıp kavurucu arzularla dolmasına sebep olurdu istemeden. Ateşli, kara gözlerinin elektriği, imkânsız zevklerin hayaliyle sinir telleri gerilmiş zavallı hassas ruhları, zayıf ve körpe bünyeleri yıldırım çarpmışa döndürürdü.

Gece, rüyalarında o büyüleyici varlığa sahip olma buhranını yaşayanlar az değildi. Sofi ise peşini bırakmayan şehvetli bakışların ahlaksız davetine kasti olarak kayıtsız kalır, toy tutkuların tüm manasızlığını, o aşk dolu gizli dokunuşların tüm çocuksu gülünçlüğünü hissederci adeta. Varlıkları dönüştürüp hayatları güzelleştiren, peşin hükümlerin ve bayağılıkların ötesinde yüce, ihtişamlı, özverili, asaletli sevgilere meyilliydi tabiatı. Kızının bu eğilimlerini bilen ve onun fiziksel güzelliğiyle övünen annesi, cahil, avam bir kadın olarak bütün belagatini konuşturuyor ve ondaki büyüklük merakını körüklemeye çalışıyordu. Yavrusunun vücudunun güzelliği, Gülüg Hanım'a olmayacak mutlulukların hayalini kurduruyor, bitmek bilmez çilesinin, aşağılayıcı hizmetkârlığının karşılığını şimdi rahminin bu mamulüyle çekip almak istiyordu adeta.

“Yok,” diyordu çoğu kez komşularına, “yok, kızımı *olur olmaz* adama vermem. Madem vereceğim, öyle birine vereyim ki, sırtım biraz yastık yüzü görsün, ben de *rahatlayayım*.”

Yazın, pazarları, ana-kız H...köy'ün tepelerinde ya da aşağıda, büyük ve coşkulu bir kalabalığın eğlendiği deniz kenarında gezmeye çıkarlardı. Sofi'nin görünmesiyle, okuldan yeni çıkmış, yanaklarında yeni yeni tüy biten çocuklar arasında bir hareketlenme olurdu.

“Dzo, çocuklar, Sofi bu,” diye fısıldaşırlardı yürekleri hoplamışçasına.

“Muazzam kız *be!*” diye hep bir ağızdan konuşurlardı hayranlıkla ona bakarak.

Sofi, sade kıyafeti içinde, geniş kenarlı, narçiçeği ve yaseminlerden oluşan gösterişli bir demetle bezeli hasır şapkası başında, yanlarından tahrik edici bir cazibeyle geçerci.

Çoğu kez o yeniyetme haylazlar arasında yer alan Hampig'e arkadaşları kızla aynı evde oturacak kadar kısmetli olduğu için gıptayla bakıp iç çekerti.

Başlarda Hampig, arkadaşlarının Sofi'ye karşı hislerine benzer bir şeyler duymadığını düşünerek onların kendisini bu şekilde kıskanmasına şaşırmıştı. Sofi'yle ikisi de küçük yaştan beri önce Amira'nın konağı, sonra da şimdiki evde neredeyse yan yana büyümüşlerdi. Akşamları okul dönüşü, sonu bir yere varmayan o saf, çocuksu yaramazlık içerisinde bahçede birlikte oynarlardı. Oğlan, kıztan birkaç yaş büyüktü, onun şen şakrak ve kabına sığmayan mizacına kıyâsla sessiz ve usluordu. Sofi çoğu kez Hampig'e eziyet eder, Hampig ise yetişkin bir erkek gibi, yaşından beklenmeyecek bir ağırbaşlılıkla ses çıkarmadan bütün bunlara katlanırdı. Ama yıllar geçtikçe, bahçede geçirilen zamanlar yavaş yavaş azaldı, temkinli yaramazlıkların sonu geldi. Daha oturaklı bir kız haline gelen Sofi, kendisini ev işlerine verdi, Hampig ise arkadaşlarıyla birlikte iyice dış dünyanın tadını almaya başladı. Daha sonra Hampig, hayat mücadelesine atılmak için Çakmakçılar'a çıkıp da Sofi biraz Fransızca öğrenmek ve burnu havada bir kızın çekiciliğini kazanmak için Fransız kadının okuluna gidince, kızın ve oğlanın günlük samimi münasebeti hepten kesildi. Birbirlerini yalnızca akşam ziyaretlerinde görüyor, yaşlı balıkçının eski hikâyeleriyle esir aldığı o gece oturumlarında birkaç kelime ancak konuşabiliyorlardı.

Ancak günün birinde, arkadaşları Hampig'in kayıtsızlığına çıldırarak, Sofi'yle gizlice seviştiğini ve engel olmalarından korkarak kendilerine haber vermediğini yüzüne haykırdılar. Utangaç bir çocuk olan Hampig, bu kadar mutlak ve öfkeli bir suçlama karşısında, büyük bir cürüm

işlerken yakalanmışçasına kekeledi, kızarıp bozardı, afalladı.

“Tanrı şahidim,” dedi sonunda kendisini toplayarak, “öyle bir şey yok, çocuklar. O benim kız kardeşim sayılır, beraber büyüdük. Tanrı şahidim, öyle bir şey yok!”

“Sen kime ne anlatıyorsun?”

“Bak, kıpkırmızı oldun!”

“Dilin tutuldu!”

“Biz bunları yutmayız!” diye cevap verdi çocuklar birbiri peşi sıra, daha acımasız ve neredeyse tehditkârlardı.

Hampig, arkadaşlarının ısrarla kendisine inanmaması üzerine isyan etti.

“Ee, öyle bir şey yok dedim! *Hem*, size bir şey diyeyim mi...” diye bağırdı kendisine iftira atanlara dönerek, “Başka yerde de bu yakışıksız sözleri sarf etmeyin, Sofi’nin kulağına gider, ayıptır, ayıp.”

Çocuklar, zavallı arkadaşlarının, naif bir şekilde, kendilerini temkinli davranmaya çağırması üzerine ağız dolusu gülüp başlarını tehdit edencesine sallayarak dağıldı.

Hampig’in içinde o andan itibaren yavaş yavaş bir duygu filizlendi. O uydurmacadan ibaret aşkı birkaç gün boyunca uzun uzun düşündü. Çocukluk arkadaşı, arkadaşlarının kalbinde müthiş kıskançlık krizlerine yol açacak kadar cezbedici bir varlık mıydı yani? Doğrudan ve ısrarla böyle bir iftiraya maruz kaldığına göre Sofi’ye sevdalanması gayet doğaldı, hatta olması gereken buydu. Bir an, yaşitları o kızın bakışları, güzelliği için canlarını vermeye hazırlarken kendisinin bu kadar kayıtsız olmasına şaşırdı. Böyle bin bir türlü düşüncenin etkisi altındaki Hampig, Sofi’ye sevdalanmanın harika, eşsiz, haz verecek bir şey olduğunu düşündü. Evdeki ilk karşılaşmalarında, büyüleyici bir dişi

olarak onu delici bakışlarıyla tepeden tırnağa süzdü. Ve hayran kaldı. Her gün karşısında dönüp duran o gözlere şimdi yakından, dikkatle bakıyor ve onlarda çıldırtıcı, ilahi bir şey görüyordu. Ardından, yüzünün ayrıntılarına geçti. Ah! Antik Yunan heykellerinin kusursuz işçiliğini anımsatan yüz kıvrımları azametli ve bir o kadar gururluydu, şefkatli, mahzun bakışlarının tatlılığıyla muazzam bir etki bırakıyor, büyüleyip aklını başından alıyordu. Ve tamamı... Narin, biçimli vücudunun her bir yanı nasıl da ahenkli, el ve ayakları nasıl zarif, göğsünde, belki de bedeninin biraz acıklı zayıflığını dengeleyen nasıl bereketli, uyumlu bir kabarıklık... Hampig bunları gördü, birer birer ayırıp büyük bir takdirle inceledi ve kendi aptallığına değilse bile kayıtsızlığına şaşırdı. Köyün yeniyetme gençlerini çıldırtan ve kendisini gördükçe kıskançlık krizine girmelerine sebep olan o güzelliklerin yanı başında uyumuştur resmen.

Oğlanın içinde kopan fırtına, ilk anlarda zoraki, ısmarlama gibiydi. Kendiliğinden filizlenip serpilen ve sonunda insanı güçlü köklerine hapseden gerçek aşktan henüz eser yoktu. Ama saf, temiz yürekli ve atik olduğu kadar insanı sağlamlaştıran çetin hayat mücadelesine hazırlıksız, toy bir çocuk olan Hampig'in gözleri hemen koca koca açıldı. Yaşadığı sarsıntının etkisiyle adeta soluğu kesildi. Yine de, sigaranın ilk dumanını içine çeken birinin, yaşadığı baş dönmesine rağmen o dumanı yutmanın acı zevkinden artık vazgeçememesi gibi, bütün keyfine varıp sıkı sıkıya bağlandığı bu sarsıntıya çabucak alıştı.

Bu durum, yavaş yavaş yapışkan, asalak bir düşünceye dönüştü. Geceleri, alışık olduğunun aksine, huzursuz bir halde nefes nefese uyanmaya başladı. Hüküm süren karanlığın içinde gözlerinin önüne Sofi'nin ışıltılı, parlak silueti

geliyordu. Başlarda, birden içine düştüğü bu garip durumdan kurtulmak için hayli çabaladı, ama bu kısa ömürlü çabası sonuçsuz kaldı. Sonunda yenik düşen kendisi oldu. Duyduğu acı öyle tatlı geliyordu ki ona, bu durumu kabullendi ve gözleri kapalı, tehlikelerden bihaber, geri dönüşü olmayan bir ruhsal çöküntüyle kendini akıntıya kaptırıp dibe çekildi.

Bilhassa, kendisini her gördüklerinde hemen iğneleyici bir üslupla, “Ee, Hampig, Sofi işi ne oldu? Mercimeği fırına verdiniz mi?” diye dalga geçen kıskanç ve azgın arkadaşları, yaptıkları serseriliklerle bilmeden o bataklığa iyiden iyiye saplanmasına yol açmıştı.

Başta takındığı kayıtsız ifade, yavaş yavaş yerini kararsızlığa bıraktı ve sonunda utancından kızardı.

“Dzo, bakın!” diye bağırdı haylazlar onun kızardığını görüp, “Dzo, bakın, kıpkırmızı kesildi. Dzo, *vay gidi*, yakalandı. Şimdi *cebine* baksak, Sofi’nin mektupları çıkar kesin.”

Ve o sersemlemiş bir halde dişlerini gıcırdatırken arsızlığı iyice ele alıp ceplerini karıştırdılar. Ama zavallı çocuk, birden silkindi, öfkeli, tehditkâr bir ifadeyle isyan etti.

“Ölçüyü kaçırıyorsunuz ha!” diye bağırdı dişlerinin arasından.

Ve çekip gitti.

Öğlenleri manifaturacıda hayal âlemine dalmaya başladı. Önceleri, dükkânın dört bir yanından yağın emirleri süratle yerine getirirken şimdi Sofi’nin hayaliyle kendinden geçiyor, kederli bir halde düşüncelere dalmışken kâtibin ağzından çıkan sert bir talimatla eli ayağına dolanıyordu.

Kıza yönelik duygularındaki bu değişikliği ona asla hissettirmemek için kederli ve acıklı bir çaba gösterdi. Bir

kızı, bilhassa da çocuk yaşıta akşamları okul dönüşü birlikte bahçede saklambaç ya da körebe oynadıkları ve daha küçük yaşında oğlanlar nezdinde yüksek itibarı olan ve onları küçümseyen Sofi'yi sevmiş olmasını, kendine has ürkekliğiyle, cinayet kadar korkunç bir cürüm olarak gördü. Onlar büyümüş ama kız üstünlüğü elinden asla bırakmamıştı. Öyle ki, şimdi o kıza derin ve acı veren bir aşk besleyen Hampig, onun hislerini anlayıp kendisine tepeden bakabileceğini ve dalga geçip sevgisinin kutsallığını yok edebileceğini düşündükçe büyük bir korkuya kapılıyordu.

Artık kendini ele vermekten korkuyor, kızın gözünün içine dosdoğru bakmaya çekiniyordu. Ansızın sesi titrer, dili tutulur da her şey ortaya çıkar endişesiyle onunla konuşma fırsatlarını es geçiyordu.

Cumartesi akşamları, yalnızca o gün satın aldığı *Arevmudk* elinde, haftalık ziyaretlerine giderdi. Akıllı fikri kızda olduğundan, okuduklarından tek kelime anlamaksızın gazetesine gömülürdü. Ara sıra bir hırsız misali, kıza hızlıca şöyle bir bakma cüretini gösterir, o ise bazen ona dönerek kayıtsız bir biçimde, "Hampig, eğer gazetede ilginç bir şey görürsen bize söyle," derdi.

Kendine gelen oğlan, sonunda bir şey bulup odadakilere aktarmak için kocaman açtığı gözlerini sütunların üzerinde gezdirirdi. Ama nafile. İkinci ya da üçüncü satırda yeniden dalıp gider, dikkati dağılır, unutturdu. Ta ki Sofi, elişinden başını kaldırıp ondan yana çevirerek, "E, Hampig, bir şey yok mu?" diye ısrarla tekrarlayana kadar.

"Yok gibi, Sofi."

Sonu gelmeyen hikâyeleriyle oradakileri esir alan balıkçı Tumig'in varlığı kendisi için bir şanstı, onun sayesinde şaşkınlığını doya doya yaşayabiliyordu.

Dükkânda işlerin sakinlemesini fırsat bilip kumaş toplarının arkasında bir köşeye çekilmiş, kederli ve bedbaht aşkını düşünürken, geçmişe dönüp yaşamış olduğu hayatı gözünün önüne getirirdi Hampig. Hayatının yavanlığı, sadeliği, zavallılığı ve manasızlığı onu dehşete düşürürdü. Şimdi onca şiddetle hissettiği bütün bu yoğun, güçlü, ilahi duyguları hissetmeden o büyüleyici varlığın yanında yıllarca yaşamıştı. Nerede ve nasıl yaşamıştı o zamana kadar? Zemin katta ufacık bir odada, iki hastalıklı varlıkla, sarhoş, bunak bir baba ve dırdırcı bir anneyle etrafı çevrili olarak. Başlarda sabahtan akşama kadar okuldaydı. Yıkık dökük, koca deliklerinden farelerin girip çıktığı, eski, kasvetli bir binaydı burası. Okulda aksi, müsamahasız ve disiplinli bir öğretmenin yasakları altında, gözlerini okuma kitabının dev harflerinden ayırmazdı. Akşamları kulübenin içinde ya da bahçede Sofi'yle başıboş oynar, koşar, boğuşurdu. Ah, yitip gitmiş çocukluğunun o biricik tatlı anlarının geri gelmez güzelliği! Hüzünlü ve buruk çocukluğunun o günleri neredeydi? Şimdi onları hatırlarken gözlerinden yaş geliyordu. Ardından, çalışma hayatına atılmıştı, öyle saçma, öyle acıklı, öyle verimsizdi ki. Kocaman bir ticarethanede kan ter içinde köle gibi koşuşturuyor, en kıdemsiz çalışan olduğundan herkes ona emir yağdırıyordu. Kayserili çorbacının sabırsız, öfkeli haykırıışları ve onun yokluğunda küstah, kaba saba bir kâtibin kibirli bağırış çağırışlarından geçilmeyen o zorlu ticarethanede herkesi memnun etmek için dur durak bilmeden nasıl çalışmış, kayıtsız şartsız itaat ederek nasıl mütevazı göstermişti kendini.

“Hampig! Koş, dzo, bir kahve!”

“Dzo, ne sersem sersem duruyorsun, şu müşteriye bir kibrit yaksana!”

Bu aşığalamalar aklına gelince soylu, kederli, hassas ruhu acıyla doldu. Bir an okuldaki Baron Serkis'i hatırladı, onun elinde tehditkâr bir şekilde tuttuğu sopayı tercih ederdi. Ama zamanla, ruhunu, aklını, kalbini esir alan, adeta öldüren bu duruma alıştı, munisleşti. Ticaretin kokusunu aldığı bu ortam onda para kazanma hırsı doğurdu, diğer bütün tatsızlıklara karşı bir denge unsuru, çarşılı zihniyete has yepyeni bir temayüldü bu. Bu yeni ve keyif veren saiklerin ortaya çıkmasıyla, içten içe epey memnun oldu. Yıllar içinde gerçek bir çarşılı olacaktı. Kuşkusuz, büyük güçlükler yaşadktan ve canla başla çalıştıktan sonra kendisi de şu koca göbekli, palavracı, mutlu ağaların yanında saf tutabilecekti. Bu uzak ama baştan çıkarıcı hedef, çocuğun zihninin derinliklerine gün gibi doğdu, sevda yangınının alevleri gelip onu kül edene kadar da orada kaldı.

Bu kederli düşüncelere dalıp giden Hampig bir anda kendine gelir ve buyurulan işi yapmak üzere deli gibi koşmaya başladı.

Daha on dokuzuna yeni basmıştı. O zekice bakan, güzel, kara gözlerinde soylu, uysal, iyi ruhunun çalkantıları okunuyordu. Şefkat uyandıran, hafif orantısız yüz hatları, hüznü bir hayatın yol açtığı yıkımı yansıtıyordu.

Şimdiyse, çekilen aşk acısı, bakışlarına tatlı bir dalgınlık ve yüzüne soluk bir güzellik veriyordu. Bu acı o kadar açık, o kadar aşikârdı ki, haşarı arkadaşlarının da gözünden kaçmadı.

“Çocuklar, Hampig *hapı* yutuyor, farkında mısınız? Sofi'nin ateşiyle yanıp kül oluyor,” diye aralarında yüksek sesle konuşuyorlardı.

Aşkın bütün o bildik aşamalarından birer birer geçiyordu artık. Aynada kendisini bir müfettiş gibi dikkatle,

takdir dolu bakışlarla izliyordu. Yakışıklı, çekici görünme derdiyle giyim kuşamında, hal ve hareketlerinde gözle görülür değişiklikler yaptı. Sabahları dışarı çıkmadan önce aynanın karşısında, alnının üzerine ucu fesinin altından bile görünmeye başlayan kıvrıkcık bir bukle bırakarak uzun uzun saçlarını düzeltti. Pazar günleri ceketinin dış cebinde bir mendilin ucu görünmeye başladı. İnce bir baston satın aldı ve onu kullanmaya alışmak için ayna karşısında provalar yaptı. Bıyık bırakma merakına kapıldı ve boş zamanlarında üst dudağını kurcaladı. Hampig'deki bu değişiklikler, ilk olarak annesinin dikkatini çekti.

“Evladım,” dedi bir sabah Hampig aynanın karşısında kendisine uzun uzadıya çekidüzen verirken, “nedendir bilmem, sende bir süs merakı almış başını gidiyor. Ne var? Ne oldu? Tövbe Yarabbim, senin böyle huyların yoktu.”

Hampig'in cevabı hazırды:

“Anne, çorbacım mağazanın içinde döküntü gibi dolaşmamı istemiyor *xira kibar*, zengin müşteriler geliyor. Ayıptır, olmaz, sonra işten çıkarırlar.”

“Aman evladım, madem öyle, iyi süslen o zaman,” diye çark etti annesi yüreği hop atarak.

Oğlu, taptığı kızın kalbini fethetmek için birden yöntem üstüne yöntem bulan bütün âşıklar gibi, sevgisini büsbütün şairane kılmak istercesine doğaya yöneldi. Bahçenin Haliç'in güzel manzarasına hâkim, hafif eğimli, geniş ve havadar köşesinde toprağı sürüp süslemeye koyuldu. Bahçe, çayır, koruluk ve tabiatla insanı yüreklendiren bir şeyler olduğunu hissediyordu tüm benliğiyle. Tabiat kalbine sesleniyor, duygularını uyandırıyor ve onu coşkulu hayallere itiyordu. Doğanın şiiri, ruhun şiirine karışıp kaynaşıyor, meltemin tatlı uğultusu, saksığının neşeli cıvı-

daması, cırcırböceğinin ağlamaklı cırlıtısı o kucaklaşmayı pekiştiriyordu.

Bahar gelmişti, doğa uyanıyor, ağaçlar usul usul meyve, başaklar uç veriyordu. Amira'nın bahçesi yeşil kayısı ağacının altında hayat buluyordu. Akasyaların narin, küçük yaprakları dallarının üzerinde titreyordu. Erik ağaçlarının beyaz çiçekleri, sütbeyaz gerdanlıklar gibi bahçenin yeşil zeminine düşüyordu. Dev bir sarmaşık, sarıldığı incir ağacının tepesine kadar tırmanıyordu ve otlar, dedikenleri, küçük rezene çalıları birbirine karışmış, vahşi ve ıssız, sulak ve semiz bir halde toprağı kaplıyordu.

Hampig'in elinde kazma, kürek, tırmık, kova göründü ve hummalı, süratli bir çalışma sayesinde bahçenin o köşesini kısa sürede baştan aşağı değiştirdiler. Kısacık yeşil çalıların çevrelediğı, narin gül, karanfil, menekşe, yasemin fidanlarıyla süslü yuvarlak, oval tarhlar düzenlendi. Aşkından yanıp tutuşan, hayal âlemindeki delikanlı, sabahları, akşamüstleri, akşamları, geç vakit çarşıdan döndüğünde, belli, nihai bir amaca ulaşmak için bir bahçıvan gibi durarak bilmeden çalışıyordu.

Ve Sofi, tabiatın güzelliklerine bakmayı seven ince ruhlu her insan gibi çiçekleri öpüp kokladı, küçük çalıları okşayarak zarif endamıyla tarhların çevresinde gezinmeye ve bu harika fikir için oğlana methiyeler düzmeye başladı.

“Ne güzel akıl etmişsin Hampig, *bravo!*”

Kalbi küt küt atan oğlan, kendisini teşvik eden bu sözleri havada kaptı. Doğruca kızın kalbine giden yolu bulduğunu düşünüyordu.

Pazar günleri Sofi, karşısında rengârenk güzelliğıyle uzanan tabiatın tadını çıkarmak için bazen bir tarhın ya da büyük bir ağacın gölgesinde küçük bir iskemleye oturur-

du. Mayıs başlarıydı, tabiatın çarpıcı ve mesut bir büyüleyiciliği vardı. H...köy'ün doğusunda kalan, tepe üzerindeki Amira'nın bahçesi, cennetten farksızdı. Hampig didinip duruyordu. Haftalığının bir kısmıyla yepyeni çiçekler satın almıştı. Kırmızı ve sarı laleler, narin gövdeleri üzerinde nazlı nazlı salınıyordu. Dört bir yana serpilmiş menekşeler, gözlerini kısmış kısacık narin saplarına bakıyorlardı. Beyaz ve mor leylakların dolgun püskülleri, kalın saç örgüleri gibi yeşil dallarından aşağı sarkıyordu. Bazen Hampig durup kendi eseri olan o güzel görüntüye bakıyor ve Sofi'nin takdirini duymak istiyordu.

“Güzel olmuyor mu, Sofi?”

“Harika, Hampig, harika.”

Ve oğlan, yüreklenmiş olarak yeniden işe koyuluyordu.

Öte yandan aşk, bahçıvanın varlığını usul usul ama korkutucu bir kuvvetle kuşatıyordu. Ruhunun ıstırapı bilhassa şiddetleniyordu çünkü aşk ateşi harlandıkça duygularını dile getirecek cesareti yavaş yavaş kaybediyor, haddi hududu olmayan bir ürkekliğe teslim oluyordu. Geceleri yatağında, gündüzleri dükkânın bir köşesinde şekillendirdiği planlar, kendisini ne zaman o kızın karşısında bulsa yerle bir oluyordu. Bütün iyi niyeti, iradesinin gücü, düşünceleri Sofi'nin bakışları karşısında anında silinip gidiyordu. Orada, bahçenin o kuytu köşesinde onunla baş başa kaldığı zamanlar, birden ayaklarına atılıp aşkını haykırmak, ona yalvarmak için kaç kez fevkalade bir çaba gösterdi. Ancak o kahramanca hareketi yapmasını sağlayacak adımı bir türlü atamıyor, titrek, sarsak, telaşlı bir halde öylece dikilip kalıyordu.

Zavallı âşık, birkaç ay böyle ıstırap içinde kıvrandı. Yanakları sarardı. Gözlerinin ferisi söndü. Hareketlerinde bir

yavaşlık, mekanik, bilinçsiz bir hava hasıl oldu. Çalışkanlığı, uyanıklığıyla dükkânda o kadar övülen çocuğa yönelik şikâyetler duyulmaya başladı. Çorbacı onu sert bir biçimde azarladı, hatta günün birinde birinci kâtip, “Dzo Hampig, aklını *kiraya* mı verdin ne? Böyle giderse bizim işimize yaramazsın,” dedi.

Sonunda annesi, evde oğlundaki değişiklikleri fark etti. Akşamları sofrada sus pus, cam gibi parlayan gözlerini bir noktaya dikmiş, dalgın hareketlerle birkaç lokma yiyor, ardından sedire uzanıp uyuyor ya da uyuyor gibi yapıyor, sabahları ise erkenden kaçıyor ya da boynu bükük bir halde, çiçeklerin başında uzun uzun durarak bahçede dolaşıyordu. Bütün bu acayıplikler, zavallı annesini korkulara gark etti. Birkaç kez oğlunu yokladı.

“Hampig, evladım, senin bir *derdin* var, niçin söylemezsin oğlum?”

“Bir şeyim yok anne,” diye başından savıyordu oğlan, sırtının ortaya çıkabileceği korkusuyla bir an düştüğü dalgınlığından silkinerek. “Yok anne, bir şeyim yok.”

Günlerden bir gün Hampig bahçede ansızın Sofi’ye döndü ve “Sofi, bahçe güzel oldu, değil mi?” diye sordu.

“Çok güzel oldu.”

“Biliyor musun, senin için yaptım.”

Bu kederli sestten ve dile getirilen fikrin acayıpliğinden etkilenen kız, oğlana baktı.

Ağzından tek kelime çıktı. Ancak karşısındakini hor gören bir kız böyle bir cevap verebilirdi.

“Deli!”

Hampig adeta sağırlaşmış, yerle yeksan olmuş bir halde, koklayacakmış gibi bir gül guncasının üzerine eğiliverdi. Sofi uzaklaştı. Hava yavaş yavaş kararıyordu. Uçsuz bu-

caksız serviliğın üzerinde ve Eyüp'ün tepelerinde serin bir günbatımının kızıl cümbüşü son buluyordu. Karabataklar, havada zikzaklar çizerek uçuyor, ağaçların arasında tatlı bir meltem geziniyordu. Leylak ağaçlarının dolgun salkımları sarkıyor ve uzakta, otların içinde saklanan bir cırcırböceğı uzun cırlıtısıyla ağıt yakıyordu sanki.

Hampig, hâlâ orada, goncanın üzerine eğilmiş, adeta taşlaşmış bir halde duruyordu. Gözlerinden damlayan yaşlar, gülün yaprakları üzerine düşüyordu. Oğlan hıçkırmasızın, yüzünün tek bir kıvrımını oynatmadan sessiz sessiz ağlıyordu. Başını kaldırdığında Sofi'nin çoktan gitmiş olduğunu gördü.

“Deli!” diye inledi.

Ve eve gitti.

Bu olaydan sonra aşk acısı katlandı. Gitgide içine kapandı, arkadaşlarının dalga konusu olmaya tahammül edemeyerek onlardan kaçtı. Yalnız annesi yavrusunun acı çektiğini anladı. Rakı kadehlerinin buğusu, tütün dumanları ve bitmek bilmeyen eski hikâyelerinin çekiciliğinde kaybolan babası, oğlunun yuvarlanmakta olduğı uçurumu görecektir halde değildi. Ağabeyi ise, şehirli temayülleri yüzünden biraz küçümsediğı Hampig'le asla ilgilenmemişti. Zavallı, biçare anne, oğlunun dalgın bakışları ve yüzündeki acılı ifade karşısında iç geçirip duruyordu. Yalnız zaman zaman sabrı tükeniyor ve onun başını dertli dertli okşayarak, “Yavrum, nedir derdin, söylesene?” diyordu.

Hampig birdenbire toparlanır, savunmasız kalıp kendini ele verme korkusuyla hareketlenip bakışlarına aksi ve kayıtsız bir hava vermeye çalışırdı.

“Deli misin nesen, anne? Bir şeyim yok!”

“Ah! Var, yavrum, var!”

Sofi, oğlana kibirli bir şekilde “deli” deyiverdiği önem-
siz olayı hatırlamadı bile. Tatlı saflığıyla, Hampig’in o çok
anlamalı “Biliyor musun, senin için yaptım” sözünde her-
hangi bir özel niyet sezememişti. Ama o saflığın altında,
yalnızca bir kızın bakir ruhunda hissedilebilecek en büyük
arzular, en masum ama kibirli temayüller kıpırdanıyordu.
İç karartıcı bir fakirliğin içine doğmuştu ve gözü yüksek-
lerde, zenginlik ve şaşaanın olduğu parıltılı zirvelerdeydi.
Doktorun evini ziyareti sırasında, çökmüş bir amiralığın
kalıntıları arasında çarpıcı, göz kamaştırıcı zenginliğin haz-
zını duymuş, onu hissetmiş, yaşamıştı adeta. O haz artık
hep içinde yaşıyor ve orada ebedileşiyordu. Ancak, onun
tertemiz ruhunda nefret, kıskançlık, doymak bilmez bir
sahip olma arzusu yuva kuramazdı. Gizli, sıradan, aşağılık
hevesleri yoktu asla. Onda taze düşmüş, güneşin altında
parıldayan karın beyazlığı ve duruluğu vardı. Kararlı, do-
ğal, hesapsız bir şekilde güzel ve görkemli olana koşuyor-
du, oysa saf ve zayıf kadın ruhu için bu ikisi ebediyen birer
tuzaktı.

Oğlana karşı davranışlarında bir değişiklik olmadı, do-
ğal, canayakın ve cüretkârdı. Zavallı Hampig’i sessiz seda-
sız kıvrandıran muazzam acının farkına varamadı. Mayıs,
çiçeklerin neşeli ve güzel rüyasıyla geçti. Yazın sıcak gün-
leri, bahçenin yeşilini biraz soldurdu ama dertli bahçıvan
oradaydı, kimseye ve hiçbir şeye dikkat etmeden çalışarak
acısını herkesten gizlemeye çalışıyordu. Tırmığına yaslan-
mıştı, hüznü ve kırmızı alacakaranlıklarda dalgın dalgın
ufka bakıyordu. Tarifsiz aşk acısını sonsuzluğa, sırdaşı bel-
lediği zalim boşluğa anlatıyordu. Zavallı çocuğun kanayan
ruhuna ve açılmış yaralarına, acıklı durumu karşısında
kendisine vicdansızca davrandıklarını düşünmeye başladı-

ğı insanlardan çok, doğanın dingin, gizli tanıklığı iyi geliyordu.

Fakat günün birinde Hampig, örselenmiş iradesinin belki de son kez devreye girdiği bir zamanda, sağlam kafayla kendisini nasıl kurtarabileceğini düşündü. Sakin, mantıklı bir biçimde durum değerlendirmesi yaptı, düşünüp taşındı. İçindeki aşk yangınını söndüremeyeceğini anladı, dolayısıyla onu beslemesi gerekiyordu. Bunun için de işe yarar, sonuca götürecek bir şeyler yapmanın yollarına baktı. Ve uzunca bir süre tereddüt ettikten sonra, Sofi'ye açılmaya, aşkını haykırıp karşılık talep etmeye karar verdi.

“Bir mektup yazayım.” diye düşündü.

Birkaç akşam, ahşap masasının başında, sinirden kasılan parmaklarının arasında kalemi sıkı sıkıya tutmuş, bir kâğıt parçasına gömülmüş, benzi soluk, nefes nefese yazıyor, siliyor, tekrar yazıp tekrar siliyor, yazdığı berbat, abartılı, boş cümleleri önce beğeniyor, hemen sonra onları çirkin, yetersiz ve komik buluyordu. Mektubun girizgâhı için bile birkaç akşam uğraştı, ter döktü, okulda öğrendiği, gazetede rastladığı bütün sıfatları aklına getirmeye çalıştı. “Sevgili, tapılası, ruhumun parçası, düşlerimin meleği, ikonam.” Ancak hiçbirini beğenmedi. Okuduğunda kendisinden utandı ve Sofi'nin kendisine gülebileceği düşüncesiyle kahroldu. Etkileyici ve ciddi görünmek, böylece onun merhametini ve aşkını kazanmak istiyordu.

Ve ortaya çıkabilecek tatsız sonuçlardan korkarak birden durdu. Bakışları donmuş, benzi soluk, nefes nefeseydi. Küçük ter damlaları alnını kapladı. Parmakları arasındaki kâğıt kırış kırış oldu, kalem elinden kaydı.

“Hampig, yavrum, o ne yazıdır ki bitmedi,” diyordu oğlunun bu yeni yazma tutkusundan huylanmış annesi.

Sonsuz acısını gammazlayabileceğini düşündüğü annessine karşı aniden öfkeyle dolan delikanlı cevap vermedi.

Ancak çılgınca çalışmaya koyuldu yeniden. Harika, çılgınca fikirler zihninde kök salıyor ama onları güzelce kâğıda dökemediği için eli kolu bağlanıyordu; aciz, ümitsiz, tükenmiş bir halde kalıyordu. Hava kararıyor, dışarıda bahçenin içinde gizli fısıltılar artıyordu. Tam o sırada Tumig piposunu çeke çeke, sarhoş bir halde gelirdi. Annesi, sade ve mütevazı sofrayı kurmak için alçak, tahta masayı hazırlardı.

“E, artık yeter Hampig, gel yemek ye.”

“Hampig! Hadi!” diye bağıırırdı oğlunun gecikmesine canı sıkılan baba.

Bazen bir de ağabeyi gelirdi, o da sarhoş olurdu. Hampig’in yazı yazma inadı onu kudurtur, kardeşini kaba bir dille azarlardı.

“Balıkçılık kötü zanaat mıydı da şunu çarşıya gönderdin?” diye babasının yüzüne bağıırırdı.

Hampig, bu zor hayata bir derviş sabrıyla katlanır ve ruhunu yakan alevlerin aydınlığından gözleri kamaşmış bir halde muallak hedefine doğru sersem sepelek ilerlerdi. Her ne pahasına olursa olsun, her türlü fedakârlığı gösterip ona ulaşacaktı.

Şimdi artık sabah akşam, kurtuluşunun yegâne çaresi olarak gördüğü mektubu düşünüyordu. İlk birkaç deneme kendi nazarında başarısızlıkla sonuçlandı. Kızın karşısında yapacağı ilk ve son ilanıaşk denemesinin kesinlikle başarıya ulaşmasını istiyordu. Sonunda günün birinde, aşkın engebeli yolunu aşmasını sağlayacak olan o etkileyici ve dokunaklı yöntemi bulduğunu sandı. Ruhunu kemiren bu bunalımlı günlerde, bahçe onun yakın ilgisinden mahrum

kaldı. Çiçekler hırçın filizler verdi, temiz, kusursuz tarhların içinde vahşi otlar bitti ve susuz kalan birkaç nadir bitki kurudu. Arkadaşının o bakımsız, çorak bahçeyi müthiş bir şevkle küçük bir cennete çevirmesini hayranlıkla izleyen Sofi, şimdi akşamları, alçacık tahta sıranın üzerinde kroşe yaptığı sırada Hampig'in kayıtsızlığına şaşırıyordu.

"Hampig," dedi bir akşam odasından içeri girerek, "yazık değil mi? Çiçekler kuruyor."

Oğlan şaşırdı, ne diyeceğini bilemedi.

"Yazık değil mi çiçeklere?" diye yineledi Sofi yumuşak bir sesle.

"Bugünlerde önemli bir işim var," diye kekeledi Hampig. "Merak etme, yarın sabah sularım."

Mektubunu bitirmişti âşık. Ceketinin cebine de yerleşirmiş, günde on kez okuyordu; vapurda, dükkânda balyaların ardına çekilip, akşam evde, hatta gece uykusundan uyanıp bir mumun titrek ışığında. Sonunda ezberledi, onunla kendinden geçti, mutlu oldu.

Ve böylece, bu kulağa hoş gelen, etkileyici, yalvaran, ağlamaklı ilanıaşk dizelerini bir güzel hatmettikten sonra onu Sofi'ye nasıl ulaştırabileceğini düşündü. Bu konudaki kararsızlığı uzun sürmedi. Bir akşam, kızın orada olmamasını fırsat bilip mektubu Sofi'nin her zaman oturduğu alçacık tahta sıraya bıraktı. Ve heyecandan titreyerek telaşlı adımlarla deli gibi uzaklaştı.

Evde ve bahçede hayat birden değişti. Özenle, sevgiyle bakılıp düzenlenmiş tarhlar yüzüstü bırakıldı, çiçekler kaderine terk edildi. Alçacık sıra artık öksüzdü. Paslı ve boş kova, bir tarhın kenarına devrilmişti. Tırmık bir ağaca dayanmış, hareketsiz duruyordu. Öğle güneşinde kavrulan susuz çiçekler, sapları üzerinde su dileniyordu adeta. Bu

sessiz cıgılgıa kulak veren yoktu. Hüküm süren bu ani terk edilmişlik hissi yürek burkuyordu. Sade bir çekiciliğı olan bu köy manzarası, canlılığını ve rengini yitirmiş, yaslı bir görünüm almıştı. Oradan hayatları yutan ölümün gölgesi mi geçmişti?

Hayır. Yaralı bir kalbin döktüğü gözyaşlarıyla ıslanmış, felaket getiren, içli, yalvarış dolu bir kâğıt parçası bir elden diğerine geçmişti. Ve bahçe, ve çiçekler, ve kova, tırmık, küçük tahta iskemle, hepsi de yürek burkan bir ıssızlık içinde kimsesizdi.

Sofi, kendisine yazılan o beklenmedik, fevri aşk mektubunu okuduğundan beri odasından dışarı çıkmıyordu. Benzi sararmıştı ve titrek bir halde pencerenin önünde oturmuş, balmumundan parmakları kroşe kullanırcasına mekanik hareketleri sıkıntıyla yinelerken, dalgın gözlerinde aksi bir ifadeyle düşünüyordu. Böyle acınası, zavallı bir kâğıt parçası mıydı aradığı? Hülyalı hayatına can katan altın düşleri neredeydi? Uçarı, hayal âleminde yaşayan bir genç kız olarak pamuklara sarıp sarmaladığı cüretkâr planlarına ne büyük bir darbeydi bu! Aşk. Hem de böyle bir aşk. Karşılık dilenen, sefil, aciz. Büyük hayallerinin ve cazibesinin bilincinde olmanın gururuyla o küçücük, deli, hercai aşklarının peşinden koşan yeniyetmelere bugüne kadar hep tepeden bakmış, onların tatlı serseriliklerini ve tutkulu yakarışlarını hor görmüştü. Şimdiyse o aşkların en anlamsızı, en zavallı, en acınası olanı onu bulmuştu yine.

Tutuşan hayal gücünde ansızın Amira'nın huzurlu ve temiz konağının kapıları yeni doğan bir günün parlaklığıyla açıldı. Uzun, büyüleyici, hayranlık uyandıran, soy-lu silütiyle, şefkat ve arzuyla parlayan gözleriyle doktor görünüyordu. Sıkıca sarılması, nefesi, yakın ilgisi. Nasıl

kendinden geçmişti! Göz kamaştırıcı, görkemli, doyurucu, mutluluk veren aşk bu değilse hangisiydi? Hampig, çocukluklarından bugüne, ruhunu ve zihnini nasıl bir büyüyle ele geçirebilirdi ki? Sofi onun yalınayak başı kabak, sıska gövdesinde paçavralarla, zavallı bir halde okula gittiği günleri halen hatırlıyordu. Ona karşı hiç derin olmayan, müphem ve sınırlı hisler beslemişti. Zamanla oluşan ve yine zamanla kaybolan arkadaşça, muğlak bir muhabbet.

Şimdiyse o *manifaturacı* çırağı, bir çılgınlık anında onun kalbine sızmak, aşkın doruklarına çıkmak istiyordu. Bu imkânsız fethi gerçekleştirmek için, aşkını bir genç kızın hassas kalbine seslenmekten aciz, kaba ve beceriksizce yazılmış, gülünç ifadelerle dolu sahtekârca bir mektupla haykırıyordu. Onu mutlu edeceğine dair vaatlerde bulunuyor, geleceğe yönelik aptalca ve yalan sözler söylüyordu.

Sofi, durumu daha sakince gözden geçirip ilk bakışta anlamsız gelen olayları parça parça birleştirdiğinde yavaş yavaş resmin tamamını görmeyi başardı. Oğlanın bakışları, hal ve hareketleri, son birkaç aydır ona karşı garip davranışları, gönlünü hoş tutmak için gösterdiği tuhaf telaş ve bilhassa “Bahçeyi senin için yaptım” demesi şimdi anlam kazanıyor, onun bütün niyetini apaçık gösteriyordu. Demek onu bütün o güzel ama boş uğraşlara iten, bu biçare ve aptal aşktı. Bahçenin tarhları, çiçekler, bütün o göz alıcı süslemeler bu bastırılmış, içe atılmış, ürkek, sefil aşkın bir dışavurumuydu ve bunlar o bayağı ve karşılıksız hisleri körüklemiş, canlı tutmuştu.

Sofi, iki kez pür dikkat okuyup derin manasını kavramaya çalıştıktan sonra, neye uğradığını şaşırarak ve canı sıkılmış bir halde, ani bir öfkeyle aşk mektubunu hoyratça yırttı. Kâğıt parçaları, bahçede dört bir yana dağıldı, kay-

boldu. Ama içinde yazılanlar kızın zihninde yer etmişti bir kere. Gözyaşlarıyla ıslanmış, yalvarışlarla dolu o satırlarda ümit edilmeyen bir mutluluğun yüce çağrısı duyuluyordu, ürkek ve kıymetli bir aşk dile gelip karşılık talep ediyordu.

“Sofim, beni ve aşkıma reddetme! Zira aşkımdan ölecektim az daha ve sen ondan mahrum kalacaktın, bedbaht, perişan olacaktın. Çünkü senin mutluluğunu yalnızca o aşk temin edebilir. Kendi hayatın için aşkıma reddetme.”

Mektubun bir başka yeri, unutmak istemesine rağmen ok gibi beynine saplanmış duruyordu.

“Hayatı öldüren yalan aşklara kanma. Onlar çoktur, hiçbirinin gözlerini kamaştırmasına izin verme. Yalan aşklar, en açık seçik ve derin nefretlerden bile daha tehlikelidir. Bu gerçeğe inan Sofi.”

Velakin genç kız, ruhundaki isyana, vaat edilen o aşkın pervasızlığı karşısında kapıldığı kızgınlığa rağmen, bazen, içindeki öfke dindiğinde ani ve gayriihtiyarı bir şekilde körpe dostuna acıyordu. Onun ruhunda kopan fırtınaları düşündükçe kendi canı da yanıyordu, aşkının büyüklüğüne, içtenliğine inanmak istiyor ve o yaralı, körpe varlığın tarumar olma ihtimali karşısında dehşete düşüyordu. Ancak hemen toparlanıyor ve o zayıflığına karşı koyarak bu anlık gevşekliği için kendi kendine söyleniyordu. Gerçek hayatın vaat ettiği keyfin, bencilliğin farkına varması eşsiz ruhunda bir kıvılcım gibi parlayıp sönen anlayış gösterme temayülünü bertaraf ediyordu ve sonunda nafile yere önemsiz büyüklüklerin peşinden koşuyor, olmayacak beklentiler içine giriyordu.

Ve gözünün önüne genç doktoru getiriyordu. Annesiyle birlikte onun evini ikinci ziyaretlerinde nasıl derinden etkilenmiş, nasıl sarsılmıştı. Genç adamın bakışlarında bu

kez farklı yansımalar, farklı kıvılcımlar görmüştü. Üstelik muayene ettiği sırada aceleyle kulağına birkaç kelime fısıldamıştı ama öyle sessiz ve yavaş bir şekildeydi ki onları duyamamıştı. Buna rağmen epey heyecanlanmış ve delikanlının ateşli kaçamak bakışlarından güç alarak, kulağına fısıldanan o kelimelere inanılmaz yorumlar getirmiş, birçok mana yüklemişti. Doktor, ayrılırken hararetle elini sıkmış, âdeti olmadığı halde onlara merdivenin başına kadar eşlik etmiş ve Haço'yu çok şaşırtmıştı. Dışarıda, sokakta, Sofi genç doktorun anlamlı bakışlarını, ilgisini, biraz şaşkın, biraz asabi hareketlerini daha iyi ve doğru yorumlamıştı. Yalnızca kızların lekesiz ruhuna özgü o saf ve mutlak kavrayışla delikanlının kendisini sevdiğine inandı, kendisini buna ikna etmeye çalıştı.

Ve şimdi, yangın yerine dönen zihninde, aşkını dilenen bu iki varlık arasında yaptığı kaçınılmaz karşılaştırma, onu müthiş bir buhrana sevk ediyordu. Haftada otuz kuruş kazanan Hampig'in, balıkçı Tumig'in şu zavallı oğlunun davranışlarında arsızlığa varan bir küstahlık, haddini aşan bir cüretkârlık görüyordu. Genç doktorun bastırılmış, gizliden gizliye beslediği sevgisi ise tam tersine yüce, çekici ve hayranlık vericiydi.

Öfkeden kudurmuş bir halde, bilhassa bahçenin bütün güzel çiçeklerinin, fidanlarının, tarhlarının ciddiye alınmayan bir aşkı onurlandırma ve dile dökme amacı taşıdığı; aylar, belki de yıllarca nahoş, görmezden gelinmiş bir hayranlığa bilinçsizce hizmet ettiği; o zavallı çocuğun şeytanca düşüncelerinde olduğu aklına geldikçe, öpüp kokladığı çiçeklerden, tarhlardan, bahçeden, alçacak iskemleden, o rengârenk, huzurlu, mutlu köşenin her bir ayrıntısından nefret etti. Ne var ki, kızgınlığının tavana vurduğu anda,

lime lime ettiği mektubun havaya fırlatılan ve boşlukta kaybolan parçalarından yükselen acıklı bir ağıt kulağında cınlıyordu adeta.

“Sofim, aşkımı reddetme! Zira aşkımdan ölecektim.”

Ve genç kız, bütün umursamazlığına, kendisini tamamen o büyük, şaşaalı, göz kamaştırıcı şeylerin tasavvuruna vermek istemesine rağmen oğlanın içten, müthiş sevgisinin o fısıldayışı karşısında elinde olmaksızın titriyordu. Çökmüş bir halde, acı içinde inliyordu.

“Of, zavallı Hampig...”

Ve bahçe kimsesiz, alçacık iskemle öksüz kaldı. Ve sapsarı üzerinde rengârenk, kokulu çiçekler, güzel hanımlarının okşayışının özlemiyle kurudu.

Hampig mektubu alıcısına ulaştırdığı o günün gecesini nasıl geçirmişti? Sinirsel, ruhsal, düşünsel bir çeşit yok oluş yaşıyordu, durumu tasvir edilecek gibi değildi. Gözleri etraftaki nesnelerden kamaşmışçasına kapalıydı; devasa, ucube kılıklı dev gölgelerin, mucizevî aydınlıkların yanı sıra muazzam büyüklüklerin fırdolayı döndüğü, debelendiği, esip gürlediği iç âleminin karanlıklarına dalmıştı. Bunlar, yarattıkları baş döndürücü hortuma onu da çekiyor ve döndürüyor, fırlatıyor, delirtiyorlardı.

Ve rüyaya daldı. Bahçe genişliyor, bir deniz, karanlık, meçhul ve muazzam diplerinde yaratıkların yaşadığı devasa bir orman oluyordu. Kargaların, akbabaların, baykuşların, tüyler ürpertici gece kuşlarının müdavimi olduğu ağaçlar, kocaman kara kütükler, birbirine sarılmış arşa uzanıyor; kat kat ve kocaman halkalarıyla yılanlar yerde sürünüyor; yırtıcı hayvanların büyük, kıpkırmızı gözleri, karanlık çalılıkların içinden ateş saçıyordu. Uzakta, göğün ormanla kavuştuğu noktada cehennemi bir yangın vardı. Kızıl,

uzun pençeli, kuyruğunun ucu görünmeyen, acayip sivri boynuzlu bir canavar sürüsü kıvılcımlar ve alevler arasında gidip geliyordu. Kaplanlar, filler, sırtlanlar, gergedanlar, timsahlar, ancak sanrı halinde görülebilecek devasa bütün acayip canavarlar, bir ovada birbirini kovalıyor, ısırıp yaralıyordu. Sayısız, sonsuz solucan, ince, uzun ayaklı, sivri uçlu hortumları olan, irili ufaklı, kara, yeşil böcekler havada, yerde, dalların üzerinde vızıldıyordu.

Parlak beyaz giysilere bürünmüş, saçları rüzgârda salınan bir kadının görkemli bir şekilde ağır adımlarla içinden geçtiği göz kamaştırıcı bir ışık seli uzak ağaçların altından karanlığı deliverdi. Milyonlarca avize ısıltı ısıltı bir gösteri sunuyordu adeta. Kadın, aydınlığa boğulmuş meydanın henüz yarısına gelmişken duruyor, bir nehir gibi inen kumral saçlarının çevrelediği bembeyaz yüzünü dört yana çeviriyordu. Ve işte, düelloya girecek bir şövalye gibi giyinmiş bir genç, bir ren geyiği hızıyla çalılıklardan dışarı fırlıyor ve kollarını açmış, dalgalanan saçlarıyla gülümseyerek koşuyordu. Ve o ışık saçan, ay parçası gibi hurinin huzuruna varıp ayaklarına kapanıyor, yeri, ak ayaklarını öpüyor, ışıktan eteklerine yüz sürüyordu. Ve kadın, karşısındaki ayaklarına kapanmışken göğsünün beyazlıkları içinden ansızın bir kâğıt çıkarıp fırlatıyordu. Genç adam, dehşetli bakışlarını üzerinde gezdirdiği kâğıdı bir deli gibi kapıyor, korkunç bir şekilde yeri göğü inletiyordu.

“Mektup! Mektup! Mektup!”

Ve ufukta yanan ateş feci bir gürültüyle çatırdadı, gidip gelen canavarlar inledi, yırtıcı hayvanlar azgınca kükredi. Kara, uçsuz bucaksız ormanın diplerinden muazzam gürlemeler işitildi. Yılanlar, o ağır halkalarını üzerlerinden çözerek ürpertici ısıklarla sıçradı ve böcekler vızıldadı, iç

içe geçti ve birbirini yedi. Ve adam, meydanın orta yerinde feryatlar içinde acıyla kıvrandı.

“Mektup! Mektup! Mektup!”

Hampig bu korkutucu hayalin şokuyla ter ve dehşet içinde havaya sıçradı. Gözleri alabildiğine büyümüştü, titriyordu, gördüğü korkunç kâbus onu mahvetmiş, canını yakmıştı. Sabaha dek, uzuvları donmuş, beyni uyuşmuş bir halde öylece durdu, bir şey düşünecek durumda değildi.

Şafak çoktan sökmüştü ama başını avuçları arasına alan oğlan, yatağına mihlanmış, zihni darmaduman ve kendini kaybetmiş bir halde öylece duruyordu.

“Hampig, kalkmayacak mısın!” diye seslendi annesi. “Hadi evladım, geç kalacaksın.”

Hampig toparlandı, kalktı, giyindi ve çıktı. Yolda zaman zaman, ovadaki adamın çılgınlıklarını duyar gibi oluyor, arkasına bakıyordu. “Mektup! Mektup!” Çarşıda, sabahın hareketli ilk saatlerinde oğlan, tuhaf bir izlenime kapıldı. Parke taşlarının üzerinde cınlayan ayak sesleri, açılan kepenklerin gürültüsü, işportacıların canhıraş bağırımları kulağına ürpertici inlemeler gibi geliyordu. Görmüş olduğu kızıl kâbus devam ediyordu adeta. Yoldan geçenlerden ürüyor, ansızın kendisine dönüp “Mektup! Mektup! Mektup!” diye bağırımlarından korkuyordu.

Hampig, zihnine üşüşen dehşet verici hayalleri kovmak için dükkânda deli gibi çalışmaya başladı, kendini hummalı bir şekilde vazifesine kaptırdı. Ancak o alışılmadık telaşı sırasında, zihnindeki ıstırap verici düşüncelere yenik düşüp bulunduğu ortamı ve vaziyetini unutarak, donmuş, tükenmiş bir halde kalakalıyordu. Ardından, muazzam bir çabayla yeniden işe koyuluyordu. Dalgın, bilinçsiz halleri, bakışlarındaki delilik sonunda kâtibin dikkatini çekti.

“Dzo, bu çocuk keçileri mi kaçırıyor, ne?” dedi kâtip bir başka görevliye. “Şunun *hiyetine* bak. Hampig! Gel buraya!” diye bağırdı bir an şaşkın şaşkın yere bakan çocuğa.

Hampig kendine geldi ve yaklaştı.

“Bana bak bakayım!” dedi kâtip sert bir şekilde.

Oğlan başını kaldırıp bütün dalgınlığıyla ona baktı.

“Ha anladım, anladım,” diye devam etti kâtip. “Dzo, çorbacıdan aldığın *parayla* ne yapıyorsun? Geceleri neredesin? Uyumuyor musun?”

Hampig bu aşağılık ve adi iftiraya verecek cevap bulamadı. Ruhundaki derin, dayanılmaz acıya sığınarak sustu.

“Hayde, *dzo*, hayde, aklını başına topla. Gözün işinde olsun, *xıra* çorbacı öyle şeylerin peşinden koştuğunu bir duyarsa kulağından tuttuğu gibi, bilirsin ya...” dedi kâtip ve nasihatinden fazlasıyla memnun bir halde yazı masasına kuruldu.

Acısının gözlerinden okunması karşısında dehşete düşen Hampig, kendisini toparlamak, şaşkın bakışlarını insanlardan gizleyerek her zamanki ifadesine bürünmek için ümitsizce çabaladı.

Akşam dükkândan çıktığında, gürültüsü yeniden artmış kalabalığa karıştı ve adeta feryat eden acısını onların arasında görünmez kılmaktan mutluluk duydu. Vapurun güvertesinde eğilmiş, pervanenin çıkardığı tekdüze sesle kendinden geçerek çılgınca dönüp duran suları izledi. İskelede bir an duraladı. Eve gitse miydi? Ama ya Sofi, ansızın karşısına çıkar da mektubu kaba ve acımasız bir şekilde yüzüne atar, cüretkârlığına bir tokatla karşılık verip azarlar, hakaretler yağdırırsa... Dosdoğru köyün tepesine çıktı. Günbatımının şimdi artık sönmekte olan o gizemi, akşamüstünün dağınık sisleriyle gölgelenen tepelerin o uç-

suz bucaksız dalgalanışı, kederli düşüncelerini teyit ediyordu adeta. Bakışlarını sise gömülmüş ufka dikerek yeşil bir tümseğin üzerinde durdu.

Şimdi acı veren bir düşünce fırtınasının orta yerinde cevaplanması imkânsız bir soru, inatla kovmak istemesine rağmen aklından hiç çıkmıyordu.

“Mektuba ne oldu?”

Dertli bir kalpten kopup akan o bir damla gözyaşı nereye düşmüştü? Sevmeyi bilen, şefkatli bir ruha mı yoksa sert bir kayaya mı?

İkinci ihtimal kanını donduruyordu. Kendisini yitik, mahvolmuş hissediyordu, üzerinde durduğu tümsek kıpırıyor, sallanıyor, dönüyordu sanki. Bu tümsek sonunda onu uçurumdan aşağı fırlatacak gibiydi. İki elini tutunacak bir dal arar gibi ileri uzattı, dehşet dolu bakışları sabitti. Otururken, daha doğrusu sırtüstü düşerken, “Aman! Aman!” diye bağırdı. Karanlık çöktü, sisler o karanlık içinde dağılarak kayboldu. Karşı tepelerin siyah silueti gökyüzünün griliğinde güçlkle seçiliyordu, Hampig ise tümseğin üzerinde uzanmış hâlâ düşüncelerle boğuşuyordu. Gecenin serinliği birden oğlanı kendine getirdi, silkindi, kalkıp gitti, başı önde eve girdi.

“Hampig, yavrum, bu saate kadar neredeydin?” diye endişeyle sordu annesi.

“Çorbacım bir yere gönderdi anne, geç kaldım. Kayıkla geldim.”

“Çok vesvese yaptım, yavrum.”

İğrenç kâbuslar, gece uykusunda yeniden tebelleşti. Beyazlar giyinmiş kadın, şövalye kılıklı genç, mektup birer birer ortaya çıktıkça soğuk terler döküyor, defalarca sıçrayarak uyanıyordu.

Ve ölümcül ruhsal bunalımlarla geçen günler giderek birbirine benzedi. Bahçede, boş ve paslı kova bir tarhın yanında devrilmiş, tırmık bir ağaca yaslanmış, çiçekler güneşin altında kuruyan yapraklarıyla, saplarının üzerinde solgun, kederli, boyunlarını bükmüş duruyorlardı, kendilerine hayat veren kolları çaresizce yardıma çağırıyorlardı adeta.

“Küçük hanımın devamlı bakıma ihtiyacı var,” demişti Doktor Margosyan, Gülüg Hanım kızını üçüncü kez genç doktora götürdüğünde.

“Ömrüne bereket evladım,” diye cevap vermişti Gülüg Hanım doktorun bu yoğun ilgisinden ötürü duygulanarak.

Bu üçüncü gelişlerinde yalnızca bir haftalık ilaç vermiş ve reçeteyi kendi kesesinden karşılamıştı.

Onun telkiniyle Margosyan Hanım, emektar çamaşırcısına yol verip yerine Gülüg Hanım'ı tuttu. Böylece, amira hanesiyle ilişkiler daha da sıklaştı. Doktorun gözlerinde parlayan kıvılcımlardan giderek daha çok etkilenen Sofi, annesinin çamaşırcı olarak o evden içeri girmesini değerlendirek Amira'nın kızına ev işlerinde yardımcı olmak bahanesiyle sık sık oraya gitmeye başladı ve bu durum Margosyan Hanım'ın oldukça hoşuna gitti. Yavaş yavaş aralarında bir samimiyet oluştu. Bu çekici ve yumuşak başlı kız, Margosyan Hanım'ın sevgisini kazandı ve hatta günün birinde evladına o kızı kendi himayesi altına alacağını söyledi. Doktor, annesine destek çıktı.

Sofi, amira konağının kasvetli ihtişamından fevkalade keyif alıyor, içi tarifsiz bir mutlulukla doluyordu. İçinden bir ses, ona, ait olduğu ve kendisine layık biricik yerin burası olduğunu söylüyordu. Dayalı döşeli, huzur dolu odalarda dolaşmaktan, geniş kadife koltuklara oturmaktan, şa-

şaalı amira döneminin curcunasına sessizce tanıklık eden pahalı eşyaları seyretmekten zevk alıyordu.

Doktor genç kızı birkaç kez şu ya da bu sebeple muayenehanesine götürdü ve oturmasını söyleyip ona Gosdanyan'dan öğrendiği güçlü vurgular ve abartılı hareketlerle, hekimliğin faydalarından ve mucizelerinden bahsetti. Kız, gözleri kamaşmış, büyülenmiş bir halde dinledi. Laf arasında eğitim ve terbiyenin faydalarından bahsetti. Güzel dinleyicisine çok yönlü uzmanlığını göstermek için tarihten bir konu açtı, büyük adamların isimlerini andı, şairlerin eserlerini saydı. Aslında çoğunlukla uyduruyor, çarpıtıyor ya da yalan söylüyordu. Kendisinin bir âlim olarak, yalnızca bilimin kuru ve çorak toprağında dolaşmadığını, edebiyatın, şiirin ve hatta sanatın masmavi ufuklarında, göğün sonsuzluğunda da kanat çırpıtığını anlattı.

“Akıl ve kalp aynı anda beslenmelidir, küçük hanım,” diye tekrarlıyordu konuşmasına ara verip, bakışlarına derin ve hülyalı bir hava vererek.

Bu konulara ve böyle coşkulu konuşmalara yabancı olan Sofi, gencin zarif endamından, güzel ve soylu yüzünden, gözlerindeki ateşten etkilenip öylece kalakaldı. Ve ansızın aklına bir basmacı çırağı olarak bütün zavallılığı, karşılık dilenen tutuk, ürkek aşkının acizliğiyle öteki delikanlı, Hampig geldi. Zavallı âşık, kızın zihninde gitgide heba oluyor, önemsiz, acınası bir varlığa dönüşüyordu.

Sonra doktor, usta bir manevrayla lafı Ermeni kızlarının çetrefilli ve hayati eğitim sorununa getirdi. Burada, birdenbire aklına Gosdanyan'ın sözleri ve davranışları geldi. Kıvrıkcık, güzel saçları sütbeyaz ve geniş alnı üzerinde zarifçe toplanmış, gözleri yarı kapalı halde odanın ortasında duruyor, hülyalı, kederli ve dokunaklı bir şekilde konu-

yordu. Spencer, Pestalozzi ve Rousseau'ların havada uçuştuğu, iç geçirmelerle kesilen bu muğlak, alakasız, manasız konuşmanın nakaratı belliydi:

“Ermeni kızlarımız heba oluyor küçük hanım, zira onlara verilen eğitim yetersiz... Heyhat! Heyhat!”

Tatyos Ağa'nın Amira'nın evini ziyaret ettiği bir gün, genç doktor, annesine bir teklifte bulundu.

"Anne, aklıma bir fikir geldi. Sofi'yle annesi gelip bizim evde otursunlar, olmaz mı anne?"

"Akıllı uslu bir kız ama bu nasıl olur evladım, böyle bir teklifi kabul edip buraya gelirler mi?"

"Neden  tmesinler? Burası amira evi, geçim derdi ekmeyecekler, daha ne istesinler. Ha, Tatyos Aa, ne dersin?"

Dişleri dökülmüş ağızındaki but lokmasını ufalamaya çalışan veznedar, "Ne diyebilirim doktor?" diye cevap verdi. "Bu annenin ve senin bileceğiniz bir iş. Ama bana sorarsanız fena olmaz."

İnsanın içini okuyan bakışları, delikanlının ruhunun derinliklerini keşfediyordu.

Genç doktorun gözbebeklerinde kızıl bir yalım vardı. Yüz hatlarında gizli ve tanımadık bir ürperti görüldü. Parmaklarıyla kumral bıyığını burdu.

"Eh, bir *taraf*tan da fena olmaz *sanki*," diye ekledi doktorun ruhuna nüfuz eden Mergeryan elini şarap bardağına uzatarak.

"Madem siz uygun görüyorsunuz, ben neden istemeyeyim?" diye atıldı, veznedarın olmazsa olmaz onayını alan Margosyan Hanım.

Ve hemen, Tatyos Ağa'nın ertesi günden tezi yok a­maşırıcı kadının evine giderek onu kızıyla birlikte o zavallı

evden çıkıp Margosyan Hanım ile doktorun yüce ve şeref verici himayesi altında, mutlu bir istikbal umuduyla ilani-haye yaşayacakları Amira'nın evine taşınmaya ikna etmesi kararlaştırıldı.

“Bu işi halloldu bilin, Mergeryan'ın elinden bir şey kaçmaz,” diye buyurdu veznedar, peçetesiyle bıyıklarını ve ağzının iki yanını silerek.

Meşum amacına bu kadar kolay ve çabuk ulaşınca kendinden geçen doktor, şimdi ayakta annesinin omuzlarını okşuyor, sevecen ve neşeli bir sesle, “Annem artık iş yapamaz, onun hatırı için o anneyle kızını evimize kabul etme fedakârlığını göstermeye razıyım!” diyordu.

“Güzel evladım, canım,” diye mırıldanıyordu saf kadın, omuzlarının üzerinden oğlunun ellerini okşayarak.

“*Helbette ya, oğlum, annene yazıktır,*” diye lafa giriyordu Tatyos Ağa asalak, fesat ve yalancı bir gülümsemeyle öndeki iki dişini göstererek.

Ama Mergeryan, evinde tek kaldığında, bu yeni durumu yüksek sesle gözden geçirdi.

“Ya! Vah *zavallı* kız, başına bir felaket gelecek senin ama bakalım ne... Anlaşıldı, o doktor *olacak* kıza göz koymuş, şimdi de pençeleri arasına almak istiyor. *Vay babanım... Allah için güzel parça be. Dzo, o değil ama,*” dedi işe uyanan veznedar eliyle alnına vurarak, “ben neciyim bu işte, mütevellî mi? Bu yaşında böyle işler de mi görecektin, Tatig?.. Tüh sana! *Be canım,* kim öyle işler görmüyor, dünyanın hali böyle.. *Der** Taniel'in dediği gibi muhabbet tellallığı, ha? Hem onu bırak, yapacağım ne ki? Çamaşırcıya gidip Hanım seni kızınla beraber kendi evine istiyor, gider misin gitmez misin diyeceğim. *Helbette* gidersin, ne de olsa amira

* Erm. Genellikle papaz adından önce kullanılan hitap.

evidir. Koşa koşa gidecek. *Elçiye zeval yok*, zaten şimdiki zenginlerin hangisi böyle *elçiliklerle* zenginleşmedi? Yok, Tatig, *oğlum*, böyle şeyler *umurunda* bile olmasın. Ama doktorun niyeti kötüymüş, onun da ötekinin de satmışım anasını, biz kendi işimize bakalım.”

Ve veznedar, vicdan ve gurur yapmayı böylece bıraktıktan sonra yatağına girdi.

Ertesi gün Tatyos Ağa, her zamanki kilise ziyaretinden sonra çamaşırcı kadının evine gitti. Anne ile kızı evdeydi ve böyle beklenmedik bir şekilde mütevellilik tepesinden inme lütfunda bulunarak o mütevazı ve fakir eve gelen namlı veznedarı kapılarında görünce epey şaşırdılar.

“Buyurun, Mergeryan Efendi,” diye karşıladılar ana-kız saygıdeğer veznedarı ve onu içeri davet ettiler. Adam, bildik vakarı ve tumturaklı hareketleriyle pencerenin önünü boydan boya işgal eden dar ve alçak sedire sessiz sedasız yayıldı.

“Hayırdır, Tatyos Ağa?” diye sordu anne, âdet olduğu üzere adamın halini hatrını sorduktan sonra.

“Hayır, Gülüg, hayır, ben boş yere birinin evine gidecek adam değilim. Artık bu yoksulluktan kurtulacaksınız. Onun bunun evinde bunca çalışıp didindin.”

Ana-kız, adamın lafa bu şekilde girmesi üzerine şaşkınlıkla birbirine baktılar. Birdenbire zengin mi olmuşlardı yoksa? Beklenmedik bir mirasa mı konmuşlardı? Ama Gülüg Hanım, hem kendi hem de rahmetli kocasının soyundakileri ta yedi göbekten de öteye çok iyi biliyordu. Hepsi de ufakık bir miras bırakma ihtimalinden bile uzak mı uzak kimselerdi. Ve şimdi yüzlerinde mutlulukla endişe arası bir ifade vardı. Çamaşırcı kadın, iki elini koca karnının üzerinde kavuşturup gözlerini tavana dikerek mırıldandı.

“Tanrı sesini duysun efendi, benim çektiğimi çeken var mı...”

“Bu nedenle,” diye devam etti Mergeryan, “hem seni hem de kızını *rahata* kavuşturacak çok iyi bir şey düşündüm.”

“Nedir o, Tatyos Ağa?”

“Ne olacak? Margosyan Hanım, gece gündüz evinde kalasınız istiyor. Ana-kız kalkar, Amira’nın evine *aktarma* olursunuz, hem sen rahat edersin hem de kızın. Hanım, Sofi’yi çok seviyor, doktor da öyle. Kızın, Hanım’a yardım eder, dikişlerini diker, sen de ufak tefek *hizmet* edersin olur biter *vesselam!* Ne dersin, Gülüg?”

Genç kızın büyük, kara gözlerini birden tarifsiz bir ısıltı kapladı, soluk yüzüne allık sürülmüşçesine güzel bir renk geldi. İçindeki heyecanla hareketlenen parmakları fistanının üzerinde potlar oluşturuyordu. Annesinin hayatlarını kurtaracak bu teklife vereceği cevabı işitmek için büyük bir açlıkla, aklını yitirmiş gibi ona baktı.

Bu sürpriz daveti aklının ucundan geçirmeyen Gülüg Hanım öyle şaşırdı ki, o da fikrini almak istercesine kızının yüzüne baktı ve evladının gözlerinden, yüzünün kıvrımlarından açık seçik okunan mutluluğu derhal fark etti. Anelik içgüdüleriyle kendi ve kızının hayatında yeni, parlak ufuklar açacak bu davetin bütün mahiyetini kavradı. Şimdiki vaziyetlerinin vahametini ve sefaletini hesaba katınca bu teklifi reddetmek imkânsız göründü. Bedenindeki yağların bütün haşmetiyle yerde, tahta üzerinde diz çökerek oturmuş, nemli gözlerinde budala ve yaranmak isteyen bir ifadeyle veznedara bakıyor ve lafı geveliyordu.

“Bilmem ne desem, Tatyos Ağa. Öyle bir şey söyledin ki, ne evet diyebilirim ne de hayır. Ama Hanım bizi ne

manada yanına istiyor, evimiz barkımızla mı, yoksa belli bir vakit için mi?”

“Be canım,” dedi Mergeryan canı sıkıntısını belli edecek şekilde. “Eviniz barkınızla *helbette*. Bu *kısmeti* elinizden kaçırsanız bir daha bulamazsınız. Hiç *naz* niyaz istemez, gideceğiniz yer, amira evidir. He, Sofi? Sen ne dersin?” diyerek Sofi’ye döndü.

Sonsuz bir mutluluk yaşamakla birlikte aynı ölçüde şaşkın olan Sofi, bu önemli karar anında tarafsız kalmak tevazuunu gösterdi.

“Ben ne diyebilirim, annem bilir,” diye cevap verdi titreyen sesiyle.

“İyi olursunuz kızım, iyi olursunuz,” diye üsteledi veznedar çıkmaya hazırlanırken. “Kem küm istemez. Yarın buraya adam gönderirim, göçerinizi bağlar, bu pis yerden çıkarsınız. Bitti kapandı.”

Ve şaşkın, öylece kalakalmış bu iki varlığı beklenmedik haberin heyecanını sessizce sindirsinler diye kendi hallerine bırakıp *fesini* başına geçirdi ve ağzının içinden “Hoşça kalın” diyerek çıktı.

Sofi ve annesi, Tatyos Ağa gittikten sonra dehşetle birbirine baktı. Tuhaf duygularını dile getirmekten acizdi ikisi de, bunu yapacak cesareti bulamıyorlardı sanki. Sonuçta o yoksul, gösterişsiz yuvadan ihtişamlı ve bereketli amira konağına taşınmak, Sofi ve annesinin üstleneceği vazifeyle dahi alışılmış ve öngörülecek bir şey değildi.

Genç kız, kurduğu, üzerine titrediği, şiddetli bir arzuyla dilediği hayallerin gerçekleştiğini ve kendisinin onların önünde adeta büyüleyici bir kudretle durduğunu görüyordu. Orada, o huzurlu, soylu, debdebeli ortamda bulunmak, yakışıklı ve harikulade bir gencin şifa verici, büyüle-

yici dostluğuna, şöretli bir amiranın daimi himayesine ve yakın ilgisine mazhar olmak... Şimdiye dek aşağıdan, çok aşağıdan bakmak zorunda kaldığı böyle insanlara yukarıdan, çok yukarıdan bakabilmek... Uykularını bölen, kalbini karartıp zihnine acı veren bütün arzuları doya doya yaşamak... Umulmadık bir mutluluktan bu, karanlık bir geceye birdenbire güneş doğmuştu adeta. Sofi, bu beklenmedik ve imkânsız daveti yorumlamaya çalışırken genç kızlara has saf ve coşkulu bir idrakte asıl sebebi bulduğunu sandı. Doktor onu seviyor ve sevdiğinin hep yanında olmasını istiyordu. Diğer bütün olasılıklar, istenen, arzulanan bu ihtimal karşısında mesnetsiz kaldı ve genç kız, bu inancın verdiği tarifsiz mutlulukla sarhoş olarak kendinden geçti. Hislerini zapt edemedi, gözleri yaşla doldu ve bunu annesine belli etmemeye çalıştı. Kendisine beslediği aşk o kadar büyüktü demek, bir amira torunu, gururunu hiçe sayarak ve kim ne der düşünmeden muhteşem konağından içeri fukaraları almaya tenezzül ediyordu.

“E Sofi, ne dersin yavrum, gidelim mi?” diye soruyordu annesi bütün kontrolünü yitirmiş bir halde kızının iradesine sığınarak.

“Gidelim anne, neden gitmeyelim?” diye cevapladı kız kesin bir şekilde. Böyle bir konuda tereddütü kabul edilemez sayıyordu.

“Gidelim kızım! Artık *usanmışsındır* bu yoksulluktan.”

Ana-kız, o günden tezi yok, yakalanma korkusunu üstünden atamayan hırsızlar gibi sessiz sedasız, taşınma hazırlıklarına başladılar. Mutluluk sarhoşluğu içinde, olan biten birinin kulağına gider de büyü bozulur diye korkuyorlardı.

“Bu olanları kimseye söylemeyelim,” diye annesini tembihledi Sofi, “Elbet duyacaklar.”

“Yandakilere de söylemeyelim mi, Sofi?”

“Yok! Yok! Bilhassa onlara söylememeli.”

Genç kız, kendi tatlı telaşı içinde ne Hampig’i, ne onun aşkını ne de çektiği ıstırabı anmaya tenezzül etti. Aksine, annesi “yandakiler”in bahsini açtığında bir anlığına acımasızlaştı ve o silik oğlanın cüretkârlığını yanına bırakmamak için kaba bir harekette bulunmayı düşündü. Ve ana-kız akşama, hatta gece yarısına kadar kapıyı pencereyi kapatmış, ara sıra duygularını alçak sesle paylaşarak gitme hazırlıklarıyla uğraştılar.

Sabahleyin kilisenin zangoçlarından biri epey erken bir saatte iki h malla birlikte küçük evin önünde göründü.

“Bizi Tatyos A a gönderdi, g  eri taşıyacağız,” dedi zangoç.

Her Şey zaten ba lanmış, hazırlanmıştı. Odanın iki kapısı da açıldı ve bir yerden taşınırken çıkan o bildik gürültü başladı. İki sandık, birkaç büyük denk hamalların pervasız ba ırışları arasında bahçeye çıkarıldı, Sofi kalp çarpıntısıyla zaman zaman onlara işlerini sessizce yapmalarını söylüyordu ama nafile. Sonunda sır ortaya çıkmıştı işte. Kapı komşusu ailenin bu ani taşınmayı fark etmemesi imkânsızdı. Balıkçının karısı, o acayip patırtıyı işitip odasının kapısına çıktı, gözünün önündeki o kargaşayı, hamalları, zangocu hayretle izledi.

“Hayırdır G l g Hanım?” diye sordu sonunda, soluk solu a kalan çamaşırcı kadına yaklaşarak.

“Evden  ıkıyoruz.”

“Tuhaf Şey, birdenbire ne oldunuz, sessiz sedasız?”

“ yle işte, ne yapalım kuzum, kismet.”

“Yazık! İnsan gün öncesi haber verir. Kolunuzdan tutup gitmeyin demeyecektik ya, yazık!”

“Eh işte, böyle oldu, ne yapalım Horop Hanım, *kismet*.”

“E *bari* nereye gidiyorsunuz?”

“Nereye gittiğimizi sorma Horop Hanım, elbet duyarsınız.”

“Pek *tuhaf* şey.”

O sırada hamallardan biri, iki koca dengi sırtına yüklemiş oflaya puflaya gidiyordu. İkinci hamal da hemen bir sandık ve ufak tefek şeyleri sırtlayarak ötekini izledi. Zangoç ise kalan bir iki eşyayı eline alıp, “Hanımlar, isterseniz gidelim,” dedi Sofi’yle annesine dönerek.

Berrak ve nemli bir sonbahar sabahıydı. Amira’nın bahçesi, bereketli yeşilliğinden mahrumdu, dört yanı hüznünlü bir solgunluk sarmıştı. Yüksek otlar kurumuştı, yalnızca, mevsimin darbelerini ciddiye almayan sık rezeneler kendi koyu yeşil renklerini yer yer koruyordu. Tarhların çizgileri uzaktan hâlâ seçiliyordu ama çiçekler ve fidanlar kurumuştı. Öylece duran küreğin, kazmanın, tırmığın sapları farklı istikametlere bakıyordu. Issızlık, bütün hüznüyle kendini gösteriyordu. İnce bir sis, Eyüp tepelerinin yamaçlarını mavimsi bir tül kuşak gibi sükûnetle örtüyor, alev alev doğan güneş, görkemli ışıltısıyla minarelerin külahlarını tutuşturup camilerin kubbelerini parlatıyordu. H...köy’ün o münzevi yüksekliğini, yalnızca, yaprakları dökülmüş ağaçların içinde susmak bilmeyen cıvıltılarıyla gevezelik eden serçe sürülerinin bozduğu, sabahın tatlı ama aynı zamanda kederli dinginliği sarmıştı artık.

Sofi, hayatının en masum, en güzel, en zor dönemini yaşadığı odanın kapısının önünde durup, daha önce yaşamadığı, feci bir kalp sıkışmasıyla etrafını izledi. Çocukluk ve olgunluk çağının şahitlerinin hâlâ varlığını sürdürdüğü o yeri, ağaçları, tarhları, çalılarıyla o bahçeyi, koşuşturup

arşınladığı o yolları, en keyifli düşlerini kurduğu, onların kucağında huzur bulduğu o odayı ebediyen terk ediyordu. Son olarak o komşu aile vardı: zihninde tazeliğini koruyan bitmez tükenmez hikâyeleriyle balıkçı Tumig, ta başından beri yakalarını bırakmayan yoksulluktan daima dert yanan Horop Hanım. Ve Hampig, ah, o oğlan... Geç doğmuş, bilhassa da geç ilan edilmiş aşkını öyle zalim ve apaçık bir küçümsemeyle geri çevirdiği, hıçkırıklarına, gözyaşlarına ve yalvarmalarına aldırmadığı, ıstırabıyla dalga geçme acımasızlığını bile gösterdiği, çocukluğunun biricik, iyi, uysal, fedakâr dostu... Bütün bunları, artık bir daha dönmek üzere ardında bırakıyordu, şimdi daha cazip hayaller saf ve bakir ruhunu büyüler, benliğini bir yılan gibi sarıp sarmalarken, hakiki maiyetini anlayamadığı bütün bu bezdirici ama aynı zamanda kutsal şeyleri unutacaktı. Bir an gözleri doldu ama hızlıca toparlanıp kendini tuttu.

“Gidelim anne, yapacak başka bir işimiz kalmadı burada,” dedi üzüntüsünü sesine yansıtmamaya çalışarak.

“Gidelim, kızım,” dedi çamaşırcı kadın.

“Ka durun, Hampigime de söyleyeyim gittiğinizi,” diye atıldı Horop Hanım odasına doğru yönelip.

Ama tam o sırada üzgün, benzi sararmış delikanlı çukurlaşmış parlak gözleriyle odanın kapısında belirdi, yarı giyinik haldeydi.

“Hampig, Gülüg Hanım evden çıkıyor,” dedi Horop, oğluna dönerek.

Boş boş bakan oğlan cevap vermedi, yüzünde müthiş bir şaşkınlık vardı. Gülüg Hanım, “Hoşça kal, ablacığım,” diye aceleyle balıkçının karısına yaklaştı ve öpüştüler.

“Hoşça kalın,” dedi Sofi onun arkasından ve Horop Hanım’ın elini öptü.

“Güle güle, yavrum,” dedi çamaşırcı kadın hâlâ kımıldamadan duran Hampig’e yaklaşıarak.

“Hoşça kal, Hampig,” diye tekrarladı Sofi ve elini oğlana uzattı, ama o, uzatılan eli tutacak gücü kendinde bulamadı.

Ve Sofi, delikanlının içinde bulunduğu şaşkınlığı görmezden gelerek, keçi tüyünden şalını başına sardı ve bukleli saçlarını onun altında toplayıp annesiyle birlikte bahçe kapısına yöneldi. Çok geçmeden ikisi de gözden kayboldu.

“Nereye gidiyorlar anne?” diye sordu Hampig bahçe kapısı kapandığında.

“Evden çıktılar oğlum, ne *biçim* şeydir anlamadım. *Tuhaf* şey! *Tuhaf*!”

“Gittiler,” diye mırıldandı Hampig, yüzünde tarifsiz bir ümitsizlikle boş odanın açık pencerelerine bakarak.

Ardından, kapıya yaklaşıp içeri baktı. Lüzumsuz, kırık dökük nesneler yere saçılmış, yırtık bir döşegın göbeğinden samanlar fırlamış, bir köşede, devrilmiş, eski bir mangalın küllerine karışmış sönmüş kömür parçaları yeri kaplamıştı. Yatak odasının menteşelerinden çıkmış kapısından, gidenlerin, yılların yoksulluğunun acıklı kalıntıları olarak bıraktığı paçavralar görünüyordu. İrili ufaklı çivilerle delik deşik olmuş duvarlar yer yer yıkılmıştı. O ıssızlık çileli bir hayatın izlerini taşıyordu.

“Gittiler,” diye mırıldandı Hampig ve şimdi kanını dondurup zihnini bulandıran akıl almaz o hakikate inanmak istemeyerek dalgın dalgın sevdiği varlıktan geriye kalan eşyalara baktı.

“Ne bakıyorsun, Hampig?” dedi öteden annesi. “Giderlerse gitsinler, neyimize gerek, daha iyi, o odada da biz otururuz.”

Oğlan, birden ümitsiz bir teselli bulduğunu düşündü.

“Ben otururum bu odada anne, yatağımı buraya koyayım. Olmaz mı?”

“Pek de güzel olur evladım.”

Hampig odasına döndü, giyinip çarşıya gitti. İnsanlar ve binalar, dumanlı kafasının içinde gözüne birer hayalet gibi göründü. Mekanikleşmiş, donuk bakışında müzmin bir alkoliğin irade dışılığı, bir uyurgezerin yalpalayışı vardı. Gözünü bir noktaya dikmiş bir halde, kollarını öne uzattı:

“Ah! Gittiler! Gittiler!” diye mırıldandı dişlerini sıkarak. İçindeki korkunç fırtınayı ancak böyle ifade edebiliyordu. ~

Ümitsizlik içinde, sevdiği varlığı artık bir daha dönmemek üzere kaybettiğini düşündü. Yanında, bir adım ötesinde olduğu sürece ümitlerini diri tutabilirdi; yani onu yumuşatabilir, kayıtsızlığını yenebilir ve günün birinde muhabbetini kazanarak en büyük ve nihai hedefine ulaşabilirdi. Hiç olmazsa, bunu başarmak için her gün yepyeni planlar yapabilirdi, onların hiçbirini asla uygulamaya dökemeyecek olması önemli değildi. Ama şimdi o, kendisi ve reddettiği âşığı arasına belki de fersahlar koyarak kalkmış gitmişti. Bu yüzden bütün ümitleri yıkılıyor, aptal hayalleri toz duman olup yerlerini tokat gibi acımasız bir gerçeğe bırakıyordu.

Akşam eve döndüğünde yatağını alelacele boşalan odaya taşıdı. Akşama kadar orada kaldı, yatağa oturup bunda bir doyum, bir teselli bulurcasına, Sofi'nin yıllarca soluduğu o havayı soluyarak sabahladı. Bir an, durumun vahametini fark edip toparlanmaya, hayatını zehir eden o korkunç kâbusu savuşturmaya çalıştı ama bu baskıdan sıyrılmaya gücünün yetmeyeceğini anlamakta gecikmedi ve sonunda,

tıpkı şahinin pençesine düşmüş serçe gibi aşkın kısılcığında kıvrandığını kabullendi. Kendisi için bir inanç halini alan bu kabulleniş, onu oluşturan bu yeni durum karşısında daha serinkanlı ve incelikli davranmaya itti. Hatta farazi maharetlerinden hareketle, inatçı ve samimi bir âşığı idealine ulaştıran bütün o yaratıcılığa ve beceriye sahip olduğunu düşündü. Ve geceleyin, Sofi gibi sevgi dolu bir ruh bir yana, taşların bile yüreğini sızlatacak türlü entrikalar, oyunlar, ustalıklar, etkileyici, hayranlık uyandıracak kahramanca ve fedakârca hareketler düşündü. Ancak, sabahleyin gün ağarıp hayatın gerçeklerine gözlerini açtığında bütün planları buhar olup uçmuş, kalbi yeniden acıyla dolmuş ve geceleyin sahip olduğunu düşündüğü o güç yitip gitmişti.

Ve Hampig, daha bir gün önce ardında düşlerinin prensesinin soluk aldığı o kapının önünde ümitsiz, şaşkın bir halde durmuş, yine acıyla inliyordu.

“Of! Gittiler! Gittiler!”

Çamaşırcı kadının gittiğinin üçüncü akşamı, reddedilen âşık epey kederli bir halde eve döndüğünde annesi, “Hampig,” dedi, “Gülüg Hanım nereye gitmiş dersin?”

Oğlan, başını kaldırdı, gözlerinde ümit dolu bir kıvılcım yandı. Ve annesi devam etti.

“Margos Amira’nın evine, Hanım ana-kız evlerine almış onları. *Ka o ne yağlı yere düşmüşler! Ama o kadın için de delidir, sinirlidir derler, bakalım derdini kederini çekebilecekler mi? Hiç de bir şey söylemediler bize, sanki ellerinden kapacaktık.*”

Hampig bir şey demedi, yalnızca aptal, sersem bir ifadeyle annesinin yüzüne baktı. Ardından, bahçenin dipleri-ne doğru ilerledi.

“Margos Amira’nın evi!” diye mırıldandı. “Amira! Doktor! Zengin insanlar, tam Sofi’nin istediği şeyler.”

Uzakta, ufukta birkaç yıldız, elmas gözlerini kırptırmaya başlamıştı. Alacakaranlığın son renkleri, uzayın meçhul köşelerinden mutlak bir güçle sızarak her yeri saran karanlığın içinde sönüyordu.

Rüzgâr, o tepede, zifiri karanlıkta iskelet gibi görünen sonbahar mağduru ağaçların arasında usulca hıçkırıyordu. Kolları yana düşmüş, boynu bükük yürüyordu delikanlı.

“Amira! Doktor! Ha! Doktor!” diye söyleniyordu.

Sonra kendi durumuna uyandı. “*Basmacı çırağı! Peh! Kaç para eder?*”

Süslediği, uzun zamandır bakımsız kaldığından yıkımın izlerini taşıyan tarhların etrafında dolaştı. Boş yere gösterdiği, sonuçsuz kalan çabalarına hayıflandı. Orada ne umutlarla didinmiş, ne çok ter dökmüştü. O bereketsiz topraktan çıkan filizlerle birlikte genç kızın kalbinde aşkın filiz vermesini ümit etmişti ama o kalp herhangi bir karşılık vermemiş, ısrarla kayıtsız kalmıştı. Hampig, genellikle güzel komşusunun elişî yaparak oturduğu ağacın altına çökmüş, o bahçenin neler görüp geçirdiğini en küçük ayrıntısına kadar hatırlıyordu. Akşamları karanlık basmadan nasıl bir sabırsızlık ve aceleyle işten döner, bahçıvan rolüne bürünüp aşkı uğruna mücadele etmeye koyulurdu. Sonunda, ürkek ve iddialı bir cümle kurup, “Biliyor musun, senin için düzelttim bu bahçeyi,” deme cesaretini gösterdiğinde Sofi’nin ağzından çıkıveren “Deli!” sözü, hâlâ kulaklarında çınlıyordu.

Of! Bu yegâne cüretkârlığına reva görülen o bakışları! Ve sonra da, o üzücü mektup hikâyesine dek, sevgisini ifade etmek için hiçbir şeye yeltenmemiş, hiçbir harekette

bulunmamıştı. O mektup her şeyi altüst etmişti. Belki de onun yüzünden Sofi ürkmüş, can sıkıntısıyla başını alıp gitmişti. Zavallı oğlan şimdi, böyle bir şey yapmış olduğu için hayıflanıyordu. Bizzat gidip ona kalbini açsa, ağlasa, yalvarsa daha başarılı olabileceğini düşündü.

Karanlık çöküyor, gökyüzünün mavi atlası üzerinde yıldızlar, avizeler gibi parlıyordu ötede. Rüzgârın acı ışığı “Huu! Huu! Huu!” diye yankılanıyordu. Ve Hampig, ağacın altına çökmüş, neredeyse yığılmış, hıçkırıyor, yitirdiği aşkının ardından acıyla haykırıyordu.

“Sofi! Sofi! Sofi!”

Ve acısına ortak olan rüzgâr, bu ağlamaklı seslenişe yanıt veriyordu.

“Huu! Huu! Huu!”

Uzun müddet öylece kaldı. Derken birden, uzaktan bir ses duydu.

“Hampig, neredesin? Baban geldi, sofraya oturuyoruz.”

Oğlan, şiddetli hezeyanından sıyrıldı, gecenin serinliğinde uyuşan uzuvlarını hareket ettirdi ve eve gitti.

Ertesi sabah Hampig, her zamanki yolunu değiştirerek, gayriihtiyarı Margos Amira’nın evinin önünden geçti. Pencere kanatları sıkıca kapanmıştı, o binayı bir ölüm sessizliği sarmıştı. Ama sevdiği kişi oradaydı, belki de bilmeden elinden çalmışlardı onu. Fakat, sadece âşıklarda görülen o müthiş içgüdü, Sofi’nin gidip kucağına atladığı doktorun aşağılık ve amansız bir rakip olduğunu fısıldıyordu Hampig’e. Ve birden kalbi, parlak durumundan yararlanıp, şehvi arzularını doyuracak kolay bir av için yırtıcı pençelerini o mütevazı yuvaya uzatmaya cüret eden o hırslı karşı nefret ve kinle doldu. Ruhu öldürücü bir acıyla dolan zavallı çocuk kalkıp işine gitti.

Köyde haber çabucak yayıldı. Herkes genç kızın Amira'nın evine taşınmasını dilediği gibi yorumladı. Sofi'nin kıskançlıktan içi içini yiyen yaşıtları, bundan ahlaksız çıkarımlarda bulundular. Sofi'ye göz koyan delikanlılar ise acımasız ve komik iftiralarla dolu bir masal uydurdular, hatta işi doktorun başrolü oynadığı kepezelikler yaratmaya vardırıp gözleriyle görmüş gibi ilgi çekici ve rezil ayrıntılarla olayı süslediler. Ve dünyada bir güruh kadar acımasız olmadığından –ki aslında en acınası olandır– söylentiler ağızdan ağza yayıldı, büyüdü, acımasız boyutlara ulaştı. Ne kızda namus, ne de sözde doktorda insan içine çıkacak yüz bıraktı. Amira'nın kızının utanç verici bir şekilde bu duruma müsaade vermesi öfke konusu oldu. Hatta kilisenin yaşlı ve kurnaz veznedarının o rezil taşınma işinde oynadığı ahlaksız rol her yerde yüksek sesle dile getirildi.

Ve Hampig, içinde kopan bitmek bilmez fırtınaya rağmen kayıtsız görünmeye, yüzündeki acı sıkıntıyı belli etmemeye ve bilhassa, arkadaşlarının vapurda, kahvede, sokakta, kendisine rastladıkları her yerde yaptıkları acı şakalara aldırış etmemeye çalışarak bu hakaret dolu konuşmaları dinliyordu.

“Hayırdır Hampig, kuş kafesten kaçmış?”

“Dzo sen nasıl avcısın da kuşu kaçırıyorsun.”

“Vay sersem vay! Biz de seni adam sandık. Ama şu doktor da iyi avcıymış vesselam. Ha, ne dersiniz, çocuklar?”

“Diyecek yok. Mergeryan da muhabbet tellallığı yapmış.”

“Dzo Hampig, o ihtiyarın sakalına yapış bir gün, bu işi yapan o.”

Manifaturacı çırağı şaşıyor, ne söyleyeceğini bilemeden bir onun bir ötekinin yüzüne bakıyor ve en sonunda canı

sıkılmış bir halde sırtını dönüp “Neme gerek” diyordu. Ama bu hareketiyle kendini ele veriyor, içinin kan ağladığını belli ediyordu. Soylu ruhu, taptığı kişinin namusuna hâlâ getiren bütün o deli saçması, kaba iftiralara karşı üzüntü ve öfkeyle isyan ediyordu. İyi tabiatı, onun içten, saf, eşi bulunmaz sevgisinin ağlamaklı ilanını zalimce aşağılamış genç kıza karşı toplumda oluşan bu azgın infialden tatmin olma vicdansızlığında bulunmasına izin vermiyordu.

Yalvarışının yegâne ciddi karşılığı olan o kibirli küçümseyiş, bilhassa o ani ve apar topar gidiş, şimdi sert, dayanılmaz bir şekilde geri tepiyor, aşkını körükledikçe körüklüyordu. İçine düşen ateş onun sarsılmış, mustarip, suistimal edilmiş varlığını yakıp kavuruyordu.

Artık bir tapınak kutsallığını taşıyan odası, acısını çaresizce dışa vurduğu korkutucu ve gizemli bir yere dönüşmüştü. Kitap ya da gazete okumak bahanesiyle saatlerce oraya kapanıyor ve gözlerini ümitsizce boşluğa dikiyordu. Bir çeşit hazzın kollarında dertleriyle debeleniyor, acı çekiyor ve o işkence ne kadar şiddetli, dayanılmaz, dehşet verici olursa, o kadar fazla teselli buluyordu. Bu ruhsal çöküntülere artık nadiren karşı koyabiliyordu. Tüm bunlar olurken Hampig yüzü asık, gözlerinde zalimane bir bakışla birdenbire ayağa kalkıyordu. Sanki insanın kulağı dinleyicinin üzerinde bir etkiye sahipmiş de ruh halini değiştirebilirmiş gibi, kendisine musallat olan düşüncelerinden kurtulmak için yüksek sesle konuşma gereği hisseden insanlar misali, Hampig de arsız ve kibirli, her şeye hâkim ve kesin kararlı bir ifadeyle öylece durup yüksek sesle tekrarlıyordu:

“Aptal! Aptal! Aptalım ben! Neden o beş para etmez kızın kölesi oldum? Hayır! Olmaz! Mümkün değil! Yaka-

mı kurtaracağım. Beni hakir gördü, aşkımı inkâr etti. Alçak! Alçak!” diye kükrüyordu.

Ancak susar susmaz hıçkırıklara boğuluyordu. Kolları boşluğa düşüyor, gözleri yaşla doluyordu. Ümitsiz bir halde dört bir yana bakınıp Sofi’nin sevdiği köşeyi arıyordu. Oraya koşarak, susturmaya çalıştığı haykırışlar arasında yığılıp kalıyor, yüzünü yere sürüyor, elleriyle tahtaları tırmalıyordu. Ve bu buhran geçince, tapındığı varlığın hayali sureti karşısında huşu içinde dua edercesine diz çöküyor, onun çıplak ayaklarıyla okşadığı döşemeyi, yaslanmış olduğu duvarları titreyerek, soluk soluğa, çılgınca öpüp kokluyordu. ~

Sevdiği kızın kaybıyla şiddetlenen aşkı, artık keskin bir acıya dönüşmüştü. Başlarda onun kendi yakınında, bir adım ötesinde bulunduğu düşüncesi son bir ümit olsa da içine bir ışık düşüyor, hayalleri bu sayede huzur buluyordu. Aşkı kendisine güç verecek ve kızın dik başlılığına son verip kalbini ve ruhunu ele geçirmesini, büyülemesini sağlayacak soylu, yüce davranışlarda bulunmaya itecekti. Ama şimdi bütün umutları sonsuza dek bitmişti. Sofi artık o çıktığı tepelerden aşağı, yegâne büyüklüğü aşkının büyüklüğü, ona ettiği bu muazzam ibadet olan o çocuğa bakmaya tenezzül eder miydi?

Birkaç kez sokakta Doktor Margosyan’a rastladı. Margosyan’ın uzun ve güzel endamı, sert ve büyüleyici bakışı, gösterişli giyim kuşamı, zengin ve mevki sahibi biri olduğuna işaret eden yürüyüşü ve tavırları, sahip olmadığı bütün bu şeyler karşısında gariban Hampig’i şaşkınlığa uğrattı. Bütün bu cazibenin yanında silinip gidiyordu. Ve Margosyan muhtemelen onun hasmı, aşk yolunda rakibiydi; en azından güçlü âşık içgüdüğü ona öyle söylüyordu. Balıkçı

Tumig'in oğlu boynu bükük, düşünceli, şaşkın bir halde mırıldanarak yürüyordu.

“Doktor... Amira... Ha! Amira... Doktor...”

Artık gizleyemediği ümitsizliği, yavaş yavaş gün yüzüne çıkmaya başladı. İlk olarak, zaten epeydir oğlunun tuhaf hallerinden endişe duyan annesi, onun itiraz ve inkârlarına rağmen, evladının bir acısı olduğunu ve bunun ona hayatı zehir ettiğini anladı. Birkaç kez ağlayıp sızlanarak, onu yiyip bitiren derdin, ümitsizliğin sebebinin öğrenmek için ruhunun derinliklerine inmeyi dener.

“Evladım, bir *derdin* var, niye söylemiyorsun, söyle de bir *derman* bulayım. *Canım, ciğerim.*”

“Bir şeyim yok anne. Of! Bir şeyim yok dedim sana. Sen bana neden takılıyorsun, başka işin yok mu?” diye isyan ediyordu oğlan annesinden yüz çevirip.

“Var sende bir şey! Var evladım, günden güne süzülüyorsun. Şuna bak, yüzünde *renk* kalmamış. Acaba *hekime* mi gürünsen?”

“Uzun ettin.”

“Aman evladım, şu Doktor Margosyan'ı çok methediyorlar. *Acaba* kalksan, bir ona mı gitsen, *pek dikkatli* bakıyormuş. Yok, deme evladım, alıp götürüyüm seni.”

Bu ismi duyar duymaz Hampig'in gözlerinde kıvılcımlar parladı ve ansızın yanakları kızardı. İnsanların dindiremeyeceği acısını ve öfkesini sağır sonsuzluğa bırakmak için bahçenin diplerine gitti.

Şiddetli, çıldırtıcı aşk nöbetlerini doya doya yaşamak için o odaya kapanıp, uzaklara giden kızın gölgesiyle konuşması, hıçkırması, acıyla inlemesi, kendisi için artık gidecek alışıldık bir şeye dönüştü. Sofi'yi, onun hoş ve sevimli çekiciliğiyle gözlerini, büyüleyici hatlarıyla yüzünü, narin

ve nazlı salınışıyla endamını ve nihayet masalsı, gizemli bir haleyle parlarken gözlerden uzak kaldıkça cazibesi artan ve o tapılası, eşsiz bütününü mutlaka görmek için felaket ve dayanılmaz bir istek duydu.

Gecenin karanlığında amira evinin çevresinde dolaşmaya başladı. O evin karanlık, devasa kütlesine nüfuz edip, açık kalmış bir pencere kanadının arasından gizlice Sofi'nin gölgesini görmek kendisi için son bir teselli olacaktı.

Ama demir parmaklıklarlı pencerelerin ardında zalim, derin, yanına yaklaşılmaz bir sır saklıydı. Bir duvar köşesine büzülüp gözlerini kocaman açarak bir gölge, bir silüet görme deliliğiyle soluğu kesilmiş bir halde o dev yapıyı kolluyordu. Bu gece gezintilerinde, bütün beyhudeliğine rağmen yine de onu teselli eden bir şeyler vardı. O, birkaç adım ötede, orada, içerideydi. Ve şimdi artık yoksul bir kulübede yaşamayan kızın hareketlerini, onun meşgul olabileceği her şeyi gözünün önüne getirdi. Kadife bir koltuğa kurulmuş, ısıll ısıll bir avizenin altında elinde bir kitap ya da gazeteyle oturuyordu. Kâbus görmüşçesine, gözlerinin önünden bu tür sahneler birbiri ardına geçerken Hampig birden sarsılıyor, deli bakışları kımıltısız, göğsü dışarıda, nefes nefese, yaslandığı duvarın taşlarını öfke nöbeti içerisinde tırmalıyordu. Titrek bir gölge, büyüleyici, vahşi bir ifadeyle yavaş yavaş koltuğa yaklaşıyordu. Doktordu bu. Daha da yaklaşıyordu, aç ve yabani, gözleri hastalıklı kıvılcımlarla tutuşmuş, dudaklarını şehvetle uzatmıştı. Bir sıçrayışta avının üzerine çullanacaktı. Boğulacak gibi olan, ürperen Hampig, ıstırapla, saralı gibi sarsılıp kaçarak odasına geliyor, bin bir güçlkle kendini içeri atıyordu. Ve orada, nihayet daha feci acılara dayanabilmesi için şart olan şeyi yapıyor, karanlığın ortasında gözyaşları sel oluyordu.

Bu gece gezintileri, zavallı annenin dertli yüreğine yeni acılar yükledi. Birkaç kez bunun sebebini öğrenmeye çalıştı. Ama uysal ve sessiz mizacı bilhassa kız uzaklaştıktan beridir iyiden iyiye isyankâr bir hal alan Hampig annesine aksi bir yüzle bakmakla yetindi ve uzaklaştı. Paha biçilmez hazinesinin üzerine titrediği kadar kendi mutsuzluğunu gizli tutmaya da özen gösteriyordu. Sevgisi, sebep olduğu bitmez tükenmez acı kadar kutsaldı kendisi için.

Bir gece konağın etrafında avare avare gezerken akla hayale gelmeyecek bir manzarayla karşılaştı. Baharın ilk demlerinde bir gece vaktiydi. Ay olmamasına rağmen yıldızlar, engin gök kubbede alışılmadık bir parlaklıkla ışıldıyordu. Köy uykudaydı. Ara sıra uzaktan, bekçinin yeri döven sopasının sesi geliyordu. Hampig, konağın bahçe tarafında, bitişikteki boş toprağa uzanmış, dikkatle bakındığı pencerelerin yansıyan ışıkları içinde aradığı gölgeyi bulmak ümidiyle binayı izliyordu.

Konağın karanlık ve kasvetli cephesini izlerken, birden üst katın köşesinde bir pencere açıldı ve ıslıklı çerçevenin içinde bir görüntü ortaya çıktı. Hampig, yattığı yerden heyecanla kalktı ve avına saldırmaya hazırlanan bir kedi misali çömeldi. Şimdi bütün varlığı gözlerinde yoğunlaşan âşık, o görüntüyü izliyordu. Doktor, yani onun her şeyden bihaber rakibi oradaydı. Oğlan, rakibinin suretini yavaş yavaş seçmeye başladı. Doktor kâh eğilip dışarıyı izliyor kâh odadaki biriyle konuşuyormuş gibi başını içeri uzatıyordu. Bu durum oldukça uzun sürdü, sıkılan Hampig yeniden oracığa uzanacakken ansızın pencerenin çerçevesi içinde bir başka siluet belirdi. Oğlan, gözlerini bu yeni görüntüye dikerek ayaklandı. İnce ve uzun, saçlarının tanıdık şekli, hareketlerinin bildik içtenliğiyle onu yıldırım gibi çarpan

bir kadının ehresiydi bu. Sofi'ydi o, bir zamanki arkadaşı, çamaşırcı Gölüğü'nün kızıydı. Daha dün altı üstlü oturdıkları kulübeden çıkıp namlı bir Amira'nın konağına yükselmiş, genç ve yakışıklı bir doktorun dostluğu, samimiyeti, belki de aşkına mazhar olmuştu.

Onlar yüzleri birbirine dönük, neredeyse soluk soluğı, yan yana pencereye yaslanmışlardı. Pek alçak sesle konuşuyorlardı, birisi duyar diye korkuyorlardı adeta. Hampig, hâlâ dizlerinin üzerinde gergin, gözlerini kırpmadan, güçlükle soluk alarak, taş kesmiş bir halde bu inanılmaz sahneyi izliyordu. Sofi ara sıra başını muhatabına çevirdiğinde içeride yanar-lambanın ışığı yüzünün sağ yanına vuruyor ve bu da onun yüz hatlarını Hampig'in aç gözlerinin görmesini sağlıyordu. Çocuk, onların dikkatini çekmekten korktuğundan yerinden kııldamıyordu. Sadece gözleri hareket ediyordu. Kendisi seyre dalmışken doktorun kolu yavaşça hareket etti ve kızın boynuna indi. Kızın başını kendisine doğru çekti ve onu öptü.

Hampig, göğsü hançerlenmiş gibi iki elini kalbine bastırıp deli gibi koşarak kaçtı.

Uykusundan uyanan birkaç köpek, arkasından havladı. Bekçi hırsız zannedip bir süre izlediyse de o, gemi azıya almış at misali kaçarak sokak aralarında kayboldu. Çocuk, odasının kapısına ulaştığında güçlükle soluyordu, boğazı düğümlenmişti.

“Öptü! Öptü!” diye hıçkırıyordu.

İçeri girdiği gibi tükenmiş bir halde yatağına yığıldı. O gece uyku, korkunç bir kâbusa döndü. Ansızın yatağına dikiliyor, gözlerini kocaman açmış, bir şeyi engellercesine ellerini havada sallıyordu.

“Öptü! Öptü!” diye hıçkırıyordu.

Ardından bitmiş, mahvolmuş bir halde yeniden yatağa yığılıyordu. Yastığını ısırarak başını içine gömüyordu. Kolları ve bacakları saralı gibi kasılıyor, dudaklarında tükürük birikiyordu. Acılı bedeni yeniden uyuşuncaya dek bu böyle devam ediyordu. Sonra yine o felaket habercisi pencere, gecenin karanlığında gözlerinin önüne geliveriyordu. Orada, yukarıda gölgeler yeniden birbirine sarılıp o meşum öpücük iğrenç bir gürültüyle cınlayınca, yeniden şeytan çarpmışa dönen Hampig yerinden sıçırıyordu.

“Öptü! Öptü!”

Ertesi sabah Hampig yatağından kalkamadı. Felaket bir ateşle kavruluyordu. Sayıklamaya devam ediyordu. Annesi evladını uyandırmaya geldiğinde onu bu kötü halde buldu. Ayağa kaldırmayı denedi ama oğlan, gözleri kapalı, benzi bir ölü gibi, titreyerek yatağa çakılıp kaldı.

“Evladım elden gidiyor!”

Ve kadın yatağın yanına oturdu.

“Hampig, evladım! Neyin var?”

Genç, bu yürek sızlatan haykırış karşısında gözlerini açtı ve gözbebeklerini belli belirsiz ve hissizce devirerek onu tanıımıyormuş gibi yüzüne baktı. Dudaklarını oynatıp bir şeyler söylemeye çalıştı ama başaramadı, sadece bir fısıltı duyuluyordu.

“Neyin var, evladım?”

Derken gözlerinden yaşlar sel gibi boşandı, sus pus, hıçkırmaksızın. Bunu göğsünün şiddetle şişip indiği düzensiz bir soluklanmayla birlikte bir uyuşukluk izledi.

Zaman zaman sayıklamalar tekrar başlayınca, Hampig silkiniyor, kollarını kasıyor, dişlerini gıcırdatıyor ve gözlerini uzaklardaki korkunç bir manzaraya dikmişçesine, yuvalarından fırlayacakmış gibi açarak mırıldamıyordu.

“Öptü! Öptü! Öptü!”

Annesi, bu anlaşılmaz ama anlamlı inleme karşısında dehşete kapılarak onun burnunun dibine kadar sokuluyor ve yalvarırcasına soruyordu.

“Kim öptü, evladım?”

Ve dualar mırıldanıp yüzüne su serpererek oğlunun kollarını, alnını, göğsünü ovuyordu. Sevecen anne yüreğine mahsus bütün bildik, tatlı sözleri dillendirse de sayıklamalarla sarsılan o beyni etkilemeyi başaramadı. Sonra, gözleri yaşlarla dolu, ümitsizce komşularına koştu.

“Ablalarım,” diye yalvardı güçlkle konuşarak. “Evladıma bir şeyler oluyor. *Aman*, gelip bir bakın.”

İki komşu kadın hemen çocuğun yatağının yanına koştu. Cahil halk geleneğinin salık verdiği bütün şifaları uygulamalarına rağmen delikanlının geçirmekte olduğu nöbete derman olamadılar. O kahrolmaya, inlemeye ve kâbus gibi nakaratını mırıldanmaya devam ediyordu.

“Öptü! Öptü! Öptü!”

Tecrübeli ve biraz da halden anlayan bir kadın olan komşulardan biri, başını manalı manalı sallayarak, aklından geçeni diğer komşunun kulağına yavaşça fısıldadı.

“Ablacığım, bu işin içinde *başka türlü* bir şey seziyorum. Bu zavallı oğlan ne soğuk almış ne başka bir şey. Galiba kız meselesi var, baksana, *ikide bir* ‘Öptü! Öptü!’ diyor.”

“Hay Allah’tan bulsunlar, *güzelim* delikanlıları böyle baştan çıkaran şu kızlar. Vuy, şu şimdiki kızlar. *Ka* ablacığım, biz de vaktinde genç olduk. Ha? Böyle haltlar yer miydik?” diye gürlledi diğer komşu, fırsattan istifade yeni yetme Ermeni kızlarına bütün nefretini kusarak.

Sonra, tüm bu çabaların oğlana bir faydasının dokunmadığını görüp annesine doktor çağırmasını salık verdiler.

Balıkçının karısı, komşulardan birini oğlunun yanında bırakıp aceleyle dışarı çıktı. Gülüg Hanım ve Sofi'den Hampig'i para almadan gelip tedavi etmesi için doktoru ikna etmelerini istemeye, doğruca Amira'nın evine koştu. Zavallı kadın, Amira'nın evinden içeri ilk kez adım atıyordu. Bütün bedeni titriyordu. Bir hırsız gibi çaldığı kapıyı Haço açtı. Çamaşırcı kadını sordu. Nefes nefese gelen Gülüg Hanım, bir zamanki komşusunu karşısında bulunca küçük gözlerini hayretle açtı.

"Aman bir çare, Gülüg Hanım," diye yalvardı balıkçının karısı, medet umarcasına iki elini kavuşturmuş.

"Ne var ki, bacım?"

"Evladım elden gidiyor, *güzelim* evladım. Bir çare!"

"Hampig mi?"

"He, *canım*, Hampig. Ateşler içinde *sayıklayıp* duruyor. *Acaba* doktorun ayaklarına kapansam gelip bir bakar mı? Kilise inşa ettirmiş kadar olur."

"Ne bileyim bacım, içeri gel. Bir şeyler yaparız."

Horop Hanım ağılaya sızlaya içeri girdi. Girişteki bir sedirin üzerine yığıldı. Çamaşırcı kadın, "Gidip Sofime haber vereyim," diyerek hole açılan bir odanın kapısından içeri girdi. Genç kız çok geçmeden görüldü. Henüz sabah olduğundan saçlarını özensizce toplamış ve üstüne sade, gösterişsiz bir entari geçirmişti. Yüzünde garip, ani bir şaşkınlık seziliyordu. Hayret ve acı birbirine karışmıştı.

"Ne var? Hayırdır Horop Hanım?" diye sordu titreyen sesini gizlemeye çalışarak.

"Evladım *birdenbire* hastalandı kızım, çok kötü, *sayıklıyor*. Bir çare!"

"Gidip doktorla konuşayım," dedi Sofi ve üst kata çıkan merdivende gözden kayboldu.

Doktor aşığı indi ve kadınla evlerine geçip hastayı muayene ettikten sonra sorular sormaya başladı.

“Ailenizde *saralı* var mı?”

“Vuy! Ağzını hayra aç *efendi*,” dedi hayli incinen balıkçının karısı. “Bizde öyle şey yok.”

“Hayret,” diye mırıldandı zavallı doktor ve hastasının üzerine eğildi.

O sırada oğlan, kollarını şiddetle kaldırıp gözlerinde ür-kütücü bir bakışla ve ıstırap dolu bir sesle, “Öptü! Öptü!” diye hırladı. Dehşete kapılan Margosyan, geri çekildi.

“Vah evladım,” diye hıçkırdı ötede annesi, elleri avurt-larında. “Vah oğlum, aklına vurmuş.”

“Adı ne?” diye sordu doktor.

“Hampig.”

Margosyan, hastanın kolunu tutarak yeniden üzerine eğildi. Nabzını ölçtü, bedeninin birkaç noktasını yokladı. Sakinleşen oğlan, ter içinde, solgun, gözleri yarı açık, his-sizleşmiş, yine nefes almaya başladı.

Amira’nın torunu, sandalyeye yerleşerek oğlunun miza-cı, alışkanlıkları, hal ve hareketleri hakkında anneye birta-kım sorular sordu. Horop Hanım, inlemeler ve hıçkırıklar arasında, özellikle son zamanlarda oğlanın, hiç alışkanlığı olmadığı halde geceleri dışarıda geçirmeye başladığını, daha suskun ve düşünceli bir hal aldığını söyledi. Annenin dile getirdiğı her ayrıntıya doktor, gözlerini hastadan yana çevirip düşünceli ve oldukça anlamlı bir şekilde başını sal-layarak karşılık veriyordu.

Ve artık soracak bir şey kalmayınca, yeniden yatağın üzerine eğildi ve yumuşak ama güçlü bir sesle “Hampig!” dedi. Bu sesi duyan oğlan sarsıldı, birden gözlerini açtı ve üzerine eğilen o yüze baktı. Korkunç bir andı. Başını

yastıktan kaldırmış, aksi, hunhar, öfkeli bir şekilde bakıyordu. Onun gözlerinde artık manasız, dalgın sayıklamalar okunmuyor, kindar, bilinçli bir intikam ateşi yanıyordu. Bu görüntü karşısında dehşete düşen genç doktor geri adım attı. Birden kendisini müthiş bir korku esir almıştı, apansız bir tehlikeden kendini kurtarmak için içgüdüsel bir hareketle etrafına bakındı.

Ve hasta, sessiz sedasız giderek yatağın içinde doğruldu, bir intikam meleği gibi gözlerini mutluluğunu, hayatını mahvettikten sonra sanki yaptığı kötülüğü yakından incelemek için canavarca bir zevkle oraya kadar gelen kişiye dikti. Artık zavallı oğlanın bedenini sarsan nöbet ya da sayıklama değildi. Bu şeytanca hakaret, bu kamçılayıcı düşünce, onu bir öfke ve intikam nöbetine sevk ederek ıstırap içinde kasılmasına sebep oldu. Kollarını uzatıp parmaklarını bir pençe gibi büktü. Sanki görünmez kısıkaçların sıkıldığı boğazından bir kelime, yalnızca bir kelime, alelaide bir hakaret olan ama o amira dölünü tamı tamına niteleyen, tarif ve izah eden söz döküldü.

“İt herif!”

“Evladım!” diye haykırdı Horop Hanım kollarını açıp oğluna koşarak. Oğlunun merhamet edip balıkçı kulübesine kadar gelen o soylu adama saldırmasını önlemek istiyordu adeta.

Ama doktor şaşkın, beti benzi atmış, çıt çıkarmaktan aciz bir halde zaten odanın kapısına kadar gerilemişti, okkalı bir tokat gibi yüzüne inen hakaretin darbesi altında titriyordu. Tam kaçacağı sırada, sarf ettiği gayretten bitkin düşen hasta, gözleri kapalı hıçkırarak, titreyerek, bitik bir halde bir ceset misali yeniden yatağa devrildi.

“Ayağını öpeyim, doktor, evladım!” diye bağırdı anne yürek sızlatan bir yakarışla.

Ama doktor, daha fazla durmadı.

“Delirmiş, ben bakamam,” diyerek zavallı anneyi geçiştirdi ve aceleyle uzaklaştı.

“Evladım!” diye haykırdı Horop Hanım ve bayılıp oda kapısının önüne düştü. Bir köşede kımıldamadan, bu felaketi izleyen komşulardan biri, ümitsizce balıkçının karısına yardıma koştu.

III YOLDAN ÇIKMA

Çamaşırcı Gülüg ve kızının Amira'nın konağına yerleşmesi, her ne kadar görünüşte sessiz sedasız olduysa da daha ilk günden evin iç düzeninde gözle görülür değişiklikler meydana geldi. Neşeli ve sıcakkanlı Hanım, ana-kızı yakın davranmıştı. Zemin katta bahçeye bakan iki küçük oda onlara tahsis edilmişti. Doktor, taşınma işleri sırasında ortalarda hiç görünmemişti. Yalnızca annesi, yeni gelenlerin kaldığı yeri birkaç kez gözden geçirmeye gelmiş, orayı epey içler acısı bulduğundan Haço'yla aşçı kadına Gülüg Hanım ve Sofi için yatak odasından iki yatak çıkarmalarını tembihlemişti. Bu ilgi karşısında çamaşırcı kadının gözleri dolmuştu. Kızın ağzından teşekkür sözcükleri döküldü. Bu şaşırtıcı konukseverlikten canı sıkılan yaşlı aşçı, hoşnutsuzluğunu alçak sesle dile getirdi.

“Bunlar hangi cehennemden dibinden çıktı?” dedi yeni gelenlere aksi bir yüzle bakarak.

Haço'nun yüzünde ise sebebini kendisinin de açıklayamadığı gizli bir memnuniyetin ışığı vardı. Sadece, Sofi'nin gözlerinin tatlı ve büyüleyici bakışı, onun taze ve körpe delikanlı ruhunda iyileştirici bir etkiye sahipti, onu biliyordu.

Doktor, sonunda öğleye doğru odasından inmeye tenezzül etti. Yüzünde bir zafer ışıltısı vardı. “Hoş geldiniz! Hoş geldiniz!” dedi ana-kızın ellerini tutarak. “Annemin teklifini geri çevirmemenize çok sevindim.”

Delikanlının hükmeden mevcudiyeti karşısında Sofi, bütün bedeniyle titriyor ve kendilerine gösterilen konuk-

severlik için kalbinden geçenleri ifade edecek sözcük bulamıyordu.

“Bu değişiklik, küçük hanım için her bakımdan yararlı olacak,” diye sözlerini sürdürdü delikanlı gözlerini kıza dikerek. “Çünkü yalnızca annem gibi soylu bir kadınla yaşamayacak, bundan böyle onun eğitimiyle ilgilenme işini de ben üstleniyorum.”

“Çok nazıksınız,” diye mırıldandı Sofi ve solgun yüzü bir an için kızardı.

“Allah gönlüne göre versin doktor!” diyerek iç geçirdi Gülüg Hanım, delikanlının söylediklerinden pek bir şey anlamamasına rağmen.

Doktor Margosyan, iki odayı gözden geçirip Sofi ve annesinin odalarının sade bir şekilde döşenmesini önerdi. Annesi onayladı. Her şey hazırды. Amira’nın evi eşyayla dolup taşıyordu. Kapısı yalnızca tozları alınsın diye ayda bir-iki kez açılan güzelce dayalı döşeli bir dolu oda vardı. Birkaç koltuk, iki halı, bir ayna ve konsol hemen zemin kattaki o odaya taşındı. Adeta bir hayırseverlik nöbetine tutulan Margosyan Hanım yerleştirilen her eşyada kız için bir dilekte bulunuyordu.

“Güle güle kullan, kızım.”

“Teşekkür ederim, Hanım.”

Doktor, annesine, Sofi’nin her zaman kendilerine yemekte eşlik etmesini arzuladığını belirtti. Bu teklif memnuniyetle kabul edildi. Çamaşırcı kadın, yemeğini aşçı kadın ve Haço ile mutfakta yiyecekti. Öğle yemeği saatinde Tatyos Ağa geldi.

“Bakın ne iyi, hayırlı bir iş oldu!” diye buyurdu yeni gelenlere doğru gözlerini yuvarlayarak ve muzaffer bir bakışla. “Amira evi dediğin bir parça kalabalıklı olur. He?”

Mergeryan, masada birkaç kadeh şarap yuvarladıktan sonra evin içinde yeni düzenlemeler yapmaya başladı.

“Sen, kızım,” diyordu Sofi’ye dönerek, “sen Hanım’ın peşinden ayrılmayacaksın, bak ki kendini sevdiresin. Hem doktordan da ders al, çok şey öğrenirsin ondan, ha doktor, ne dersin?”

“Niçin olmasın?” diye hemen cevap verdi Margosyan. “Boş vakitlerimde küçük hanıma yararlı olabilirim şüphesiz.”

“Ne kadar naziksınız,” diye mırıldandı zavallı kız. Şaşkıındı, kafası karışmıştı. Kendisini birden şimdiye dek hiç tanımadığı, dingin şaşaası, köklü görkemi ve soylu havasıyla bakir ruhunu hayret ve bir çeşit kibirle dolduran bir dünyada bulmuştu. Beyaz, dantelli örtüsü, muhteşem meyveliği, parlak porselen tabakları ve gümüş yemek takımlarıyla o masa kızda hayranlık ve saygı uyandırdı. Acınası kulübelerinde her zaman annesiyle birlikte oturdukları alçak, topal tahta masadaki tabak çanağın eskiliği ve ucuzluğu hâlâ gözlerinin önündeydi. Bu görkemli ve bereketli sofrada Sofi hareketlerinin sırasını karıştırıyor, her birinde bir çirkinlik, uygunsuzluk buluyor, bulunduğu yerde sırtıtmamak için çaba sarf ediyordu. Sanki oradakiler bir çamaşırcının kızı olduğunu bilmiyormuş gibi ekmek dilimini koparıırken ya da çatalını ağzına götürürken kibar görünmek, konuksever ve soylu masa arkadaşlarına mütevazı geçmişini hissettirmemek istiyordu. Kızın ürkek, yapmacık ve yavaş hareketleri gencin dikkatinden kaçmadı, ara sıra ona dönüp bakıyordu. Sonunda ilgisini belli edecek şekilde, “Yesenize küçük hanım, niçin yemiyorsunuz?” dedi.

“Ah, teşekkür ederim, yiyorum,” diye cevap verdi Sofi, heyecandan ağzındaki lokmanın büyüdüğünü hissederek.

“Ye kızım, ye,” diye tekrarladı öteden oğlunun davetini destekleyen Margosyan Hanım.

“Kızım, burası artık senin evin sayılır,” diye üsteledi varlığı kaçınılmaz olan veznedar dişleri dökülmüş ağzını sapırdatarak.

Bu teşvik ve yüreklendirmeler, kızın buhranını daha da şiddetlendirdi. Sebebini anlamadığı halde herkesçe gösterilen yakın alaka karşısında duyduğu minnettarlığı nasıl ifade edeceğini bilemiyordu.

Yemek bittikten sonra Hanım, Sofi’ye o evde üstleneceği rolü derhal açıklamak istercesine, anaç bir sesle, “Kızım, gel baña biraz gazete oku,” dedi.

Margosyan Hanım, doktor ve Mergeryan yukarıda, ailenin genellikle toplandığı salonda, kadife kaplı geniş koltuklara yerleşti. Sofi ise üzerinde gazete, dergi ve broşürlerin karmakarışık bir halde durduğu, ipekliden nadir bir halıyla kaplı oval bir masanın önündeki sandalyeye oturdu. Genç kız, Hanım’ın zevkine uygun bir şey seçmek için masanın üzerindikleri karıştırdı ama kararsız kaldı.

“Ne okumamı istersiniz, Hanım?”

“Yemeğin üzerine şöyle *tuhaf* bir şey olsun, öyle değil mi Tatyos Ağa?”

“İç karartıcı bir şey olmasın da ne olursa olsun,” diye cevap verdi sindirim sırasında herhangi bir şekilde rahatsız edilmekten hoşlanmayan Mergeryan.

“*Masis’in** son sayısını okuyun küçük hanım,” dedi doktor. “Zohrab’ın ‘Annene Selam Söyle!’ adlı güzel bir öyküsü var.”

* 1852’de Garabed Ütüciyan tarafından İstanbul’da kurulan, yayınına son verdiği 1908’e kadar Ermenice edebiyatın önde gelen yazarlarının yazılarına yer veren haftalık dergi.

“Oğlum,” diye araya girdi annesi, “Zohrab çok açık saçık yazıyor, aile içinde okunacak şeyler değil.”

“Mama, açık saçık edebiyat *à la mode* şimdi. Yeni yazarlara bakılırsa, ahlaklı olanı ahlaksızın içinden çıkarmak gerekiyor. Milletimiz henüz bunu kavrayacak kadar eğitilmiş değil. Henüz bizlerin yaşayış tarzına uymasa da Zola’nın çıkış noktası bu.”

Ailenin her sorununda olduğu gibi, edebiyatla ilgili bu önemsiz meselede de doktorun düşüncesi ağır basacaktı. Tartışmanın sonuçlanmasını bekleyen Sofi, izin beklercesine gence bakıyordu.

“O halde, *Masis*’i okuyun küçük hanım,” dedi delikanlı, parmağını masanın söz konusu haftalık derginin son sayısının bulunduğu tarafına uzatarak.

Sofi dergiyi aldı ve kendisine söylenen öyküyü bulmak için narin, mum gibi ince parmaklarıyla karıştırmaya başladı. Genç, koltuğuna gömülmüş, gözleri yarı kapalı, karşı pencerelerden süzülen ışık huzmeleriyle salonun orta yerinde parçalara ayrılan o tapılası silueti inceliyordu. Sofi’nin, ipeksi gür saçlarının şık topuzu altında eski Yunan büstlerini andıran yüz hatları ve eşsiz bedeninden yayılan sonsuz büyü Mergeryan’ın kuru, aptal suratının ve annesinin aksi, öfkeli bakışlarının zehirlediği havaya tatlı bir koku yayıyordu adeta. Şimdi bu karışıklık gencin gözüne batıyor ve damarlarına keyif verici, hoş bir ferahlık yayılıyordu. Sonunda Sofi öyküyü bulup dalgalı, sanki biraz hastaymışcasına titreşen ve daha önce duyulmamış, nadir bir müziği andıran sesinin zayıf, yumuşak tınısıyla okumaya başlayınca büsbütün kendinden geçti. Genç kız, yalnızca Mergeryan’ın esneyen çenesinin ara sıra bozduğu, aralıksız yirmi dakika boyunca hüküm süren sessizlikte, o

güzel yazıyı hakkını vererek şiir gibi okudu. Öyküdeki, ustaca bir zarafetle ifade edilmiş şehvi hınzırlık, okuyanın el değmemiş masumiyetiyle birleşince daha çarpıcı bir hal alıyordu. Doktor için tatlı bir düş, sarsıcı büyüleyicilikte bir andı bu. Mest olmuştu, sustuktan sonra bile hâlâ o sesi titreyen bülbülü işittiğini düşündü. Öykünün sonunda hayranlık verici ve sarsıcı bir vurguyla söylediği “Annene selam söyle...” tatlı ve uzak bir melodi misali uzun uzun cınladı kulağında.

“Beğendin mi anne?” diye sordu doktor rüyasından uyanıp.

“Güzel, evladım, ama...”

“İyi *ama*,” diye öteden araya girdi Mergeryan hafifçe gerinerek. “Gazetelerde böyle açık şeyler yazmanın ne gereği var canım? Anlamıyorum. *Robinson* gibi hikâyeler yazsalar olmaz mı?”

Delikanlı, arsız bir kahkaha patlattı ve Sofi gülmemek için kendini zor tuttu.

“Böyle şeyleri siz anlamazsınız, Tatyos Ağa,” dedi doktor alaycı bir sesle. “Buna edebiyat derler, *Robinson* hikâyelerini küçükler okur, bu gibi yazıları da yetişkinler...”

“Dediğin gibi olsun doktor,” diye cevap verdi veznedar ve halletmesi gereken acil bir iş olduğunu söyleyerek çıkıp gitti.

Adamcağız gittikten sonra Doktor Margosyan, Ermeni edebiyatındaki çağdaş akımlara ne denli hâkim olduğunu göstermek için dönemin gözde yazarları ve onların eserleriyle ilgili, romantik ve gerçekçi ekolleri manasızca karşılaştıran kısa bir özet geçti. Ve sanki bu konuya kendini bütünüyle kaptırmışcasına, salonda bir aşağı bir yukarı gezinip tahayyülünde uzak, görülmemiş ufukları kucaklayan

abartılı hareketlerle gerçekçi ekolün güzelliğini, insaniliğini ve hayatla iç içeliğini anlattı. Zola, Maupassant, Mirabeau ve Daudet'yi birbirine karıştırarak sözden çok başı ve elleriyle yaptığı gösterişli jestlerle ve derin manaya sahip kelimeleri uzun uzun vurgulayarak bu yazarlara methiyeler düzdü.

“Of! Zola, küçük hanım, Zola! Büyük, büyük, çok büyük adam.”

Sofi huşu içinde ve hayran hayran dinlerken çıt çıkarmıyor, bu kof malumatfuruşluk karşısında kendi cehaletinin olanca büyüklüğünden utanıyordu adeta. Öte yanda anne, başını koltuğun arkasına yaslamış kestiriyor, buruşmuş, kuru dudaklarının arasından dişleri dökülmüş ağzı görünüyordu.

“Zola! Zola!” diye sözlerini sürdürdü delikanlı ayakta duran kızın karşısına geçip, onun gözlerinin içine bakarak. “Zola’yı okumak gerek küçük hanım. Okumak ister misiniz?”

“Niçin olmasın doktor?” diyerek toparlandı Sofi. “Madem siz istiyorsunuz...”

“Evet! İstiyorum. Aydınlanın istiyorum küçük hanım, aydınlanmayı hak ediyorsunuz. İşte, şu dakikadan itibaren kitaplığımı hizmetinize sunuyorum. Gelin lütfen, gelin göstereyim size.”

Ve hepten şaşırان genç kızın elini tutup çekerek kendi odasına götürdü ve kapıyı arkalarından kapattı.

Düşlediği, deli gibi arzuladığı varlıkla böylece baş başa kalan bilim, edebiyat ve şehvet meraklısı adamın içinde kısa süreli, küçük bir fırtına koptu. Emeline bu kadar kolay ulaşmış olma düşüncesi kendisine maddi manevi bir tatmin veriyor, uzun günler boyunca varlığını kasıp kavu-

ran vahşiliği dizginleyip yumuşatıyordu. Şimdi bir hamlede ona, dişiliğinin bütün letafetine, vücudunun bütün güzelliklerine sahip olabilirdi.

Genç kızı yanına getirmiş ve onun artık kaçmayacağından emin olduğundan, öyle ihtirasla beklediği, hayalini kurduğu o anı, ileride çok daha arzulu, akla hayale sığmaz ve derin bir hal alacağını düşünerek kasten ertelemek istedi. Hem ayrıca, önünde sonunda bir roman kahramanının hayatını gerçek anlamda yaşamalıydı mutlaka. Bu kör inandı, çalkantılı arzularına bir kâbus gibi musallat olmuştu. Dayanamayıp arzularını doyurma konusunda acele etmesi halinde, kim bilir nasıl alelade ve adi bir hareket yapmış olacaktı. Her şeyi, tam aksine, dokunaklı bir şiir ve dramatik bir roman gibi kurgulamak, kendisi için nasıl da gönül okşayıcı ve keyifliydi.

Dayanılmaz arzuları zapturapt altına alma ihtiyacı içinde gururunun boy gösterdiğini hissetti. Ünlü bir Amira'nın torununun sıradan bir kızın fiziki güzellikleri önünde kırılıp dökülmesinin, iç geçirmesinin alçaltıcı bir şey olduğunu kavıyordu. Hayır, her ne pahasına olursa olsun, Margos Amira'nın anısına bu kepezellikle gölge düşürmeyecekti. Düşlerinin, arzularının nesnesi, yalvar yakar ona koşmalı, ağlayıp sızlayarak ayaklarına kapanmalı, sevgisini, şefkatini dilenmeli, arzu dolu kıvranmalar ve devamında şehvet dolu, arsız, cüretkâr hareketlerle bedeninin üzerinde sürünerek dudaklarına kadar uzanmalıydı. Ve nihayet kendisi de merhametine engel olamayıp o karşı konulamaz isteğe yanıt verecek, olacakları düşünmeyi bırakıp kendisini arzunun, şehvetin kollarına bırakacak, o en yüce, ölümsüz anı yaşayacaktı. Ve delikanlı, gözlerinin önüne getirdiği bu çıldırtıcı görüntünün tesiri altında, kendisini

kaybetmiş bir halde, gözleri kocaman açılmış, alnı ter içinde, birden gerildi.

“Oh! Sofi! Sofi!”

Ve yine soluk soluğa, yerle yeksan olmuş bir halde devriliyordu.

Amira'nın kızı, çok geçmeden kendini tamamıyla genç kızın ellerine bıraktı, evin içinde her türlü yetkisini ona devretti. Neredeyse odasından hiç çıkmamaya başladı. Yalnızca haftada bir-iki kez, her zamanki gibi siyahlara bürünerek Sofi'nin koluna girip kiliseye gidiyordu. Ve bu tuhaf ikili orada her görüldüğünde ortalık karışıyor, uzaktan uzağa bakışmalar, kulaktan kulağa fısıldaşmalar başlıyordu.

“Ka, bakın! Amira'nın kızı.”

“Gülüg'ün kızının koluna girmiş, nereden nereye birbirini buldu bunlar?”

“Vuy, Allah sabır versin kız, o *sinirlinin derdi* çekilmez.”

“Çekilmez ama ana-kız *yağlı* kapıya düştüler. Ne de olsa Amira kızı, yarın öbür gün doğru dürüst *çeyiz*, drahoma da verir, *rabıtalı* bir adamla evlendirir. Biz bize bakalım, kardeş.”

“Pek de akli başında, güzel kız, hiç çamaşırcı kızı demezsin.”

Amira'nın evine kabul edildiğinden beri bakışları, yürüyüşü ve davranışlarına bir vakar gelen, bir zamanki okul arkadaşlarına eski samimiyetini göstermeyen Sofi, Hanım'la ne zaman dışarı çıksa herkesin müthiş derecede ilgisini çektiğini ve kendisinden bahsedildiğini hissediyor, saf ve şaşaa meraklısı genç kız ruhu haddinden fazla okşanıyordu. Hanım'ın doktorun telkiniyle kendisi için yaptırdığı ve genç kızın nadide zarafetinin hakkını veren yeni,

güzel elbiseler içinde görünüyor, bu kıyafetler de üzerinde hiç sırtıtmıyordu. Öyle doğal, özgür ve pervasız davranıyordu ki, sanki küçüklüğünden beri bu şatafata alışkındı.

Bu değişimin pek bir faydasını görmeyen ve artık Amira'nın mutfağında olması kaydıyla yine eskisi gibi çalışıp çabalayan Gülüg Hanım bu dünyada sadece kızının mevcudiyetiyle büyülenmek için vardı ve yalnızca onun mutluluğunu düşünüyordu. Şimdi artık göz kamaştırıcı, büyüleyici bir hayat yaşıyordu. Kendisi Amira'nın mutfağına girmişti, kızıysa onun süslü püslü odalarında bir hizmetçi değil de neredeyse, konağın hizmetkârlarının önünde eğildikleri bir hanımefendi gibi geziyordu. Bu şartlarda, zavallı kadın kızına itaat etmeyi anneliğine bir hakaret olarak görmüyor, bir gurur, bir şeref kabul ediyordu.

“Ya! Kızım buna *layıktı*,” diye safça böbürleniyordu kendisiyle görüşmek için bahçe yanındaki kapıdan yavaşça ve çekinerek Amira'nın mutfağına giren birkaç nadir ahabına.

“Ka, yukarısı nasıl bir yerdir?” diye soruyordu Amira'nın akıl sır ermez gizeminden etkilenmiş ziyaretçiler alçak sesle.

“Sorma kardeşim,” diye cevap veriyordu çamaşırcı kadın esrarengiz bir edayla. “Ben *bile* saygıyla çıkıyorum, *kıyak* şey! Saray! Saray!”

“Vuy ayağını öpeyim, deme.”

“Kızıma da yakışıyor,” diye ekliyordu Gülüg Hanım koca karnını iki eliyle kucaklayarak. Etleri sarkan yamru yumru yüzünden memnuniyeti anlaşılıyordu. “Ama sen söyle kardeşim, *layık* değil miydi, ha?”

“*Layıktı*, kardeşim, *layıktı*.”

“Nur yüzüne kurban olayım.”

“Hayrını göresin.”

Artık bu gibi dramatik sahneler, amira mutfağında sık sık yaşanıyordu. H...köy’ün sıradan çamaşırhanelerinden birdenbire o mutfağa taşınarak sınıf atlayan Gülüg Hanım, kendi halinde ve iyi yürekli bir kadın olduğundan kibirli bir tavır içerisine girmedi.

Bu konuda, etrafındaki amira soylu varlıklarla arasında fark kalmayan kızından daha erdemli göründü. Yalnız ihtiyar aşçı, kısa bir süre için onun mütevazı mutluluğuna gölge düşürdü. Koca gövdeli Gülüg’ün gelişini kendi top-rağına yapılmış bir saldırı sayan ihtiyar, hemen her gün homurdanıp dırdırlanıyor, buluttan nem kapıyor ve çamaşırıcı kadının suratına bağıırıyordu. Gülüg Hanım başlarda ne kadar sabretmeye çalışsa da bu geçimsiz ve aksi ihtiyar öyle çekilmez hale geldi ki, kadın sonunda dayanamadı ve canı sıkkın, gözünde yaşlar, gidip olanları kızına hıçkırıkla anlatı. Sofi de meseleyi doktora açtı. Doktor, bu-nak aşçıyı bir gün huzuruna çağırıp sertçe azarladı ve Gü-lüg Hanım’a karşı bu tutumunu sürdürdüğü takdirde ona hemen yol vermekle tehdit etti. Dehşete kapılan ihtiyar kalakaldı, titredi, ağladı, hakkında söylenenlerin yalan ol-duğuna yemin etti ve inleyip sızlanarak odasına gitti. Fakat o günden itibaren mutfağa huzur geldi ve ihtiyar kadın, Gülüg Hanım’a tatlılıkla yaklaşmaya başladı.

Haço’ya gelirsek, daha önce de söylediğimiz gibi, mut-luydu o. Bunun tek nedeni, küçük hanımın ortaya çıkma-sıyla Hanım’la doğrudan temasının büyük oranda kesilme-si ve onun azarlarından kurtulması değildi, yeni beliren o narin endamlı ve tatlı hanım, sesinin zayıf ve titrek vur-gularıyla onun bozulmamış, saf taşralı ruhunu heyecana boğuyor, kendisini tatlı bir duygusallığa itiyor, ürkek ve

bakir kalbini saygı ile karışık bir hayranlıkla dolduruyordu. Taşralı genç, artık bundan böyle, bir başına kaldığı kederli anlarında, baba ocağı köyünde çoğu kez alacakaranlıkta çeşme başında karşılaştığı al yanaklı, utangaç ve koca kafalı kızları hatırlamaz oldu. Onların uzak silüetleri kalbi, akli ve ruhunda boş yer bırakmayan genç hanımının büyüleyici parıltısı karşısında yavaş yavaş eriyip kayboldu.

Çiçeği burnunda birer genç kız olmaktan çıkıp yetişkinlik sınırını da aşan ve muhterem ebeveynlerinin ağlanıp sızlanmaları arasında birer kocakarı olmaya yaklaşan meşhur Gadarine ve Maktağine'ye talip olacak uygun adaylar anlaşılır, üzücü sebepler dolayısıyla hâlâ ortaya çıkmadığından, bu iki nurlu bakireye babalığını yapmayı sürdüren Partoğ Ağa bile Sofi'nin beklenmedik bir anda amira konağında belirmesinden bir çeşit memnuniyet duyuyordu. Zira Margosyan Hanım, iğrenç görünümlü kesedarın bundan böyle akarların hesabını genç kıza verip parayı ona teslim etmesini uygun görmüştü. Sofi, ucubeyle olan bu temastan hoşlanmasa da Hanım'ın iradesine boyun eğmek zorunda kaldı.

Sonunda, Sofi'nin varlığıyla, bilhassa genç kız hayatındaki bu beklenmedik değişikliğin yol açtığı ilk şaşkınlık ve tereddütten sonra dengesini bulup dirayetle yürümeye, konuşmaya, davranmaya ve işleri serinkanlılıkla düzenlemeye başladıkça, rahmetli Margos Amira'nın hanesinde her şey yeni bir yön, yeni bir hava, yeni bir görünüm kazandı. Konağın bu nihai ve derli toplu halini alması bir aydan kısa sürmüştü.

Konağın bu huzurlu ortamı dışında, mahallede bir süre daha, Amira'nın evinin yeni sakinleriyle ilgili yorumların, kötölemelerin, ipe sapa gelmez ifadelerin ardı arkası kesil-

medi. Ancak zaman her şeyin üstesinden geldiği gibi H... köy'ün en azgın dedikoducularını bile dize getirdi ve bu kişiler Amira'nın kızı ve yakınları hakkında konuşmayı kendi kendilerine bıraktı.

Artık halk arasında fısıldaşmalar yavaş yavaş son bulmuştu ve Amira'nın hanesindeki nüfus artışı kızgınlıkla karşılanmıyordu. Bilakis Mergeryan'ın etkili propagandası sayesinde, en sonunda, çamaşırcı Gülüg ile kızının hizmet etmek için Amira'nın evine taşınmalarının pek doğal bir şey olduğu kanaati oluşmuştu. Hanım'ın, Sofi ve annesine aylık ödediği bile söylendi. Böylece H...köy halkı, amira konağına bir süreliğine rahat verdi ve onu kendi haline bıraktı.

Hekim adayı, gerçek bir doktor havasına girmiş olmasına rağmen hâlâ tıp tahsilini sürdüren bir öğrenciydi. Bu durum, sekiz yıldır devam ediyordu. Zaman bu şekilde akıp gittiğinden, artık kimse hayret etmiyor, herkes durumu normal karşılıyordu. Ne de olsa en çok ilgilenen kişi, annesi bile, oğlunun hâlâ tıp öğrencisi mi yoksa diplomalı bir hekim mi olduğunu öğrenmeye çalışmaktan artık vazgeçmişti. Görünüşe bakılırsa, kendisi o unvanla seslendiği, evdekiler ve bütün tanıdıklar o ismi verdikleri, üstelik üzerinde asil bir sadelikle "Doktor A. Margosyan" yazan bir kart olduğu için oğlu, onun nezdinde gerçek bir doktordur. Ve onun yalancı şöhretine aldanıp dertlerine derman bulmak için sahte hekimin kapısını çalmaya gelen zavallı hastalar da oğlunun bu unvanının tesciline az buz katkıda bulunmamışlardı doğrusu.

Daima çılgın, hareketli, sarsıcı bir hayat hayaliyle yanıp tutuşan delikanlı, realist roman sahnelerinin etkisi altında, onları bizzat yaşamanın deli heyecanıyla kıvranıp duruyor

ve kendisini tamamen aşk meşk işlerine vermek için bilimsel çalışmalardan yavaş yavaş elini eteğini çekiyordu. Sekiz yılda, mucizeler ve kurnazlığı sayesinde altıncı sınıfa kadar güçlkle gelebilmiş ve daha da ileri gidememişti. Haftalarca okula ayak basmaz, sınıf arkadaşlarından kopuk, Pera'nın müdavimi olduğu eğlence mekânlarında edindiği zevkusefa meraklısı, müsrif ahbablarla yaşar oldu. Maceralarıyla üstün ve göz alıcı bir konuma gelmek istediği o kokuşmuş ortamda, aşkta harika bir zafer kazanmak üzere olduğunu ve pek yakında dostlarının kendisini herkesin hayran kalacağı eşsiz bir kızla göreceklerini söyleyerek caka satıyordu. Dolayısıyla etrafındakiler, onu kadehlerin buğusunda kendini kaybetmiş, tutkularının esiri olmuş bir halde güzelliğini öve öve bitiremediği bu hayali huriyle birlikte görmek için sabırsızlanıyordu.

“Göreceksiniz!” diye bağıırıyordu, hesapta bu muhteşem güzelliğin bulunduğu tarafa doğru kollarını uzatarak.

“İyi de ne zaman göreceğiz?”

“Göreceksiniz! Göreceksiniz!” diye bağıırıyordu tekrar.

Ve arkadaşlarıyla birlikte içinde yaşadığı o kokuşmuş ortamda kendini temize çıkarmak istermiş gibi, ideal aşka duyduğu özlemle karşısındakilere tehditkâr bir tonda hakaretler yağdırıyordu.

“Pis bir orospu sanmayasınız, dzo!” diye haykırıyordu. “İsmi bile ağzınıza alamayacağınız temiz bir melek, lekesiz bir kumrudur o. Ona ben layığım, ben! Tüh şu orospulara!”

Bıkkınlık ve iğrenmeyle yüzünü buruşturup tükürüyor, tükürüyordu. Öfkelenen arkadaşları, o abartılmış hurinin varlığını sorgulayarak onunla ödeşmek istiyorlardı.

“Bakalım var mı öyle bir kumru?”

“Tabii, tabii,” diye mırıldanıyordu sahte doktor ve başını anlamlı anlamlı sallıyordu.

“Görürsünüz! Görürsünüz!”

Şimdi, uzun bir soluk alıp, böyle masalsı ve imkânsız hikâyeleri çok dinlediklerinden palavralarına artık kulak asmayan arkadaşlarını hezimete uğratmak için, methiyeler düzdüğü varlıkla birlikte o marazi ortama muzaffer bir edayla nasıl girebileceğini düşünüyordu. Amira’nın torunu, okuduğu romanların etkisiyle bir süredir kendisini benzer aşk serüvenlerinin kahramanı yerine koymaktan keyif almaktaydı. İkna olmuş ve samimi bir üslupla konuşup coşuyor, heyecandan yanıp tutuşuyor, bu maceraları ahbablarına anlatıyor, onlarsa eskiden anlattıklarının aslı astarı olmadığını tesadüfen ya da doğrudan teyit ettiklerinden şimdi bu yeni aşk masalına inanmamakta ısrar ediyordu. Ama bu ısrar, itibarına gölge düşüren o kuşkuyu en sonunda muzaffer bir şekilde dağıtacak olmanın mutlak güvenini taşıyan gencin daha hoşuna gidiyordu.

Ve pek yakında başlayacak olan yeni ve heyecan dolu hayatının gerektireceği özel masrafları önceden tahmin eden doktor, annesinin kararlaştırdığı beş liralık aylıkla yetinmemeyi kafasına koymuştu. Hazırladığı planı usulca gerçekleştirebilmesi için, şimdi ya da ileride ayda en az on beş liraya ihtiyacı vardı. Usulca, evet! Çünkü hayalini kurduğu o aşkın kendisinden önceki kahramanları, o hayatı yaşamak için avuç avuç para harcamışlardı. Ama o, zamanında bir felaket her şeyi altüst etmeseydi zevkusefa meraklısı o büyük adamların hayatını sürebilecek olan talihsiz Margos Amira’nın torunu olarak, parasının hesabını tutacaktı.

Hakkında giderek büyük şüpheler oluşmaya başlayan Partoğ Ağa’ya yol verip akarlarla ilgili işlerin hepten kendi-

sine teslim edilmesi ve her şeyi istediği gibi çekip çevirmesi için annesini ikna etmekte pek zorlanmadı. Bir zamanlar bildiğini okuyan, dirayetli bir kadın olan ama beyni artık uyuşmaya yüz tutmuş ve etrafındakilerin oyuncağı haline gelmiş Amira'nın kızı herhangi bir itirazda bulunmadı.

“Her şey istediğin gibi olsun evladım,” diyerek Margosyan sülalesinin kaderini o akılsızın eline bıraktı.

Gadarine ve Maktağine'nin babası bizim şaşı kasap, konağı bir sonraki ziyaretinde doktorun odasına yönlendirilip yeni düzenleme sonucu uzun yıllardır sürdürdüğü kesedarlık görevinden azledildiği yüzüne söylendiğinde çok trajik ve ilginç sahneler yaşandı.

Doktor, lafı uzatmaya gerek görmeyerek meseleyi kaba bir biçimde adamcağıza açtı.

“Partoğ Ağa,” dedi biraz da tehditkâr bir şekilde, onun kırış kırış olmuş, bir gergedaninkini andıran yüzüne bakarak. “Şu bizim akarların kontratları, kâğıtları, anahtarları, anlayacağın ne varsa çabuk koş getir bana. Lazım hepsi, çabuk!”

Kasabın donuk gözü kıpırdadı, gözbebeği döndü, kanlandı. Yüzündeki kırışmış çizgiler büzüldü, çiçek bozuğu cildinden adeta ürpertiler geçti. Ruhunda kopan fırtınaları yansıtmaktan aciz, o hilkat garibesi yüz bu denli altüst olduğuna göre içinde müthiş şiddetli bir kasırga kopuyor olmalıydı.

Sağlam gözünü karşısında duran gence dikti. Kapının yanında, bir sandalyenin ucuna ilişmiş, ses soluk çıkarmıyordu.

“Duymadın galiba Partoğ Ağa? Şu bizim akarların kâğıdını filan getir, lazım,” diye tekrar etti doktor daha sert bir sesle.

“Peki, *canım*, getireyim *ama* ne oldu, hayırdır? Şimdiye kadar böyle bir şey olmamıştı, hayırdır?” diye sordu kasap boğuk, çatlak bir sesle.

“Hayrı mayrı senin işin değil Partoğ Ağa,” diye cevap verdi Amira’nın torunu. “Artık bizim *akar*larla bir işin yok senin, yeter bu kadar. Yeter! Anladın mı? Git kâğıtları, hesapları getir, bitsin. İşim var, bekletme beni.”

Bizim muhterem kasap aradan geçen yıllar içinde epey yaşlanmış ve çökmüştü. Muhteşem kumruları Gadarine ve Maktağine’nin ebedi bakirelikleri bir yandan, dur durak bilmez, insanı tüketen bir hayat mücadelesi diğer yandan, onu elden ayaktan düşürmüş, yaşlandırmıştı. Bilhassa, sağlam tek gözü de birkaç yıldır nişan alma kabiliyetini büsbütün kaybettiğinden, kedi köpek avlama eziyetine artık katlanamıyordu ve kasaplığı yavaş yavaş bırakmıştı. Dolayısıyla zavallı adamın bu şartlarda elindeki tek geçim kaynağı Margosyan mülklerinin idaresiydi ve hali son derecede acınasıydı.

Son geçim imkânı da kaba ve insafsız bir biçimde elinden alındığında nasıl bir tedirginlik yaşadığını anlayabilirsiniz.

“*Canım* ne var? Ne oldu?” diye ellerini çaresiz ve yalvaran bir edayla ileriye doğru uzattı. “Bir *falso*, bir şey mi yaptım, *efendi*?”

“Uzun ettin, Partoğ Ağa!” diye bağırdı genç ayağını yere vurarak. “Be kardeşim, al bizim *akar*ların kâğıtlarını, hesapları, anahtarları getir dedim. Laf anlamaz mısın sen?”

Yaşlı adam yıldırım çarpmış, yerle yeksan olmuşçasına ayağa kalktı. Kamburu altında iki büklüm, artık tek kelime etmeden titreyip yalpalayarak alıp başını gitti. Yüzünün rengi küle dönmüştü, sağlam gözü cam gibi parlıyordu.

“Gadarinem! Maktağinem!” diye yolda eliyle başına vurarak dövündü. “Bittiler! Bittiler! Bittiler!”

Partoğ Ağa eve varır varmaz yatağa düştü. Güçlkle nefes alıyor, inliyor, sayıklıyordu. İki sefil kumrusu etrafını sardı. Karısı, Khırsdig Hanım, hemen yetişip kocasıyla ilgilenmeye koyuldu. İkinci gün zavallının durumu ağırlaştı. Karısı, doktor çağırmaq için kilisenin fakirler koluna koştu. Resmi işlemlerin tamamlanması akşamı buldu ve Partoğ Ağa daha da fenalaştı. Tuhaf bir şekilde hastalanmıştı. Geç vakit yetişen hekim, ümitsizce başını salladı. Kumrularının göz yaşları sel oldu. Khırsdig Hanım, “Vah kocama! Vah!” diye hıçkırıyordu.

“Kalp krizi,” dedi doktor Khırsdig Hanım’a. “Ya çok kızmış ya da çok korkmuş.”

“İyileşir mi?” diye endişeli bir şekilde sordu zavallı kadın.

“Allah bilir,” diye cevap verdi ilim insanı.

Partoğ Ağa, sırtüstü yatmış, sağlam gözünü tüyler ürpertici bir bakışla tavana dikmiş, güçlkle soluyordu. Kumrularının ağlamaklı halde, yalvarırcasına sorduğu sorular karşısında bir ceset gibi tepkisizdi, onları işitmiyordu adeta. Kendi varlığından doğan o pek sevdiği ikilinin sevgi gösterilerine ilk kez kayıtsız kalıyordu. Bu durum, kızlarını ve karısını dehşete düşürdü. Partoğ Ağa, o müşfik baba, böyle dayanılmaz sevgi gösterilerinden etkilenmesin, olacak şey değildi. Ara sıra, gözünü kıpırdatmadan, bir domuz yavrusunun acılı ulumalarını andıran bir sesle manasız sözler mırıldanıyordu. Beş gün gece gündüz yatağının başında beklediler ama ne kadar üstüne titredilerse de, nafile. Partoğ Ağa, gözü tavanda, tek bir kelime etmeden öldü. Hayatı gibi ölümü de dehşet vericiydi. Çifte kum-

ruharının evlenip çocuk doğurduklarını görme saadetini tadamadan, bir gözü açık gitti dense, yeridir. Gece gündüz kurduğu, kendisine güç veren bütün hayalleri, ümitleri, niyetleri şimdi o ürkütücü bakışa hapsolup kalmıştı. Amacına ulaşmak için her gün tasarladığı dehşetengiz, iğrenç, feci planlar, bu ani ve tatsız ölümle akamete uğramıştı. Margosyan sülalesinin mülkleri, Partoğ Ağa'nın ortadan kaybolmasıyla büyük bir tehlikeden kurtulmuştu. Keza onunla birlikte kedi ve köpek âlemi Attila'sını* kaybetmişti. Körpe Gadarine ve Maktağine, Partoğ Ağa'nın ölümüyle müşfik ve tapılası bir babayı kaybetmiş olsalar da insanlık bir felaketten kurtulmuştu.

Kızlar, ağlayıp çığlıklar atarak babalarının naaşı üzerine kapandı. Khırsdig Hanım, acısını daha kendi içinde, gizleyerek yaşadı. Derken komşular yetişti. Onların ardından papaz ve zangoç gelerek kasabın biçimsiz, tiksindirici cesedini yaşlıların elinden güçlkle alarak tabuta koyup alelacele kiliseye götürdü.

Partoğ Ağa'nın ani ölümünü duyan köylüler şaşırdı ama hiçbirini üzümedi. Margosyan Hanım, "Zavallı adam" dedi yalnızca. Doktor, yüzünde zalim ve anlamlı bir tebessümle sustu. Partoğ Ağa'nın ölümüne sebep olduğunu kendisinden başka kimse bilmiyordu. Bu, hep bir sır olarak kaldı. Bir hafta sonra doktor, rahmetlinin evine bizzat giderek mülklerin kâğıt ve hesaplarını aldı.

Doktor, bir hafta boyunca Pera, Galata, Sirkeci ve Boğaz'ın birkaç semtini gezdi, ev ve dükkânlarını ziyaret ederek, Partoğ Ağa'nın hesaplarıyla karşılaştırmak için kiracılarla bir bir konuştu. Her şeyi iyice inceledikten sonra rahmetli kasabın, aldığı yüzdeye ek olarak her ay üç-dört li-

* Hun İmparatoru Attila'ya atıfta bulunuyor.

rayı cebe indirdiğini anladı. Üstelik beklenmedik ölümüyle son ayın kiralarda on liralık bir kayba sebep olmuştu, bu meblağı dul karısından istemesi mümkün değildi. Yılda hâlâ 360 liraya yakın gelir elde ettiklerini ve Margosyan sülalesinin tek vârisi olarak bu dolgun meblağın tamamını istediği gibi kullanabileceğini görünce gencin yüreğine büyük bir ferahlık geldi.

Arşag, büyük Amira'nın halefi olma hakkını ve prenslere layık bir servetten geriye kalanları elinde tuttuğunu fark edince, kurduğu planları uzun uzun düşünerek ayırtıları tek tek gözden geçirdi. Ancak önce bütün bunların güzelliğinin keyfini çıkardı. Ve o kolay avını ele geçirme zamanının geldiğini düşündü. Öncelikle, kendisine artık hiçbir yararı dokunmayan tıp mektebiyle olan bütün ilişkisini kesti ve annesini bu konuda da ikna etti. Ona, Türkiye'deki en büyük üniversitelerin bile artık kendisine bir şey öğretemeyeceğini, onların kapısından içeri girmeye tenezzül etmediğini ve tahsilini tamamlamak için günün birinde Fransa'ya gideceğini –planının çok ileriye dönük bir parçası da buydu– söyledi. Annesi, oğlunun tuttuğu bu yolu pek doğal ve mantıklı buldu. Üstelik bir anne olarak oğlunun, üniversiteleri bile aşacak kadar ilim irfan sahibi olmasından son derece gurur duyuyordu. Derken, konağın vazgeçilmezi Mergeryan da hemfikir olduğunu dile getirdi.

“Öyle, *canım*, öyle. Okul! Okul! Sonu? Hekimlikse öğrendi bitti. Hasta bakıyor musun? *Reçete* yazıyor musun? Tamamdır!” diye kestirip attı.

Ve Arşag, okuldan bütünüyle uzaklaşması halkta menfi bir intibaya yol açmasın diye, her zamanki sözcüsü yaşlı veznedar aracılığıyla, tahsilini ilerletmek için Paris'e gideceği söylentisini yaydı. Delikanlı, bu konuda her şeyi

özenle hallettikten sonra diğer planlarını hayata geçirmeye yoğunlaştı.

Zaten odasında ya da salonda yalnız kaldıklarında, hat-
ta annesinin yanında, içinde kopan fırtınayı derin ve arzu-
lu bakışları, manalı ve uzun iç geçirmeleriyle, neredeyse
kızın yüzüne haykırıyordu. Çoğu kez, doktor, akşamleyin
bir araya geldiklerinde, ustasının hatırasıyla aşka gelip an-
sızın cebinden bir kâğıt parçası çıkarıyor, ayağa kalkıyor,
hatip pozlarına girerek ekseriyetle ay, yıldız, çiçek, bahar,
sevgi, ümitsizlik kelimelerinin saçma ve alakasız bir şekil-
de yan yana dizildiği, çeşitli şairlerin eserlerinden aşırılmış
mısralar, kimi zaman bütün bir kıta içeren bir aşk şiiri
okuyordu. Annesi ve genç kız hayranlıkla oturuyor, şai-
rin tatlı, titrek, ahenk dolu sesinin dokunaklı vurgularıyla
kendilerinden geçmiş, büyülenmiş bir halde o tuluatı din-
liyordu. Okunan şiir ne kadar saçma ve manasız ise yüzle-
rindeki imrenme ifadesi o kadar büyük oluyordu. Gencin
bu teatral hareketleri, kızda garip bir his uyandırıyor.
Ve şiirin en coşkulu, en can alıcı noktasına gelip aşk dolu,
dalgın bakışları Sofi'nin bakışlarıyla kucaklaştığında genç
kızı tatlı, mest edici bir ürperti alıyor, kendini kaybedi-
yor, gözü etrafındakileri görmez oluyordu. Beri yandan,
doktorun bu haykırıışları karşısında annesi bambaşka bir
izlenime kapılıyordu. Onun aklını başından alan, şiirin gü-
zelliği, okuyanın sesinin tatlı dalgalanmaları, duygu dolu
vurguları değildi, oğlunun yalnızca bir ilim insanı değil,
aynı zamanda bir edebiyatçı olduğu yönünde boş bir fik-
re kapılmıştı. Günün birinde, çocuğunun bu gizli kalmış,
ilahi meziyetini halka duyurma ihtiyacını hissetti. En ni-
hayetinde şairi dinleyen, öven ve beğenenler, çok dar bir
çevreydi. İnsanları bu zevkten mahrum bırakmak haksız-

lıktı. Dahası Margosyan sülalesinin şöhretini ve görkemi-
ni istismar etmek demekti. Dolayısıyla, ısrarla doktordan
bu eserleri gazetelerde yayımlatmasını istedi. Kendisinin
yazdığını düşündükleri şiirlerin ne kadar gülünç ve rezil
olduğunu bilen düzenbaz isteksiz göründü, o muhteşem
yazarını yayımlamaya layık Ermenice gazete bulunmadı-
ğına dikkat çekti. Zavallı kadının bu itirazdan bile gururu
okşandı, ne de olsa oğlunun yazdıklarını yayımlamaya la-
yık gazete yoktu! Bütün akılsızlığıyla bu durum kendisine
gayet doğal geldi. Demek evladı bütün edebiyatçılardan
daha büyüktü. En yetkili, en kesin karar mercii, yani oğlu
tarafından bizzat teyit edildiğine göre itiraz kabul etmez
bir gerçektir bu. Anne yine de ümitsizliğe kapılmadı, hayır,
Margosyan diye bir şairin varlığından dünya mutlaka ha-
berdar olmalıydı.

“Madem öyle Arşag, sen de yazdıklarını bir kitapta top-
larsın. Olmaz mı yavrum?”

“Olur anne, ama daha çok az.”

“Artır yavrum sen de sayısını, bir an önce artır.”

Ruhunu besleyen o kokuşmuşluğu ileride kıza daha
kolay ve kesin bir şekilde bulaştırmak, ona yabancı olduğu
arzu dolu günahkâr ürpertiler yaşatmak için yüce, eşsiz
bir adam izlenimi oluşturmaya çalışıyordu. Ve o narin ve
tapılası varlığa yaklaşmakla ruhsal ve içtimai bir çöküşe
sürüklenmemek için önce onu kendi seviyesine çıkarmayı
gerekli gördü. Bu yolda en vazgeçilmez ve öncelikli yar-
dımcısı annesi olacaktı. Pohpohlayıcı sözler ve dokunaklı
nasihatleriyle, bilhassa yabancıların huzurunda genç kıza
bir hizmetçi gibi davranmaması için onu ikna etmeyi ba-
şardı. Herkes Sofi’nin, Amira’nın konağına girmekle yal-
nızca evini değiştirmeyip aynı zamanda, yüksek içtimai

mevkiyle sıradan bir faniyi ayrıcalıklı ve kıskanılacak bir varlığa dönüştüren bir zat sayesinde sınıf atladığına inanmalıydı. Hanım, uyruklarına paye veren bir kral gibi, kabul günlerinde misafirlerinin önünde yavaş yavaş Sofi'ye karşı öyle davranışlar sergilemeye başladı ki, misafirler şaşkınlıkla birlikte çamaşırcının kızının hizmetçiden ziyade amira ailesinin bir üyesi haline geldiğini düşündü. Onlara göre, Margosyan Hanım kızı olmadığı için Sofi'yi kızı yerine koyuyor olabilirdi. Dışarıda, Haliç'te sandalla gezdikleri zaman Hanım ve Sofi, teknenin ayrıcalıklı yerinde yan yana, doktor ise iki kadına karşı aynı saygıyı gösteren bir kavalie olarak diğer köşede oturuyordu. Bu nümayişler, Arşag'ın amacına hızla ulaşmasını sağladı. Artık, insanlar, çamaşırcı Gülüg'ün kızının Amira'nın evinde bir hizmetçi olmadığını kabul etmek zorunda kaldı. Aksine, orada öyle saygın bir konuma sahipti ki, doktorun Sofi'yi alacağını düşünenler bile vardı. Ancak Amira'nın torununun gözü yüksekte ve kibirli biri olduğu hesaba katılınca bu varsayımlar çabucak geçersizleşti. Arşag, sıradan ve fakir bir kızla hayatını birleştirmeyi asla kabul etmezdi.

“Ama doktor onu almasa da zengin bir adama verirler,” dediler.

“Bahtlı kızmış vesselam!” diye kestirip attı başkaları.

Küçük hanımın yeni kıyafetlerini hazırlamak üzere Pera'dan özel *modacı* getirildi. Eski elbiselerini fakirlere verdiler. Birkaçını ihtiyar aşçı aldı. Toplum içindeki konumunda herhangi bir değişiklik olmayan Gülüg Hanım, bu curcuna ve kızına gösterilen bu ilgi karşısında hissettiklerini kendi avam konuşmasıyla bile dile getirmekten acizdi. Yalnızca bakıyor, olanı biteni sessizce izliyor ve ara sıra şu kısa ama yürek titreten haykırıyla göğesleniyordu.

“İnayetine kurban, ya Rab!”

Yeni ve gösterişli giyim kuşamı içinde Sofi, narin güzelliğinin hakkını vermeyi bildi. Birkaç aydır sürdürdüğü müreffeh hayat, bedeni üzerinde hemen etkisini göstermiş, yanakları kadifemsi bir dolgunluk kazanmış, omuzlarının çıkıklığı kaybolmaya başlamıştı. Ayakları yere daha sağlam basıyor, daha diri, daha canlı görünüyordu. Yüzündeki keder, gözlerinin hüznünlü bakışları, hassas bünyesinden okunan yetimlik, terk edilmişlik hali büyük ölçüde kaybolmuştu. Kendisini ideallerine hayli yaklaşmış gördüğünden, bunların tümünü gerçekleştirebilecek olmanın huzur verici özgüveninden ileri gelen bir hafiflik hissediyordu. Sofi, fakirlik döneminde, mütevazı bir kız olarak iddiasız ve gösterişsiz görüntüsüyle daha iyi meziyetlere sahip, daha erdemli ve daha iyi bir insandı. Şimdi biraz kibirli, oldukça bencil, haddinden fazla ihtişam meraklısıydı. Bir zamanlar o kadar sevdiği annesine karşı eski düşkünlüğünden eser yoktu artık. Amira'nın rahat ve geniş salonlarına kurulduğu zaman, annesinin, bir mutfak ya da çamaşırhanenin insanı elden ayaktan düşüren ortamında o kocaman bedeniyle didinmeye devam ettiğini hiç aklına getirmiyordu. Tersine bu durum ona çok doğal gelmeye başladı. Üstelik sofrada annesinden hizmet görmekten bile rahatsızlık duymuyordu. Delikanlı, yaşayış tarzındaki bu beklenmedik ve sarsıcı değişimle birlikte kızın karakterinde oluşacak ahlaki değişimleri de iyi ve doğru hesaplamıştı. Doktor, ders bahanesiyle çalışma odasında baş başa kaldıklarında o gösterişli, çılgın, zevk dolu hayatı öyle alacalı, büyüleyici ifadelerle tasvir ediyordu ki, hayallere dalmaktan kendini alamayan genç kız onun çizdiği bu tabloya zevkle gömülüp kalıyor, o hayatı yaşıyordu adeta. Artık hayat, kamaşmış

gözlerinde yeni bir şafağa kavuşmuştu. Her şeyi mavi ve gökkuşağı renklerinde görüyordu. Gözlerinin önüne çekilen kalın perde zavallı kızın kendi rızasıyla, koşa koşa sürüklendiği o girdabı görmesini engelliyordu. Oysa orada sadece kokuşmuşluk ve yıkım vardı.

“Hayatı yaşamak gerek, küçük hanım!” diye bağıyordu Arşag, odasında dolaşarak. “İnsanın kendisini adaya bileceği en güzel şey sefadır. İnsan, güruhun üstünde olmalıdır. Güruha bulaşmaktan daha çirkin ve zararlı şey yoktur. Yalnızca arkandan atacakları hayranlık çığlıklarını duymalısın, onlara bakmamalısın bile. Sefa dediğin o gürültünün, o keşmekeşin dışındadır, en soylu duyguları hissedebilesin, en sağlıklı düşüncelere kafa yorabilesin diye huzurlu, uzak ve seçkin mekânlardadır. Siz, şimdiye kadar nasıl yaşamıştınız küçük hanım? Sizinkinden farklı bir tarzda yaşamak gerektiği, yoksa yaşamaya değmediği hiç aklınıza gelmiş miydi? Elbette hayır, ama şimdi bunu düşünüyor, hissediyorsunuz. Ve siz, hayatınızdaki bu değişime ve devamındaki gelişmelere layıksınız. Bunların çoğu size hâlâ yabancı ama nihayet tanışacaksınız hem de benim aracılığımla.”

Ardından sustu ve ciddi, düşünceli bir hale büründü. Dalgın ve müphem bakışları uzak ufuklarda kaybolmuştu. Ve tekrar söze başlarken kıza daha da yaklaşarak elini tuttu, samimi ve yumuşak bir sesle konuştu.

“Sofi, görür görmez sana karşı dayanılmaz bir muhabbet duydum. Halin içimi sızlattı, bunun değişmesini istedim. Değişti nitekim ve daha da iyi olacak. Yalnız, yalnız...”

Bu yürek paralayıcı sahneler karşısında ruhu titreyen kız, bir amira torununun o merhamet ve muhabbet dolu sözlerine ne cevap vereceğini bilemedi ve kendini gül du-

daklarından dökülen sözlerden ziyade melankolik bakışlarıyla ifade etti.

Mutlak bir sevgi ifadesi yoktu ortada kuşkusuz, ama Sofi'nin kalbinin heyecanla çarpması, birkaç gün boyunca mutluluk sarhoşu olarak yaşaması için bu kadarı yeterliydi. Varsayımların gelgiti ruhunda dalgalanmalara sebep oluyor, delikanlının bazen oldukça mesafeli, neredeyse resmi duruşu onu büsbütün kararsız bırakıyordu. Kendi körpe ve toy aklıyla, doktorun tutarsız davranışlarını mantık çerçevesine oturtmaya çalışıyordu. Henüz gerçek aşk sözcüklerini açık açık duyma mutluluğunu tadamadan ıstıraba ve acıya teslim olmuştu. Delikanlının sinsisi, dengesiz, bazen yılışık, sıcakkanlı, bazen soğuk, kabalığa varan davranışları kızın aklının ve hayal gücünün sıçrayışlarında birden tökezlemeye neden oluyordu. İşte o zaman Sofi şiddetle sarsılıyor, derin bir üzüntü ve ümitsizliğe kapılıyordu. Ancak bu buhranı atlatıp rahatladıktan sonra ters bir tepkiyle içindeki aşk yangınının körüklendiğini, ona gitgide daha sıkı bağlandığını hissediyordu. O tuhaf adamı, onun çılgın ama görkemli hareketlerini, kendisini derinden etkileyen alışılmadık, cüretkâr, baştan çıkarıcı fikirlerini, başını salladığında dağılan saçlarıyla, şimşek bakışlarıyla anlık patlamalarını, konuşmasını, gülümsemesini, ona ait her şeyi seviyordu.

Onun refakatinde mutluluk ve heyecan dolu dakikalar geçiriyordu. Her gün, hemen her saat onun sonunda aşkını apaçık bir şekilde haykırdığını görmek istiyordu ama olmuyor, yalnızca ufukta görünen şey gecikiyor ve bir türlü gerçekleşmiyordu. Bu durum ona acı veriyor, bu anlaşılmaz ve uzun bekleyiş ruhunu daraltıyor, odasında bir başına, pencerenin önüne dikiliyor, ağlama nöbetleri geçi-

riyordu. Genç adam ara sıra ateşli, kendinden geçmiş bir halde birdenbire kızın elini tutmuş dururken yüzündeki ifade aniden değişip bakışları sertleşiyor, sessiz, korkunç bir görünüme bürünüyordu. Ve gösterdiği zayıflıktan pişmanlık duymuşçasına, suskun ve düşünceli bir edayla Sofi'yi bırakıp gidiyordu. Sıklıkla tekrarlanan bu sahneler, kızda bir çeşit asabiyete yol açtı. Öyle bir an geldi ki, bu sürüncemede kalan, insanı bitirip tüketen, artık daha fazla uzayamayacak duruma son vermek için dayanılmaz bir istek duydu, aşkları böyle bir belirsizliği daha fazla kaldıramazdı. Coşkusunu dizginleyip büsbütün belli etmemeyi, zayıflık göstermemeyi, varlığını sarsan hisleri dışa vurmamayı insanüstü çabalarla ancak başarabiliyordu. Ve sonunda gencin acımasızca, uzun uzun tasarladığı, beklediği, özlem duyduğu an geldi. Sinirleri yıpranan Sofi bitap düştü ve ayaklarına kapanarak hıçkıra hıçkıra aşkını haykırdı, hüngür hüngür ağladı.

Arşag, bu dokunaklı, güzel sahnenin keyfini ruhunun bütün çürümüşlüğüyle doyasıya çıkardıktan, sadece uzun zaman soluk soluğa peşinde koştuğu amaca nihayet ulaşan birinin duyabileceği o tarifsiz zevkin tadına iyice vardıktan sonra bir roman kahramanı gibi incelikli davrandı. Yarı baygın ve haykırarak ağlayan kızı kucaklayarak kadife bir koltuğun üzerine bıraktı, gözyaşlarını öpücükleriyle kuruttu, önünde diz çöküp kulağına kibar ve yüreklendirici sözler söyledi.

O gün itibariyle ilişkilerinin şekli hepten değişti. Eşsiz yüzüne güzellik veren tertemiz utangaçlığını üzerinden atan Sofi, genç adamla arasına sınır mesafe koymadı. Kaçıklığı giderek ürkütücü boyutlara varan anne, oğlu ve o kız arasında gelişen hayli tuhaf, rezil samimiyeti sakıncalı

bulmadı. Tersine, toplumsal konumunu artık neredeyse hatırlamadığı Sofi'nin oğluyla kurduğu samimi ve sıkı ilişkiyi çok doğal buldu, sonuçta oğlu bu durumu memnuniyetle kabullenmişti. Hem bu şartlarda Arşag, büyük bir ustalıkla annesinin çevresinde sevgi, ilgi ve şefkatten oluşan aşılamaz bir kalkan örüyor ve kadını bu kalkanın ardında büsbütün tecrit edebiliyordu.

Genç kız, günün büyük kısmında doktorun dairesindeydi, anneye gitmek ya da yemeğe inmek için oradan birlikte çıkıyorlardı. Artık herkes, doktora görünmek, onunla temas kurmak için ilk önce Sofi'yi görüp ondan izin almak zorundaydı. Nâlâ Arşag'a başvurma akılsızlığında bulunan tek tük birkaç hasta, bazen, Sofi doktorun odasından dışarı çıkıp zavallının içeriye girmesine izin verene kadar, koridorda uzun bir koltuk üzerinde saatlerce beklemek zorunda kalıyordu.

Günün büyük bir kısmını amira konağının aşağı katlarında geçiren Gülüg Hanım, en nihayetinde durumu fark etti. Sevgili kızındaki fiziki ve ahlaki değişimi gördü, bir zamanlar yukarıdaki mütevazı kulübenin içinde annesinin üzerine titreyen kızının şimdiki kayıtsızlığı karşısında yüreği dağıldı. O zengin ve şatafatlı konak, kızının felaketi olmuştu. Yavrusunun yükselmesine içten içe ne kadar sevinse ve annelik gururu okşansa da kovup uzaklaştıramadığı gizli ve inatçı bir his, bu yükselişin tamamen aldatıcı ve felaket getiren bir şey olduğunu kulağına fısıldıyordu. Yavaş yavaş, zavallı anne kendi kızıyla baş başa, samimi bir şekilde görüşemez oldu. Odası annesinin yatak odasına bitişik olan Sofi, üst kata, Hanım'ın dairesine taşındı ve kendisine bir yatak, bir de elbise odası tahsis edildi. Sabahları birlikte kahvaltı etmek için Hanım'ın uyanmasını

bekliyordu, ögle ve akşamları da böyleydi, kalan zamanını da doktor ve annesi arasında bölüştürüyordu. Gülüg Hanım, çoğu kez kızının yüzünü yalnızca, sıradan bir hizmetçi gibi sofrada ona hizmet ederken görüyordu. Kızı tesadüfen kendisine baktığında, zavallı kadının geniş göğsüne bir yumruk oturuyor, acısı yalvaran bakışlarına yansıyor-du. Yegâne mutluluğundan, onu sevmekten, okşamaktan, bağrına basmaktan artık hepten mahrumdu. Ama kendisini yakıp yıkan bu acıyı kimseyle paylaşmadı.

Delikanlı, kızı baştan çıkarmak için bin bir yola başvurdu. Odasında onunla birlikte yaşadığı şehvet dolu anlarda kalkıyor, küçük, Arap işi bir dolabın üzerinden bir şişe içki çıkarıp birbiri ardına birkaç bardak içtikten sonra Sofi'ye de bir bardak uzatıyordu. Bu keyif verici sıvıyı büyük bir iştahla dudaklarına götürüp içen Sofi onun verdiği neşeyle canlanıyor, gözleri arzuyla parlıyor, yanakları kızarıyor, dudakları ateşli kasılmalarla açılıp kapanıyordu. Genç kız, farkına varmadan sarhoş olup kendinden geçiyor, akli başından gidiyordu. Ve günün birinde, böyle bir sarhoşluk anında büyülenmiş, kendinden geçmiş bir halde, gencin soğukkanlı, temkinli duruşundan tahrik olup hıçkıra hıçkıra kendini onun kucağına bıraktı; o temiz ve saf varlık damarlarındaki temiz, bakir kanı emip içerek onun yerine zehrini, mikrobunu bırakan o çürümüşlüğe teslim oldu.

Sofi o günden sonra, o çocuğun tutkularının ve bitmek bilmez kaprislerinin kölesi haline geldi. İlişkilerini dizginlemeye gerek görmediler, gayrimeşru ve utanç verici beraberliklerini gizlemeyi ve tedbirli olmayı fazlalık saydılar. El konulan, köleleştirilen, büyülenen kız Amira'nın torununun deliliklerle dolu dünyasına hapsolmüştü, ümitsizce kanat çırpın deli bir kelebek gibiydi. Kol kola gezmelere

çıkıldılar, İstanbul'un en kibar mesirelerinde boy gösterdiler. Kızın muazzam, eşsiz güzellikteki hareketleri, kusursuz yüzü, zarif ve soylu endamı herkesin dikkatini çekti, hayranlığını topladı. Arşag'ın ballandıra ballandıra anlattığı huriyi de her zamanki palavracılığına veren ahbabları, o müthiş kızı onunla kol kola, baş başa ilk gördüklerinde şaşkına döndü.

"Ters köşe yaptı bizi," dedi aralarından biri hezimete uğradıklarını itiraf ederek.

"Dzo, nereden bulmuş? Nereden?" diye soruyordu hep bir ağızdan keyif düşkünün gençler. Böyle bir varlığa sahip olmak, onlar için bir Waterloo Savaşı'nı kazanmak kadar önemliydi.

"Bravo! Yaşa Arşag!" diye bağırıyorlardı sağdan soldan, gence hakkını teslim ederek.

Etrafındaki kargaşayı fark eden Arşag, iyiden iyiye kurdursunlar diye ahbablarından bilerek uzak durdu ve kayıtsız kaldı.

Birdenbire bu şekilde karşısına çıkan hayat, Gülüg Hanım'ın kızı için yepyeni ve baş döndürücüydü.

Körpecik genç bir kız olarak başında bir hale gibi taşıdığı utangaçlık, tevazu, iyilik gibi faziletleri, Amira'nın torununun kirli parmakları kendisine dokundukça azar azar kayboldu. Zavallı annesinin anlamlı bir şekilde, içli içli söylenmesi, sitem dolu, yalvaran bakışları onu ne etkiledi ne de kalbini sızlattı. Ve günün birinde Gülüg Hanım, kızıyla baş başa kalma fırsatı bulup tasviri mümkün olmayan bir vurguyla, "Sofi, nedir bu olanlar? *Halk* ne der?" diye sorunca, kız küstah ve öfkeli bir şekilde annesine kafa tuttu, ona küçümseyerek yan yan baktı. "Kaçık!" kelimesi çıktı ağzından.

Annesi de esiri olduğu uyuşukluk ve büyülenmişlikten bir an için kurtulduğunda oğluna şöyle dedi:

“Arşag, yavrum, nedir bu Sofi’yle?”

Genç, yavaşça annesinin kulağına eğilip iğrenç bir gülümsemeyle fısıldadı.

“Korkma anne, eğleniyorum.”

“Tatyos Ağa, ‘Şu oğlunun *yularını* biraz çek’ dedi geçen gün bana.”

“İyi ama Tatyos Ağa, Sofi’yle gönül eğlendirmemin’nın orospularıyla vakit geçirmemden daha iyi olduğunu düşünmüyor mu? Ha, anne?”

Annesi dönüp oğlunun gözlerinin içine baktı ve anladı.

“İyi, oğlum. Sadece biraz temkinli davran.”

Arşag ve Sofi’nin bu dizginsiz, kimseden çekinmeyen, aşikâr birliktelikleri, H...köy’de yeniden bir itiraz ve saldırı fırtınasının patlamasına yol açtı. Bu ikili, uzun süre, aile meclislerindeki konuşmaların başlıca konusu haline geldi. Bu vesileyle, ahlaki vaazlar veren hatipler ortaya çıktı. Bunlar çoğunlukla sağlam bir ahlaki temele sahip olduğu ciddi şüphe götüren kişilerdi. Başta kızlar ve kadınlar olmak üzere pek çok insan, çekemedikleri için Sofi’yi yerden yere vurdu. Sürdüğü şaşaalı hayat, göz alıcı giyim kuşamı, güzelliği, hepsinin kıskançlıktan çatlamasına neden oluyordu.

“Ka! Onunla eğleniyor. Yarın öbür gün görürsünüz, yüzüstü bırakacak.”

“Yok! Yok! Alır! İşini bilir o kız. Oğlanı pençesine almış oynatıyor.”

“Olacak şey değil. Amira’nın kızı, evladının şu çamaşırcının kızını almasına izin vermez. Onun ne *cadı* olduğunu biliyor musun sen?”

“Ha! Ha! Onunla eğleniyor.”

Arşag ve Sofi, bazen birkaç gün eve uğramıyorlardı. Zamanlarını Beyoğlu’nda bir otelde geçiriyor, büyük birahanelerin önünde durarak Şişli’ye kadar uzanan fayton gezintileri yapıyor, geceleri Kristal, Konkordiya gibi tiyatrolara gidiyorlardı. Margosyan Hanım, başlarda, oğlunu bu kaçamaklarından ötürü birkaç kez payladı. Arşag, her zamanki gibi şefkatle annesinin boynuna sarılıp af diledi ve bildiği yoldan şaşmadı. Bu durum birkaç kez tekrarlandıktan sonra, kaçamaklar annesine de normal gelmeye başladı. Daha fazla ses çıkarmadı. Zaten ilerleyen yaşıyla birlikte bastırılan zihinsel ve sinirsel uyuşukluk kadının irade ve hareket gücünü iyiden iyiye yıpratmıştı artık. Bir zamanlar heyula gibi yakasına yapışan bütün ihtiraslarını, debdebe merakını ve kibrini bırakmış, kendi kabuğuna çekilmişti. Ve güzelce döşenmiş odaların gizemli loşluğu içinde hayaleti andıran, iskeleti çıkmış silüetiyle üzgün, suskun, düşünceli bir edayla geziyor, bilinçsizce, hayvanlar gibi dürtülerine dayanarak yaşıyordu. Biricik dostu, sadık Mergeryan, hayatının yeknesaklığını kırmak, onu gerçek hayata döndürmek, eski hatıraları yâd edip ruhunu sarsmak ve kalbindekileri akıtmasını sağlamak için uğruyordu ara sıra.

Ama amiralik bütçesinin şimdi göğüslemek zorunda kaldığı yüklü masraflar çok geçmeden o kadar tehlikeli bir hal aldı ki doktor, uzunca bir süre tereddüt ettikten sonra, mülklerden birinin elden çıkarılmasının kaçınılmaz olduğunu nihayet annesine söyledi. Annesi, başta isyan edecek gibi olsa da oğlunun ısrarları üzerine çabucak geri adım attı ve satış işlemlerinin başlatılmasına fazla zorluk çıkarmadan onay verdi. Margos Amira’nın koca servetinin son kalıntıları da yok olma tehdidi altındaydı. Arşag’ın eli-

ne üç yüz lira kadar bir para geçti. Yaz geldiğinde doktor, özellikle annesi için, hava değişiminin elzem olduğunu düşündü. Annesi, huzurlu köşesinden ayrılmak istemedi ama doktor ve Sofi'ye engel olmadı. Onlar da, Boğaz'ın yukarı taraflarına gidip bir ay boyunca har vurup harman savurdular ve birlikteliklerine adeta romanlardan fırlayan bir gösteriş kattılar, bu da onları yazlıkçı zenginlerin merak ve dedikodu konusu haline getirdi.

Doktor ve genç kız, sonbaharın başında köye döndüler. Margosyan Hanım ikisini de öptü. Sofi'nin annesi, bir başlarına kaldıklarında ağlayarak kızının boynuna sarıldı. Ani bir vicdan azabıyla sarsılan Sofi, zavallı kadının kendisini öpüp koklamasına izin verdi. Kadının hıçkırıkları göğsünü yırtıyor ve ara sıra güçlkle, "Ah yavrum! Yavrum! Ne olacak bunun sonu? *Halk* ne der?" diyordu.

Sofi silkindi, ince bedenini sıkın, kuvvetini yitirmemiş o kollardan kendisini kurtardı. "Of! Yine saçma sapan şeyler söylüyorsun anne!" dedi ve gitti.

Doktor, akşamları Haliç'te gezintiye çıkmak için bir sandal satın aldı. Bazen annesini de yanlarında götürüyorlardı. Sık sık Kağıthane'nin diplerine kadar gidiyor ve ışıklar yandıktan çok sonra kol kola eve dönüyorlardı.

Sonbaharın dingin ve güzel bir gurup vaktinde, doktor ve Sofi, Karaağaç kıyısında gezmek için sandaldan çıktı. Kimsecikler yoktu. Karşı kıyıda, alacakaranlığın uzun ve gri gölgeleri altında kapalı panjurlarıyla yalnız konaklar, sırtlarını dağa vermiş duruyor, Tirolleri andıran sıcak bir manzara oluşturuyordu.

Ördekler kırmızı, deli yuvarlaklar çizip çıgliklar atarak küçük dalgaların üzerinde süzölüyordu. Ötede, tuğla fabrikalarının uzun bacaları, havaya yoğun ve kara bir duman

salıyordu. Genç çift, manzaradan, doğanın gizeminden etkilenmiş, önlerindeki panoramayı izliyordu. Kıyıya çok yakın bir yerden yürüyorlardı. Delikanlı ara sıra eğiliyor, bir taş alıyor ve paralel bir şekilde fırlatarak bir defada dört-beş dalganın üzerinden sektiriyordu. Sofi, "Bravo!" diye fısıldıyor, kendisi de deniyor ama başaramıyordu. Bir ara kenarındaki toprağın çökerek neredeyse çukurlaştığı bir sekiye ulaştılar. Dalga darbeleri o çukuru gitgide derinleştirmişti, dolayısıyla ancak eğilerek içine bakabilirlerdi. Ansızın, o delikten bir gölge çıktı ve kenarda dikildi. Delikanlı ve kız, bu beklenmedik görüntü karşısında ürktü. Paçavralara bürünmüş, başı açık, birbirine karışmış saçları gözlerine kadar düşen genç bir adamdı bu. Yalınayaktı. Tiksindirici ve acınası bir şeydi. Etrafı gezmekte olan çift henüz ondan iki adım ötedeydi ve önünden geçecekti. Bekledi ve onlara dimdik, korkutucu bir bakış yöneltti. Sofi ölü gibi sarardı, doktor niçin olduğunu bilmeden titredi. Genç kız, "Ah! Ah!" diye inleyerek istemsiz bir hareketle delikanlının koluna sarıldı. Yürüyüp önünden geçtiler. Adam yerinden kımıldamadı ama dik ve ürkütücü bakışlarıyla onları takip etti.

"Sandala binelim, sandala!" diye dehşetle mırıldandı kız yalvarırcasına.

"İyi ama kimdi o adam?" diye sordu doktor geriye dönüp bakarak. Adamın sert ve öfkeli bakışları onu yine ürpertti.

"Ne kötü bakışlardı öyle. Kimdi? Tanıdın mı, Sofi?"

"Yok, yok, tanımadım. Ama gidelim, ne olur sandala gidelim."

Zaten sandala varmışlardı. Binip yola koyuldular. Sofi, hâlâ solgun ve titrek, kıyıdaki hayalete bakmak için yüzü-

nü döndü. Dağılmış saçı başı, çılgın ve dehşet saçan bakışlarıyla, kımıltısız ve tehditkâr bir edayla oradaydı hâlâ.

“Hampig!” diye mırıldandı kız dişlerinin arasından.
“Ah! Ne hale gelmiş öyle, Allahım!”

Ve sandal, alacakaranlığın artık büsbütün koyulaşan gölgeleri arasından kayıp gitti. Sekinin üzerindeki hayalet öylece duruyordu, iki sevgiliyi korkunç gözlerinde çakan şimşeklerle dövmek istercesine duruyordu.

Sofi ve annesinin, Margos Amira'nın muazzam konağına taşınmak için mütevazı kulübelerini terk etmelerinin üzerinden bir yıl geçmişti. Bu bir yıl içinde balıkçı Tumig'in evinde feci değişiklikler meydana gelmişti. Horop Hanım, gece gündüz durmadan oğlunun başucunda beklemiş, onun sayıklamalarını, sinir kasılmalarını ve yerinden sıçrayışlarını şefkatli bir annenin gözyaşları, okşamalarıyla dindirmeye çalışmıştı, zira Doktor Margosyan olaylı bir şekilde kaçıp gittikten sonra zavallı kadın, yavrusunu tedavi ettirmek için başka hekimlere başvurmaya cesaret edememişti. Birden fazla mucizeyle adından söz ettiren, mahalenin meşhur duacısı Teber Dudu'dan medet umuyorlardı. Kadın her akşam alacakaranlıkta gelip hasta yatağının yanında diz çökerek, o çenesi düşük haliyle Hampig'in kulağına bitmek bilmeyen dualar fısıldıyordu. Az ötede ise Horop Hanım, ayakta, ellerini kavuşturmuş, gözlerini göğe dikip, "Ah! Meryem Ana, sen merhamet eyle evladıma," türünden dilekler mırıldanıp duruyordu.

Akşamları Tumig, sarhoş bir halde eve dönüyor ve bir an kafasını hastanın odasından içeri uzatıp, "Tuhaf şey, bu çocuğa ne oldu?" diye mırıldandıktan sonra gidiyor, döşegine yığılıyordu. Hampig'in ağabeyi Karak, kardeşinin hastalığıyla zaten hiç ilgilenmedi. Yalnız, babasına karşı her zamanki eleştirisini dile getirdi.

"Balıkçılık kötü zanaat mıydı da gittin şu zavallıyı okula koydun, çarşıya verdin? Nah! Bak ne oldu! Bana bak, kendine bak, bize böyle bir şey oluyor mu hiç?"

Hampig, yavaş yavaş, belki de Teber Dudu'nun yürekten kopan, feryat figan dualarının gücüyle sakinleşti. Sayıklamaları durdu, gözlerini açtı, dalgın ve hastalıklı bir ifadeyle baktı ve annesinin verdiği yemekleri yemeye başladı. Ancak akıcı konuşamıyordu; kederli bir sesle, alakasız, tek heceli kelimeler telaffuz edebiliyordu kesik kesik. Uzun zaman bakışlarını tek bir yere dikeyor, ardından gözlerini kırıştırarak silkiniyor, geceleri nadiren uykusundan sıçrayarak "Öptü! Öptü!" diye bağıırıyordu. Bu çığlığa ne Horop Hanım ne de komşular anlam verebilmişti. Yalnızca duacı Teber Dudu, kendinden emin bir şekilde mistik bir anlam yükleyebilmişti.

"Ka yavrum, karnına şeytan girmiş, ondandır."

"Gözü kör olsun!" diye lanet okudu öteden bir komşu.

Sonunda günün birinde Hampig ayağa kalktı, bir zamanlar çokça emek verdiği, yağmur ve rüzgârın verdiği hasarla çizgileri neredeyse hepten kaybolan tarhların önünde, dalgın bakışlarla, uzunca duraksamalarla ağır ağır bahçede dolaştı. Tırmık, sulama kovası, kazma oradaydı hâlâ, tozpembe ümitlerden, aldatıcı sevinçlerden geriye kalan kederli döküntüler paslanmış, yamulmuştu. Sonra, odasının içinde düşünceli ve aptallaşmış bir halde sus pus oturdu. Zavallı annesinin, onu teselli etmek, kafasındaki karanlık düşünceleri dağıtmak için eksik etmediği şefkati karşısında kayıtsız kalıyordu.

"İşe gideyim," dedi Hampig günün birinde.

Ve kalktı gitti.

İşyerindeki hali, hareketleri, konuşmaları hiç güven vermedi.

"Bu çocuk bozulmuş," dedi diğer kâtipler birbirine.

Birkaç gün böyle devam etti. Eskinin gayrêtli, cevval,

iş bilir Hampig'i neredeydi? Sessiz ve düşünceli bir halde dükkânın uzak köşelerine çekilmiş, neredeyse hiçbir şey yapmıyordu. Sert ve hoşgörüsüz bir adam olan çorbacı, delikanlıyı birkaç kez acı ve kaba bir biçimde azarladı. İştittiği azarın üzerine Hampig bir süre toparlansa da yeniden eski durağanlığına dönüyordu. Dükkânda herkes, oğlanın meçhul bir ruhsal hastalıktan mustarip olduğunu anladı.

"Yol ver gitsin! Bizim işimize gelmez!" dedi çorbacı birinci kâtibine. Bir cumartesi gecesı kâtip, Hampig'i çağırđı, orada artık kendisine ihtiyaç olmadığını belirterek avucuna bir aylık para tutuşturdu ve ona yol verdi.

Geleceğe dair parlak ümitlerle girdiği, koca koca planlar kurduğu dükkândan son kez dışarı çıkarken Hampig'in yüzünde herhangi bir kaygı, üzüntü ifadesi yoktu. Düşünceli bir halde, arkasına bakmadan, çevresinde toplaşan kalabalığı görmeden kendiliğinden çıkıp gitti. Bir kız tarafından küçük düşürölen ve acı çeken zavallı çocuk, tekrar dahil olmamak üzere hayattan elini eteğini çekmişti. Güzel, kara gözleri artık çalışma aşkıyla yanmıyor, öte dünyanın belirsiz ışlıtlarını taşıyordu.

Hampig emeğinin son karşılığını annesine verdi. Zavalılı kadın, gözünde yaşlarla parayı aldı. Oğlu, işten çıkarıldığını söylerken umursamaz ve kayıtsız görünüyordu.

"Ah, oğlum, şimdi ne yapacağız?" diye hıçkırdı Horop Hanım dizlerini döverek.

Hampig, bu feci manzaradan hiç etkilenmedi. Kaybolan aşkının hatırasını yaşatan yerleri dolaşmak, kâbus dolu düşüncelerle boğuşmak için bahçeye çıktı.

Kazandığı üç kuruş parayla ailesinin geçimini sağlamakta zorlanan balıkçı Tumig, başlarına gelen bu yeni felaketi düşünerek sabaha kadar inleyip durdu. Artık yaşlanmış,

beli bükülmüştü. Aşırı alkol ve tütün kullanmaktan nefes darlığı başlamıştı, göğsünden acı hırıltılar yükseliyordu. Geceleri yatağının içinde bağılıyor, sayıklıyordu.

Zayıf düştükçe ve sefaleti büyüdüğü eski amiraların hikâyeleri daha bir renkli ve heyecanlı geliyordu ona. Mesleğinin en parlak günleri, o amiraların dönemine sıkı sıkıya bağlıydı. O amiraların en güçlüleriyle konuşmuştu.

“Horop,” diyordu sedirin köşesine yığılmış, gözleri yarı kapalı, “Ka ben, rahmetli Cezayirli Amira’yla aynı masaya oturmuş adamım. Margos Amira köye gelince ‘Tumig nerede?’ diye sorardı. Gelgellerin *konağına* evimmiş gibi girer çıkardım. *Hey gidi günler hey*. O adam, böyle mi olacaktı? Vah ki vah sana Tumig!”

Çektiği onca eziyete rağmen gücü kuvveti hâlâ yerinde olan Horop Hanım, ailesini açlıktan kurtarmak için onun bunun evine tahta silmeye, bez yıkamaya gitmek zorunda kaldı. Hampig, son derecede düşünceli, gözü yerde, duvar diplerinden ağır ağır yürüyerek H...köy’ün ıssız sokaklarında dolaşmaya başladı. Arkadaşlarından birine denk geldiğinde deli gibi kaçıyordu. Yakın tepeler ve vadiler, en sevdiği gezinti yerleriydi. Çoğu zaman sabah erkenden dışarı çıkıp gece geç vakit eve dönüyordu. Annesi, oğlunu başka bir işte şansını denemeye ikna etmek için her türlü çabayı gösterdi. Ayaklarına kapanan Horop Hanım’ın tembihleri karşısında ağzını bıçak açmıyordu ya da ona omuzlarını silkerek yanıt veriyordu. İçindeki kutsal hayat ateşi sönmüş, bilinci hepten yitmişti. Saplantılı düşüncelere bağımlı, dünyadaki diğer varlıklardan soyutlanmış uyuşuk bir varlıktı artık. Gerçekten, kimse delikanlının bu içler acısı halinin sebebini anlayamadı. Arkadaşlarından sadece birkaçı, Sofi’nin uzaklaşmasının bu ruhsal ve zihin-

sel yıkıma yol açmış olabileceğinden bir an şüphe duydu. Kaldı ki insanlar, Hampig'in durumuyla pek ilgilenmedi ve onu nasıl istiyorsa öyle yaşaması için kendi haline bıraktı. Bir tek annesi yavrusunu unutmadı, gündüzleri yabancıların evinde çalıştığı zaman "Vah yavrum!" diye mırıldanarak sessiz sedasız gözyaşı döküyordu. Tumig ise, bir türlü teselli bulamayan karısının bu hali karşısında bazen umursamazlığından sıyrılarak "Tuhaf! Bu çocuğa ne oldu?" diye söylenmekle yetiniyordu.

Ancak çok geçmeden balıkçının evinde başka değişiklikler meydana geldi. Bir akşam, Horop Hanım, bütün gün çalışıp çabaladıktan sonra oturmuş bir de oğlunun acısıyla uğraşırken kocasının ahabaplarından birkaç kişi anınsızın içeri girdi ve lafı uzatmadan, "Ka Horop, haydi kalk, kiliseye gel, Tumig'e *birdenbire* bir şey oldu, oraya götür-dük," deyiverdiler.

Zavallı kadın, korkudan ne diyeceğini bilemeden, dili tutulmuş bir halde ayaklandı. Balıkçılar, "Be canım, yürü!" dedi ve Horop Hanım'ı önlerine katarak kiliseye koşturdular. Artık neredeyse hava kararmıştı. Zangoç, kilisenin kapısını açtı, balıkçılar zangoçtan bir mum alıp dosdoğru kilisenin bodrumuna indi. Yerin yedi kat dibindeydi burası, rutubetli ve soğuktu. Kaygan basamaklardan aşağı indiler, birkaç adım ötede, adi ve eski bir kadife örtüyle kaplı bir parmaklık önünde durdular. Horop Hanım, sersemleşmiş bir halde, boş boş bakıyordu. Balıkçılardan biri oracıkta samimi bir şekilde olayı anlatmaya başladı, üzüntüsü sesi-ne yansıyordu.

"Horop," dedi, "Tumig'le Kör Nikol'un meyhanesinde oturuyorduk. Birden, sigarasını içerken *boğazı gırd gırd* etti. Ne oluyorsun dememize kalmadan Tumig *baş aşağı* düş-

tü. Hemen yetiştik, kaldırdık. Nefes almıyordu. Sırtımıza alıp *eczaneye* koşturduk. Orada bir *hekim* baktı, öldüğünü söyledi. Biz de aldık, kiliseye getirdik. Ne yapalım bacım, hepimizin başına gelecek bu felaket, dert etme. *Hey zavallı Tumig, Cezayirli Amira'yı anlatıyordu, lafını bitirmek kismet olmadı.*"

Mumun ışığı, o zifiri ve bitimsiz karanlığın içinde keskin bir duman salarak bir yılan dili gibi uzuyordu. Onun cılız ve ölüm kokan ışığında balıkçıların kaba, kavrulmuş, bakır rengi yüzleri iğrenç bir ifadeye bürünüyordu. Ölünün ayakları ve başı, örtünün altından seçilebiliyordu. Horop Hanım'ın boğazından hıçkırıklar döküldü. Saçlarını yoluyor, "Vah adamım! Vah!" diye sızlanıyordu. Balıkçılardan biri, örtünün bir ucunu kaldırma inceliğini gösterek ölünün yüzünü karısına gösterdi. Tumig, eklemleri ve yüz hatlarında hiçbir değişiklik olmaksızın öylece ölmüştü, yarı açık gözlerinin bebekleri hâlâ parlıyordu. Üzgün değildi. Mutlu ve teselli dolu düşüncelere daldığı bir anında çarpılmıştı. Amiraların hatırası bakımından yeri dolduramaz bir kayıptı Tumig; rahmetli amiraları abartarak, göklere çıkararak H...köy'de sokak sokak, meyhane meyhane anlatan son kişiydi o. Ne de olsa o günlere bizzat tanıklık etmişti, kimse bunu inkâr edemezdi. Margos, Cezayirli, Gelgeloğlu ve diğer amiralar, onunla birlikte ebedi istirahatlarına çekilecek ve unutulacaklardı.

Horop Hanım kocasının üzerine eğilmiş ağlıyordu.

"Vah adamım! Vah!"

"E yeter!" diye bağırdı dışarıdan zangoç.

"Hadi! Hadi! Yeter, Horop!" dedi rahmetlinin meslektaşları cesedin yanından ayrılmak istemeyen dul kadının kolundan çekerek. Onu zorla dışarı çıkardılar. Ve zavallı

kadın bir balıkçının eşliğinde, ağlayıp sızlanarak eve gitti. Gece yarılarına kadar ağladı. Babasının öldüğünü işiten Hampig şaşırmadı, daha derin düşüncelere gömülerek gün ışıyana kadar bahçede dolaştı sadece. Karak o gece eve gelmedi, meyhanede, kendisini teselli eden içki arkadaşlarıyla birlikte, babasının ruhuna kadeh kaldırdı.

Ertesi gün Tumig'i gösterişsiz bir merasimle defnettiler. Ölünün masraflarını fakirler kolu karşıladı, zira rahmetlinin cebinden yalnızca beş kuruş çıkmıştı.

Hampig ve Karak, birkaç balıkçı ve kayıkçıyla birlikte babalarının tabutunu takip ettiler. Hampig hariç cenazeye eşlik eden herkes definden sonra, geçen geceki yas ziyafetine devam etmek için bir meyhaneye girdi.

Balıkçının ailesinin yaşadığı bu ikinci talihsizlik sonuncusu değildi. O kış müthiş soğuk geçti ve çok kar yağdı. Damın üzerinde günlerce kalan kar birikintisi, zaten dökülün binanın ilğine işleyerek temelini tehlikeye soktu. Sonunda bir gece, damın bir kısmı büyük bir gürültüyle yıkıldı. İçindekiler dehşetle uyandı. Donmuş kar yığınları odanın bir tarafını kullanılmaz hale getirmişti. Sabahleyin, artık o evde oturamayacaklarını anladılar. Çaresiz kalan Horop Hanım, fakirler kolundan barınmak için kendilerine bir yer tahsis etmelerini rica etti. Köyün içinde, epeydir boş olan birkaç büyük bina, şimdi fakirlerin barınağı olarak işlev görüyordu. Zavallıları hemen bunlardan birine nakletmek çok kolay bir işti. Horop Hanım epey gözyaşı döktü, o kadar ki fakirler kolunun birkaç üyesinin yüreği sızladı. Yine de hemen taşınamadılar. Birtakım işlemler, birkaç imza, son kararsızlıklar derken, Horop Hanım üç-dört gün daha üstü açık odada, dondurucu soğukta karların üzerinde yatmak zorunda kaldı. Sonunda köyün S...

mahallesinde, ıssız bir sokaktaki eski bir binanın bir odasına taşındılar. Böylece Matos Amira'nın arsası bomboş kalıp iyice ıssızlaştı, kulübe hepten yıkıldı, etrafındaki çit daha fazla dayanamayıp düştü. Ve çeyrek asır önce güzel, süslü bir bahçeyle çevrili sık ve curcunalı bir konağın dikildiği o yer, ölümcül ve hüznün verici bir sessizliğe gömüldü.

Ama yeni bir eve geçen balıkçı karısının sefaleti, biraz olsun dinmedi. Tersine yepyeni acılar eklendi. Babasının ölümüyle kendisini büsbütün özgür hisseden Karak, bir meslektaşının kızına gönül verdi, hasımlarını aradan çıkarıp üstünlüğünü ve zaferini ilan etmek için onu kaçırdı, Beykoz'a yerleştirdi ve bir daha annesinin evine uğramadı. Horop Hanım leğenin başında sessiz sedasız ağlayıp, çamaşır suyuna karışan gözyaşlarıyla birlikte bu yeni acıyı sineye çekti.

"Ah, kadrinden sual olunmaz Allahım!" diye inliyordu, "Bari Hampigimin başına şu illet gelmeyeydi!"

Gerçekten, oğlanın durumu giderek kötüleşti. Günboyu havanın güneşli ya da rüzgârlı olduğuna bakmaksızın tepelerde, deniz kenarlarında dolaşan Hampig iyiden iyiye değişti. Yüzünün çocuksu ve ürkek ifadesi haşin, acımasız ve saldırgan bir hale büründü. Hassas ve bitkin görünen bedeni güçlendi, güreşçileri andırmaya, karşısındakilere korku salmaya başladı. Sadece bakışları, ara sıra ruhunda fırtınalar koptuğunda öfkeden gözünü kan bürümeye rağmen uysallığını, şefkatini, iyiliğini, sıcaklığını, yürek sızlatan tatlılığını muhafaza ediyordu. Büsbütün delirmemişti. Daha ziyade, benliğinin hepten ve zalimce yitişiyse kendisini bile isteye kaybetmişti, böylece hayatın sillesine karşı hiç yoktan manevi ve ruhsal bir teselli, bir avuntu bulup kendini sakınmıştı adeta.

Ama talihsizliğine yenik düştüğünü düşündüren görünürdeki bu ezilmişliğinde, kötülüğe galebe çalan, kini dindiren derin bir küçümseyiş, kibirli, hoş ve vakur bir tavır gizliydi. Böyleleri, halk arasında başı dik ve korkusuzca gizen yegâne insanlardır. Her türlü adiliğe, saygısızlığa karşı kılıçlarını kuşanmışlardır ve yaşadıkları korkunç ve nihai çöküşe rağmen küçük çekişmeleri, rekabet, ihtiras, aşk ve para uğruna yaşanan iğrenç, kanlı, bitmek bilmez mücadeleyi keyifli, alaycı, nefret dolu gözlerle izlerler. Hampig, iyi, saf ve bakir ruhunun bütün gücüyle en güzel hayranlığın, en yüce coşkunun kucağına itilivermişti. Ruhunu titreten bir büyülenmişlik ve secde ettiren bir imanla aşkın meşalelerle süslü, ısıltılı mihrabına doğru ilerliyordu. O yüce ve nihai birleşme anında birden ışıklar söner ve mihrap yıkılır. Oğlan düşer, ümitleri solar ve yeniden ayağa kalkıp etrafına baktığında her şey değişmiştir. Ve şimdi insan denen mahlukun, devasa ve dehşetengiz iskeletinin acımasız bir şekilde içine sürüklendiği büyük ve yoğun toplumsal bataklığı görüyordu. Artık kendisi de diğerlerinin yanında yalnız başına yürüyen, hareket eden bir iskeletti.

Hampig bir münzevi olmuştu artık. İnsanlardan kaçıyor, onları hor görüyor ama aynı zamanda onlardan korkmuyordu, çünkü ona yapabilecekleri son şeyi de yapmış, idealini hakir görmüş, sevgisini çiğnemişlerdi.

“Öptü! Öptü! Öptü!”

Tutturduğu bu nakarat bütün düşüncelerinin, duygularının, nefretinin hüzünlü ifadesine dönüştü. Hayatının bütün dramını bu çığlıkta görüyor, dinliyor, yaşıyordu. Kendisinden başka hiç kimse, bu sözcüğün altında mahvolmuş bir hayatın, bir cesedin saklı olduğunu bilmiyordu, bu ceset ona aitti.

Köyün içinde Hampig'i zamanla deli yerine koydular. Oğlan, başı önde duvar diplerinden usulca yürürken, "Nah! Deli Hampig geçiyor!" cümlesi sıklıkla duyulur oldu. Arkadaşları sokakta ya da dağda ona rastladıklarında yanına yaklaşmıyordu artık, zira Hampig'in sefaleti bundan böyle onları ilgilendirmiyordu. En fazla içlerinden en haytaları, bazen öteden acımasız bir şekilde laf atıyordu.

"Dzo Hampig, Sofi'den ne haber?"

Bu ismin telaffuz edildiğini duymak onu sarsıyordu, rüyadan uyanmışçasına başını kaldırıyor ve etrafına bakıyor, ardından hemen kendi dünyasına çekiliyordu.

Üstü başı iyice paçavraya döndü. Gece gündüz gezmelerine ayakkabı dayanmıyordu. Sonunda annesi, oğlunun yalınayak dolaşmasına göz yummaya mecbur kaldı. Hampig herhangi bir hoşnutsuzluk ifadesi göstermedi, şikâyet etmedi. Hampig'e fes de dayanmıyordu, zira birkaç kez kan ter içinde, bitmek bilmeyen gezintilerinden sonra bir çukurda ya da bir tepenin yamacında uyuduğu sırada Çingene veletleri, annesinin çamaşır yıkadığı evlerden rica minnet aldığı fesleri başından usulca çalmışlardı. Bunun üzerine çaresiz kalan annesi, oğlunun başı açık gezmesine ses çıkarmadı. Neyse ki bir yandan alnına kadar inen, diğer yandan ensesini örten gür ve sık saçları, şapka eksikliğini hissettirmedi.

Hampig bilhassa sahili seviyordu. Saatlerce oturup dalgaların bitmek bilmeyen oyununu seyretmek için sekiler üzerindeki ıssız oyukları tercih etti. Çakılların üzerinde ya da yosunlu kayaların etrafında sıçrayan suyun hafif uğultusu, onun için teskin ve sarhoş edici tatlı bir müzik, keyifli bir manzara oluyordu. Suyun o ahenkli ve yeknesak senfonisinde kendi acısının yasını duyuyordu. Sonra, onun bu

sahil yaşantısı, babasıyla birlikte yaşamış ve onu ustaları bilmiş yaşlı balıkçıların, deniz emektarlarının yavaş yavaş dikkatini çekti. Bu iyi yürekli ve merhametli insanlar, çoğu kez öğlen ya da akşamları onu sandallarına ya da deniz kenarındaki alçacık, karanlık meyhanelerine çağırıp mütevazı sofralarına konuk etti. Hampig, bu daveti yeni bir tehlikeye yorup korkarak başta kuşkulu yaklaştı, ama daha sonra adamların sevecen ve dostane bakışları ona cesaret verdi, yanlarına geldi, oturdu ve yedi.

“Sen bizim rahmetli Tumig’in oğlu değil misin? Ye, *helal* olsun,” dedi fukaralar.

Bu saf ve candan denizcilerle hemen her gün görüşen çocuk, onların dostluğuna giderek alıştı ve bilincinin yerinde, kendinde olduğu seyrek zamanlarda, yemlerin toplanarak oltaların hazırlanması, küçük ağların salınıp çekilmesi gibi işlerde onlara yardım etti. Tumig bir an için başını topraktan dışarı çıkarıp Hampig’i denizin üzerinde balıklarla birlikte görecekle olsa, oğlunu okumuş biri yapmak istemesine rağmen onu yine baba mesleğine sürükleyen irsiyetin gücü karşısında hayrete düşerdi.

Günün birinde, nasıl olduysa, ağabeyi Karak, H... köy’deki eski ahbaplarını görmeye geldi. Kardeşinin balıkçılığa başladığını işitince, “*Ha şöyle!*” diye bağırdı, “Ben dememiş miydim okuldan, çarşıdan hayır gelmez diye. *Balıkçılık* yapacaksın, babam, *balıkçılık!* Şimdi gitsin de adam olsun.”

Ve bir akşam, deniz kenarında gençliğini, geleceğini, hayatını mahveden kişiye rastladı ansızın Hampig. Sofi’ydi bu, yanında sevgilisiyle.

Sandal akşam sisi içinde çoktan gözden kaybolmuştu ama Hampig kenarda durmuş, hâlâ, ilk aşkının bütün he-

yecanıyla ve üstüne üstlük şimdi eskisinden daha fazla sevdiği varlığın izini zihninde sürmeye devam ediyordu, bir deli düşüncesinin yegâne nesnesini nasıl severse öyle.

Sonra, dalgalara kurşuni bir renk veren akşamın gölge-leri artık koyulaşmaya başlarken delikanlı kıyıya çöktü. Ve o deli, karanlığın ve kasvetli ıssızlığın ortasında, sevdiğinin gölgesini sislerin görünmez kıldığı ufukta hâlâ gördüğünü zannederek ağladı.

“Öptü! Öptü! Öptü!”

Ağustosun kavurucu günlerinden biriydi. Hampig, Karaağaç balıkçılarıyla birlikte karnını doydurduktan sonra bir sandalla karşı kıyıya geçti. Serin ve boş gölgeliklere sevdalı, haftada birkaç kez o yolu izleyerek Silahtarağa'nın havadar ve huzurlu kuytularında, doğanın candan ve şefkatli bağrında insanlardan ve gürültüden uzak kestirmeye ya da uyumaya gidiyordu. Vadinin batı tarafındaki tepele- rin yamaçlarında yer yer ağaçlıklı korular vardı. Heybetli kavaklar ve güçlü palamutların serin gölgesi altında uzan- nan bodur fidanlarla kaplı korulukların sükûnetini ada tavşanlarının gizemli ve ürkek sıçramaları, köstebeklerin sinsi gezintileri bozuyordu. Hampig yamacında bir sarayın yükseldiği ve engebeli toprağında sık fidanların, ağaçların belli belirsiz birbirine karıştığı tepeyi bilhassa seviyordu. Nemli çayıra serilip, güneşin ışınları altında gümüş bir kuşak gibi parıldayan yilankavi dereyi ağaçların arasından seyretmek için en tepeye ulaşana kadar sürünüyor, tırma- nıyor, sıçırıyordu. Onda doğanın, koynunda yaşayanlara bahsettiği ustalık ve çeviklik vardı. Yalnızca keçiler, sakallı çenelerini sallayarak taze ot yemek için yakınına gelmeye cesaret edebiliyordu. Hampig, sık yaprakların oluşturduğu

kemerin altında gökyüzünün maviliğini ancak görüyordu. Öküz arabalarının, geniş bir patikayla ulaşılan tepeden ya da aşağıdaki vadi yollarından gelen tiz ve ahenkli gıcırtiları, münzevinin düşüncelerine zaman zaman tatlı bir ninni gibi eşlik ediyordu. Ağustos sıcağı, sonsuz huzur vaat eden loşluğuyla bir manastırı andıran o sipere nüfuz edemiyordu. Delikli yaprakların ve kesişen dalların arasından fantastik kırılmalarla inerek göstere göstere aşağı süzülen güneş ışınları orada bir kilisenin tavanından sarkan yalnız avizeleri anımsatıyorlardı. Bunun oldukça etkileyici ve ürpertici bir yanı vardı. Kendini insanlardan ve sevgiden sürgün etmiş gence çekici gelen, varlığını büyüleyen de buydu. Gözleri kapalı, başı eğik, doğanın büyük ve dehşetli nefesine, görülmemiş, yabancı, uçsuz bucaksız hayatların uzak soluğuna kulak veriyordu. Bu soluk onun ninnisi, sarhoşluğu, tesellisiydi; fesatlık barındırmayan, dosdoğru ruhuna hitap eden, acılarını dindirip zihnindeki fırtınaların durulmasını sağlayan yegâne tatlı sestti.

O gün Hampig koruluğun yükseklerine çıktı. Burası geniş patikaya o kadar yakındı ki, yattığı yerden arabacıların çingirakların tekdüze müziğine karışan şamatasını ve bağırtilarını işitebiliyordu. Tepenin uzak köşelerinden ara sıra ani hışırtılar duyuluyordu, ada tavşanları, soluksuz kızışmaların hararetiyle boğuk çığlıklar patlatıyordu. Hayvanlar âlemi orada, gizli bir faaliyet içinde sessiz sedasız çoğalıyordu.

Hampig uyukluyordu. Zaman zaman, ağaçların arasından derenin küçük dalgalarının parıltısını izlemek için gözlerini açıyordu. Güneş muazzam bir ışıltıyla batıyordu. Karşı tepelerin eteğinde çobanlar, yavaş yavaş sürülerini topluyordu.

Birdenbire silkindi, gözlerini kocaman açarak yattığı yerden kalktı ve oturup etrafa göz gezdirdi, bilinmeyen bir tehlikeden korkmuştu sanki. Arabacıların kaba bağırtılarından büsbütün farklı bir ses çalınmıştı kulağına. Yukarıdan, yolun kenarından, oradan, çok yakından geliyordu. Delinin rengi attı. Saçları darmadağın, bağı açıktı; kafasını uzattı, gözlerini dikerek dinledi. On beş adım kadar ötede, yolun üzerinde iki kişi konuşuyordu.

“Sofi!” diye mırıldandı Hampig.

Neşeli çılgınlık, seslenmeler, gülüşmeler.

Kalp atışları hızlanan Hampig, seslerin geldiği yere doğru ağır ağır tırmanırken kulak kesildi. Fidan ve çalılıkların ördüğü set onu gizliyordu. Oğlan soluk soluğaydı. Konuşulanları açıkça duyabilecek kadar yola yaklaşması uzun sürmedi.

“Sofi, yapma! Düşersin!” diye bağıırıyordu doktor.

“Yok,” dedi kız, “yok, düşmem, şemsiyemle hiç değilse birkaç tane dökeyim. Bu meyveyi çok severim. Oh, pek tatlı, Doktor, bir yesen. Kendini tutamaz, çıkarsın ağaca.”

“Ama Sofi,” diye ısrar etti delikanlı, “o ağaçlara yaklaşmak çok tehlikeli, baksana, uçurumun kenarında... Ayağın kaydığı gibi...”

Doktorun sesi biraz daha uzaktan geliyordu. Kız yolun kenarındaydı.

“Bir şey olmaz, hiç değilse birkaç tane istiyorum Doktor,” diye bağırdı gülerek. “Eğer aşağıya düşecek olursam beni kurtarırsın. Öyle değil mi? Çok çok şu fidanların içine düşerim.”

Hampig iyiden iyiye yaklaşmıştı, çalılıkların arasından kızın fistanının dalgalandığını görüyordu, ondan yalnızca birkaç adım uzaktaydı. Sofi, yolun kenarında yükselen çit-

lembiklerden birine uzanmak ve şemsiye darbeleriyle meyveleri düşürmek istiyordu. Genç, üzerinde mavi bir kumaş parçasının dalgalandığı geniş kenarlı, hasır bir şapkanın altına gizlenmiş o yüzü görebiliyordu artık.

“Yapma! İstirham ederim, yapma, Sofi!” diye yalvardı Doktor öteden ve daha yolun kenarına yaklaşmaya cesaret edemiyor olmasına rağmen, cesur bir *kavalye* edasıyla kızın o tehlikeli denemeyi yapmasına izin verdi.

“Ben senin gibi korkak değilim,” diye mırıldandı kız ve korkusuzca çitlembiklere uzandı.

Bir eliyle ağacın gövdesine tutunmuştu, diğer eline aldığı şemsiyesinin ince sapıyla, yüklendiği kara tanelerin ağırlığıyla eğilmiş dallardan birine vurmaya başladı. Birkaç çitlembik tanesi tozun toprağın içine düştü, diğerleri aşağıdaki çalılıklarda kayboldu.

Genç kızın bu cesur denemesini uzaktan izlerken onun güzel ve düzgün fizikine hayran kalan Arşag, “Yeter Sofi, yeter!” diye bağırdı.

“Biraz daha!” dedi Sofi.

Ve ayak ucunda kalkarak daha güçlü darbelerle dala vurmaya başladı.

Birden, yürekleri dağlayan bir çığlık koptu ve Sofi uçurumdan aşağı yuvarlandı. Ayağının altındaki gevşek toprak kaymış ve kız dengesini kaybedip düşmüştü.

Dehşete kapılan Doktor, elleriyle başını döverek kurbanın parçalanmış cesedini görmek için yolun kenarına koştu. Ama hiç beklemediği bir manzarayla karşılaştı. Çalılıkların içinde beliren saçı başı dağılmış, paçavralar giyinmiş pejmürde kılıklı bir adam, Sofi’nin hareketsiz bedenini kollarında tutuyordu. Kızın şapkası dallara takılmıştı, serbest kalmış saçları adamın kollarından aşağı dökülüyordu.

Bu beklenmedik manzara karşısında Doktor'un ağız açık kaldı. Uçurumlarda bekçilik eden, ormanların gizemli koruyucusu olup böyle hayat kurtaran bu tuhaf yaratık da neyin nesiydi? Dehşet içindeki Amira'nın torunu, deniz kenarında rastladıkları, bakışlarıyla Sofi'yi ve kendisini korkutan o adamı hatırlamadı. Adamsa çalılıkların gizemli karanlığından fırlamış, büyülenmiş gözlerle kollarındaki baygın kızın hareketsiz, solgun ve eşsiz yüzünü izliyordu. Arşag bir an fena halde endişelendi. Bu garip kurtarıcının duruşu onu huşu içinde bıraktı. Adam büyülenmiş, kendinden geçmiş bir halde, acı ve hayranlık dolu bir ifadeyle kıza bakmaya devam ediyordu.

Bütün bunlar olurken doktor araya girmeye cesaret edemedi. Sonra, adamın gözlerinden akan birkaç damla gözyaşının Sofi'nin yüzüne düştüğünü gördü. Kız kirpiklerini oynattı, boğazından bir inilti çıktı ve gözlerini yavaş yavaş açtı. Ama üzerine eğilen yüzü görür görmez bir dehşet çılgılığıyla bayıldı. Bunun üzerine kendine gelen Hampig, çalılıktan dışarı çıkarak dikkatle yukarı ilerledi, yola atladı ve doğruca Doktor'a yürüyerek kızı ona uzattı.

"Al kurbanını," dedi, "ama bir dahaki sefere onu daha iyi korumaya bak."

Bütün bunların bir sanrı olduğunu düşünen Doktor, adamın son sözlerindeki o tehditkâr ton karşısında ürperdi, tek kelime etmeden Sofi'nin narin ve hareketsiz bedenini istemsizce kollarına aldı.

Hampig, bir keçi kadar çevik, yeniden uçuruma atladı. Kızın şapka ve şemsiyesini bir el hareketiyle yukarı, yolun üzerine fırlatarak çalılıkların arasında gözden kaybıldı.

Doktor, Sofi'nin derhal bakıma ihtiyacı olduğunu düşünüp hızla yoldan aşağı indi ve yakındaki bir kahvehane-

ye koştu. Orada kızın yüzüne su çarpıp bileklerini ovuştu-
rarak sonunda onu kendine getirmeyi başardı.

Yarım saat sonra Sofi, dere kıyısına kadar yürüyecek
mecali kendinde buldu ve sandala bindiler. Güneş, son
ışınlarıyla Silahtar'ın tepelerini alev kırmızısına boyayarak
batıyordu.

Sandalın içinde birbiriyle pek konuşmadan yan yana
oturuyorlardı.

“Peki ama kimdi o adam?” diye ara sıra bastırıyordu
doktor, “Bir yerde gördüm ama nerede, hatırlamıyorum.”

Sofi cevap vermiyor ama usulca iç geçiriyordu.

“Oydu, o!”

“Kim olursa olsun, hayatını ona borçlusun Sofi,” diye
sözlerini sürdürdü doktor.

Sofi boğuk bir sesle, “Ona! Ona!” diye hıçkırıyordu.

“Ama hayret edilecek, şaşılacak şeydi,” diye tekrarladı
hâlâ o beklenmedik olayın etkisi altındaki delikanlı. Geriye
dönüp o doğauştüstü varlığı gördükleri gizemli tepeye baktı.

Adamın kendisine yönelik o karanlık, tehditkâr sözleri-
ni içinden tekrarladı.

“Al kurbanını, ama bir dahaki sefere onu daha iyi ko-
rumaya bak.”

Ya gözlerinden kızın yüzüne damlayan yaşlar.

“Bilmece! Muamma!” diye mırıldandı Amira'nın toru-
nu alacakaranlığın sislerinin ardında gizlenmeyi sürdüren
Eyüp tepelerini seyrederek.

İki sevgili, izleyen kışı pek güzel geçirdi. Cumartesileri
köyden çıkıp eski utangaçlığından ve tevazuundan sıyrıl-
mış, cüretkâr, güleç, konuşkan bir hal almış çamaşırcının
kızının bilhassa can attığı arsız, deli dolu, eğlence hayatını
dizginlerinden boşalmışcasına yaşamak için Beyoğlu'na

gidiyorlardı. Sofi'nin giyim kuşamı ve davranışları iyiden iyiye yapmacık görünmeye başlamıştı. Amira konağının kokuşmuşluğu içinde küçüklükten itibaren böyle görmüş, böyle büyümüştü sanki. Amira'nın torununun kendisini götürdüğü o şık ve patırtılı mekânlara uyum sağlamak için inanılmaz bir çaba gösteriyor, öyle ki artık gülünç duruma düşüyordu. Konkordiya'daki açık saçık gösterilere içi gidiyordu. Nana, Sapho, Marguerite Gauthier gibi büyük ve meşhur fahişelerin hayatlarını okumaktan keyif alıyordu.

Arşag zavallı kızın ruhunu parça parça kemiren iğrençliğin merhametsiz tanığıydı. Bunu destekledi, körükledi, bir vampir misali doyumsuzdu, o hızlı ve kolay çürümeyi keyfine vara vara izledi. O saf ve lekesiz ruhu katil parmaklarıyla tuttuğu gibi kokuşmuşluğun koyu batağına çekti ve eksiği bizzat tamamladı.

Amira'nın torunu, bu işi becerdikten ve kızı doya doya kullandıktan sonra günün birinde garip bir ruh haline büründü. Müthiş bir bıkkınlık ve tiksinti hissetti. Ateşli arzularının, aşağılık kaprislerinin kolay hedefi gözüne bayağı, alelaide göründü. Genç kızla tattığı, tadacağı zevkler artık ona tat tuz vermiyor, yeni ve bilinmedik heyecanlar vaat etmiyordu. Çamaşırcının kızının, şimdiki çekiciliğiyle, şehvet ve sefahat yuvalarında onca tadına vardığı o kadınlardan neredeyse bir farkı yoktu. Ah! Oysa acemi, körpe, utangaç, çekingen genç kızlara has masumiyetiyle, sade ve şatafatsız giyim kuşamıyla, hastalıklı, solgun, kırılğan görünüşüyle nasıl da büyüleyici, çıldırtıcı bir hali vardı. Şimdi doktor o ilk zamanki etkilenişlerini hatırlıyordu. Ne kadar tatlı, benzersiz, zevk vericiydi her şey. Bunların yeniden yaşanması artık mümkün değildi. Her şeyin müsebbibi kendisiydi. Yaşamak istediği roman sona ermişti.

Amira'nın torunu, bu sonuca vardiktan sonra, kötü ve amansız itkilerine kuvvetle geri döndü. Hayatında artık Sofi'ye yer yoktu. Onun yerine yeni ve bilinmedik cazibesıyla başkası ya da başkaları gelmeliydi.

Bu habis duygularındaki gaddarlık çok geçmeden davranışlarına, hareketlerine ve sesine yansdı. Sofi, o amira bozuntusunun sert, kaba mizacına ve apansız patlamalarına her ne kadar alışkın olsa da sevgilisinin gözlerinde gördüğü aşağılama, hareketlerinde, sözlerinde sezinlediği can sıkıntısı, bıkkınlık karşısında dehşete kapıldı. Doktor, kıza karşı aşırı küstah ve kibirli davranışlar sergiliyordu. Artık odasında baş başa kalmıyorlardı. İçten bir sesle telaffuz edilen "Sofi" yerini resmi ve soğuk bir "küçük hanım"a bıraktı. Salonda Hanım'ın huzurunda yapılan gösterişli, içi boş ama dostça tartışmalar sona erdi. Arşag insanlardan nefret eden, aksi biri olup çıktı. Ve günün birinde sofraya inmeyi bırakarak Haço'ya yemeğini odasına getirmesini emretti. Annesi, düşler âleminde yaşamasına ve beyninin uyuşmuş olmasına rağmen, oğlundaki bu ani değişikliği fark edip nedenini öğrenmek istedi. Yepyeni planlar tasarlamakta olan doktor, pek ciddi ve düşünceli bir biçimde, annesine derin bir tıbbi araştırmayla meşgul olduğunu, hatta çok önemli bir buluşun kıyısına geldiğini söyledi.

Bu sırada annesi, anlaşılır bir açıklama istercesine olanca aptallığıyla oğlunun yüzüne baktı.

"Yeni bir tıbbi buluş anne," diye ekledi Doktor. "Yani ağır bir hastalığın şimdiye kadar bulunamamış tedavisi. Bunlar lafla olmaz anne, çok zor işler. Baksana, Jenner çiçek hastalığının tedavisini bulmak için otuz beş yıl ve yedi ay gece gündüz çalıştı. Pasteur kuduzun tedavisi için yirmi yedi yıl, dört buçuk ay ter döktü."

Bu isim ve ayrıntılar karşısında yeniden hayranlıkla kendinden geçen annesi, şanlı günlerin sönmüş büyüünün etkisiyle gözlerini koca koca açtı.

“Seninki de bunlar gibi bir şey mi evladım?”

“Tabii. Ama çalışmak gerek anne. Ciddi incelemeler yapılmalı, epey de masraf...”

“Allah muvaffak etsin evladım,” dedi Margosyan Hanım, Jenner ve Pasteur’ün rakibinin yanaklarını okşayarak.

Bu tıbbi icat masalı, ağızda bakla ıslanmayan, sabırsız annesinin böbürlenmeleri sayesinde çok geçmeden tüm köye yayıldı. Aptalların şaşkınlıktan ağzı açık kaldı, dedikodu meraklıları boşboğazlıklarına hız verdi. Amira’nın torununun son üç-beş destekçisi bu büyük haberi dillerine doladı. Gittikleri her yerde ona methiyeler düzdüler, yaşadığı dizginsiz ve şehvetli hayatı yapılmış ya da yapılacak bir icat için verdiği emeğe saymalarını söylediler. Bilhassa, bütün büyük adamların, görmezden gelinmesi gereken zafları ya da önemsiz kusurlarının olduğunu ileri sürdüler.

“Böyle bir adamı yere çalmak bize ayıptır,” diye bağıyorlardı. “Milletimizin iftiharıdır, yabancının önünde böyleleri sayesinde başımız dik geyeceğiz!”

“Zaten ne zaman Ermeni, çıkardığı değerlerle iftihar edip onların hakkını vermeyi bildi?” diye sızlandı bir başkası, ‘Ermeni’ysen yandın’ diye boşuna dememişler!”

İcat haberi dallanıp budaklandı, H...köy’ün sınırlarını aşp dört bir yana yayıldı, şişirildi ve mucidinin bile aklından geçiremeyeceği ayrıntılar kazandı. Sonunda öyle bir umumi ve milli boyut kazandı ki, milli çıkarların büyük takipçisi *Arevmudk* gazetesi, yazarlarından birini bizzat mucidin ağızından doğru ve kesin bilgiler alması için Doktor

Margosyan'a göndererek, genç doktorun tıbbi araştırmaları hakkında kısa ama açıklayıcı bir makale yayımlamak gereğini duydu. Böyle durumlarda ruhu şenlenen Arşag, gazete yazarını birkaç saat karşısına oturttu. Hayali icadı için inceleme ve araştırmalarının merkezini oluşturan rastgele bir hastalık seti ve peş peşe sıraladığı ilmi sözcükler ve açıklamalarla dinleyicisinin kendi cehaletini fark edip şaşırmasını sağladı, ona adeta acı çektirdi.

Adam notlar aldı, teşekkür sözleri geveleyip methiyeler düzdü ve karşısında saygıyla eğildikten sonra ayrıldı. Beri yanda Amira'nın torunu, odasında gülmekten kırılıyordu.

Ve makale, "İlim Dünyasından" başlığıyla yayımlandı. Yazı, büyük çoğunluğu kendi cebine girene bakan ve bu yüce mesleğe ihanet eden Ermeni doktorlara karşı sert bir eleştiriyle başlıyordu. Ancak, teselli verici nadir örnekler vardı ve bunlardan biri de Doktor Arşag Margosyan'dı. Yazıda şöyle deniyordu: "Amira soyundan gelen bu zat, Haliç'teki huzurlu konağına kapanmış sessiz sedasız çalışıyor ve doruklarında olduğu ilmin en karanlık köşelerine giriyor. Hatta, emeklerinin karşılığını, tehlikeli bir gırtlak borusu hastalığının tedavisini mümkün kılan pek önemli bir ilk icatla şimdiden almış." Makale, nl doktora yönelik, "milli gurur, şan, şeref, güzel ve parlak bir gelecek, insanlığa hayrı dokunan" gibi abartılı ifadeler ve övgülerle sona eriyordu.

Türkiye Ermenilerinin en önde gelen gazetesinde çıkan bu yazı büyük bir etki yarattı. Doktor Margosyan ismi insanların ağzından düşmüyordu. Gırtlak borusu hastalığından mustarip herkes rahat bir nefes aldı, hatta bu yeni Pasteur'den medet umarak H...köy'e koşanlar oldu. Anne-sine ıtlattığı böyle saf bir yalanın bu denli ciddi boyutlara

varacağını hiç aklından geçirmeyen Doktor, henüz icadını mükemmelleştirmedini ve eğer bu işi tamamlarsa önce onların hayatını kurtaracağını söyleyerek zavallıları ikna etti. İnsanlar ağlayarak, yalvararak, dua ederek gittiler.

Bu makalenin H...köy'de yarattığı şaşırtıcı etkiyi göz önüne getirmek artık zor değil. Şüpheyi elden bırakmayanların bile gazetede bu satırları koca koca açılmış gözlerle okuduklarında dilleri tutuldu. Onlar için bir gazetede yazılanlar kesinlik taşıyordu, itiraz götürmez, sorgulanamazdı.

“Şimdi gördünüz mü?” diye bağırdı doktorun gönüllü ve yılmaz savunucuları. “Dzo, gerçek olmasa *Arevmudk* yazar mı? Bak, ‘milletin gururu, şanı, şerefi’ diyor. Yaşa! Yaşa sen öyleyse, Doktor Margosyan!”

“Peki ama,” diye itiraz etti akliselim biri öteden, “bizim bildiğimiz, bu doktor, kızı koluna takıp her gün gezmeye çıkıyor, yazlığa gidiyor, bilmem ne yapıyor. İcat yapacak vakti nereden buluyor? *Tuhaf* şey, doğrusu *tuhaf*!”

“Erkek dediğin hem çalışmayı hem eğlenmeyi bilmeli,” diye fikrini belirtti bir diğeri.

Ancak, kendisini pek yakından tanıyan, onun ne kadar boş kafalı ve ruhsuz olduğunu iyi bilen ahbabları bu koca yalanı yutmadı.

“Dzo, delinin, *oyunbazın* biridir o,” dediler hemen kananlara, “Onun işi gücü eğlence, onun bunun yüzüne gülmek.”

Ama onlar da *Arevmudk*'un o yalanı yere göğe sığdıramadığını görünce bir an için kendilerinden şüphe etti.

“Şu bizim bildiğimiz Arşag, ilmi icat yapmış olsun! Hayret! *Tuhaf* şey!” dediler birbirlerine.

“E, kim bilir, hayatta bazen böyle beklenmedik şeyler oluyor,” diye ekledi bir başkası.

Ama daha sonra, baştaki şaşkınlıklarını atlatıp adamı ciddiyle masaya yatırarak karakterini analiz ettikleri, ruhuna nüfuz edip içine baktıkları zaman, Ermeni gazeteciliğinin de muzipliği asla elden bırakmayan bu genç adam tarafından oyuna getirildiğini anladılar.

“Vah zavallı Ermeni gazeteciliği, vah!” diye hayıflandılar. “*Oyunbazların elinde oyuncak olmuş.*”

Ama İstanbul gibi bir yerde toplumsal kanaatin ezici dalgasına karşı güçleri yeter mi? Onlara rağmen Amira’nın maharetli torunu epey bir süre, şeref verici şekilde dikkatlerin, hayranlıkların ve kıskanç bakışların odağı oldu. Bu hayali icat ve onun mucidi bütün bir kış boyunca Pera, İstanbul, Kadıköy ve diğer semtlerin kalburüstü salonlarında konuşulan en önemli meselelerden biri haline geldi. Edebi ve ilmi çevreler ondan varlığıyla kendilerini şerefleştirmesini istedi. Ama boş konuştuğunun farkında olan Doktor Margosyan, bu güzel komedi rezaletle son bulmasını diye inzivaya çekilerek herkesle arasına aşılmaz bir duvar ördü. Böylelikle, dürüst ve gösterişsiz bir âlime özgü mütevazı davranışlarıyla saf halkın gözünü boyayarak çevresindeki merak ve hayranlığı daha da artırdı.

Dışarıda Margosyan’ın ismi etrafında bu curcuna koparken, Amira’nın evinde yeni bir dram yaşanmak üzereydi. Zihninden söküp atamadığı yepyeni kudretlerin, yepyeni zevklerin ve hazların baskısı altında ezilen Arşag, beraberce zevke gömüldükleri o kıza karşı önünü alamadığı bir bıkkınlıkla dolmuştu. Pençesine alıp, içinde yabancı olduğu, sarsıcı, rayihali, tatlı, baştan çıkarıcı ne varsa aralıksız sömürdüğü kızı bir paçavra, gereksiz bir şey misali uzağa fırlatmıştı. Onunla hiç mi hiç ilgilenmiyordu, kendisi için artık öyle biri yoktu adeta.

Saçmalıklarla dolu beyninde yepyeni planlar ete kemiğe bürünüyordu şimdi; gece gündüz demeden, mütemadiyen düşünüp tasarladığı bu planlar çekici, büyüleyici bir hal alıyor, gitgide büyüyor, geliyordu.

Yine hekimlik hücrelerine çekilerek kapıldığı düşünceler doğrultusunda kâh gülümsüyor kâh surat asıyordu. Bazen de yerinde duramayıp tehditler savuruyor ya da yorulmak bilmeden deli gibi saatlerce volta atıyordu.

Bu sırada meşhur icada inanılmaz boyutlar kazandıran gazetelerin ve meraklı kişilerin peş peşe yetiştirdikleri ayrıntılara büsbütün gömülmüş annesinin, yaşlılığının o kasvetli döneminde evladının şöhretine şöhret kattığını görmek dışında bu dünyayla artık pek işi kalmamıştı. Şaşırmış, bunamış, delirmiş bir haldeydi ve etrafında olup bitenlerin farkında değildi. Evladının çamaşırcı kadının kızıyla kurduğu arsız ilişkiye ne kadar kayıtsız ve ilgisiz olduysa şimdi belki de komşularının ve ahbablarının kendisinden önce fark ettikleri o vahşi kopuşu daha da büyük bir kayıtsızlıkla karşıladı ve hiç dikkate değer bulmadı.

“Doktor, Sofi’yi yüzüstü bırakmış.”

Bu sözler, barut dumanı hızıyla bütün köyde kulaktan kulağa yayıldı. Ortaya çıkan birbirinden saçma, tuhaf, korkunç yorumlar ağza göre şekil değiştirip çirkinleşti. Ve halk, maalesef, terk edilen zavallı kızı kabahatli buldu. En hoşgörüsüz ya da en sağduyulu şey olabilen efkârı umumiye çamaşırcının kızını yargıladı, hırpaladı, lime lime etti.

“*Helbette ya!*” diye köpürmüş ağızlarıyla bağırıyordu kadınlar evlerden. “*Güzelim oğlanı baştan çıkardı, paraların altından girdi üstünden çıktı. Böyle olur işte, çamaşırcı parçası!*”

“Ka sen şuna bak ki, kız aklını başından almış ama o yine de *hekimliğe dair icatlar* yapıyor. Ka o ne akıldır, *vuy kurban* olayım!” diyen kadınlar da yok değildi.

Zavallı ve sahipsiz kızın üzerine hücum eden bütün bu kaba ve akılsız güruhun içinde yalnızca bir kişi gerçeği sessiz sedasız mırıldanıyor, Amira’nın torununa küfürler yağıdırıyordu.

Çoktan beridir cemaat işlerinden elini çekmiş, uzun yıllar çalıp çırtıklarını yiyerek neredeyse münzevi gibi yaşayan, yaşlılığın belini büktüğü Tatyos Mergeryan Ağa’dan başkası değildi bu. Hanım’ın ısrarlı davetlerine rağmen Amira’nın könağına çok az, ayda neredeyse ancak bir kez ayak basıyordu artık. Evet, öyle ya da böyle masum bir kızın mahvına sebep olan Tatyos Ağa, şimdi vicdan azabı çekiyordu. Çamaşırcı kadını o kokuşmuş eve taşınması için teşvik edip yüreklendirdiğine pişmandı.

“Ne *halt* yedik de şu *güzelim* kızı o *çapkının* pençesine attık? Tüh! Nah, *eşek* Tatyos!” diyordu başına vura vura.

Ama bu içten pişmanlığına rağmen, acımasız ve adaletsiz halkın önünde Sofi’yi aklamak, Amira’nın torununun rezillik ve alçaklığını gözler önüne sermek için en küçük bir çaba harcamıyordu.

“Tanrı masumların yanındadır,” diyordu kendisini temize çıkarmak için. “O *çapkın* bir gün cezasını bulacak.”

Ancak bu düşüncelere gömülen Mergeryan, kendisinin yıllardan beri yaptığı kötülük ve haksızlıkların cezasını çekmek bir yana şimdi onlar sayesinde ömrünün kalan günlerini rahat ve mutlu bir şekilde geçirmeye hazırlandığını aklına getirmiyordu.

Yaşlı adam, geçmiş hayatının utanç verici bölümlerini ara sıra hatırlasa da, olmaz ama, bir gün yakayı ele verme-

si halinde kendisini temize çıkaracak, sayesinde dünyanın bütün mahkemelerinden beraat edeceği bir kanıta sahipti.

“Benim yerimde kim olsa aynısını yapardı. Hem de daha fazlasını.”

Ve bu aşağılık savunmanın arkasına sığınan sabık veznedar duasını, orucunu, imanını, mumunu asla eksik etmiyor, kendinden emin, adillerin cennetinde rahat, yumuşak ve sıcak bir yer edinmeye hazırlanıyordu.

“*Hem canım,*” diye mırıldanıyordu bazen sanki karşısında maskesini alaşağı eden biri varmış gibi, “kimin beş kuruşunu, kimin *hakkını* yemişim? Milletin kasası millettir, kimsenin değil. Onca yıldır onun için didindim, *helbette* hakkımı alacaktım. *Be canım, keyfine* bak, Tatyos. Şunun şurasında bir *lokmacık* ömrün kaldı, *bari* onu da rahat geçir.”

Amira'nın evinde durum hepten değişmişti. Herkes kederli ve suskundu. Doktorun, kendisine karşı gözle görülür ölçüde kaba davranışlar sergilemesine bir anlam veremeyen Sofi, küçük bir kararsızlıktan sonra, samimiyetlerinden güç alarak, bu ani değişikliğe sebep olacak ne yaptığını sormak için onun odasına girmeyi göze almıştı. Yüzü sararmış, üzgün genç kız titriyordu, elinde buruşmuş ipek bir mendil tutuyordu. Soluk yüzü, duyduğu acının ağırlığı altında yürek parçalayıcı ve büyüleyiciydi. Genç adam, kitap okumaya kendini kaptırmış göründü, bir koltuğun kenarında oturan kız araya girmekte tereddüt ediyordu. Başka zaman olsa, boynuna atılmak ve öpücükleriyle onu sarhoş etmek için doğruca yanına giderdi. Kalbini, varlığını, bedenini körü körüne ve aptalca ona sunmuştu. Aceleyle ona istediğini kolayca ve kendini sakınmadan vermiş, tecrübesizliği ve gözünü kör eden saflığıyla onu ebediyen

kendisine bağladığını sanmıştı. Ve nasıl da seviyordu onu. Ebedi aşkının asla tükenmeyeceğini güzel sözlerle parlak bir biçimde kanıtlamıştı. Her kucaklaşma, sanki bir zambak kadar lekesiz kızlığını taşkın dişiliğine bağlayan zincire yeni bir halka ekliyor, onu, zehirli amira dölünün şehvi arzularını doyuran güleryüzlü ve uysal bir köleye dönüştürüyordu.

Delikanlı, birdenbire okumayı keserek arkasını döndü ve sert, kaba bir sesle sordu:

“Ne istiyorsunuz küçük hanım?”

“Ama...”

Sofi'nin boğazında bir hıçkırık düğümlendi, mendilini titreyen dudaklarına götürdü ve o delip geçen, ilahi bakışlara sahip gözlerini yalvarırcasına ve acınası bir şekilde Arşag'a dikti.

“Küçük hanım, davranışınızı anlamak mümkün değil,” diye araya girdi delikanlı biraz yumuşak bir sesle. “Elbet bir şey söylemek için odama geliyor ve o şeyi söylemeye çekiniyorsunuz. Söyleyin, söyleyin, çünkü bir an önce çıkmam gerekiyor.”

Ve elleri pantolonunun cebinde ayağa kalkarak pencereye yaklaştı, dışarıyı seyre koyuldu.

Sofi, insanüstü bir gayretle:

“Beyefendi, sizden davranışlarındaki değişimin sebebini söylemenizi ve kusurum neyse açıklamanızı rica etmeye geldim, çünkü...”

“Affedersiniz küçük hanım,” diye lafını böldü Arşag birden geriye dönüp gözlerini kıza dimdik dikerek. “Öncelikle davranışlarım için kimseye hesap vermeyeceğimi bilmenizi isterim. Ama içiniz rahat olsun, herhangi bir kusurunuz olmadığını söyleyebilirim. Zaten ne gibi bir kusu-

runuz olabilirdi? Böyle bir şey için, şüphesiz sizin kusur ya da meziyetlerinizi bilen anneme başvurmanız en iyisidir.”

“Ama...”

Ve yine bir hıçkırık zavallı kızın boğazında düğümlendi ve hissettiklerini söylemesine engel oldu.

“Size bir dost nasihati olsun,” diye sözlerini sürdürdü Amira’nın torunu. “Bundan böyle evde yalnız kendi işlerinizle uğraşın. Annem giderek elden ayaktan kesiliyor, her an sizin ilginize ihtiyacı var. Üstelik yakında İstanbul’u terk edip Paris’e, araştırmalarım için oradaki üniversiteleri tetkik etmeye gideceğim. Yokluğumda anneme iyi bakılması ve ihtimam gösterilmesi gerek. Bunu siz çok iyi yaparsınız. Böylelikle kazançlı çıkar, annemin sevgisine mazhar olursunuz ve ileride size faydası dokunur. Bunu kendinizin ve annenizin iyiliği için yapmalısınız. Doğru, evvelden daha rahat ve neşeli günler geçirdiniz ama her şeyin bir sonu var, insan zamana ve şartlara uyum sağlamalı. Dolayısıyla küçük hanım, işinize dönün ve anneme iyi bakıldığından emin olun. İşte size ilk ve son açıklamam budur. Bunları söylemekle bile lütufta bulunmuş oluyorum.”

Ve Arşag, bitişikteki odanın kapısını açarak, giyinip çıkmak için yatak odasına girdi.

Genç kız, bu son derece resmi, kısa ve acımasız açıklamayı dinledikten sonra içindeki büyük acıyı bir söz, bir kelimeyle o canavarın yüzüne haykırmaktan aciz, ipek mendilini gözyaşlarıyla ıslatıp, göğsünü paralayan hıçkırıkları yutarak sessiz sedasız ağlamaya başladı. İçinde bir şey yıkılıyor, yok oluyordu. Tüm varlığının, hayatının çöküşünün sağır, korkunç çılgınlığını duyar gibiydi.

Gerçekleştirmeye bu denli yaklaştığı, neredeyse elleriyle dokunduğu rüyaları, ruhuna ve hayal gücüne can veren,

ışık olan ümitleri, hepsi, rüzgârın dağıtıp yok ettiği hafif bulut kümeleri gibi tek bir darbeyle silinip gitti.

Başlarda delikanlının kendini beğenmiş, gösteriş meraklısı hallerine kapılmış, sonra da hareketleri ve konuşmalarından, centilmenliğinden, hoş, güzel acayıplikler bulduğu cüretkâr, hatta arsız davranışlarından ve son olarak delilikleri, tuhaflıkları, delidolu çıkışlarından etkilenmişti. O genci sevmiş, onun da kendisini sevdiğine, ebediyen kendisine bağlandığına ve artık ayrılmayacaklarına inanmıştı. Ve bu kör, sarsılmaz inançla bütün varlığını, bekâretini, güzelliğini bir an bile tereddüt etmeden büyük bir tutku ve cömertlikle ona sunmuştu.

Peki, ya şimdi? Her şey sona ermişti. Aldatılmıştı. Zavallı kız... Tabiatın ona bahşettiği çiçekleri toplamış, koparmış, onların hazzına varmışlardı. Ve kendisi o yağmaya zevkle, kendi isteğiyle kapılarını açmış, vahşi ve arsız bir kibarlıkla girilen o haydutluğu ürperti içinde izlemişti.

Peki, ya şimdi? Çıplak, çürümüş bir dal, bir virane, bir cesetti.

Ve oracıkta, varılan onca hazzın sessiz tanığı o odacıkta, kucak kucağa sevişmelerin, nefes nefese, tutkulu kucaklaşmaların rahat mekânı o koltuğun üzerinde, esrik ve muhabbetli çiftin parmaklarının dokunduğu o eşyaların arasında ağlıyordu.

“Küçük hanım, annemin size ihtiyacı olabilir.”

Biçimli bedenini saran uzun, siyah redingotuyla, kusursuz giyim kuşamıyla kapıda duruyordu yağmacı. Pervasızca burulmuş sarı bıyığı dudaklarının üzerinde yükseliyordu, bakışları acımasız ve sıkıntı doluydu.

Sofi sarsılarak ayağa kalktı, ağlamaklı yüzünü artık kendisini kovan o adama çevirdi ve gözyaşları içinde, acısının

bütün yürek yakıcılığıyla, müthiş ve dayanılmaz bir yalvarışla ona baktı. Genç adam, o bakışlara hiç kıpırtısız karşı koydu. Acıyı, gözyaşını, yalvarışı gördü ve hislerini “Küçük hanım, annemin size ihtiyacı olabilir,” şeklinde ifade etmekten başka yol bulamadı.

Genç kız silkindi, dağılmış saçlarını titreyen parmaklarıyla çarçabuk toparlayarak sessiz sedasız dışarı çıktı.

Ancak Hanım’ın kendisine ihtiyaç duyabilecek olmasına rağmen Sofi, o gün akşama kadar odasına kapanarak acıya ve ümitsizliğe gömüldü. Uzun uzun halini, yaşadığı yıkımın büyüklüğünü ve çaresizliğini düşündü. Aniden önünde beliren aydınlığın görkemiyle gözleri kamaşmış ve çevresinde kurulan tuzacı görmemiş, baş aşağı, çılgın bir atlayışla bu tuzacı düşmüştü. Namusunun, ümitlerinin, bekâretinin yuvarlanıp gittiği o uçurumu ancak şimdi görüyordu. Geriye ne kalmıştı? Hiç, hiç, hiç...

Ve birden, zihninde dönüp duran düşünceler arasında, maddi ve manevi yıkımı içinde uzak ve acılı bir hatıranın, hayatının unutulmuş bir *dramının* feci, dokunaklı sahneleri gözünün önüne geldi.

“Hampig!” diye mırıldandı pencerenin kenarında ağlamaktan şişmiş gözleriyle umutsuzca uzaklara bakarken.

Reddedilmiş, ümitsiz âşığın bir buyruk kadar ağır, sert, bir ağıt kadar yürek parçalayıcı sözleri çekiç darbelerini andırırçasına belleğinde çınladı.

“Hayatı öldüren yalan aşklara kanma, gözlerini kamaştırmasına izin verme. Onlar çoktur. Yalan aşklar, en açık seçik ve derin nefretlerden daha tehlikelidir. Bu gerçeğe inan Sofi.”

“Yalan aşklar,” diye mırıldandı kız. “Ah! Bunları anlamak mümkün mü?”

Ve bunu hakaret addederek onun yalvarışlarına karşı kaya gibi kararlı durmuş, onu hakir görmüş, aşağılamıştı. Ve gitmiş Amira'nın torununun kollarına atılmıştı.

“Hampig! Zavallı, zavallı Hampig!” diye inledi genç kız. “Onu ben o hale getirdim, delirmesine ben sebep oldum. Geleceğini, hayatını ben mahvettim.”

Ümitsizlik içinde sayıklarken gizemli bir sesin kulağına fısıldadığını duyar gibi oldu.

“Ama cezayı buldun!”

“Ah! Evet, evet!” diye bağırdı kız kollarını kasarak, “Cezamı buldum! Tanrım, sen acı bana. Suçluyum, günahkâрім. Acı!”

Ve uzun zamandır unuttuğu Tanrı'yı yardıma çağır-maya, dizleri üstünde, saçları darmadağın, gözleri yaşlarla dolu, dudakları titreyerek ondan merhamet ve af dilemeye başladı.

Manevi çöküş yaşadığında nefes nefese yüce güçlerden medet uman bütün zayıf, kırılğan ruhlar gibi Sofi de titrek ve ağlamaklı bir halde göğе doğru yakarmaya başladı.

Bu buhranın ardından, kurbanı olduğu ölümcül ve iğ-renç sahtekârlığа karşı içinde bir çeşit güç, başkaldırma isteği hissetti. Odanın ortasında dikildi, gözyaşlarını aceleyle sildi. Emin hareketlerle üst başını düzelitti ve sert, kararlı adımlarla kapıya yönelerek elini sürgüye uzattı... ve öylece kaldı, kımıltısız ve mütereddit.

O serseriye, o sahtekâra gidecek, bütün adiliğini ve cürmünü yüzüne haykırarak hesap soracak, alçakça kendisinden aldığı ne varsa geri isteyecek ya da yaptıklarını öde-mesini söyleyecekti. Ama kapıya doğru attığı birkaç adım bu cesaretin ve kararlılığın son bulmasına yetti. Orada, birdenbire kızın gözlerinde doktorun alaycı, acımasız, sinsi

yüzü canlandı ve bütün cesareti, öfkesi ve hiddeti delinmiş bir balon misali söndü.

Bitkin ve ümitsiz bir halde yeniden sandalyeye yığıldı ve ağlamaya başladı.

Doktor Margosyan, birkaç günden beri buhranlı görünüyor ve neredeyse kimseyle konuşmuyordu. İsteklerini Haço'ya hareket ve işaretlerle ya da son derece açık, kısa, tek heceli sözcüklerle bildiriyordu. Taşralı çocuk, hissettiği büyük gerginlikle kızarıyor, bembeyaz kesiliyor, sararıyor, gözlerini şaşkınlıkla kırpıştırıyordu. Verilen emri hemen koşup yerine getirmek için tek ayağı havada hazır kıta bekliyordu. Ancak Haço, soluğu kesilene kadar, korku içinde çalışıp çabalamasına rağmen çok, birçok defa güzel, betimleyici sıfatla anılmaktan kurtulamıyordu. Eşekten ayıya birçok hayvan, zavallı taşralıyla kıyaslanma şerefine nail olmuştu.

“Dzo, eşek! Hımbıl! Neredesin? Duymadın mı?”

“Buradayım Doktor, getirdim.”

Haço insanüstü gayretine ve ölüm tehditlerine rağmen “doktor”un ikinci hecesinden “u”yu düzeltmeyi başaramamış, sonunda herkes bu felaketi kabullenmek zorunda kalmıştı.

“Aptal! İnek! Ben sana öyle mi dedim?”

“Affedersiniz, Doktor, duymadım.”

“Öküz! Ayanak!”

Ve Haço, yaptığı bir yanlış düzeltmek için, başı önde, kalbi küt küt atarak koştururdu.

Doktor kabul salonuna kapanıp annesiyle uzun görüşmeler yapıyordu. Bunların önemini anlamak için görüşmeye başlamadan önce en sert sesiyle Haço'ya, “Beni

soran olursa doktor burada değil de,” diye tembihlediğini sylenemiz yeterli.

İhtiyar aşçıdan Haço’ya kadar evde kim var kim yok, o zamana kadar yaşanan tuhaflıklardan çok daha tuhaf, kendileri için iyi ya da kötü olacak önemli bir şeyin yaklaşmakta olduğunu anlamıştı.

Doktor, birkaç kez görüşmeleri yarıda bırakarak telaşla çıktı ve akşam geç vakit gelip sabah ara verdikleri toplantıya aynı telaşla devam etti.

Bilhassa boğazından rahatsız olan tek tük hasta geldiğinde, Haço onlara kapıyı gösteriyor, bunu yaparken kendisi de gizemli bir havaya bürünüyordu.

“Doktur burada yok, ne zaman geleceği de belli değil.”

Sonra, günlerden bir gün, Doktor dışarı çıkmaya hazırlanırken, Haço’ya kendisine eşlik etmesi için yeni kıyafetini giymesini buyurdu. Ağaya eşlik etmek... Bu şerefe henüz nail olamamıştı Muşlu; gururla yenilerini kuşandı ve bir elçilik koruması edasıyla efendisini izledi.

Pera’ya çıkıp toptan alım yapmak için dükkânlara girdiler. Üç-dört bavul dolusu kıyafet, süs eşyası aldılar. Haço, efendisinin tek kelimeli buyruklarını kukla gibi izleyerek, satın alınan eşyaları şaşkın bir halde toplayıp bavullara yerleştirdi.

“Al! Getir! Koy! Çabuk!”

Nihayet akşamleyin her şey bittiğinde Doktor, Haço’ya o bavulları doğru köye götürmesini buyurdu.

“Bir şey kırılmasın, sonra ben de senin kafanı kırarım,” diye tembihledi.

Haço, sandıklarla birlikte nefes nefese köye doğru yola çıktı. Doktor ise günün yorgunluğunu çıkarmak için, çamaşırcının kızının cazibesinden bıktığı günden beri yeni

ve güçlü bir çekim hissettiği eğlence ve şehvet mekânlarının yolunu tuttu.

Ahbabları, onun bu dönüşünü arsız imalarda bulunarak sevinçle karşıladı.

“E Arşag, sonunda eskittin mi?”

“Fena mal değildi *ama* biraz fazla zayıftı.”

“Sana verseydi de almasaydın.”

“Eh, bir aylığına... Madem sen bıktın, hiç değilse bize bıraksaydın, nankör.”

“Dzo, o paçavraya çevirmiştir, sana verse ne yapacaktın?”

Doktor, sevdiği kız hakkında sarf edilen bu yaralayıcı, hakaretamiz sözlere üzüleceği yerde, aşağılık, alaycı bir gülümsemeyle bıyıklarını burarak adeta bunun hoşuna gittiğini gösteriyor ve ahbablarını yüzüstlüklerini sürdürmeye teşvik ediyordu.

Alkolle hararetlenen Arşag, o gece, bir randevu evinde kadınlı erkekli dostlarına yakında kendisi hakkında pek tuhaf ve umulmadık bir şey duyacaklarını bildirdi.

“Yeni bir icat daha mı?” diye bağırdı ahbabları.

“Hayır,” dedi Arşag gülerek. “İcat dediğin öyle sık olmaz, ancak on yılda bir. Bu başka şey, başka!”

Ve Margosyan, ahbablarının tüm yalvarmalarına rağmen, herkesin meraktan kıvranmasını istediğinden sırrını açıklamadı.

Şimdilik bu sırrı yalnızca bir kişi, annesi biliyordu.

Doktor, yıllardan beri içinde canlı tuttuğu, Sofi’ye söylediği gibi araştırmaları için Paris’e gidip “üniversiteleri gözden geçirme” hayalini artık gerçekleştirmeyi kararlaştırmıştı. Ancak Paris’e gitmek için para, hem de çok para gerekiyordu. Bir sene içinde üç yüz lira, bir mülk parası

tükenmiş gitmişti. Dolayısıyla bir mülkü daha elden çıkarmalıydı. Bu kez Arşag, Galata'daki fabrikaya, mülklerin en önemlisine gözünü dikti, en az beş-altı yüz lira ederdi. Annesiyle gizlice yaptığı uzun görüşmelerin başlıca konusu da buydu. Annesi, geriye önemli bir şey kalmayacağı düşüncesiyle başta fabrikanın satılmasına karşı çıktı. Zavallı kadının yerinden oynamış zihin dünyasında, yaklaşan bir sefaletin korkusu hâlâ bakiydi ve ona eziyet ediyordu. Arşag, annesinin korkularını bertaraf etmek için yalanlarla uzun uzun dil döktü. Paris'e gitmesiyle her şey eskisi gibi olacaktı. Zira çok geçmeden orada değeri anlaşılacak, icadı ve yapacağı icatlar sayesinde muazzam paralar kazanacaktı. Öyleyse mülkün ne önemi vardı. Güzel bir gelecek, krallara layık bir zenginlik, şan, şöhret ve buna benzer göz kamaştırıcı sözler, Amira'nın kızının tereddütlerine son verdi.

Ve herkesin onayıyla Galata'daki fabrikanın satılması kararlaştırıldı.

O verimli mülke hemen talip çıktı. Doktor, büyük bir aceleyle bütün işlemleri halletti ve sevinçten neredeyse titreyerek beş yüz lirayı cebine koydu.

O an, zavallı Partoğ Ağa'nın ruhu ebedi uykusunda ürperdi elbette. Sağlığında beynini o kadar meşgul eden o *fabrika* böyle onsuz mu satılacaktı... Onun sayesinde yığınla parayı hakkı olmadığı halde cebe atmıştı. O mübarek bina, yüksek himayesi altında bulunduğu vakitlerde Partoğ Ağa'nın zengin hayal gücü ve Margosyan Hanım'ın esaslı budalalığı sayesinde hiç değilse bir kere temelden yıkılıp yeniden inşa edilmişti. Halbuki gerçekte, üzerinden tek bir kiremit bile eksilmemişti. Şaşı kasap, kendisine ait olmaksızın elinde bulundurduğu o binanın önünde ne tat-

lı düşlerle kendinden geçmişti. Ona hepten sahip olmak... Kumrularının geleceğini buna bağlamıştı. Onun kara, isli, kalın duvarlarına bakarak ne kadar çok iç geçirmişti. Ve o kara duvarların büyüleyici görüntüsüyle şeytana uymuş, beyninde ne imkânsız, ne kanlı cürümler yuva kurmuştu. Görüşmelerinden birinde Hanım'ı vurup katletmek ve böylece fabrikanın sahibi olmak, bu hayali cürümleri içerisinde geniş bir yer tutuyordu. Ve Partoğ Ağa, bunları hayata geçirmenin imkânsızlığı karşısında nefes nefese kalıyor, kükrüyor, küfrediyordu. Nihayet, ölümü de o mübarek fabrika yüzünden olmuştu. Vakitsizce gelen Azrail onu kumrularının arasında bulmuştu. Zavallı Partoğ Ağa, fabrikan işte şimdi hepten elden gidiyor, kemiklerin rahat etsin!

Doktor Margosyan, gerçek fiyatı annesine açıklamamaya özen gösterdi. Yalnızca dört yüz lira olduğunu söyleyerek yolculuk ve Paris ikameti için üç yüz lirayı kendisine ayırdı, yüz lirayı da annesine verdi. Bu hesaba göre fabrika, Amira'nın torununa dört yüz lira getirmiş oldu.

Bu yüklü meblağı eline geçirir geçirmez yolculuk hazırlıklarına başladı. Haço, birkaç kez efendisiyle çıktı ve yüklerle dolu olarak köye döndü. Evde annesi dışında kimse bu telaşla ilgilenmiyordu. Kadıncağz için belki de oğlundan ayrılmak teselli verici değildi ama onun sessiz sedasız gidişinin ardında yatan bütün o muhteşem ve harikulade gelecek kendisine gösterilmişti ve hastalıklı muhayyilesi yine gece gündüz çalışıyor, çocuksu bir mutlulukla coşuyordu. Sofi, o günden beri Hanım'a karşı görevlerini eksiksizce yerine getirmeye çabalayarak evde bir makine gibi hareket ediyor ve boş zamanlarında dèrmansız acısıyla baş başa kalmak için küçük odasına çekiliyordu. O kadar

suskun ve resmi bir hal aldı ki, sonunda bir gün Hanım'ı bu durumu doktora bildirdi.

“Anne,” dedi o, “böylelerine çok yüz verirsen tepene çıkarlar. Kabahat bende, ona çok önem verdim. Her neyse, olan oldu, baktın işine gelmiyor, yol verirsin olur biter.”

“Yazıktır, evladım,” diye cevap verdi annesi daha insan-cıl yaklaşarak.

Ve güzel bir sabah vakti, Margos Amira'nın konağına gelen hamallar, sandıkları sırtlayıp gitti. Ardından anne ve oğul, kimseye bir şey söylemeden onların peşinden kol kola çıktı. Komşular, olan biteni ağızları açık izledi ve bir anlam veremedi. Akşama kadar köyde Margosyan Hanım ve doktorun köyden gittikleri haberi yayıldı. Meraktan kuduran birkaç kadın bahçe tarafından yavaşça konağın mutfağına girip ihtiyar aşçı ve Gülüg Hanım'ın başına üşüştü. İki kadın da onlar gibi, ne olup bittiğini bilmiyordu maalesef.

“Ka ablacığım, bizim de bir şeyden *haberimiz* yok,” dediler. “Gittiler ama nereye bilmiyoruz, sonumuz hayır olsun.”

Doktor Margosyan, o gün, son anda kendini tutamayıp hıçkırıklara boğulan annesinin gözyaşları arasında *Messagerie* vapuruyla yola çıktı. Margosyan Hanım, kederli ve asık bir yüzle eve döndüğünde karanlık basmak üzereydi.

Ertesi gün, yani kabul gününde, Margosyan Hanım neredeyse neşeli bir sesle misafirlerine Doktor'un gitmesinin nedenlerini ve ayrıntılarını anlatıyordu. Bunu aktarırken, oğlunun son icadı ve diğer icatlarını Paris'teki tıp âlemine tanıtmak ve aynı zamanda şehrin üniversitelerini gözden geçirmek için bu yolculuğa çıktığını bilhassa belirtti.

Ve daha iki gün geçmeden yalnız H...köy halkı değil, bütün İstanbul ve Türkiye Ermenileri, yabancıların gö-

zünde Ermeni ilim dünyasının itibarını artıran bu olayı *Arevmudk* gazetesinin aceleciliği sayesinde duydu. Gazete, Doktor'un bu yolculuğunun nedenlerini ve ayrıntılarını öğrenmek için editörlerinden birini hemen Amira'nın kızına gönderdi. Bütün meslektaşları gibi dünyanın sıradan olaylarına bir büyütecın ardından bakan editör, kalemine ve hayal gücüne davranarak Gosdanyan'ın değerli öğrencisinin Paris'e gidişini tumturaklı ve abartılı bir üslupla duyurdu. Bu vesileyle Doktor'un yaptığı icat da hatırlandı ve henüz bilinmeyen, gelecekteki icatlardan bahsedildi. Editör methiyesini şu ihtişamlı sözlerle noktalıyordu: "Ermenilerden böyle dehalar da çıktığını dünya âlem bilsin!"

Doktor Margosyan'ın gidiş Amira'nın evinde kimini sevindirdi, kimini üzdü. Sonsuz memnuniyetini nasıl ifade edeceğini bilemeyen Haço odasına çekildi, kollarını kaldırarak oynadı. Gülüg Hanım, Doktor'un yokluğunun kızının kurtuluşu olduğunu düşünüp teselli bularak iç çekiyordu. O gidişin hiçbir şekilde kurtuluş anlamına gelmediğini, bedbahtlıklarının asli sebebi olacağını bilmiyordu.

Artık Sofi için hiçbir ümit kalmamıştı. Sevdiği, heyhat, kendi kendiyile mücadele etmesine rağmen hâlâ sevmeye devam ettiği insan, belki de bir daha dönmek üzere uzaklaşmıştı. Daha iki hafta önce o, dünyanın en coşkulu, içten, sadık sevgilisiydi. Ve şimdi, bir hoşçakal bile demeden gitmişti.

Ve yüzüstü bırakılan genç kız, gece gündüz demeden, günün büyük bir bölümünü oluşturan boş vakitlerinde onulmaz yarasına tuz basarak ruhundaki acıları istediği gibi haykırmak için odasının teskin edici ıssızlığına sığınyordu. Kızgınlık, ümitsizlik, isyan, yok oluş... Tedirgin, çalkantılı bir varlığın birbiriyle çatışmalı duygû ve heye-

canlarını peş peşe yaşıyordu. Ümitsizliğin son raddesinde intihar etmeyi bile aklından geçirdi. Yapamadı. Çok kısa sürede hayatın en keyif verici dönemini yaşamış, hemen ardından kendisini en büyük acının ortasında bulmuştu. Onunki gibi narin, zayıf bir ruh, böyle beklenmedik ve şiddetli bir dönüşümü kaldıramayacaktı.

Ama günün birinde bu yalnızlıktan ürperdi. Derdini bir başkasına, sevgisiyle acısına ortak olacak, ağlayacak, yaralı, kanayan kalbini bir sözle teselli edip ferahlatacak birine açmanın dayanılmaz ihtiyacını duydu. Gözleri o kıymetli varlığı aradı ve... annesini gördü. Oradaydı o, onu kolluyor, halini görüyor, acı çekiyordu hep. Ağlayarak kollarına atılan zavallı kızına sarıldı. Ah! Sıcacık ana kucacı, beynindeki yangını söndürecek, kalbinin çarpıntısını dindirip bütün varlığı Cennet bahçesinin tatlı serinliğiyle dolduracak kadar kutsal ve yumuşaktır. Ah! Ne tatlıydı zavallı kızın oraya döktüğü gözyaşları! Annenin parmakları onları tek tek sildi, acılı evladının gözyaşlarını candan öpücüklerle kuruttu.

Sahte ve aşağılık bir aşkın zehirli okşayışlarına kendini kaptıran, annesinin teskin edici yumuşaklığını çoktandır unutan genç kız, onun canlılık verici dokunuşundan güç alarak acısını bütün üzücü ayrıntıları ve pişmanlık nidalarıyla anlattı. Ve annesi onu teselli etmek, anlayışla karşıladığını göstermek için bayağı olmakla birlikte güçlü ve etkili sözleri art arda sıraladı.

“Vah!” diye inledi zavallı anne dövünerek. “Nasıl bu evden içeri girdik. Önceki fakirliğimiz bundan iyiydi, kızım. Sebep olan o Tatyos Ağa’ya ben ne diyeyim.”

Bir an o uğursuz evi bırakıp kaçmayı düşündüler ama sefaletin çok geçmeden kendilerini bulacağını hesaba kata-

rak bu cüretkâr girişimi dondurdular. O binanın dışında nasıl yaşayacaklardı?

“Kalalım kızım,” diye directti çamaşırcı kadın. “Dışarı çıkarsak açlıktan ölürüz. Hem şimdi burada değil o *çapkın*, neden korkacağız? Anası dersen, bunamış bitmiş. Kalalım, kalalım, kızım. Bakalım bu yol nereye gidecek? Allah büyük. Yüreğini ferah tut *yavrum*, tasalanma, bir şey yok.”

Ve orada kaldılar. Her canlı, her eşya, talihsiz kıza en ince ayrıntısına kadar lekelenişini, bir düş misali yaşadığı hayatın acı ve insafsız bölümlerini, umulmayan o adiliği hatırlatıyordu her an. Yaşadığı talihsizliklerin büyük kısmından da sorumlu olan o kibir duygusuyla Sofi yakıcı acılarla kıvrandığı halde durumunu başkalarının anlamaması için ciddi çaba gösterdi. Alışıldığı üzere masada, kabullerde, kilise ve ziyaretlerde yine Hanım’a eşlik ediyordu. Ama bütün çabalarına rağmen yüzünü gölgeleyen keder, gözlerinin dalgın, acılı bakışları, hareketlerinin ağırlığı genç kızın fırtınalı iç âlemini ele veriyor, insanlar ona acımasız ve bayağı bir merakla bakıyordu.

Doktor gittikten sonra, çirkin ve aptal dedikoduların bohçası bir kez daha ortaya döküldü. Çamaşırcı kadının kızını kıskananlar, bu beklenmedik ve sessiz gidişin ardında büsbütün başka nedenler aramaya başladı.

“Sofi’nin elinden kaçmış, diyorlar. O kızın yüzüzlüklere daha fazla dayanamamış.”

Terk edilen kız, evlerde akşam meclislerinin yegâne konuşma konusuydu. Manevi ve içtimai mevkiindeki çöküşle beraber efkârı umumiye diye tabir edilen kerameti kendinden menkul, gönüllü yargıçların hedefi haline gelmişti. Acımasız zanlar ispat olarak kabul gördü, en saçma ispatlar gerçek ilan edildi ve davası görüldükten sonra kurban

suçlu bulunarak hüküm giydi. Genelevdeki fahişeler onun yanında erdemli addedildi, yargıçlarının hepsi birer aziz ve bakireye dönüştü. Amira'nın torunu ise tuzığa düşmüş bir kuzu gibi göründü ve iffetsiz bir kızın aşağılık oyunlarının saf ve kolay kurbanı olarak zeytinyağı misali üste çıktı.

Kızlarsa kaba ve vahşi el kol hareketleriyle kıskançlık krizi içinde zehri boşalttı.

“Oh! Aldı mı doktoru? *Nah! Şillik!*”

Kaldı ki, Sofi de zaten Amira'nın evine adım attığı gün hayatında meydana gelen değişimin köy halkında kendisine karşı yarattığı nefret ve düşmanlığı hissetmiş, görmüştü. Dokto`ya da Hanım'la birlikte görüldüğünde kulaktan kulağa fısıldaşmalar, yan gözle bakmalar başlıyordu. Halkın sergilediği, daha dünkü arkadaşlarında da gördüğü bu davranışlara artık önem vermemeye başlamıştı, yükseldiği ayrıcalıklı konum ona başkalarının düşüncelerini kaale almamayı dayatıyordu. Onun bu tutumu düşmanlıkları artırmış, nefretleri büyütmüştü. Her şey normal görünmesine rağmen insanlar şiddetle patlayacakları günü bekliyordu.

Şimdi işte her şey bitmiş, Sofi ebediyen süreceğine safça inandığı tatlı rüyadan uyanmıştı. Kamaşması son bulan gözlerinde tüm eşya ve nesneler eski görünümüne kavuşmuştu, her şeyi gerçek rengiyle görebiliyordu ve artık doktor da gittiğine göre... Bir zamanlar hor gördüğü bütün bu insanlar, terk edilmiş zavallı kızdan intikam alıyordu.

Ama Sofi, talihsizliğinden duyulan hoşnutluğu, şimdi ki durumundan ileri gelen tiksinti ve küçümsemeyi apaçık belli eden fısıldaşmaları artık görmezden gelemiyordu.

Kendisine merhametli gözlerle yaklaşan tek bir kişi dahi bulamadı. Etrafındaki herkes ısrarlı ve bilinçli bir acımasızlıkla, üzücü hikâyesinin ayrıntılarından büsbütün

habersiz, onu iffetsizliğinin tek sorumlusu olarak görüyordu. Kuşkusuz, sadece masum bir kıızı töhmet altında bırakmanın, kötölemenin, günah keçisi ilan etmenin cezasız ve keyifli kolaycılığına kendilerini kaptırmışlardı. Güruh gözlerini yumup haykırarak, bütün ağırlığıyla bu zayıf ve kırılğan kurbanın üzerine atılıyordu.

Kaç kez, evlerin önünden geçerken pencerelerden kendisine yönelik hakaret dolu bağırtıları duydu.

“Aha! Sürtük geçiyor.”

“Utanmaz!”

“Arsız! Şıllık!”

Üstelik sokakta anneler, bu terk edilmiş kızın zehri bulaşmasın diye kızlarını kenara çektiler.

“Ka kıız, bu tarafa gel. Olmaya ki dokunasın.”

Sofi’nin sağlığı, duyduğu derin ve şiddetli acı yüzünden hemen bozuldu. Yanakları eskisi gibi soluklaştı, gözyaşları gözlerinin büyüleyici ve güleç canlılığını alıp götürdü ve geriye dalgın, koyu bir kederle bakan gözler kaldı. Uykusuzluk ve iyi beslenememe onu iyiden iyiye zayıflattı, zaten zayıf olan solunumu iyice kötöleştı. Şiddetli ve yıpratıcı kalp çarpıntıları o kadar sıklaştı ki, genç kıız, geceleri birkaç dakika gözlerini ancak kapatmışken yerinden sıçrayarak uyanmaya, ciğerlerini temiz havayla doldurmak için nefes nefese pencereye koşmaya başladı. Kısa zamanda daha da zayıfladı. Kızında meydana gelen değişimi ağlamaklı bir halde anbean, adım adım izleyen Gülüğ Hanım evladının hayatına kasteden tehlikeyi görmekte gecikmedi. Anne şefkatinin, ihtimamının, teskininin, o cılız bünyede yuvalanan acının kurtlarıyla başa çıkmasına imkân yoktu.

“Bir hekime göstereyim seni yavrum,” diye yalvardı anesi.

“Bir şeyim yok anneciğim, geçer, merak etme,” dedi kız.

Ama Doktor’un gidişinden bir ay sonra Sofi’nin durumu kötüleşti. Bütün çabalarına rağmen ayakta duracak mecali bulamıyor, başını yastıktan kaldıramayarak haftanın birkaç gününü yatağında geçirmek zorunda kalıyordu. Oğlunun kurbanının durumunu anlamaktan fersah fersah uzak olan Hanım bu uygunsuz mevcut olmama halleri nedeniyle söylenmeye başladı. Uzun zamandır Sofi’nin bakım ve hizmetine alıştığı için o olmayınca kendisini rahatsız hissetti. Birkaç kez ekşi bir yüz ifadesiyle, yeşil gözlerinde aksi bakışlarla kızın odasına gitti.

“Neredesin Sofi?” diye sordu kapının aralığından sert ve serzeniş dolu bir sesle.

“Affedersiniz Hanımım,” diye cevap verdi kız baygın ve titrek. “Ayağa kalkamıyorum. Ama gayret edeceğim.”

“İşler yüzüstü kaldı.”

Ve Hanım, zaman zaman oğlunun sözlerini tekrarlıyor, mırıldanarak çıkıp gidiyordu.

“Böylelerine yüz verirken tepene çıkarlar.”

Sofi büyük çabalarla yataktan kalkıyor ve zorlukla hareket ederek nefes nefese bu uğursuz evdeki hizmetçilik görevini yerine getirmek için koşturuyordu. Yapması için adeta kolundan tutup getirdikleri o asli göreviyse çoktan yerine getirmişti.

Bazen Hanım, öfkeli bir sesle Haço’ya, gidip küçük hanımı yatağından çıkararak getirmesini tembihliyordu. Olayları doğrudan bilmese ve etrafında yaşanan ahlaksızlıkları anlamasa da yürekten muhabbet duyduğu küçük hanımın bir namussuzluğa kurban gittiğini için için hissederek utangaç ve vicdan sahibi taşralı, büyük bir dikkat

ve nezaketle –böyle bir şey mümkünse– Sofi’nin kapısına yaklaşıyor, hafifçe vuruyor ve mecalsiz bir “Girin!” sözü üzerine kapıyı aralayarak, “Küçük hanım affedersiniz, Hanım sizi istiyor,” diye kekeleyordu.

Bir keresinde Gülüg Hanım, kızının ümitsiz durumunu görüp Sofi’yi bir doktora göstermelerini rica etmek için Hanım’a başvurdu. Hanım, önemsiz bir şey için doktora gitmek istemelerine kızdı. Doktor Margosyan gittiğine göre köyde uygun bir hekim bulunmadığını ve hekim bozuntularını evinden içeri sokmayı oğluna hakaret saydığını söyledi. Ardından, bir lütufta bulunurcasına, oğluna yazacağı ilk mektupta Sofi’nin hastalığına da değinip tedavisini soracağına söz verdi.

“Uzaktan olur mu, Hanım?” diye itiraz etti zavallı kadın korkarak.

“Ne demek? Tabii olur, onun gibi bir doktor, uzaktan ya da yakından, her şeyi anlayabilir.”

Çamaşırcı kadın, ümitsizlik ve hayal kırıklığıyla iç çekip o cehennem olası evden içeri girdikleri güne lanetler okuyarak kalkıp gitti.

“Gözü kör olsun o Tatyos Ağa’nın ki sebep oldu,” diye mırıldanıyordu durmadan.

Margosyan Hanım, Sofi’nin durumu hakkında Paris’e yazdı. Cevap gecikmedi. Doktor, annesine o kızın şımarık hareketlerine önem vermemesini ve eğer canını çok sıkarsa kapı dışarı etmesini söyledi. “Böylelerine yüz vermeye gelmez, tepene çıkarlar,” diye bitiriyordu sözlerini.

Bu mektup üzerine Hanım, hayırlı bir haber ümidiyle ağzına bakan çamaşırcı kadına, “Kızının bir şeyi yokmuş Gülüg, doktor öyle söylüyor,” dedi. “Siz doktordan iyi mi bileceksiniz?”

Başka bir hekime görünmek için para gerekiyordu ve Gülüg Hanım'ın parası yoktu. Ne yapacağını bilemeyen zavallı kadın, doktor ve ilaç masrafı için kilisenin fakirler koluna başvurmaya karar verdi. Ama nasıl yapacaktı? Amira'nın evinde çalışıp da parasının olmadığına kimi inandırabilirdi? Bilhassa kızı, bir Amira torununun kışkanılacak muhabbetine mazhar olmuş, prenseslere layık kibirli ve zengin bir hayat sürmüştü.

Amma velakin Gülüg Hanım, bir sabah siyah yaşmağını başına geçirdi, müfettişin imzaladığı, fakir hastaların cemaatin hususi tabibine görünmelerini sağlayan kâğıdı almak için yavaşça kiliseye, fakirler kolunun yazıhanesine gitti. Adam daha gelmediğinden, soğuktan ve acıdan titreyen çamaşırcı girişte beklemeye koyuldu. Yüzünü kiliseye dönerek dualar mırıldandı, Göklerdeki Babamız'dan başlayıp en son azize varıncaya kadar hepsine yalvardı. Sonunda beklediği kişi geldi, bu asık suratlı, nemrut adam, öksüre tüküre aceleyle odaya girdi. Gülüg Hanım, müfettişin görünüşü karşısında dehşete kapıldı. Bir an kapının önünde kararsızlık yaşadı ama kızının durumunu hatırlayarak kapıyı itti ve içeri girdi.

“Günaydın, Karnig Ağa.”

Karnig Ağa selamı almadan önce kadının yüzüne baktı.

“Sana da günaydın,” diye homurdandı ağzını burnunu buruşturarak. “Sabahın köründe ne var?”

Yıllardan beridir fakirler kolunun müfettişi, neredeyse her şeyi olan bu Karnig Ağa, H...köy'de önemli bir adamdı. Önceleri çarşıda tezgâhta bir şeyler satardı. Sonra çarşayı tezgâhı bırakıp müteveli heyetinden birinin koruyuculuğunda leş yiyen akbaba gibi süzülerek soluğu fakirler kolunda almıştı. Onu önce tahsildar yapmışlardı

ama Karnig Ağa iştahlı ve burnu iyi koku alan bir adam olduğundan tahsildarlık görevinden çok hoşnut kaldıysa da, fedakârlığının sınır tanımazlığını göstermek için müfettişlik görevini de özverili bir şekilde üstlenmişti. Bu sonuncu uğraşını son derece leziz bulmuştu. Bir müfettiş olarak, istediğini fakir gösterip istemediğini göstermemek elindeydi. Her kim ona para verirse fakir olur, fakirler kolundan yardım sağlardı. Bu aşağılık sahtekârlığına rağmen Karnig Ağa, dürüstlüğüyle nam salmıştı. Yıllar geçtikçe fakirler kolunun yönetiminde değişiklikler yaşanmış, girip çıkanlar olmuş, Karnig Ağa ise müessesenin dayandığı asli direk olarak oraya çakılı kalmıştı. Üstelik böylelikle, gelip giden mütevellilerden daha etkili hale gelmiş ve onun onayı alınmadan hiçbir karar yürürlüğe konmaz olmuştu.

Fakirler kolu üyeleri, nadiren toplandıklarında yeni bir düzenleme hakkında düşündükten sonra Karnig Ağa'yı çağırırlardı.

“Karnig Ağa, şunu şöyle yapmayı düşünüyoruz, sen ne dersin? Sen bu işlerin *kurdusun*.”

Ve “*kurt*”, anlamlı bir edayla düşünür gibi yapar, sigarasından bir nefes alarak dumanlara bakar ve sonra aniden sandalyesini masaya yaklaştırarak, “*Efendim, iyi ama...*” diye başlardı.

Üyeler, onun açıklamalarını, itirazlarını ve fikirlerini saygıyla dinler ve çoğu kez “*kurt*” saatler süren istişareleri bir çırpıda hükümsüz kılar, sunduğu yeni teklif, yani en iyisi, oybirliği ve övgüler arasında kabul edilirdi.

“*Aferin Karnig Ağa, yaşa, fakirler böyle baba adama düştükleri için kıymet bilsinler.*”

Gerçekte, böyle her toplantıdan çıkışta Karnig Ağa'nın bıyıklarının altında canavarca bir gülümseme-belirirdi.

“Avanaklar!” diye mırıldanırdı adam.

Gerçekten ve kesinlikle fakir olanlardan, yani aç gözlerini doyuramayanlardan korkunç derecede nefret ederdi. Tersine, mütevellilerin saflığından faydalanan ama yine de uygun vesilelerle tahsildarın avucuna üç-beş bir şey koyma erdemine sahip fakirlere karşı özel bir muhabbet duyardı.

“*Helal et, Karnig Ağa.*”

“*Canım, ne yapıyorsunuz? Ayıp şeydir bu yaptığınız,*” diyerek rüşveti kaşla göz arasında cebine atardı.

Ne de olsa Karnig Ağa, Mergeryan mektebine mensup-tu ve hatta derslerinde ondan biraz daha iyiydi.

Müfettiş, görevi gereği bütün mahalleliyi tanır, her bir ailenin maddi durumunu bilirdi. Hatta meraklı mizacı sayesinde aile içi sırlara nüfuz etmişti, öyle ki onun bu özelliği bilindiğinden filanca ailenin maddi ve manevi durumu hakkında bilgi almak için çeşitli vesilelerle ona başvurulurdu. Arada küçük bir kılavuz işlevi de görür ve kız sormaya kendisine geldiklerinde, özellikle yağlı lokma ise, babacan bir sesle, “Elimde büyümüştür, hanım kızdır, hiç sormayın alın,” derdi.

Gülüg Hanım kızının durumuna bir çare bulmak için işte böyle bir adama başvurmuştu. Zavallı kadın, adamın şerrinden korkarak meseleyi açmakta bir süre tereddüt etti.

“*Kuzum Karnig Ağa,*” dedi sonunda, “senden bir *ricam* var...”

Karnig Ağa, soran gözlerle yukarı baktı.

“*Kızım ağır hasta, bir kâğıt versen de doktora götürsem.*”

Karnig Ağa oturduğu yerden kalktı, pozisyon değiştirip yeniden oturdu.

“Ben sana öyle bir kâğıt veremem,” dedi müfettiş ağır bir sessizlikten sonra.

“Kuzum Karnig Ağa,” diye yine yalvardı çamaşırcı kadın, “ayağının altını öpeyim.”

“Be canım!” diye bağırды müfettiş, “Siz Amira’nın evinde değil misiniz?”

“Ha canım, oradayız.”

“E, ayıp değil mi size, hem bir Amira’nın evinde oturuyor hem doktor için fakirler koluna başvuruyorsunuz? *Tuhaf şey be.*”

“Amira’nın adı var kardeş, elimde avucumda olsa buraya gelip senin başını ağrıtır mıyım?”

“Kızının da mı yok?” diye sordu Karnig Ağa çok şey ima eden bir sesle.

“Kızımın nereden parası olacak?”

“Peki o neydi o zaman, bir ara *lord* karısı gibi giyinip kuşanıyordu? O *fistanlar parayla* yapılır, *parayla!*”

“*Fistanlar! Fistanlar!*” diye sızlandı kadın eliyle yüzüne vurarak.

“Onlardan birini satın,” diye devam etti müfettiş acımasızca, “*Hekime, ilaca* verirsiniz, olur biter.”

“O *fistanlar* kızımın değildi, Karnig Ağa.”

Müfettiş kahkahalarla güldü, sonra hemen en ciddi ifadesine büründü.

Kadına dik dik bakarak, “Ya kimindi?” diye sordu tok bir sesle. Yanıt derin bir sessizlik oldu. Kadın, acıyla, gizemli bir biçimde başını salladı sadece.

“Gülüg Hanım,” diye devam etti müfettiş samimi ama sert bir biçimde, “sana bir şey diyeyim. Ben sana kâğıt veremem. Sonra bana laf ederler, senin için ekmeğimden olamam. Hem bu fakirler kolu dediğin fakirler içindir,

siz fakir sayılmazsınız. Bugüne bugün bir Amira kızının kanatları altındasınız, buraya gelmeniz ayıp, Amira'nın şerefini lekelemiş de oluyorsunuz. Sabah sabah dünya kadar işim var, bırak da işime bakayım.”

Ve ceketinin cebinden bir tomar kâğıt çıkarıp teker teker incelemeye koyuldu. Ama çamaşırcı kadın, adamın amansızlığı karşısında teslim olmak istemiyordu, soğuğa rağmen alnından ve şakaklarından ter damlaları akıyordu. Şansını son bir kez denemek istedi.

“Karnig Ağa,” dedi acıdan kısılmış bir sesle, “eğilip ayağını öpeyim, çocuklarının *hatırı* için şu kâğıdı ver, kızım ağır hasta.” ~

Müfettiş kâğıtları bıraktı, ayağa kalktı, pencereyi açtı.

“Giragos birader, bir *kahve!*” diye bağırdı.

Sonra yeniden oturdu, kâğıtları eline aldı ve inceleme-ye devam etti. Çok geçmeden kapı açıldı ve adamın biri içeri girdi. Karnig Ağa, gelenle burun buruna, yüz ve el hareketleriyle bir şeyler konuştu.

Gülüg Hanım bekliyordu.

Zangoç kahveyi getirdi. Müfettiş, muhatabıyla alçak sesle konuşmayı sürdürürken bir yandan da uzun höpür-tülerle kahvesini içti ve kalın bir puro tüttürdü. Ziyaretçi dışarı çıkmak için henüz ayağa kalkmışken kapı açıldı ve içeri iki kişi girdi. Müfettiş onları muhabbetle karşıladı, hal hatır sorup oturmalarını rica etti. Yarım saat geçti. Kilisedeki ayın sona erdi ve az sayıda insan aralık soğuşunda iki büklüm olmuş bir halde geçip gitti.

O sırada, müteveli heyetinin odasından bir adam çıkıp fakirler kolunun kapısına yaklaştı.

Adamı içeriden fark eden Karnig Ağa aceleyle ayağa kalktı.

“Buyurun Dikran Efendi,” diye seslendi.

Mütevelli heyeti üyelerinden, fakirler kolu başkanı Dikran Efendi Sapriçyan, cemaat işlerine duyduğu heves ve kocaman, kırmızı burnuyla tanınırdı.

İçeri girdiğinde çamaşırcı dahil hepsi ayağa kalktı.

“Ne var ne yok bakalım? Bir şey mi oldu?” diye sordu genizden gelen tok sesiyle.

“Ne olsun efendim,” diye cevap verdi müfettiş, sahibine yaranmaya çalışan basit bir kula özgü mütevazı vurgusuyla, “Çalışıyoruz.”

Dikran Efendi, o heybetli burnunu merkez alarak yarım bir tur atan bakışlarıyla odadakileri süzdü.

“Bunlar ne istiyor?” diye sordu iki adamı göstererek.

“Bunlar eline ayağına *inme* inen zavallı bir kadın için geldiler. Yardıma muhtaçtır,” dedi müfettiş.

“Muhtaçlara vermeli,” diye buyurdu başkan ve çamaşırcı kadına dönerek, “Bu ne istiyor?” diye sordu.

Gülüg Hanım bir an ümit ve korkuyla doldu.

“Bu, efendim,” diye cevap verdi müfettiş yüzünü ekşiterek, “Margos Amira’nın evinden, hani şu kızı...”

“İyi, anladım, neden buraya gelmiş?”

“Kızı hastaymış, doktor, ilaç için kâğıt istiyor.”

“Efendim?”

“???”

Dikran Efendi Sapriçyan’ın burnu ürkütücü bir kırmızılığa büründü. Bütün bedeni titreyen Gülüg Hanım’a şimşekler saçan gözleriyle baktı ve burun deliklerinin bütün şiddetiyle kükredi.

“Anacığım, siz burayı *babülhâne** mi sandınız? Ha? Utanmıyor musunuz? Hiç mi yüzünüz kızarmıyor? Ami-

* Genelev, umumhâne.

ra'nın kızı bir *hekim*, bir *ilaç* parası veremiyor mu size? Burada sizin gibilere bakacak olursak, fakirlere kim bakacak? *Tuhaf şey.*"

Ve müfettişe şiddetle çıkışarak, "Karnig Ağa!" diye haykırdı. "Kabahat senin ki, böylelerini buraya sokuyor, uzun uzadıya konuşuyorsun. Yol ver kardeşim, kov git-sin!"

Bu beklenmedik patlama karşısında dehşete kapılan Gülüg Hanım, hemen siyah yaşmağını başına geçirerek fakirler kolunun odasından telaşla çıktı ve arkasına bakmadan uzaklaştı.

"İsa Mesih, sen bize acı!" diye mırıldanıyordu yolda nefes nefese yürürken. Korkunç mütevellinin bağıris çağırısı hâlâ kulaklarındaydı.

Çamaşırcı kadın, amira konağından içeri girdiklerinde, ardında mutluluk bulacaklarını umdukları ama ellerindeki son zenginliği, onurlarını üste verdikleri o eşiğe lanet okuyordu.

Olan biten hakkında kızına bir şey söylemedi. Sebatkâr ve şefkatli bir anne olarak sonunda kızını bir hekimin bakımına teslim etmenin başka bir yolunu düşündü. Hanım'ın ayaklarına kapanmayı aklından geçirdiyse de onun ne kadar sinirli olduğunu hatırladığından bu fikrinden vazgeçti. Hal böyle olunca, Gülüg *Dudu* başka bir şey yaptı. Zengin günlerinden kalma, pek de değerli olmayan ama rahmetli kocasından bir yadigâr olduğu için sakladığı eski usul bir ziyneti, bir çift altın küpeyi elden çıkarmaya karar verdi.

Bir akşam, karanlık basar basmaz, küpelerini bir kumaş parçasına sarıp sessizce bahçe kapısından çıkarak tanıdığı yaşlı bir kuyumcunun evinin yolunu tuttu. Rupen Ağa, gözlüğünü burnuna geçirip lambanın ışığında küpeleri bir

güzel inceledi, altına üstüne baktı, hafifçe kazıdı. Çamaşırcı kadın, adam tutup da “Bir değeri yok bunun” der diye korkuyla, kalbi çarparak bekliyordu.

“Bu altının *ayanı* ondan düşük,” dedi Rupen Ağa ziyne-ti Gülüg Hanım’a uzatıp gözlüğünü çıkararak.

“Satsam kaç *kuruş* eder?” diye sordu kadın.

“Yüz *kuruş* eder *belki*, o da alan olursa. Böyle şeyler *ko-lay* satılmaz, Gülüg Hanım,” dedi sinsi ihtiyar. “Ne yani? Satmaya mı niyetlisin?”

“He canım, *paraya* ihtiyacım var, ne yapayım? Kuzum Rupen Ağa, şunu sen alsan da tez bitse...”

Kurnaz zanaatkâr, durumun aciliyetini kavrayıp nazlandı.

“Yüz *kuruş* dedim *ama* bakalım o kadar eder mi,” dedi küpeleri yeniden alıp gözüne yaklaştırmak. “Altın şimdi ucuzladı, hem bunun *ayanı* çok düşük. Bir *mihen*k vurmak lazım.”

“Vur, Rupen Ağa.”

“Yarın yanıma alıp *çarşıya* götürüyüm, akşam gel cevabını al.”

“Kuzum Rupen Ağa, sat, ne tutarsa parasını getir,” diye yalvardı zavallı kadın.

“Olur, Gülüg Hanım, olur,” dedi bu işten en az bir lira kazanacak olan ihtiyar.

Ertesi akşam çamaşırcı kadın kuyumcuya gitti ve adamın verdiği, kızının hayatını kurtarmasını umduğu doksan *kuruşu* titreyerek cebine koydu.

Sonraki gün hekime gittiler. Doktor Kendiryan, onları görür görmez ağzını burnunu buruşturdu. O da diğerleri gibi haklarında pek ağır şeyler işitmişti. Gerçi Doktor Margosyan Paris’e gittiğinden beri epey rahatlamıştı, o tehli-

keli rakipten yakasını hepten kurtarmıştı ne de olsa. Sofi, sağlık durumu hakkında doktorun sorduğu sorulara kayıtsız ve ümitsiz bir vurguyla baştan savma cevaplar verdi. Kendisinden çok annesi konuştu. Hekim, kızın bu kederli görüntüsü karşısında birdenbire benzersiz bir merhamet duydu. Onu uzun uzun, titizlikle muayene etti.

“Küçük hanım çok zayıf düşmüş,” dedi sonunda. “İyi bir tedaviye ihtiyacı var.”

Ve ona ayrıntılı bir şekilde nasıl beslenmesi, yaşaması gerektiğini anlattı. Bütün bunları yerine getirmenin imkânsızlığını baştan kabullenmiş olan annesi, doktoru iç geçirerek dinlerken Sofi, dalgın ve hülyalı bir halde başını pencereye çevirmiş dışarıyı izliyordu.

“Küçük hanım,” diye ekledi doktor, “her şeyi dert etmemeye, neşeli olmaya, sık sık gezmeye gayret edin.”

Sofi, harikulade gözlerinin dayanılmaz ve uhrevi kederiyle doktora baktı. Adam, o derin bakışların içinde ölüm ürpertisini gördü. Ölüm döşeğindekiyle yıllardır uğraştığından o ürpertiye gayet yakından tanıyordu.

“Merak etmeyin küçük hanım, hızlıca iyileşeceksiniz,” diye devam etti doktor, o modası geçmiş teselli sözlerinin artık uzaklarda kanat çırpın bir ruhun üzerinde kayda değer bir etki bırakmayacağını bilmesine rağmen.

Gülüg Hanım, mendilinin ucundan bir on kuruşluk çıkardı ve doktorun avucuna koydu. Dışarı çıktılar. Sofi annesinin koluna dayanmıştı. Terk edilmiş kız, sokaklardan geçerken pencereden pencereye yayılan o fısıltıları işitiyordu.

“Ka işte! Geçiyor, odur. Yanında anası.”

“Hasta mıdır, nedir?”

“Ya! Doktor gitti, ondandır.”

“Oh olsun, utanmaz!”

Sofi, eve döndüğünde kendisini daha da hasta hissetti. Annesi hemen ilaçları yaptırdı. Hanım'ın bu olan bitenden haberi olmadı. O sırada yüzlerce kilometre uzakta bulunsa dahi, kendi doktor evladı dururken evinden birinin dışarıdan bir hekime başvurduğunu duysa muhakkak kızardı.

Ama dünyada genç kızın varlığına işleyen acıyı dindirecek ilaç da, tedavi de yoktu. Bunu biliyor ve annesi her ilaç verdiğinde kederle başını sallıyordu. Günün büyük bir kısmını pencerenin yanında bir koltuğa oturmuş, kendi kendine konuşarak geçiriyordu. Geçirdiği son bir buçuk yıl, göz kamaştıran parlaklığı ve dehşet verici sonuyla ona bir rüya gibi geliyordu bazen. Ama boğucu ve delirten gerçek orada, yanı başında, üzerinde, içindeydi. Ruhuyla nüfuz edip aklıyla aradığı, elleriyle dokunduğu, gördüğü, yakından incelediği, zehriyle zehirlendiği, darbeleriyle altında yarı ölü düştüğü gerçek oradaydı. Kendinden geçip kudurduğu anlar oluyordu. Gözleri deliliğe delalet eden bir parıltı saçıyordu. Boğazına bir yumruk oturuyordu. Aniden acayip bir güç kazanan ince, cılız parmaklarıyla giysilerini çekiştirip parçalayarak nefes nefese göğsünü, omuzlarını açıyor ve gür saçlarının örgülerini öfkeyle çözüp bozarak dört bir yana dağıtıyordu. Ayaklarıyla yeri tepiyordu. Sonunda bitkin, soluksuz, saçları darmadağınık, hareketsiz bir halde, dünyadan elini eteğini çekmiş bağınaz bir ortaçağ kadını gibi yüzüstü düşüyordu. Bu nöbetleri tatlı ve yürek ferahlatıcı bir dinginlik izliyordu. Gözlerinden yaşlar fışkırıyor, göğsü ve boğazı rahat, geniş bir soluklanmayla huzur buluyordu. Geçmiş hayatını hatırlayarak teselli buluyordu. Gözlerinin önüne çocukluğunun son sahneleri geliyordu. Ne kadar gösterişsiz ama ne kadar tatlıydı o hayat. Ve bu

hoş, özlem dolu hatıralar her seferinde, aynı derecede tatlı ve özlem dolu bir yüzle, çocukluk ve gençliğinin biricik arkadaşı Hampig'le son buluyordu. Acılarının dipsiz cehennemi içinde Sofi, artık bu hatıraya, bu yüze sarılıyordu. Her bir merhalesinin üzerinde ayrı ayrı durup kıymet vererek, özlemiyle ıstırap çekerek, geçmiş hayatını yeniden yaşıyordu. Hissettiği derin pişmanlıkla, hayatının son bir buçuk yıllık dönemi birdenbire, mucizevi bir şekilde yok olsun ve yeniden o huzurlu, aydınlık, samimi, mis kokulu eski hayatını sürsün istiyordu. İnatçılığı, saflığı, kör bir şekilde olmayacak bir görkeme kendini kaptırması her şeyi altüst etmiş, kendi hayatıyla birlikte Hampig'inkini de karartmıştı. Zavallı çocuk, onu ne kadar sevmiş, onun için ne kadar acı çekmişti.

“Oh! Hampig! Hampig! Benim zavallı Hampigim!” diye hıçkırıyordu Sofi yüzünü elleriyle örtüp gözyaşı dökerek.

“Sofim,” demişti o, “beni ve aşkımı reddetme! Zira aşkımdan ölecektim az daha ve sen ondan mahrum kalacaktın, bedbaht, perişan olacaktın. Zira senin mutluluğunu yalnızca o aşk sağlayabilir. Kendi hayatın için aşkımı reddetme.”

Aşkının şiddetiyle bir kâhin gibi geleceği görmüştü. Haykırdığı aşkına karşılık vermemiş ve sonrasında her şey yavaş yavaş mahvolmuştu.

Pişmanlıkla kıvranan kızın, aşağılık bir serseriye karşı giderek alevlenen nefret ve intikam ateşi içinde, reddedilmiş o âşığa karşı hissettiği şey sevgi değildi artık. Gitgide çoğalıp ağırlaşarak bütün varlığını saran bir merhamet hissiydi. Bu merhamet hissi acı, ıstırap oluyor, duyduğu şefkat müthiş bir vicdan azabına dönüşüyordu. O yüce gönül-

l  ve tatlı dostunun kendisine karşı beslediği o duygunun kıymetini, kusursuz gerçekliğini giderek daha açık, daha net bir biçimde anlıyordu. Ve bilerek, acımasızca hayatını mahvetmiş olmasına rağmen o, yüce bir bağışlayıcılık, hayret verici bir hoşgörüyle efsanelerdeki orman cinleri misali çalılıkların içinden ansızın ortaya çıkararak yükseklerde, amansız bir uçurum kenarında Sofi'yi ölümden kurtarmıştı. Gözlerini açtığında kendisini onun güçlü kollarında bulmuştu. Ah! Bundan daha büyük bir sürpriz olamazdı!

Ve pişmanlığının verdiği şiddetli öfkeyle sayıklayan genç kız, kendisini yeniden o kolların arasında görüyordu.  zerine dikilen yabanıl gözlerin, yaşanan onca feci ıstırap, onca manevi sarsıntıdan sonra da şaşkınlık içinde hâlâ tatlı bir bağışlayıcılıkla parıldadığını görüyordu.

Onun kucağındayken, kendine geldiği bir anda, o fırtınalı varlığı, hissedilir, dehşet verici bir sıcaklığın çekimini, yanıp tutuşan bir ruhun habercisi olarak bütün bedenini sarsan çarpıntıyı hissetmişti. Hasta kız, gözlerinin önünde canlanan bu sahnenin etkisi altında titremeye başladı. Dişleri zangırdıyor, alnından soğuk ter damlaları d k l yor, nefesi daralıyor, gergin ve titrek bir halde parmaklarıyla eşyalara asılıyor, kararan gözlerinin dalgın ve dehşet dolu bakışları, sanki o manzaranın gelişigüzel karalanmış hayali çizgilerini se iyormuş asına kimi noktalara sabitleniyordu.

Reddedilmif aşığın eziyetlerden geçerek şekilden şekle giren o bir nevi şehit düşmüş silueti k h acınası bir dilenci gibi yırtık  ullara bürünmüş, saçları omuzlarına dökülmüş, ümitsiz, insanlıktan çıkmış bir halde, k h asil ve şövalyelerle yaraşır bir hareketle o en büyük azarlayışla, durmadan kanayan koca bir yaranın deştiği kalbini göstererek zaman ve mek n arasında salınıyordu. Bazen de eskinin o yumu-

şak başlı, hoş, utangaç Hampig'i ayaklarına kapanıp onun, o insafsız kızın sevgisini dileniyordu.

Sofi geceleri uyumakta güçlük çekiyordu. Gündüzki sahneler bu kez daha kasvetli, daha feci, daha sarsıcı bir biçimde tekrarlanıyordu. Geçmiş hayatı bir dramın bildik ve doğal akışı içinde canlılık kazanıyordu gitgide. Yukarıda, Matos Amira'nın yıkılmaya yüz tutmuş konağı ve onun yıkılmasının ardından küçük evde balıkçı Tumig'in ailesiyle birlikte yaşanan o tatlı ve rahat hayat... Ne kadar mutluydular orada! O yeşil ve vahşi güzellikteki tepede, insanların tuzaklarından ve sahtekârlıklarından uzak, bir başına ve huzurlu! Ah! Keşke orada kalmış olsalardı! Kız, güzel bir manzarayı kucaklayan, aydınlık odasını özlüyordu. Sonra, toprağından yeşillik fışkıran, meyvelerle dolup taştan, havadar, serin ağaçlarıyla o kocaman bahçeyi...

Ve Sofi, zihnine acı çektiren o güzel hayattan bin bir ayırtıyı, küçük, önemsiz olayları hatırlıyordu şimdi. Birçok çocuksu olay, gözünde öyle dallanıp budaklanıyordu ki her bir hatıranın üzerinde uzun uzun durarak kederli ruhuna teselli arıyordu, ama duyduğu özlem ve pişmanlığın yakıcı şiddetiyle daha fazla üzülüyordu sanki.

Günün birinde ansızın, çocukluğunun geçtiği yerleri görmek, oralarda bulunmak için dayanılmaz bir istek duydu. Orayı terk edeli beri geçen iki yıl ona bir ömür gibi gelmişti. Küçük evleri, bahçeleri, ağaçları, komşuları, Horop Hanım ve Hampig, özellikle Hampig ne haldeydi? O sevimli yerlerde yeniden dakikalar, saatler geçirmenin, hayatının en tatlı, güneşli döneminde etrafını çevreleyen nesneleri görmenin, onları okşayıp öpmenin yeniden mümkün olduğunu düşündüğünde bir çocuk gibi sevindi. Zavallı kız bu düşünceyle canlanıyor, cesaretle doluyor,

gözlerindeki keder yerini kısa ömürlü sevinç pırıltılarına bırakıyordu.

Aydınlık ve sakin bir ilkbahar günü, öğleden sonra, gezmeyi bahane ederek annesiyle birlikte dışarı çıktı. Yol-
da Sofi, annesini, eski mahallelerine çıkan sokaklardan gö-
türdü. Kızının gizli dertlerinden ve niyetlerinden habersiz
zavallı kadın, hasta yavrularının kaprislerine boyun eğen
bütün anneler gibi ses çıkarmadan ilerliyordu.

“Anne, şu sokaktan gidelim.”

“Gidelim, kızım.”

Gülüğ Hanım, koca bedeniyle çoktandır tırmanmadı-
ğı ve şimdi yavaş yavaş, farkında olmadan eski hatıraları
uyandıran o yokuşları nefes nefese çıkıyordu.

“Kızım,” diyordu, “buradan nereye gidiyoruz?”

“Buradan gidelim, anne, ne olur,” diye yineliyordu Sofi
sabırsız ve aceleci bir halde.

Sonunda birkaç adım ötede kendi eski evlerinin bulun-
duğu o ıssız sokağa ulaştılar. Çamaşırcı kadın, o noktada
olan biteni anladı.

“Ka, kızım,” dedi, “bizim eski eve mi gidiyoruz? Nereye
gidiyoruz?”

“Gitmeyelim mi anne?” diye sordu Sofi. “Eski evimizi
görmek istemez misin?”

“Şimdi orada kimse yok kızım. Horoplar çoktan çık-
mış, kimsenin olmadığı yere niye gidelim?”

Kız, bu beklenmedik haberi duyunca bir an donakaldı
ve üzüntülü bir halde annesine şaşkın şaşkın baktı.

“Olsun, gidelim, anne,” dedi kederli ve derinden gelen
bir sesle.

Nihayet dibinde kara, körelmiş koca ahşap kapının
bulunduğu çıkmaza vardılar. Üst menteşesinden ayrılmış,

sırtüstü devrilmiş kapıyı açmaya gerek kalmadı. Bu kapı düşerken, geniş bir yarığın meydana geldiği duvarın bir kısmını da alaşağı etmişti adeta. Taşlar, birbirine karışmış toprak ve odun parçalarının üstüne yığılmıştı. Bu enkaz karşısında benzi solan Sofi, titrek bir çığlık atarak acısını belli etti.

“Anne, şuna bak, ne olmuş.”

“*Helbet*, yavrum, bakan eden yok ki.”

Genç kız, bahçeye girmek için iki yandan eteklerini toplayıp narin ayaklarıyla dikkatle taşların üzerinden geçti. Annesi arkasındaydı, kızın hareketleri telaşlı ve sabırsızdı. Kapıyı aşıp, neredeyse koşarak eski barınaklarını bulmaya gitti. Önüne vardığında nefes nefese, altüst olmuş bir halde durdu. Ellerini yanaklarına çarparak tekrardan yürekleri dağlayan bir çığlık attı.

“Ah! Bu ne, Tanrım, bu ne?”

Ve gözleri yaşlarla dolu, müthiş bir acıyla bir heykel gibi durmuş izliyordu.

Küçük ev, şimdiye kadar görülmemiş, içler acısı bir durumdaydı. Doğa, ıssızlık ve zaman onu acımasızca hırpalamış, yıpratmıştı. Baltaların azgın saldırısına maruz kalmıştı adeta. Çatısı üstünü çevreleyen kurşun levhadan ayrılıp çökmüş, iki odayı birleştiren duvarın bir kısmını da ağırlığıyla birlikte yıkmıştı. Duvarların sıvaları, yağmur ve kar yüzünden dökülmüş, odaların kafesi andıran iskeleti ortaya çıkmıştı. Kopan, dağılan döşemelerin yerlerinde çatıdan düşen tahta, toprak, kireç ve taş parçalarıyla dolan çukurlar meydana gelmişti. Temelinden sarsılan bina sarhoş gibi bir yana eğilmişti. Bu manzara karşısında, şöhretli bir amiranın servetinin son kalıntılarının da kuvvetli bir rüzgâr darbesiyle çökerek yerle yeksan olacağını söylemek

için müneccim olmaya gerek yoktu. Terk edilen kız, şimdi bunların önünde durmuş, hayatının en mutlu çağını yaşadığı, çocukluğunun tatlı hatıralarıyla dolu o kutsal beşiği, tütsü kokan mihrabı tarifsiz bir kederle izliyordu. Anlaşılan şimdi her şey, düşleri, umutları, aşkı, bedeni, kalbi, ruhu, odası, evi, hatıraları, amansız ve korkunç bir tesadüfle aynı anda yıkılıp yok oluyordu.

“Anne bak! Bak, evimiz ne olmuş,” diye mırıldanıyordu Sofi annesine o içler acısı enkazı göstererek. Annesi de hüzünlü manzara karşısında bir an için sarsıldı, ağzı açık kalakaldı, kendini tutamayıp özlemle iç geçirdi.

“Ne mutlu burada geçirdiğim günlerime...”

Ve kız, yıkıntıları elleriyle yoklamak, binadan tanıdık parçalar bulup onlarla avunmak için enkaza yaklaştı. Eski odalarından kalma, kalbine hitap eden, teselli verecek yerler, parçalar bulmak istiyordu ama bu karışıklıkta her şey tanınmaz hale geldiğinden elleri boş kaldı.

Ancak Gülüg Hanım’ın yaşadığı sarsıntıyı atlatması uzun sürmedi. “Gidelim buradan kızım,” dedi onun üzüldüğünü görerek. “Bakmanın kime ne faydası var.”

“Ama Horop Hanımlar nereye gitmiş?” diye sordu Sofi yıkıntıların sessizliği içinde yaşanmış bir dramın acı çılgınlığını işittiğini sanarak.

“Bilmem ki kızım, kim bilir nereye gittiler. Buradan çıkmalı beri birbirimizin yüzünü gördük mü hiç? Kim bilir neredeler? Gidelim şu yerden Sofi,” diye üsteliyordu annesi kızını kedere boğan bu acıklı yerden onu bir an önce uzaklaştırmak için.

Ama şimdi adeta dile gelen bir kederle o masum, huzurlu, mutlu günlerden sahneleri anlatan bu yerden ayrılmak kıza güç geliyor, oradan uzaklaşmak istemiyordu.

“Anne sen burada otur,” diye yalvardı annesine, kadını devrilmiş bir kalasın üzerinde oturmaya zorlayarak. “Ben biraz bahçede dolaşacağım.”

“Yorulursun, evladım. Kötü olursun, öksürüğün artar.”

“Hayır anne, merak etme. Burada daha iyi olurum. Bak, hava da ne güzel.”

Gerçekten de hayranlık verici bir yerdi burası. Bahar, bolluk bereket içinde, yeşilin bin bir tonunun görkemiyle kendini göstermişti. Yeşil erguvan üzerine oya gibi işlenmiş ipek ışıltılı beyaz çiçeklerin danteliyle gelin gibi süslenmiş ağaçların gölgesi altında rengârenk yaban çiçekleriyle beze- li, zümrüt kadar parlak otlar yükseliyordu. Asalak bitkilere karışan sık rezene fidanları nazlı demetler halinde her yeri sarmıştı. Uzakta, yitip gitmiş konağın arazisi, yine çıplak ve harap bir halde uzanıyordu. Duvar yıkıntıları görünüyordu hâlâ; yerden uç vermiş kalaslar, derken yeraltı mahzeninin çukurluğu ve sarnıcın karanlık ağzı. Ötede, muazzam, temiz, uçsuz bucaksız bir yarım daire üzerinde, sayısız güzellikler sunan manzara, gümüşü ırmak, yeşile bürünmüş tepeler, kocaman güneşin altında parlayan güzel ufuk.

Sofi, derin bir nefes alarak bütün bunlara dalgın ve nemli gözlerle, ruhuna mutluluk mu yoksa acı mı verdiğini bilemediği tuhaf bir hayranlıkla bakıyordu. Yalnız, o tatlı ve alışılmadık heyecanı içinde damarlarında kanın hızla yürüdüğünü, bacaklarının yeniden güçlendiğini, bütün varlığını bir canlılığın, bir coşkunun sardığını hissetti. Sarhoşluk gibi bir şeydi bu, bir an için tatlı ve aldatıcı bir kuvvet vermişti ona.

Şimdi, reddedilmiş âşığın kollarının var gücüyle günlerce, aylarca nafiye yere emek verdiği o köşeyi aradı. Yazık,

geriye neredeyse hiçbir şey kalmamıştı, bütün tarhlar, bütün çiçek fideleri ve fidanlar, her şeyi yiyip yutan, yabanıl otların istilasına görünmez olmuştu. Yalnızca, etrafı seyretmek, çiçek kokularının tadına varmak için küçük iskemlesini gölgesinin altına koyduğu dev, güçlü mürver ağacı hep oradaydı. Sofi, ağaca yaslanıp etrafı seyre koyuldu. Duyduğu heyecanın etkisiyle yine kalbi daraldı, gözleri doldu. Orada, yitip gitmiş tarhların arasında durmadan didinen, aşk ateşiyle yanan Hampig'in çekingen, zarif sureti gözünün önüne geliyordu.

“Zavallı, sevgili dostum!” diye mırıldandı kız neredeyse hıçkırarak. “Ah! Nerede, nerede o günler?”

Ve tarhların oval çizgilerini, yeşil, kısacık fideleri, çiçekleri, saksıları, önceden var olan her şeyi ortaya çıkarmak isteğiyle, küçük ayaklarıyla üstüne basıp kızgınlık ve şiddetle öteye ittiği otların içine girdi. Evet! Her şeyi yeniden yaratmak, yeniden yaşamak ve sonsuza kadar onlarla mutlu olmak için yanıp tutuşuyordu. Nafile. Hiçbir şey bula-madı. Boş yere harcadığı çabadan yorgun düşen genç kız, adeta orada kalmak, yitip gidenlerle birlikte kaybolmak, yok olmak için otların üzerine yığıldı.

“Hampig! Hampig!” diye çağırdı boğuk, ağlamaklı bir sesle; ince, sararmış parmaklarıyla otları yoluyordu.

Uzaktan annesi, nefes nefese seslendi.

“Sofi! Sofi! Neredesin. Sofi...”

Kendine gelen Sofi, kalkıp otların arasında durdu, şapkasını başına geçirdi ve uzun zaman ortadan kaybolması üzerine endişelenen annesinin yanına vardı. Kızının yüzündeki muazzam solukluğu fark eder etmez kadın kendini kaybetti.

“Yavrum, ne oldun? Neyin var?”

“Biraz rahatsızım anne, gidelim,” diye cevap verdi Sofi. Şiddetli bir çarpıntıyla kalbinin daraldığını ve bütün bedeninin güçsüzleştiğini hissediyordu.

Ve sonra oradan çıktılar. Ufka doğru meyleden güneş, kasvetli harabenin sakat ve kımıltısız uzantılarına uzun gölgeler veriyor, dört yanı loş bir ışıkla sarmalayarak ortama hayali bir görünüm kazandırıyor.

“Başka zaman yine gelelim,” dedi Sofi annesine. Kapıdan çıktıkları andan itibaren durmadan dönüp arkasına bakıyor, kendisine haz dolu, yoğun bir sarhoşluk yaşatan o yıkıntılardan, o yabancı, terk edilmiş ve ıssız doğadan ayrılmak istemiyordu.

“Kızım,” diyordu Sofi’nin ruh halini anlamayıp o yere dönme ısrarını basit bir kaprise yoran Gülüg Hanım, “bu yabancı yere gelip de ne yapalım? Görmekse, gördün işte.”

“Yok anne, ben burayı çok seviyorum,” diye üsteliyordu kız. “Buraya gelirim iyileşiyorum. Başka zaman yine gelelim anne.”

“Tuhaf! Şu yokuşları tırmanacağım diye canım çıktı, Sofi, hem senin de rengin iyiden iyiye attı.”

Eve döndüklerinde Hanım hâlâ her günkü öğle uykundaydı. Yaşadığı heyecandan bitkin düşen Sofi, kendini koltuğa atmak için odasına çekildi. Bu kutsal yolculuk, tatlı ve teskin edici olmakla birlikte bir o kadar da sarsıcıydı. Hâlâ sarhoşluğunu yaşıyordu, gözlerini kapatıp kendisini ona teslim ediyor, onunla yok oluyordu. Aynı acı verici, iğrenç görüntüler kapalı gözlerinin önünde çıldırtıcı bir şekilde dönüp duruyordu. Evin çatırtılar arasında can çekişen yıkıntıları, bahçenin şeytani çirkinliği içinde yabancı ve dizginlenemez yeşilligi... Tüm bunların arasında, bazen, korkunç görünümlü, dağılmış saçlarıyla kocaman başlı,

kanlı bakışlı bir hortlak dikiliveriyordu. Karaağaç kıyısı ve Silahtarağa tepesindeki adamdı bu, büyümüş, devleşmiş, korkunçlaşmıştı. Sofi titremeye başlıyor, kendisini bu kâbustan kurtarmak için nafile bir çabayla koltuğun üzerinde gerilip kıvranıyordu.

Ruhundaki ıstırap, ilerleyen günlerde de dinmek bilmedi. İntikam ateşi, delice pişmanlığı ve günah çıkarma arzusu, her şeye yeniden başlamak, yeniden inşa etmek için duyduğu umarsız istek, sırayla, karışık olarak, bazen hep birlikte zihnini kasıp kavurarak çelimsiz bedenini tüketiyordu. Yüzünü elleriyle örterek saatlerce hareketsiz, uyuşmuş, tükenmiş bir halde kalıyordu. Doktorun verdiği ilaçların da bir faydası dokunmadı. Tersine, Sofi daha da sarardı, iyice zayıf düştü. Zaten hep çektiği kuru öksürük, şimdi cılız göğsünü daha sık sarsıyor, nefes almasını güçleştiriyordu. Sanki artık buraya değil, uzak, bilinmedik ufuklara dalgın dalgın bakan kocaman siyah gözleri kıvılcımlar saçıyordu. Yüzünde bekâretinin tapılası allığı belirliyordu yeniden. Yolunu şaşırıp bir süre içine gömüldüğü o kokuşmuş bataklık, onun temiz ve soylu ruhunu kirletememişti. Hayal kırıklığı, acı, pişmanlık onu arındırmış, bedenine el değmemişliğini, bakışlarına mahzun tatlılığını vermişti. Yeniden eski Sofi oldu, tatlı, iyi, merhametli Sofi... Eski halinin özlemini çekti, her şeyden pişman oldu. Çocukluktan itibaren yaşadığı huzur dolu hayat ani bir fırtınaya maruz kalmış, kendisi de karşı koymaktan aciz, o azgın kasırgaya teslim olmuştu. Şimdi her şey geçip gitmiş, dinginlik gelmişti, fakat bu kasırga vurduğu yerde iflah olmaz bir enkaz bırakmıştı.

Sakin anlarında Sofi, hatalarını tek tek sayıp kendi kendisine açıklayarak bir bakıma sağduyulu ve adil bir değer-

lendirme yapıyordu. Şimdi her şeyi ne kadar açık ve net görüyordu. Artık kendisi için yegâne mutluluğu, doğduğu ve yıllarca yaşadığı o mütevazı, eşsiz hayatta bulabileceğini tereddütsüz kabul etmişti.

Orada, yukarıda, yoksulluk günlerindeki gösterişsiz kulübesinde yaşamaya başlasa ve Hampig gelip aşkını dile getirse, kendisi de karşılık verip o nazik, akıllı gençle hayatını birleştirse, sıcak ve bereketli bir yuva kursalar, birbirlerine olan sevgileri gitgide artarken mütevazı ama pırıl pırıl bir birlikteliğin huzur içinde keyfine varsalar, ne kadar huzurlu ve hakiki bir hayatı olurdu.

Hasta kız, düşlediği bu mutluluk tablosu karşısında onu tekrar yaşama imkânı bulacağını zannederek canlanıyor, yürekleniyordu. Ama başına, omuzlarına, bedenine, ruhuna tüm ağırlığıyla çöken amansız ve zalim gerçek onu hemen kendine getiriyordu.

“Ah! Ah!” diye hıçkırıyordu feci ve ümitsiz durumunun farkına vararak, nihai tükenişinin dehşeti içinde.

Çaresiz ve ağlamaklı bir halde köşesine çekildiğinde buğulu gözleriyle sahte, aldattıcı, kirli bir aşkın aşağılık tanıkları olan bütün o eşyaya uzun uzun bakıyordu. Şimdi onların ortasında, yanı başında, sürekli ve kaçınılmaz teması altında, alçak, dile getirilemeyecek korkunç bir alışveriş, utanılası bir ödeşme fikrinin farkına vardı. Onların her biri bir öpücüğün bedeli, bir okşayışın ederi, vicdansız ve ahlaksız ürpertilere karşılık hak edilmiş birer armağandı. Kendisinden bir şey çalmak için yavaş yavaş, birer birer gelmiş, sevgisini, namusunu, bekâretini, mutluluğunu, hayatını götürmüşlerdi. Bu korkunç ve kanlı emareler, acı ve onulmaz bir hayal kırıklığının işaretleri olarak, her an orada, aşağılanmış, terk edilmiş kızın odasında duruyordu şimdi.

Ve bazen sinirleri gergin bir halde, kırıp parçalamak, unufak etmek için nöbet halinde, kendinden geçerek o eşyalara saldırıyordu. Zengin ve çekici bir fahişenin süs odası kadar gösterişliydi bu inziva mekânı. Usta işi mobilyalar, biblolar, ufak tefek eşyalarla gelişigüzel ama sevimli bir şekilde döşenmişti. Karbeyaz dantellerin renk kattığı oda halen yumuşak, hoş, sıcak bir kokunun verdiği gizemli hazların ürpertileriyle doluydu. Kilimlerle örtülü duvarlara asılı, beyaz perilerin parlak ve müstehcen çıplaklıklarıyla altın varaklı çerçeveler içinde arz-ı endam ettikleri mitolojik resimler, odanın köşesindeki geniş kadife kanepeler, tavandan sarkan pembe lamba, çeşit çeşit biblolarla kaplı, şık sedef kakmalı mobilyalar, aynalı, maun bir tuvalet masası, süsüne meraklı bir kadının bini bir para olan alacalı, hoş kokulu malzemelerinin saçma sapan ama güzel dağınıklığı, seven, neşeli bir kızın kaprislerine zemin hazırlayan, şuraya buraya, duvarların, mobilyaların üstüne, yerlere dağılmış bütün o şirin, sevimli ıvır zıvır. Sofi, bir zamanlar hep özenle baktığı bu eşyalara artık el sürmüyordu. Onlara dokunmak, onları görmek bile sanki kendisine dehşet veriyordu. Her biri, bir buçuk yıllık heyecan dolu hayatının sahnelerini hatırlatıyordu. Ve bazen, tükendiği, kendisini kaybettiği anlarda, yaşadığı o akıl almaz dönemin yalnızca bir rüya, sadece tatlı ve hayali bir kâbus olduğu hissine kapılıyordu. Bu kâbusun yadsınamaz, elle tutulur, acı verici kanıtları orada, etrafında, her yerdeydi.

Aynanın karşısına geçip uzun uzun, kılı kırk yaran bir titizlikle süslenip püslenmeyi bırakmıştı artık. Oysa eskiden günün en keyifli saatleriydi bunlar. Hünerli parmaklarıyla alımlı saçlarına şık, büyüleyici şekiller verir, ısıldayan nur yüzünün güzelliğini ortaya çıkarırdı. Şimdi, sabırsız-

lık ve telaş içinde kafatasının üzerinde özensizce toplanan saçları şakaklarından ve ensesinden aşağı dökölüyor, gözü yaşlı pişman kız görüntüsünü pekiştiriyordu. Ara sıra rastgele girdiği kıyafet odasında kendisine ait entari yığını görürce beti benzi atmış, şaşkın kalakalıyordu. Doktor, Sofi'yi ahlaksızlığın ve arsızlığın kol gezdiği mecralara sürüklerken idealini eksiksiz olarak gerçekleştirmek için onu Parisli bir hafifmeşrep gibi ihtişamlı ve delice giydirmeye özen göstermişti. İpek, kadife, allık, kurdele, muslin, yalnızca bir kadının kapris ve acayipliklerinin verebileceği bütün şekillere girmiş, baştan çıkarıcı hoş kokular içinde, renklerinin ve parlaklıklarının şık ahengiyle oraya, o kıyafet odasına doluşmuştu. Sofi, bazen içindeki acıya gem vuramayıp gözyaşları ve hıçkırıklara boğularak, vahşi bir intikam nöbeti içinde ayıbının o süslü ve hoş kokulu tanıklarını parmakları ve dişleriyle yırtıp parçalıyor, ahlaksızlık ve aymazlığının bu güzel ve acı verici kanıtlarına gözlerini kırpmadan, nefes nefese bakıyordu.

Ve kendini bütünüyle bu şekilde tövbe edip ruhunu arındırmaya vererek, artık aralıksız reddettiği âşığı düşünmeye, onunla avunarak acı çekmeye, onunla yatıp onunla kalkmaya başladı. Ancak bu, kendisini tüketen, merhametsiz bir teselli haline geldi.

Büyük bir içtenlikle pişmanlık duymasına rağmen yaptığı hatayı, sebep olduğu yıkımı ve rezaleti telafi etmeye asla gücünün yetmeyeceğini kolayca kavraması onun için yeni ve berbat bir işkence oldu. Ezilmiş, acı çektirilmiş benliği, aşağılanmış iradesi, gençliğinin sarsıntıya uğramış gücü ve artık iflah olmayacak şekilde harap olmuş bedeninde her şeye yeniden başlamanın imkânsızlığını gördü. H...köy'ün tepesinde Amira'nın küçük kulübesini yeniden inşa etse-

ler... Yeniden oraya taşınırsalar... Nesi var nesi yok kaybolmuş bir dünyayı, insanlarından başlayarak eşyalarına kadar her şeyiyle yeniden hayata döndürseler... Ama nasıl? Tecrübesiz bir kızın, düşüncesiz ve kibirli bir davranışı peş peşe yıkımları beraberinde getirmişti. Ve şimdi, devlerin gücü her şeyi birer birer eski haline döndürmeye yetmeyecekti. Sofi, her şeyi eskiye döndürebilse dahi reddedilen âşığı yeniden hayata döndürmenin bir yolu olup olmadığını düşündü. Dağılmış saçı başı ve ürkütücü bakışlarıyla Karaağaç kıyısında dikilen hayalet, artık korkulu düşüncelerinde yer etmiş, gitmek bilmeyen, asalak bir görüntüydü. Çocukluğunun nazik, alçakgönüllü, çekingen, sevimli arkadaşını o hayaletten çekip çıkarmak mümkün müydü?

“Ah! Her şey bitti!” diye hıçkırıyordu genç kız yürek dağlayan ümitsizlik buhranları içinde çaresizce kıvranarak.

Ama bütün ümitsizliğine, her şeyin nihai bir şekilde sona erdiğine inanmasına rağmen ve tam da bu yüzden, Hampig’i yeniden görmek, onunla konuşmak, mümkünse onu teselli etmek ve bir yolu varsa eğer onunla teselli bulmak arzusunu duydu. Şimdi bütün ruhuyla, bir tesadüfün onu ansızın yeniden karşısına çıkarmasını istiyordu. Ah! Silahtarağa tepesindeki gibi bir kaza sonunda kendisini yine onun kollarında bulacak olsa bu kez ne yapacağını iyi biliyordu! Yine korkudan bayılmayacaktı, aksine, üzerine eğilen o ürkütücü ve yabanıl kafadan dehşete düşmek yerine ona sarılıp öpecek, pişmanlık gözyaşlarıyla ıslatarak “Tövbe! Tövbe! Affet! Affet beni Hampig!” diye kurbanın kulağına yalvaracaktı. Delikanlı daha fazla duyarsız kalamayacak, ona acıyacak, üzülecek ve gözyaşlarını onun gözyaşlarına katacaktı. Kim bilir, belki de şaşırtıcı ve hoş bir sürprizle manevi bir dönüşüm geçirerek yarıdan o na-

zik, tatlı, sevgi dolu Hampig olacaktı. Ve bir an için kasır-
ganın ayırdığı, birbirini seven iki varlığın kesintiye uğra-
mış hayatı yeniden doğal akışına kavuşacaktı.

Böyle hayalleri çok kurdu Sofi. İmkânsız acayip olaylar
tahayyül etti, yürek sarsan felaketler tasarladı, tekrar tekrar
aynı hayali resimleri gördü. Bunların hepsinde de iki kur-
banın acı çeken ruhları kıvranıyor, kaybolan mutlulukları-
nın peşinden asla yetişemeden nefes nefese koşuyorlardı.

Bu ruhsal çalkantıları içinde sakinleştiği nadir zamanlar
da oluyordu. Birden bütün vicdan azabından, pişmanlığın-
dan silkinir, zihnine bir sis gibi çöken ümitsizliği dağıtır,
bir meczup gibi boyun eğdiği durumun bir yanılsamadan
ibaret olduğuna, fiziksel buhranlarının ve coşkulu hayal
gücünün bir neticesi olduğuna inanmak isterdi. Hayır! O,
terk edilmiş, acı çektirilmiş bir kız değildi. Doktor, sıradan
bir bilinçsizlik anında o hatayı işlemişti. Mutlaka pişman
olmuş, hatasını düzeltmeye hazırlanıyordu.

Ve reddedilen âşık, Amira'nın torununun muzaffer te-
zahürü karşısında yerle bir oluyor, bir kez daha unutulmak
ve terk edilmek üzere sislerin içinde kayboluyordu. Heye-
canlanıp kendinden geçen Sofi, ayağa kalkıyor, az önce
parçalamaya can attığı bütün eşyaları bakışlarıyla okşaya-
rak odayı bir baştan bir başa dolaşıyordu.

“Hayır! Hayır!” diye mırıldanırdı, “Doktor beni kan-
dırmaz. Ah, imkânı yok! İmkânı yok!”

Ve her zamanki gibi aynanın karşısına geçiyor, Ami-
ra'nın torununun böbürlenerek onu herkesin hayranlığına
sunduğu mutlu günlerden birindeymişçesine örgülerine
uzun uzadıya şekil vererek eşsiz yüzünü ortaya çıkaran o
harikulade saç modellerinden birini hazırlıyor, en güzel kı-
yafetlerinden biri ince bedeninin kalıbını alıyordu.

Sonra, henüz gözden düşmediği zamanlardaki gibi Hanım'ın huzuruna çıkıyordu. Amira'nın kızına oldukça ilgili özenli davranıyor, hatta pek doğal bir biçimde Doktor'dan söz açıyordu.

“Hanımım, Doktor'dan ne haber, mektup alıyor musunuz? İyi mi? Paris hakkında neler yazıyor?”

Ve iyiden iyiye bunadığından her şeyi unutmuş, oğlundan başkasını düşünmez olmuş Hanım, oğlu hakkında gevezelik edebileceği bu güzel fırsatı kaçırmak istemiyordu. Ondan aldığı mektupların içeriğini çamaşırcının kızına aktarırken, Doktor'un uydurduğu yalanlara bin de o katıyor, lafı arada Sofi'nin sevinç çılgınlıklarıyla bölünüyordu.

“Bravo Doktor! Ah! Ne diyorsunuz, Hanımım... Ne kadar sevindim, bilemezsiniz.”

Ardından, özlemle soruyordu Sofi:

“Ne zaman gelecek, Hanımım?”

“Kızım, o şimdi büyük *profesör*lerle vakit geçiriyor. İcatını çok beğenmişler, başka icatlar da yapacak. Öyle hemen bırakırlar mı hiç? Ah! Kim bilir ne zaman gelecek?” diye ekliyordu Margosyan Hanım yürek burkan bir iniltiyle.

Ve Sofi adeta hiçbir şey olmamış gibi, kadından gelecek mektubunda kendi tarafından Doktor'a saygılarını iletmesini rica edecek kadar ileri gidiyordu.

Bilinçsizce ve keder verici bir şekilde kendini kandırarak birkaç gün ortalıkta geziniyor ve ardından daha şiddetli ve daha ağlamaklı, elem dolu bir ümitsizliğe kapılıyordu.

Gün geldi, artık Hampig'in hayaliyle konuşmayı, yaptığı kötülükler için ondan af dilemeyi yetersiz buldu. Kaybolan o oğlanın peşinden koşmak, acısını, talihsizliğini yüzüne haykırmak, işlediği cürmün ağırlığını itiraf edip

derdine derman bulmak için her şeye ağır basan, dayanılmaz bir ihtiyaç hissetti. Ve en sonunda annesinin göğsüne sığınarak her şeyi itiraf etti. Mektubun hikâyesini anlattı. Gülüg Hanım, gözleri yuvalarından fırlamış, ağzı açık dinledi. Bu ağlamaklı itiraf karşısında, yüzünün pörsümüş cildi üzerinde sınırsız bir acının izleri okundu. Çamaşırcı kadın, kızından sonra Hampig'i, o uslu, tatlı oğlanı sevmiş, ona benzer bir oğlan özlemiyle tutuşmuştu hep. Ve Sofi acılı hikâyesini bitirdiğinde annesi, azarlar gibi şu sözleri söylemekten kendisini alamadı:

“Kızım, demek çocuğun o hale gelmesine sen *sebepe* oldun.”

“Ben sebepe oldum! Ben!” diye inledi Sofi.

“*Vah yavrum,*” diye dövündü Gülüg Hanım gözyaşlarını silerek.

Sonra ana-kız hüznünlü bir sessizliğe gömüldü. Çamaşırcı kadın, kızı her şeyini, namusunu ve mutluluğunu verdiği o cehennemden beter amira konağına düşeceğine o dürüst oğlanın aşkını karşılıksız bırakmayıp, hayatını onunkiyle birleştirmiş olsa nasıl huzurlu ve mutlu olacaklarını düşündü hemen.

“*Ah yavrum,* niçin o zaman bana söylemedin?” diye hayıflandı biçare anne. “Hem sana yazık oldu, hem bana, hem de o zavallı oğlana.”

“Nereden bilebilirdim anne, yanıldım. Bu serseri kandırdı beni.”

Kendini artık iyice ele vermiş olan Sofi, Amira'nın evinde geçirdiği günlerin gizli saklı yanlarını da annesine anlattı. Doktorun, parlak sözler, geleceğe dair göz kamaştırıcı hayallerle nasıl yavaş yavaş kalbini kazandığını, bir an olsun kötü niyetinden kuşkulandıktan onu nasıl sevmeye

başladığını... Nasıl da kendisinden geçip onun olmuş, o ise kendisine nasıl ıstırap çektirmişti. Bütün bunları annesinin yüzüne bakmadan, üzüntü, utanç ve intikam hırsıyla dolu bir sesle, kendi kendisiyle konuşurcasına anlattı. Ve annesi kendi sınırlı, basit dağarcığında, bu durumu tasvir edecek, duygularını ifade edecek uygun kelimeleri bulamadan bu inanılmaz hikâyeyi de dinledi. Sadece nemli, merhametli bakışları öfkeli kıvılcımlar saçtı, geniş göğsü feci bir gürültüyle şişip indi ve yoğun, köpüklü bir salyanın belirlediği dudaklarının kenarını eliyle sildi.

“Sürtük köpek!” diye mırıldandı, Sofi itiraflarını bitirip birden hıçkırıklara boğulduğunda.

Ve ondan sonra anne ile kız birbirinden bir an olsun ayrılmadı. Biri feryat figan teselli veriyor, diğeri hıçkıra hıçkıra ağlayarak itiraflarında eksik kalmış, unutulmuş yerleri tamamlıyordu.

“Anne, Hampig’i bulalım, mutlaka görelim,” diye diretiyordu şimdi Sofi.

Çamaşırcı kadın, onun bu gecikmiş arzusuna karşılık, kuşkulu ve kederli, başını sallıyordu.

“O zavallıdan hayır gelmez artık evladım, onun senesi, davası bitmiş.”

“Yalvarırım anne, bir görelim, ne olur.”

“Ka yavrum,” diye üsteliyordu annesi, “gelmişler ona, deliyle neyi görüşeceksin? Kalkar boynuna sarılır, korkarsın, halk duyar. Sonra?”

Ama annesinin bu şekilde karşı çıkması Sofi’yi yıldırmıyor, yalvarıyor, yakarıyor, ağlıyordu. Eğer onu görececek olsa mutlaka iyileşeceğini bile söyledi. Sonunda Gülüg Hanım, kızının bu budalaca kaprisi karşısında geri adım atmak zorunda kaldı.

Ana-kız, ağır adımlarla deniz kenarına gittiler ve balıkçılara Hampig'i sordular. Balıkçının biri, "Ha, o deli mi?" diye sordu elinde kahve fincanıyla yaklaşarak.

"Ha canım, Tumig'in oğlu."

"Hee! O şimdi kim bilir nerededir," dedi yeni gelen biri eliyle uzakları göstererek. "O bir yerde durmaz ki, alır başını gider."

"Affedersiniz ama," diye ekledi balıkçı, "o deliyi ne yapacaksınız ablacığım? Kimseyle bir çift laf etmez, bu âlem-den el etek çekmiş. Ne diyeceksiniz ki o laf anlamaza."

"Gördün mü?" dedi annesi Sofi'ye dönerek.

Sofi'nin sđluk yanaklarında bir kırmızılık belirdi. Annesi, bir kelimeyle kendisini ele vermişti. İki balıkçı, şimdi dönmüş, şaşkınlıkla kıza bakıyordu.

Annesi, yaptığı gafı hemen anladı.

"O bizim elimizde büyümüştür kardeşim," dedi balıkçıya. "Evladım gibi severdim, buraya gelmişken bir görelim dedim."

"Eh, *sanki* fena da olmaz," diye cevap verdi adam. "Zavallı oğlanın üstü başı, Allah esirgesin, dökülüyor. Bir anası vardı, az çok bakardı. O da birkaç ay önce öldü, hiç bakanı edeni yok."

"Horop öldü mü?" diye şaşkınlıkla sordu ana-kız bir ağızdan.

"Öldü ya," diye doğruladı Ğazar öteden.

Sofi bir gözyaşı damlasına engel olmak için gözlerini kırıştırdı.

"Vah zavallı Horopum," diye dövündü Gülüg Hanım gözlerini silerek.

Üzüntüsünü artık saklamayan Sofi, "Demek Hampig'in de şimdi kimsesi yok, bir başına kalmış," dedi.

“Ya, kızım, geceleri şu kahvede, *peykenin* üzerinde uyur. Eğer biz de bakmasak, yüzüstü kalıp acından ölecek.”

Sofi, gruptan ayrılıp deniz kenarına doğru birkaç adım attı. Üzüntüden boğulacak gibiydi. Hıçkırıklar gelip boğazında düğümleniyor, göğsü sıkışıyor.

“Oturun ablacığım,” dedi yaşlı balıkçı iki alçak iskemle uzatarak. “Şimdi değilse bile akşama mutlaka gelir. Kim bilir nerede geziyordur. Başka yere gitmez, isterseniz *bekleyedurun.*”

“Evet, evet, bekleriz,” dedi Sofi, hemen geriye dönüp iskemlelerin birine oturarak.

Balıkçılar ara verdikleri işe yeniden koyuldu ve yine sessizlik çöktü.

“Vah Horop!” diye mırıldanıyordu çamaşırcı kadın. Eski ahababının ölüm haberi onu sarsmıştı.

“Neden ölmüş?” diye sordu yaşlı adama.

“Garibanlıktan!” dedi adam sertçe. “Bir de şu oğlanın derdinden,” diye ekledi.

Birden boğuk bir hıçkırık sesi duyuldu. Balıkçılar, dönüp baktı ve ölü gibi sararan Sofi’nin elleriyle yaslanacak bir yer aradığını gördü. Gülüg Hanım kımıldayana kadar balıkçılar kızın yanına vardı. Ama Sofi hemen toparlandı.

“Bir şeyim yok,” dedi ayağa kalkıp kendi kendine cesaret vermek için.

Cumartesi olduğundan Yahudi kadınlar ve kızlar gülüşüp bağrışarak kıyıda geziniyor ya da oturuyorlardı. Kayıklar, karşı adacıktan denize girenleri getirip duruyor, bunlar da curcunalı mahallenin neşesine neşe katıyordu. Derenin çeşitli noktaları üzerinde suyla eşit seviyede hareketsiz duran mavnalar vardı. Derinliğin üzerine sessiz sedasız eğilen işçiler suyun dibini uzun kazmalarıyla dur durak bilmeden

kazıyor ve çamurun ağırlığı altında ezilmiş mavnaları yukarı çıkarıyordu. Sonra, narin gövdeleriyle dingin suları adeta usulca yaran oval şekilli kayıklar geçiyordu. Hava sıcaktı. Etli yanaklarından terler akan Gülüg Hanım, olan biteni sisler içerisinden kavramaya çalışarak yeniden bir sigara yaktı. Sofi ise etrafındaki nesnelerin ötesinde, uzak düşüncelere teslim olmuş, birini bekleyen insanın sabırsızlığıyla dolaşmaktaydı.

Saatler geçti. İhtiyar balıkçının yorulmak bilmeyen nasırlı parmakları ağları yamaladı ama Hampig görünmedi.

“Kuzum kardeşim, *acaba* gelmez mi dersin?”

“Gelir anacığım, şimdi neredeyse gelir.”

Güneş, Bahariye tepesine doğru alçalmaya başlamıştı. Dere kenarı giderek ıssızlaştı, gürültüler kesildi.

“Na! İşte Hampig!” dedi birden Ğazar, köhne iskeleyi işaret ederek. Ana-kız oraya doğru baktılar.

Gerçekten de talihsiz oğlan bir balıkçı kayığından dışarı çıkıyordu. Aynı, hatta daha kötü haldeydi. Başı çıplak, saçları darmadağınaktı. Paçavraya dönmüş bir ceketin altından kararmış, kirli göğsü görünüyor, dar, kırıxık ve harap pantolonu, çıplaklığını ancak örtüyordu.

Gülüg Hanım, bütün dikkatini vermesine rağmen, işaret edilen yerde Hampig’i görmeyi başaramadı.

“Hangisi? Nerede?” diye sordu o acayip suretin, tanıdığı Hampig olabileceğine ihtimal vermeden.

“İşte, hanım,” diye yineledi balıkçı, oğlanı gösterip.

“O işte! O!” diye hıçkırdı Sofi mendiliyle ağzını örterek.

Hampig, orada kimler var diye bakmaksızın kahvehaneden içeri girdi, tezgâhın üzerinden bir bardak su alıp içti ve gidip yatak vazifesi gören peykenin üzerine uzandı.

“Ka canım, yanlış olmasın?” dedi çamaşırcı kadın kızına dönerek.

“O anne, o, gözlerine baksana,” dedi Sofi müthiş bir kederle.

“Dzo Hampig!” diye bağırdı dışarıdan Ğazar elindeki ağı bırakmadan. “Gel dzo, seni görmek istiyorlar.”

Oğlan başını kaldırdı, belirsiz bir ifadeyle dışarı baktı ve sanki bu çağrıyı duymamış gibi yeniden başını indirdi.

“Dzo, dışarı gelsene!” diye bağırdı Ğazar tekrar. “Biri seni görmek istiyor dedik!”

Hampig bu kez kalktı, kapıya kadar ilerledi. Gülüg Hanım ve Sofi, karşısında, iki adım ötesindelerdi.

Balıkçılar da bakmak için başlarını kaldırdı, onlar da ana-kızın, bilhassa kızın heyecanından bir şeyler olduğunu tahmin etti. Hampig yanlarında yaşayalı iki seneyi geçmiş ve hiç kimse onunla ilgilenmemişti. Ve delinin dalgın ve aksi bakışlarının birdenbire aydınlandığını, güneş yanığı yüzünde büyük bir şaşkınlığın belirdiğini gördüler.

“Ğazar,” diye mırıldandı ihtiyar, arkadaşının kulağına, “bunda bir iş var ama biz anlamıyoruz. Dzo, bak hele, Hampig’in suratı ne hale geldi?”

“Tuhaf şey dzo, sanki ışık gördü, Meryem Ana’yı gördü.”

“Ee, Meryem Ana’dan da aşağı kalır yanı yok,” diye işaret etti sinsi ihtiyar yavaşça.

Ama Sofi, yabancı bakışlar önünde bu durumu daha fazla uzatmak istemedi. Gergin bir şekilde çabucak oğlana yaklaştı, kolundan tutup çekti.

“Gel Hampig,” dedi cesur ve sakın bir sesle, onun karşı gelmesine fırsat ve zaman tanımadan. “Anne! Yürü gidelim,” diye ekledi annesine dönerek.

Ve üçü birlikte, kendisi Hampig'in kolundan tutmuş, annesi ağzı açık, itaatle onları izleyerek dağdan yana yürümeye başladılar.

Balıkçılar, olan bitenden bir şey anlamamış, şaşkınlıkla gözlerini açmış, gidenlerin ardından bakıyorlardı hâlâ.

"Dzo, bizim deliyi nereye götürüyorlar?" diye sordu Ğazar.

"Şimendifer mi çarptı acep?" dedi ihtiyar.

Adamların görüş alanından bütünüyle çıkıp ıssızlığa karıştıklarında, oğlanın kolunu bırakmayan Sofi, dağ yamacından aşağı dolanan dar ve yılankavi bir patikada onun önüne geçti. Çamaşırcı kadın bilerek arkada kaldı, yavaş adımlarla ama çifti gözden kaçırmadan ilerledi. Bir an yokuş üzerindeki düz bir yeşillikte oturduklarını görüp durdu. Daha fazla yaklaşmak istemedi ve o samimi, hüznü görüşmeye dahil olmaması gerektiğini düşünerek bir kenara oturup onları izlemeye başladı. Ancak, zayıf muhayyileli sığ akli, iki gencin ilişkisindeki acı dolu dramı kavramaktan acizdi. Çektiği onca keder, ruhuna uçmayı unutturmuştu adeta. Ama Sofi ona anlaşılır biçimde açıkladığı için bir şeyi net olarak kavırıyordu: O oğlanın zavallılığının ve sefaletinin nedeni kendi kızıydı ve bununla birlikte kendisini de zavallı bir hale düşürmüştü. İstirap veren bir merakla uzaktan o görüşmeyi izliyordu. Sofi, Hampig'in karşısında diz çökmüş, onun sağ elini tutmuş, cazibesiyle onu esir almış, durmadan konuşuyordu. Ara sıra şiddetli heyecan emareleri gösteren ve ansızın azarlayıcı bir ifadeye bürünen oğlan kıza birkaç kelime ediyor ama onun büyüleyici bakışları altında hemencecik eziliyor, yeniden sakinleşiyordu. Ardından Gülüg Hanım, Hampig'in ağladığını, kızının da üzüntü içinde elleriyle yüzünü örttüğünü gördü.

İkisi de kendi acılarına gömülmüş, birbirini teselliden aciz bir halde hıçkırıyordu. Çamaşırcı kadın da niçin olduğunu bilmeksizin ağlıyordu. Ve gözyaşlarının arasından Sofi'nin yeniden Hampig'le konuştuğunu, oğlanın yüzünde bir mutluluk parıltısıyla, büyülenmiş gibi onu dinlediğini fark etti.

Sofi ile Hampig ayağa kalktıklarında günbatımının gölgeleri patikanın üzerinde yavaş yavaş koyulaşmış, küçük vadi karanlığa teslim olmuştu. Gülüg Hanım, kızla oğlanın bedenlerinin inen karanlığın içinde birbirini kucakladığını, sonra avare âşığın sefil silüetinin ayrılıp yuvarlanırcasına dağdan aşağı indiğini ve vadinin gölgeleri arasında gözden kaybolduğunu gördü. Kızın ince, uzun endamı, hareketsiz, bir heykel misali orada öylece kalakaldı. Annesi telaşlı bir şekilde seslendi:

“Sofi! Sofi!”

Kız silkindi ve annesinin yanına koştu.

Ve birlikte engebeli patikayı tırmanarak şimdiden ışıkları yanan köye girdiler. Sofi'nin kederli ve düşünceli görüntüsünden çekinen annesi, Hampig'le yaptıkları gizemli konuşmaya dair kızına bir şey sormaya yeltenmedi.

“Geciktiğimiz için Hanım kızacak Sofi.”

“Hanım!” diye mırıldandı kız sanki bir rüyanın ortasında. “Hanım!”

Ve cevap vermedi.

O sıralarda H...köy'de şaşılasi bir şey dikkatleri çekti. İki yıldan beridir bir deli misali kıyı ve dağlarda yarı çıplak ve yalınayak, avare avare dolaşan, neredeyse herkesin çoktan unuttuğu, balıkçı Tumig'in oğlu Hampig, günün birinde H...köy'ün sokaklarında boy gösterdi. Üstü başı düzgün, yeni, güzel elbiseler giymiş, başında fes, saçları kesilip düzeltilmiş, ayaklarında yepyeni kunduralar, önceki pejmürde görünüşünden hayli uzak, iki yıllık başıboş dağ hayatından güçlenerek çıkmış, ağırbaşlı ve kendinden emin adımlarla yürüyordu. Birçokları onu tanımakta, o olduğuna inanmakta güçlük çekti ama küçük bir çevrede insanların kimliklerini teşhis etmek pek de zor değildi.

Zaten Hampig, yol açtığı o şaşkınlığın farkındaymışçasına etrafına dikkat etmeden, belki de sabırsız ve kaba meraklıların kendisini sorguya çekmesinden korkarak, insanların gözlerinin içine bakmadan yolda hızlı hızlı yürüyordu. Hem sonra, Karaağaçlı balıkçılar da bir ana-kızın gelip kendisini sorduğu günden beri bir daha ortaya çıkmayan sevgili delilerini aramaya, ona buna sormaya başlamışlardı. Balıkçılar, önceleri onun bir kazaya kurban gittiğini ya da intihar ettiğini sanmıştı. Sonradan, delilikten istifa edip yeniden doğru dürüst bir şehirli kılığına girdiğini işittikleri zaman kuşkuyla başlarını salladılar.

"Ne yaptıysa o Meryem Ana yaptı," dedi ihtiyar balıkçı Ğazar'a.

"Öyle bir Meryem Ana bize rastlamaz, delilerin kısmeti açık," diye düşündü Ğazar üzüntüyle.

Ardından, hayret edilecek bir şey duyuldu H...köy’de. Hampig, uslanıp iyileştikten sonra hemen her gün Margos Amira’nın konağına gidip gelmeye başlamıştı. Hatta gecelerini de orada geçirdiğini söyleyenler vardı.

Bu konağın kaderi ezelden beri böyleydi, her yıl ille bir vesileyle halkın merakını üstüne toplar ve etrafında türlü dedikodular dönerdi. Son kez Doktor gittikten sonra hakkındaki söylentiler henüz durulmuştu ve şimdi bunlar fesat tahayyüllerin etkisiyle saçma boyutlar kazanarak daha önce görülmemiş şiddette yeniden baş gösteriyordu. Ancak, diğer zamanlarda da olduğu gibi, amira konağının efendileri dışarıda kopan bu velveleyi duymazdan geldi ve konağın erişilmezliğine sığınan sakinleri, etraflarındaki azgın dalgaların yavaş yavaş durulmasını bekleyerek trajik hayatlarını sessiz sakin sürdürdü.

Ancak orada birkaç gün içinde yaygaraya ve karışıklığa mahal vermeden gerçekleşen şey gerçekten de sıradan bir durum değildi. Deniz kenarındaki görüşmenin hemen ertesi günü Sofi’nin hal ve hareketlerinde, oturup kalkmasında sıradışı bir değişiklik meydana geldi. Birdenbire yeniden önceki canlı, neşeli, mutlu kız oluvermişti. Amira’nın kızının etrafında yeniden pervane oldu, şefkatini ve ihtimamını eksik etmedi. Kadın, bu ani değişikliğe şaşırarakla birlikte, bu görülmemiş sevgi seline kör ve mağrur bir şekilde teslim oldu. Kızın bülbül gibi şakımaları yeniden konağın sessiz salonlarında çınlamaya başladı ve dertli çamaşırcı, mutfakta, evladında görülen bu değişiklik için haç çıkarıp Tanrı’ya şükretti.

Amira’nın evi, genç kızın güzel idaresi altında yine hayat buldu ve bu durum ilk meyvesini vermekte gecikmedi. Sofi, Haço’nun artık memleketine gönderilmesi konu-

sunda Hanım'ı bir çift sözle ikna etti. Sofi'nin ağzından bu haberi duyan taşralı çocuk, sevinçten neredeyse kızın boynuna atılacaktı... ama atılmadı, fiiliyata geçmeden boşlukta kalan coşkulu bir hareketle yetindi. Memleket güneşi görmeyeli on yıldan fazla zaman geçmişti. Çoktandır sıla hasretini çeşitli şekillerde dışa vuruyordu. Artık amira konağının durgun ve kederli hayatından bıkmış, bezmişti. Hemen çantasını bağladı, Hanım'dan yüklü bir armağan aldı ve hepsinin elini öptükten sonra, bir daha amira evinde, bilhassa Margos Amira'nın evinde hizmetkârlık yapmamaya yemin ederek çekti gitti.

Haço gittikten sonra Sofi, "akraba"larından pek dü-rüst ve nazik, kendilerine her bakımdan faydası dokunacak bir gencin evin hizmetine alınmasını Hanım'dan rica etti. Margosyan Hanım, en küçük bir itirazda bulunmadan buna da olur verdi.

Ve Sofi'nin "akraba"sı Hampig, böylece Amira'nın evinden içeri girdi. Hanım, daha ilk görüşte, delikanlının kederli ve uysal bakışlarından olumlu bir izlenim edindi. Kaldı ki, Hampig'in görünüşü baştan ayağa değişmişti. Balıkçı dostları, şimdi onu tanıyamazdı bile. Saçları kesilmiş, özenle taranmıştı. Üzerinde Doktor'un dolabından çıkarılmış yeni kıyafetler vardı. Yalancı yaka ve kravat bile takmıştı. Bütünüyle önceki Hampig değilse de nihayet ona yakın bir şey olmuştu. Bu ani ve çabuk değişime, söz dinleyen bir çocuk gibi Sofi'nin buyruklarına boyun eğerek kendiliğinden sürüklenmişti. Kızın beklenmedik ve çarpıcı bir şekilde ortaya çıkması genç adamın ruhunu ve aklını karartan bulutu birden dağıtarak müthiş bir sarsıntıya yol açmış, güzelliği ve cazibesi bütün benliğini sarhoş edip büyülemişti. Dipsiz bir ümitsizlik uçurumuna yuvarlanan

reddedilmiş âşık ansızın aydınlık bir âlemde bulmuştu kendini.

İyileşmişti, büyük heyecanlar ruh hastalıklarını nasıl iyileştirirse öyle. Zaten bu hastalıklar yemyeşil güzel otlakların içinden akan, geride kum ve çakıllardan yoğun bir çamur bırakarak derin bir yarığa sebep olan o şiddetli su taşkınları gibi geçip gider.

Sonradan meydana gelecek seller, kendilerine uygun bir yatak bulduklarından, artık oradan akar. Hampig iyileşmişti ama bir zamanların kuvvetli ve yüce temayüllere sahip, Romeovari duygulara susamış âşığından eser kalmamıştı. Şimdi, manevi toparlanışın ilk zorlu aşamasını atlattıktan sonra, içten içe durgun ve düşünceli bir halde içinde aradığı, bilinmedik ve uzun zamandır arzulanan bir şeyle ilgilenme arzusu vardı. Taptığı kızın yürek sızlatıcı, merhamet dilenen pişmanlık nöbetleri, ona bağışlayıcılığın o tatlı ve yüce ürpertisini yaşıtıyordu. Bir zamanlar duyduğu aşkın tatlı hatırası, yaşanmış heyecanların teferruatı, onu bilinçli, gönüllü ve aranılan bir mutluluk konusunda ikircimli, platonik, gelgeç bir isteğe itiyordu sadece. Bir zamanlar duyduğu aşkın büyüklüğü şimdi gözlerini kamaştırıyor, onun özlemiyle acı çekiyor ama onu eskisi gibi safça yaşayamadığı için de hayıflanıyordu.

Yok! O, artık geleceğe dair güzel planlar kurarak asalet ve sevecenlikle hayata sarılan eski Hampig değildi. Sofi ise öncelikle yaşadığı acımasız yenilgilerin, ümitsizliğin ve horlanmanın haklı intikamını almak, sonra da gecikmiş bir vicdan azabının acılarını dindirmek için zaferini ilan etmek istiyordu şimdi. Elbette bu durum, kızın afallatıcı, yıkıcı tılsımına teslim olmuş, asıl gerçeği yine göremeyen oğlan için bir sır olarak kaldı. Şimdi birdenbire, kendisi

için, bir zamanlar nafile yere arayıp durduğu ve bugün öyle kolayca karşısına çıkan yeni bir hayat başlamıştı.

Sofi, manevi tatminle birlikte sağlığına da yeniden kavuştu. Yüzüne renk geldi. Çarpıntıları kesildi, bedeninde alışılmadık bir kuvvetin hazzını duydu. Muazzam bir ilgi alakayla sevgilisinin üstüne titredi, onun en küçük ihtiyaçlarıyla ilgilenmek ve ona bir çocuk gibi şefkat göstermek kendisi için bir zevk haline geldi. Ona her tür rahatlığa sahip bir oda hazırladı. Zamanında Doktor'un kullandığı birçok eşyayı onun hizmetine sundu. Konaktaki itibarını artırmak için, Hanım'dan çoğu zaman kendilerine salonda eşlik etmesinè müsaade vermesini istedi. Hatta Hanım'ın gösterdiği müsamaha öyle bir hal aldı ki Hampig'in masaya oturması bile yadırganacak bir durum olarak görülmedi. Ne de olsa Hampig, amira konağında, yol verilen Haço'nun halefiydi. Gezmek için dışarı çıktıklarında onlara Hampig eşlik ediyordu. Hizmetkârları gibi peşlerinden değil, Hanım'ın yanında yürüyor ve onunla yol boyunca konuşuyordu.

Sofi, ayrılmadan önce Doktor'la birlikte yaşadığı hayata yavaş yavaş yeniden başladı. Her şeyi büyük bir içtenlikle Hampig'e itiraf etti. Amira'nın torununun, kendisini günahına ortak ederek üzerinde işlediği cürmü ayrıntılarıyla anlatıp bütün korkunçluğuyla ortaya koydu. Oğlan bu irinli şeyleri sessizce yumruklarını sıkıp dehşet içinde dinledi. Sofi, zayıflığını ve cehaletini gösteren bu utanç verici serüveni her hatırladığında yalvararak oğlanın ayaklarına kapanıyordu:

“Affet! Hampig, affet, yanıldım!”

Ve yürek titreten bu ağlamaklı sözlerin tesiri altındaki Hampig, zavallı, istismara uğramış, cezalandırılmış ah-

babına sarılıp gözyaşlarını siliyor, öpüyor ve onun büyük acısını dindirmek için, kendi yaşadığı tarifsiz ıstırapın kefaretinin böylece ödendiğini, artık her şeyin sona erdiğini söylüyordu.

Sofi, delikanlının konaktaki varlığını özellikle Hanım'ın gözünde hepten meşru kılmak için, Margosyan mülklerinin yönetimi görevini Hampig'e verdirdi ve o da hatırası şen rahmetli Partoğ Ağa'ya layık bir halef oldu. Bu sayede sevgililer, büyük maddi kolaylıkların keyfini sürüp istedikleri gibi beklemeye başladı. Bir yandan da başlıca meşgalesi oğlundan gelen mektupları sabah akşam okşayıp öperek okumak, içeriklerini ezberleyerek hayali icatların ve uydurma profesörlerin cirit attığı hikâyeleri önüne gelene anlatmak olan Amira'nın kızını pohpohluyor, bunaklığını idare ediyorlardı.

Şimdi artık, çamaşırcı kadının kızı, ruhsal ve sinirsel bir rahatlamanın keyfini çıkarıyordu. İntikam hırsından doğan bir çabayla, gerçekleşebileceğine daha önce ihtimal vermeyeceği bir durum yaratmıştı. Gerçekten de saflığının, samimiyetinin ve en kutsal duygularının bilerek, merhametsizce kirletildiği ve istismar edildiği o yerde, amiraların arsızlıklarının ve kokuşmuşluğunun o sessiz ve kasvetli yuvasında bile, dişi kaplan yüreğinin yaralarını güvenle, özgürce sarabilmişti. Ve Sofi, mücrimin uzaklığı ve kendisinin evdeki sağlam hükümranlığından güç alarak Hanım'ı, oğluna bütün durumu kolaylıkla tahmin edebileceği bir üslupla, konakta olan biteni, yanlarına yerleşen yeni kişiyi anlatan bir mektup yazmaya teşvik etti.

Hampig'in kucağına oturan kız, Doktor'un mektubunun içeriği ruhuna nüfuz eder etmez hiç kuşkusuz duyacağı o şiddetli öfkenin keyfini ta öteden doyasıya çıkarıyor-

du. Ve beklediği gibi de Paris'ten zehir zemberek bir cevap geldi. Her yanı titreyen Margosyan Hanım, mektubu okuması için Sofi'yi çağırdı. Kız, her bir kelimededen bir mutluluk, bir haz çıkararak, amacına ulaşmanın mutluluğundan sarhoş bir halde mektubu ağır ağır okudu. Doktor, kendi bilgisi olmadan, hem de "ahlakı hakkında kuşkular beslemekte kendince sebepleri olduğu" Sofi'nin tavsiyesiyle evden içeri adam aldığı için annesini şiddetle paylıyordu. Ve annesine, "yokluğunda namusuna leke sürmemesi için", yeni geleni Amira'nın konağından bir an önce uzaklaştırmasını emreliyordu. Okumayı bitiren Sofi, duyduğu sınırsız memnuniyeti belli etmeksizin, oğlunun kuşkularının ne kadar yersiz ve haksız olduğu konusunda Hanım'ı ikna etti ve yargılarının yanlış, korkularının saçma olduğunu Doktor'a açıkça yazması için ondan söz aldı.

"Sen merak etme kızım," dedi Hanım. "Benim Doktor'a lafım geçer, Hampig'in çok efendi bir çocuk olduğunu söylerim."

O günden sonra bu konuda başka bir sorun yaşanmadı. Hampig'in konaktaki varlığına karşı en büyük engel ortadan kalkmıştı. Böylece, akıl sır ermez bir şekilde devran dönmüş, Tumig'in oğlu bir amira konağının sakini olmuştu. Hatırası şen balıkçı, sağlığında böyle bir şeyin gerçekleşeceğine asla inanamazdı zira amira tutkusunun böyle şaşaalı bir biçimde nihayete ereceğine ihtimal vermezdi. Ama zararı yok, zavallı balıkçının ruhu şimdi öte dünyada şad olacak ve ezkaza Margos Amira'ya rastlayacak olursa onun solgun ruhunu selamlayacaktı.

Ve bir gün de Margosyan Hanım, elinde açık bir mektupla deliler gibi telaş içinde Sofi'nin odasına koştu.

“Doktor geliyor!” diye haykırdı sevinçten titreyen ihtiyarlamış, cılız sesiyle.

Memnun bir halde, hoş bir samimiyetle karşılıklı oturmakta olan Sofi ve Hampig, ağızları açık birbirinin yüzüne baktı. Kadim bir halk deyişindeki gibi ansızın önlerine yıldırım düşse, bu zavallıları daha çok korkutamazdı. Ve aklını yitirmiş esrikliği, sınır tanımayan coşkusu içinde, müşfik bir sevinç gösterisi bekleyen Hanım, elini ayağını bir saralı, bir meczup gibi oynatırken amira konağının himayesindeki bu iki kişinin gösterdiği müthiş kayıtsızlık karşısında donakaldı.

Ama Sofi, dehşetini çabucak atlattı, Hanım’ın delice bir sevinçle verdiği müjdeyi soğuk karşılamalarının onu nasıl gülünç ve rencide edici bir duruma düşürdüğünü hemen fark etti.

“Gözünüz aydın Hanımım,” dedi ayağa kalkıp. İçindeki fırtınayı belli etmemek için insanüstü bir çaba harcıyor, dudaklarının titremesine güçlükle engel oluyordu.

“Gözünüz aydın,” diye yineledi aceleyle ona yaklaşarak. “Ne zaman varır? Yola çıkmış mı?”

“Evet,” diye cevap verdi yeniden kapıldığı delice sevinçle kendinden geçen Amira’nın kızı. “Al! Oku mektubu! Doktor, birkaç güne burada.”

Hampig olan biteni sersemleşmiş bir halde izlemeyi sürdürürken, kız mektubu aldı ve yalnızca birkaç kısa satırdan ibaret o küçük ve kokulu kâğıda göz attı.

Sevgili anneciğim,

Hasretin, beni buradaki işlerime bir süre ara vererek gelip kucığına atılmaya zorluyor. Bu mektubu postacıya teslim ettikten iki gün sonra yola çıkıyorum. Parisli

nl Doktor Froissart'ın kızı, İstanbul'u görmeyi arzula-
yan Matmazel Amlie Froissart bana eşlik edecek. Çok
rica ederim, sevgili anneciğim, küçük hanım için güzel
bir oda hazırlat zira İstanbul'da kaldığı sürece onu ağır-
lamam gerekiyor.

Sevgiyle ve hasretle seni öperim.

ARŞAGIN

Sofi, gözlerini o kargacık burgacık yazıya dikmiş, ade-
ta kelimelerin ne anlama geldiğini kavramaya çalışıyordu.
Okuduklarının üzerinde bıraktığı belirsiz ama dehşetli
izlenimden sıyrılmak istemiyor, ardından gelecek olayları
düşündükçe rkyordu.

O mektubu okuyacak kadar talihli herhangi birinin al-
masını beklediği ifadeyi onun yüzünde bulmaya çalışan ve
tam karşısında duran Hanım, "Okuyamıyor musun?" diye
sordu ona.

"Okudum Hanımım," dedi Sofi ve kâğıdı ona uzattı.

"Matmazel Amlie'nin odasını hemen hazırlayalım,
Sofi," diye sözünü kesti Margosyan Hanım. "İki güne kal-
maz buradalar."

"Hazırlayalım Hanımım."

Ve gözlerini tekrar tekrar o müjdeli kâğıda eviren Ha-
nım, mutlu mesut odadan ıktı. O ele avuca sığmayan, o-
cuksu cokusu oğlunun bu iki kurbanına indirdiği darbeyi
fark etmesine engel oldu.

Onlar, imdi tek söz söylemekten, duygularını dile ge-
tirmekten aciz, bu ani ve tarifsiz durum karşısında ne yap-
acaklarını bilemeyip birbirine bakıyordu.

Kederli, uysal bakışlarını ümitsizlikle Sofi'nin gözlerine
diken Hampig, sonunda kıza yaklaştı.

"Sofi," dedi zayıf bir sesle, "ben gidiyorum."

Sofi'nin gözleri yaşla doldu. Üzüntüden bir şey söyleyemiyordu. Mutlulukları ne kadar da kısa sürmüştü. Yıllardır kaderleriyle oynayan o kötü ruh, işte yine çıkıp yetişmişti. Tabiatı yerinden oynatan bir sarsıntıyla büyük patlamanın habercisi olarak beliren kasırganın ilk dalgaları misali, onun yaydığı dehşeti şimdiden çevrelerinde hissediyorlardı.

“Hayır,” dedi Sofi gergin bir şekilde delikanlının elini tutarak. “Gitme Hampig, bırakalım gelsin!”

“Ama... mümkün değil, Sofi. Düşün bir kere, o adam, düşmanımız, bu evin sahibi... Düşünsene!”

“Sen gidersen, ben burada yapayalnız ne yaparım?”

Delikanlının gözlerinde bir sevinç kıvılcımı belirdi.

“Birlikte gideriz Sofi,” dedi ona bakıp içinden geçenleri okumaya çalışarak.

“Birlikte mi?” diye yineledi bu kelimeye takılan genç kız, bunun bütün sonuçlarını aklından adeta bir dakika içinde geçirircesine.

“Evet,” dedi Hampig kararlı ve buyurgan bir edayla. “Birlikte gidelim... ve artık bir daha dönmek üzere buradan, bu lanetli yerden kurtulalım!”

Kız, canı sıkkın ve mütereddit bir halde kendini bir koltuğa bıraktı ve cevap vermedi. Birden Doktor'un o kısacık mektubunu hatırladı, üzerinde yazılı olanlar gözünün önüne geldi. Arşag Margosyan, yanında bir Matmazel Amélie ile geliyordu. Bu düşünce, kalbinde ani bir fırtınanın kopmasına yol açtı. Amira'nın torununa eşlik eden o Fransız hanımefendi de kimdi? Sofi, içinde henüz belirsizliğini, kararsızlığını koruyan karmakarışık bir şey hissetti ama daha şimdiden şiddetli ve yakıcı olan bu şey kalbinden taşmış, beynini kasıp kavurmaya başlamıştı.

Cevapsız kalan Hampig, kızın üzerine eğildi.

“Ha, Sofi? Birlikte gideriz buradan, istemez misin?”

“Ama nereye gidelim?” diye sordu kız birdenbire hayal âleminden gerçeğe dönerek.

“Neresi olursa, herhangi bir yer,” dedi Hampig omuz silkerek. “Bu evin dışında bir yer, gidebildiğim herhangi bir yer... Mutluluğumuzu dışarıda aramalıyız Sofim, zaten er ya da geç gidecektik bu evden. İşte şimdi fırsat çıktı. Gidelim! Bize kim engel olacak?”

Çamaşırcının kızı heyecanını, tedirginliğini gizlemek istercesine yüzünü eliyle örttü. Ruhunun derinine nüfuz eden, orada bir şeyler arayan o kederli bakışlardan kaçmak istedi. Birden, nihai ve gizemli bir şeye delalet eden asabi ve güçlü bir hareketle ayağa kalktı, Hampig’in elini tuttu.

“Daha gitmeyelim, Hampig, kalalım,” dedi. “Varsın Doktor gelsin. Korkma, bir şey olmayacak.”

“Ama niçin?”

“Sen bilmezsin,” dedi Sofi başını anlamlı bir biçimde sallayarak. Oğlanın, üzerine diktiği gözlerinden korktuğundan onun yüzüne bakmaya cesaret edemiyordu. “Daha bu evden gitmemeliyiz. Mutluluğumuz için...”

“Bedbahtlığımız için,” diye ekledi Hampig.

“Hayır! Hayır! Mutluluğumuz için,” diye yineledi Sofi şiddetle Hampig’e dönüp onun boynuna sarılarak. “Beni sevmiyor musun Hampig?” diye sordu yatıştırıcı bir vurguyla, gözleri yarı kapalı.

“Neden soruyorsun? Şüpheni mi var?” dedi Hampig kızgınlıkla karışık bir serzenişle. “Seni sevmeseydim, hayatım böyle mi olurdu?”

Kendi iradesiyle uçurumdan çekip çıkardığı o çocuğun boynuna sarılan Sofi hıçkırıklarla ağlamaya başladı. Şimdi,

bayağı ve gem vurulmaz, yepyeni ihtirasların kışkırtmasıyla istemeden onu gerisingeri aşağı yuvarlamaktan korkuyordu adeta. Etrafında yaratılan o feci ikilemden beyninin sarsıldığını hisseden, genç kızın peşinden gelmesine, birlikte uzaklara, o boğucu ve uğursuz kattan çok uzağa gitmelerine neyin engel olduğunu anlamaya çalışan zavallı delikanlının teselli verici sözlerini dinlemeden ağlıyordu.

“Gidelim, Sofi! Gidelim!” diye fısıldadı kulağına yenden.

Ve kız, hıçkırıklar içinde inat etmeyi sürdürdü.

“Hayır! Hayır, Hampig, gitmeyelim, gitmeyelim.”

Oğlanın dudaklarından ürkek bir söz döküldü ağır ağır.

“Peki, ya kovulursak.”

Sofi derhal kendisini geri çekti. Buyurgan, kibirli ve tehditkâr bir şekilde, “Kovulursak!” dedi başını sallayarak, dişleri kenetli, çılgın bakışlarla, “Kovulursak mı!” diye yineli, alay edercesine. “Hayır, endişelenme Hampig, kovulmayız.”

Delikanlı pencereye yaklaştı, bulanık bakışları güneşin kocaman ışınları altında parıldayan dağları, vadileri, akarsuyu, yeşili, türlü çeşit canlısıyla önünde yayılan geniş manzaranın üzerinde dolaştı. Tüm bunlar mutluluk ve huzur veren mavimsi bir renge bürünmüş, ince bir sisle örtülmüştü. Ey eşsiz ve saf tabiat! Bir zamanlar aşk ve sefalet kurbanı olduğunda bir anne gibi ona sığınmış, sıcak kucağı ve mis kokulu nefesinde ruhunun acılarını dindirmişti. Şimdiyse aşkın tatlı, büyüleyen aldaticılığına kapılmış, mutluluk müjdecisi eski hülyaların canlanmasıyla onu yeniden terk etmişti. Pişmanlık acısı şimdi yakıcı bir ok gibi göğsüne saplanıyordu. Yeniden ona dönmenin, ona sığınmanın, onunla hemhal olmanın dayanılmaz çekicili-

ğine kapılıyordu. Ve kendi isteğiyle yitirdiği o mutluluğu hatırlayan Hampig, gözkapaklarının ıslandığını, pişmanlık gözyaşlarının sessiz sedasız aktığını hissetti.

Aniden düşüncelere boğulmuş, ruhunun derinlerine bakıp buhran içinde sayıklarken, onu, uzaklardan, korkunç bir akınla gelen, gitgide büyüyen, devleşen ötekini, o düzenbazı gördü. O iğrenç suret yaklaştıkça her şey sarıslıyor, karanlık çöküyor, ağırlaşıyordu. Kollarını alabildiğine açmış yaklaşmakta olan bu fesat ve yıkım getiren ruh, Amira'nın torunuydu. Hampig bu hayalden ürkmüş bir halde, dehşet dolu, vahşi bakışlarını tehlikenin uçarcasına geldiği noktaya dikerek bütün bedeniyle titremeye başladı.

“Hampig, neyin var?” diye sordu Sofi. Pencereye doğru seğırtti ve yeniden ona sarıldı.

“Hiçbir şey,” dedi Hampig, hemen sakinleşip alnından aşağı akan ter damlalarını silerek.

Sonra ikisi de birbirine söylemekten kaçındığı kendi kederli düşüncelerine dalmış bir halde öylece oturdu yenden.

“Doktor beni tanıyor ve olan biteni biliyor mu?” diye sordu Hampig uzunca bir süre sessiz kaldıktan sonra.

“Doktor’un bir şeyden haberi yok, çünkü aramızda geçenleri ona anlatmadım,” diye cevap verdi Sofi. “Seni tanıyıp tanımadığını ise bilmiyorum ama eskisine kıyasla epey değiştin, bu yüzden yüzünü hatırlaması mümkün değil. Korkma, Hampig!” diye temin etti. “Burada kalmamızda bizim için herhangi bir tehlike yok. Hem sonra, eğer istersek buradan hemen uzaklaşmak elimizde değil mi? Bizi kim engelleyebilir?”

Günün büyük bir kısmını geniş, kadife koltuğuna gömülüp miskince kestirmekle geçiren Margosyan Hanım,

o andan itibaren kendisini canlı ve curcunalı bir faaliyete adadı.

“Doktor’un misafirini iyi bir şekilde ağırlamalıyız,” dedi kızla oğlana.

Böylece, Paris’ten gelen tembihe uyarak halı, koltuk ve pahalı eşyalarla dolu bir oda döşemeye koyuldu. Margosyan Hanım, Fransız kızın misafirhanesine yeni bir süs, zevkli ve güzel bir şey seçmek için odaları karış karış dolastı. Sofi’nin odası da bu furyadan nasibini aldı ve Amira’nın kızı, gözünün önünde birkaç bibloya el koydu.

“Bunu da götürelim, Sofi, bunu da, bunu da...”

Genç kız, daha yüzünü göstermeden, kendisine ait, namusu, bekâreti, fedakârlığı pahasına satın alınmış şeyleri ele geçiren o nereden çıktığı belirsiz Amélie’ye içten içe kin besleyerek bu soyguna çaresiz göz yumdu.

Ardından Hanım, çoktandır, bilhassa doktor gittikten sonra konağa hiç uğramayan Mergeryan’a haber gönderdi. Sabık veznedar aksi bir ifadeyle homurdanarak geldi, zaman ve alışkanlıklar nasıl da değişiyordu. Bedenin çeşitli yerlerinde, konuştuğu ya da birilerini dinlediği zamanlarda boğazından hafif inilti çıkmasına sebep olan ağrılar, iltihaplar oluşmuştu. Hanım’ın, kendisini eski güzel günlerin adamı bilerek tumturaklı bir şekilde müjdelediği haber karşısında Mergeryan, neredeyse kayıtsız kaldı ve soğukkanlılığını korudu. Ağzından kupkuru bir “Ya! Demek doktor geliyor...” dışında bir söz çıkmadı.

“E, bari diplomasını almış mı?” diye sordu sonunda, bir şey sormuş olmak için.

“Diploma mı?” dedi Hanım, “icatlarının” bahsini bile açmadan “üniversiteleri gözden geçiren” ve profesörlerle seyahat eden evladının diplomasını neden sorduğunu an-

lamayıp. “Doktor *diplomayı* ne yapсын? Onlar boş şeyler,” diye ekledi.

“Öyle,” diye kestirip attı Mergeryan umursamazca. Burnuna bir tutam enfiye doldurdu. Cemaatin kasasını bıraktığından beri, bir yerden bir şey bulup iç etme alışkanlığını doyurmak için olsa gerek, enfiye kutusuna sarılmıştı.

Hanım mektubu okuyunca, “Yanında kız mı getiriyor?” diye sordu Mergeryan bu şüpheli olayın ne koktuğunu anlamak istercesine burnunu yukarı kaldırarak.

“Doktor Froissart’ın kızı, Tatyos Ağa, İstanbul’u görmek istiyormuş,” dedi Hanım sabık veznedarın şüphe dolu vurgusuna biraz alınarak.

“Hı!” dedi ihtiyar, anlamlı bir şekilde sırtarak.

Sonra ağır bir sessizlik çöktü.

“Doktor artık buraya mı yerleşecek?” diye sordu Mergeryan sonunda.

“Bakalım,” dedi Hanım son derece ciddi bir şekilde. “Eğer büyük yerlerden çağırılırsa...”

Veznedar, başını kaldırdı.

“Büyük yerlerden?”

“Olamaz mı, Tatyos Ağa, Arşagımın *hekimbaşı* olabileceğini zamanında sen söylememiş miydin? Geldiği duyulur, gazeteler yazarsa, kim bilir, olmayacak şey değil.”

Mergeryan yeniden enfiye kutusunu çıkardı, parmağıyla kapağına vurdu, yavaşça açtı ve burnuna geniş bir tutam çekti.

“Allah vere!” dedi alabildiğine ciddi.

Bir yandan da burnunun altından “Hasta!” diye mırıldanıyordu.

“Doktor gelirse bekleriz, Tatyos Ağa,” dedi Hanım veznedar gitmeye hazırlanınca.

“Yanında *misafir* var, olmaz Hanım,” diye cevap verdi Mergeryan. “Ben *alafranga* şeylerden anlamam, kalkar Fransız’ın kızı karşısında bir *falso* yaparım, hoş kaçmaz, Hanım. Bizim zamanımız geçti artık. Ama bir ara gelir, Doktor’u görürüm, merak etmeyin.”

Ve dizlerindeki ağırlardan mustarip, Amira’nın kaçık kızına dair ağzının içinde bir şeyler söylenerek kalktı gitti.

Mergeryan’ın soğuk tavrından keyfi kaçan Margosyan Hanım, aynı müjdenin etkisini başkaları üzerinde denedi ve daha başarılı oldu. Kabul gününde misafirleri, dönüş haberini sevinç nidalarıyla karşıladı. Anne ile oğlu arasındaki yazışmalar o güne kadar bir sır olarak kalmasına rağmen, müjdeli mektup elden ele dolaştı. Okuma bilmeyenler, mektuba eşi benzeri olmayan kutsal bir emanet gibi hayranlıkla baktı. Kendinden geçen Margosyan Hanım, Doktor Froissart ve kızıyla ilgili hayal ürünü bilgiler verdi, onlarla ilgili bir efsane yarattı. Dinleyicileri de bu efsaneyi bire bin katıp süsleyerek huşu içinde mahalleye yaymakta gecikmedi. Öyle ki, Doktor daha gelmeden yeniden bütün konuşmaların konusu oldu. Sadece o da değil, varlığı bile şüpheli olan Doktor Froissart da H...köy’dekilerin sevgisini topladı ve Matmazel Amélie’nin ziyareti sabırsızlıkla beklendi.

Meşhur çiftin gelişinden önce, Amira’nın kızına birkaç gözün aydın ziyaretinde bile bulunuldu. Kilisenin vaizi olan koca mideli, çanak yalayıcı bir rahip, Hanım’ı görmeye geldi ve Margosyan Amira’nın sülalesi ile... Doktor Froissart’ın mutlulukları için birtakım anlamsız dileklerde bulundu. Ve işi, haberi kilisenin eşğinde inançlı halka duyurmayı vaat etmeye kadar vardırırsa da, mütevellî heyetinin sağduyulu bir üyesi tarafından engellendi.

Ve işte günün birinde de, H...köy'ün eğri büğrü sokaklarının taşları üzerinde fiyakalı bir *londonun* şatafatlı bir şekilde salındığı işitildi. H...köy'de bir *londonun* varlığı, gökyüzündeki bir kuyruklu yıldız kadar özel bir alametti. Ağzından köpükler saçan atların tumturaklı hareketleri ve arabanın güzelliği, bu alışılmadık manzarayı seyretmek için sokaklara ve pencerelere koşan mahallenin eski kafalı nineleriyle, kadınlarının başını döndürdü. Arabacı, sarı şeritli bir üniforma giymişti, başında silindir bir şapka vardı. Aynı şekilde silindir şapkalı Doktor Arşag Margosyan, sağına aldığı, tüyler, dantelalar, muslinlerin kabarık beyazlığı içinde hayret-dolu bir merakla etrafını seyrederek gülümseyen, kıpır kıpır bir kadınla arabaya kurulmuştu.

Büyük bir telaşe koptu. Nice amiranın şanına tanıklık etmiş köy için daha önce görülmemiş, prenslere layık bir dönüştü bu. Evlerin kapıları açıldı. Kızlar, kadınlar, çocuklar bu tarihi geçidi görme şerefinden mahrum kalmamak için birbirini iteleyerek çıldırmış bir halde kendilerini dışarı attı. "Doktor bu! Koşun! Yetişin!" diye bağıryorlardı dört bir yandan.

Sokaktaki veletler, sevinç çılgınlıkları atarak arabanın yanından, arkasından koşturuyordu. Arabacının tehditlerine kulak asmayan içlerinden birkaçı arkadaki yaya tutunuyordu. Çingene veletleri bile sadaka dilenmek için cılız elleriyle arabanın içine kadar uzanıyordu. Arabacı, ara sıra sağa sola savurduğu kırbaç darbeleriyle bu yaramaz çocuk güruhunu kuş sürüsü misali dağıtıyor ama onlar yeniden yetişip arabanın etrafını sarıyordu. Doktor ve yanındaki meşhur Matmazel Amélie, kalabalığa hükmetmenin bilinciyle gururlu, sıradan ölümlülere nasip olmayan bu telaştan memnun, bir kral ve kraliçe edasıyla gülümsüyordu.

Sonunda araba, Amira'nın sokağına girdi. Birkaç velet, bu tantanalı gelişi Hanım'a önceden haber vermek için soluğu konağın kapısında alıp "Doktor geliyor!" diye bağırdı. Zaten sabırsızlıkla ve kalp çarpıntısıyla beklemekte olan Margosyan Hanım, gelenleri karşılamak için koştu. Anne ile oğlun kucaklaşması yürek sızlatıcıydı. Sokak kapısının önünde birbirine sarıldılar, öpüştüler. Ardından Doktor, Matmazel Amélie'yi koluna taktı ve konağa girdiler. Sofi, içindeki fırtınayı belli etmemeye çalışarak çifti karşıladı. Delikanlı, kurbanına kaçamak ama keskin bir bakış fırlattı.

Hampig ortalarda yoktu. Matmazel Amélie'yi hemen kendisi için hazırlanan odaya götürdüler. Orada Doktor'la çeyrek saat kadar baş başa kaldılar. Sonra dışarı çıktılar ve kabul salonunda toplandılar. Gözleri yaşla dolan Margosyan Hanım, oğlunun yüzüne bakmaya doyamıyordu.

Gerçekten Paris, Amira'nın torununu daha da şık yapmıştı. Kumral, kare kesilmiş bir sakal çenesini kaplıyor, sağ gözündeki yuvarlak monokl ona Avrupalı bir hava veriyordu. Biraz rengi solmuştu ama böylece daha da çekici olmuştu. Hareketlerinde zarif bir asalet vardı. Sesinin tonu bile değişmişti, kesik, hızlı ve tok bir hal almıştı. Doktor Froissart'ın kızı diye annesine tanıttığı Fransız kadınla su gibi Fransızca konuşuyordu. Bu Fransız kadının Parisli kibar fahişelerden biri olduğunu, Doktor Froissart hikâyesinin ise tümünden uydurma olduğunu söylemeye elbette ki gerek yok. Amira'nın torunu, bir sefahat yuvasında rastladığı o kadına bağlanmış ve Paris'e götürdüğü on bin franklık meblağı birkaç ay içinde birlikte eritmişlerdi. Zavallı Partoğ Ağa'nın sevgili fabrikası, beri yanda "kumruları" kururken, Paris'in sokaklarında işte böyle tükenmişti.

Şimdiyse para suyunu çekmiş, dolayısıyla Arşag, yeni mülkler satmaya, Margosyanların büyük servetinden geriye kalanların da dibine darı ekmeye gelmişti. Parisli kadınlara özgü çılgın ve ardı arkası kesilmeyen kaprislerini doyuracak başka fabrikaların kokusunu alan kız, onun eteğinden ayrılmıyordu. Doktor da şüphesiz ki bir doğulunun gizemli ve dev mirasının cazibesini kullanarak Amélie'ye yalanlar uydurmuştu. Bu baştan çıkarıcı hayalin büyüüne kapılan Parisli fahişe, avuç avuç altın döken benzerlerini Paris'teki malum salonlarda gördüğü o sersem, gösteriş meraklısı ve sefih doğulu çocukta kolay sömürülecek, bereketli bir kaynak sezerek, Doğu başkentine yapacakları maceralı bir yolculuğu ayrıca çekici bulmuştu. Arşag, yolları Doğu'dan Avrupa'ya düşen maceraperestlerin, günahkâr emellerini kolaylaştırmak için çoğu kez yaptığı gibi, kendisini kadim Ermeni soylu ailelerinden birinin mensubu olarak tanıtmıştı. Gosdanyan'ın sevgili öğrencisi, amira torunu kahramanımız, Paris gibi bir dünya şehrinde başka türlü davranamazdı, burada bir dolu kendi gibi tip her gün birbirini itip kakmakla meşguldü.

Matmazel Amélie, afacan bir büyüleyicilikle yanan parlak kara gözleri, küçük, narin ağzı ve gür saçlarıyla Parisli şıfıntılara has bütün haşarı güzellikleri üzerinde toplayan sevimli ve akli beş karış havada bir kızdı. Hep gülümseyen bir ifade, billur gibi titrek bir ses, nazenin davranışlar ve bilhassa, insanın içine işleyen, hoş kokulu bir zarafet. Bunlar Fransız kadınına daima çekici kılar. Paris'in gürültülü ve insanı yiyip bitiren hayatından bu huzur dolu, gizemli muhite geçmesi kendisinde tuhaf ve bir çeşit tatlı haz da içeren hisler uyandırıyordu. Haliç'in dibinde, yitik bir zenginliğin yansımalarını gerçekten fark ettiği o muazzam ve

gölgelere gömülmüş binanın dinginliği içinde *Bin Bir Gece Masalları*'ndan bir bölümün keyfini sürmek... Hayranlıkla karışık bir merakla tatlı ve eşsiz Sofi'yi de izledi. Gözlerinin kederli bakışlarında dalgın, sisli, heyecan verici bir romantizmin ürpertilerini gördüğü kız, doğulu dişi güzelliğin dört dörtlük, tastamam bir örneği idi. İlk işi erkeğine onun kim olduğunu sormak oldu. Bunu onu kendisine rakip gördüğünden değil, sadece meraktan ve belki de ona karşı hissettiği muhabbet nedeniyle soruyordu. Doktor, hiç bozuntuya vermeden, çamaşırcının kızına bir sıfat buldu ve onu annesinin *gouvernante*'i* yaptı. Ve o varlığı mücrim parmaklarıyla mahveden kendisi değilmiş gibi kayıtsız, çok doğal bir vurguyla onu bu şekilde tanıttı. Kaldı ki, Doktor da ilk bakışta çamaşırcının kızının yüzünde, endamında, her bir şeyinde, belki de orada bulunmadığı sekiz ayda filizlenen, hâlâ yabancı olduğu bir cazibenin izini görür gibi olmuştu. Bildiği, tadını çıkardığı, son noktasına kadar sömürdüğü o güzelliğe karşı hissettiği şiddetli doyumunu şimdi biraz da olsa unutmuştu. Genç adam, kollarının arasından işe yaramaz bir paçavra misali kayıp düşen o kıza bir kez daha ilgi duymanın imkânsızlığını düşünerek bu izleniminin üzerinde durmadı, bir an düşündü ve öylece geçti gitti.

Bu vesileyle, Sofi'nin Fransızcası, birbirini anlamaları için anne ve Matmazel Amélie'nin hizmetine sunuldu. Böylece genç kız, Amira'nın konağındaki tehlikeye düşen konumunu Doktor geldikten sonra da bir şekilde korumuş ve orada yeniden önem kazanmış oldu. Önceki hayatın üzeri kalın bir perdeyle örtülmüştü, kimsenin artık dönüp bakmadığı kapalı bir sayfaydı bu.

* Fr. Kâhya.

Hatta Hampig, Doktor'un karşısına ilk çıktığında Sofi, hiç bozuntuya vermeden, Tumig'in oğlunu anne babası ölmüş ve özellikle mal mülk işlerinde bir erkeğin varlığına ihtiyaç duyulduğundan Hanım'ın onayıyla eve kabul edilen yakın bir akrabası diye tanıttı.

Hampig, nefret ettiği o adamın karşısında sessiz ve sakin durdu. Ona karşı duyduğu derin küçümseme, kendisini her türlü heyecandan koruyor, ayrıca, tapındığı varlığın sonunda o sefilden ebediyen ayrılmış olduğuna dair güçlü inancı, ona huzur veriyordu.

Doktor, mülklerin durumu hakkında Hampig'e birkaç soru sordu. Aynı zamanda o kederli yüze dikkatle bakıyordu. Ona uzaklardan tanıdık gelen hatlarını anımsar gibi olsa da, geçmişte birkaç ani vesileyle karşısına çıkıp vücudunda garip bir ürpertiye yol açan o korkunç yüzü bir türlü çıkaramadı. Amma velakin çok şey yaşayıp gördüğünü, her şeyi bildiğini belli eden o bakışlardan hoşlanmadı ve gencin yanından hemen uzaklaştı.

Birkaç gün içinde, köyde Doktor ile güzel misafirinden başka bir şey konuşulmaz oldu. Bütün konuşmalar onların üzerineydi. Tahminler, artık ne ölçü ne sınır tanıyordu. Amira'nın sokağı hareketlenmişti. Çarşıllılar, sabah akşam, Fransız'ın burnunun ucunu görme umuduyla uzun uzun eve doğru bakarak kapı önünde dolanıp durdu. Sokaktaki veletler de, tantanalı araba geçtiği günden beri, yine sıradışı bir şey görmek ümidiyle günde birkaç kez evin yakınlarına gelip toplanıyordu.

Margosyan Hanım'ın birkaç eski ahabası, alışıldık ziyaretlerini yaptı ama nafiye, ne "Frenk kızı" diye isimlendirdikleri Matmazel Amélie ne de Doktor kabul salonunda görüldü. Meraklarını bir türlü giderememişlerdi. Hanım,

çeşitli bahanelerle genç çiftin yokluğunu mazur göstermeye çalıştı ama bunu yaparken öyle gizemli tavırlar takındı ki, misafirler sadece memnun olmamakla kalmadı, neredeyse kızgınlıkla kalkıp gitti ve kendilerine soranlara, “*Frenk kızı, haremlikten dışarı çıkmıyor,*” demekten kendilerini alamadı.

Bu yüzden, Doktor Margosyan, haftada bir ya da iki kere Fransız’ı koluna takıp iskeleye indiği zaman sokakta gerçek bir kargaşa yaşanıyordu. Matmazel Amélie’nin sıradışı, cafcacflı ve şatafatlı giyim kuşamı, o selvi boylu ve tüy gibi hafif kızda olağanüstü bir yaratık görmeye meyilli olan, şaşkınlık içindeki köylülerin başını döndürüyordu. Arşag, eski iyi günleri yeniden canlandırmak arzusuyla, Paris’ten getirdiği kızla birlikte günün birinde aniden, bir zamanlar Sofi’yle sıkça gittiği yere uğrayıp tanıdık ve ah-baplarına göründü. Arkadaşları, onun bu beklenmedik ve göz kamaştırıcı dönüşü karşısında şaşkınlıktan ne diyeceklerini bilemedi. Hepsi de o yeni ve büyüleyici fistanı okşamak, abartılı hürmetlerini kadının narin ayakları altına sermek için aç kurtlar gibi çiftin etrafını sardı. Arşag, bu acınası telaştan zevk aldı ve Parislinin, bütün çekiciliğini o gençlerin önünde cömertçe sergilemesine müsaade etti. Bütün bunlar kendisine, yani Doktor’a olan hayranlığı artıracak, ona gıptayla bakılmasını sağlayacaktı.

Gelişinin üzerinden bir hafta geçmemişken Arşag, yeni bir mülkün satılmasının kaçınılmaz olduğunu annesine söyledi. Zavallı kadının ruhu, aklı öyle etkilenmiş, muhakeme gücü ve sağduyusu öyle azalmıştı ki gıkını çıkarmadan kabul etti. Bu sefer Pera’daki ev, üç yüz liraya elden çıkarıldı. Amira’nın torunu, bu parayı eline geçirir geçirmez har vurup harman savurmaya başladı. Servetine dair

hikâyeleriyle gözlerini kamaştırıp Paris'ten ta buralara kadar yanında sürüklediği kıza bu zenginliği koklatmalıydı. Parisli hanımefendinin ardı arkası kesilmeyen kaprislerini tatmin etmek için yüz liralık bir meblağ tek seferde buhar olup uçtu. Matmazel Amélie'nin *boudoir*'ı* için Pera'dan Fransız bir oda hizmetçisi getirildi. Haliç ve Boğaz gezileri için gösterişli bir kayık kiralandı. Gözleri kamaşmış mahallelinin önünde fiyakalı *landolar*la köye dönmek alışkanlık haline geldi. Arşag'ın annesi, bu çılgın savurganlığa boş tebessümlerle baktı. Eski güzel günlerin yeniden yaşanıyor olmasının verdiği sarhoşlukla kendinden geçmişti. Bu gü-rültü, bu kargaşa ve bu delice uçarılığı gözünü kırpmadan, sessizce izleyen Hampig dışında o evde herkesin başı dönmüştü. Hampig bunların hiçbirinden etkilenmiyor ama hepsinin altında kendisi ve sevgilisi için bilinmedik tehlikeler yattığını görerek uzaktan uzağa korkuyordu. Doktor da Hampig'in evdeki rolüne bütünüyle kayıtsız kalmış, kendisine tatsız bir ürperti veren bakışlarından bilhassa kaçarak zihninde o kederli yüzle neredeyse hiç ilgilenmemiştir.

Sofi'ye gelince, onun da ruhu çalkantılıydı. Anne ile Parislinin arasında oynadığı tercümanlık rolü yüzünden zamanının büyük kısmını onlarla geçirmek, üstelik gezin-tilerde onlara eşlik etmek zorunda kalıyordu. Bu yüzden, Hampig'le baş başa görüşmeleri büyük ölçüde azaldı. Yalnızca, ara sıra geceleri geç vakit ya bahçede ya da ikisinden birinin odasında bir araya geliyorlardı. Oğlan, şimdi kızın yüzünde bir keder, gözlerinde bir çeşit tedirginlik fark ediyor, bakışlarından kaçmaya çalıştığını ve gözlerine dosdoğru, içtenlikle bakmaktan sakındığını görüyordu. Önceki teklifini birkaç kez yineledi.

* Fr. Süslenme odası.

“Sofi,” dedi, “gidelim Şu yerden. Burada bizi bekleyen tek Şey mutsuzluk.”

“Hayır,” diye diretti kız. “Daha zamanı değil, kalalım...”

Hampig cevap vermedi, derin bir nefes aldı yalnızca. O çift Paris’ten geledi beri birbirlerine karşı davranışlarındaki sıcaklık azalmıştı. Artık o eski, yürekten kopan heyecanla sarılmıyorlardı. El ele tutuŐtukları zaman hissettikleri tatlı ürpertiden eser yoktu. Kederli düşüncelere dalmış, uzun süre sus pus oturuyorlardı. Geleceğe yönelik güzel planlardan söz edilmiyordu artık. Amira’nın torununun aniden ortaya çıkması, onları tek yürek yapan o dalganın durulmasına yol açmıştı. Aralarında soğuk bir rüzgâr esiyordu.

Genç kız, gözünün önünde yaşananlara kayıtsız kalmaya çalışıyor ama içindeki sağır ve korkunç kasırganın sebep olduğu gelgitler ona ıstırap veriyordu. Parislinin, Şimdi Amira’nın torununun yanında yaşadığı dizginsiz hayatı, bir zamanlar bir rüya gibi yaşayan kendisiydi. Namusu, fedakârlığı pahasına kazandığı koltuğa bir başkası gelip kurulmuştu. Bu hayâsız gaspa karşı içinde dev bir isyan filizleniyordu. Bir fahiŐeye karşı zerre eksik edilmeyen bu ihtimam ve saygının kendisi için özel olarak hazırlanmış bir gösteriden ibaret olduğunu düşündü. Tatlı heyecanlarla, harikulade ürpertilerle dolu eski hayatına geri dönmenin çılgınca arzusuyla içi bir yanardağ misali kaynıyordu. Ayrıca, belki de hepsinden çok, Amira’nın torununun bir Parisli edasıyla yeniden görünmesi çok etkileyiciydi. Delikanlı, tek kelimeyle muhteŐemdi. Paris, ona yeni çekicilikler kazandırmıŐtı. Endamına bir asalet, yumuŐaklık ve güzellik gelmişti sanki. Kusursuz davranışlarında, konuşmalarında, gülüşünde bir soylunun zarafeti kendini hissettiriyordu. Daha önce Sofi’nin onda zaman zaman gördüğü

o kaba ve haşin halden eser kalmamış, yerini tatlı, uysal, sevgi dolu bir varlığa bırakmıştı.

Arşag'ın bu değişen görüntüsü karşısında Sofi, bazen bütün intikam hırsının kaybolduğunu, kendisinin kaba-hatli ilan edildiği o cürmü unuttuğunu hissediyordu. İçerdiği fecaatten korktuğu ve inanmak istemediği yeni bir his onu boyunduruğu altına alıyordu. Kendisine yaptığı bütün bu şeylerden sonra o oğlanı seviyor muydu sahi yeniden?

Şimdi onlar, genç kızın kırılğan ve dalgali ruhunu tarif edilemeyecek derecede zıt heyecanlarla dolduran o iki yüz, Amira'nın torunu ve balıkçının oğlu, artık yan yanaydı. O kaçınılmaz mükayesenin verdiği ıstırapla bitap ruhu kıvranmaya başladı yeniden. Şimdi kendisini bir uyurgezer gibi kendiliğinden, körü körüne teslim olduğu o hayret edilesi ruh halinden çok, çok uzakta buluyordu. İşte bu ruh haliydi onu balıkçının bir köşede çürüyüp giden kederli oğlunu tükenişi içinde bulmaya iten. Ah, kaçık haliyle zavallı bir şekilde ecele göz kırıp duran Hampig, Amira'nın muhteşem torununun yanında hâlâ nasıl acınası görünüyordu. Reddedilen aşkının ardından kendini içinde bulduğu o şuursuz, deliliğin hüküm sürdüğü diğer hayat için yaratılmıştı adeta. Bunalımlar içindeki Sofi, Hampig'i buraya getirmesine yol açan o hissi düşünüyordu şimdi. Kendi dibe vuruşunun acısıyla, teselliyi başkasının acısını dindirmekte aramıştı. Ayrıntılı bir tahlilin ardından, bunda aşkın payı olmadığını anladı.

Ancak genç kız, kalbinin ve aklının huzur bulduğu anlarda, bu günahkâr düşüncelerinden dolayı derin pişmanlıklar yaşıyordu. Etrafında yaratılan kargaşanın ortasında ne yapacağını bilemeyen, tünelin ucundaki ışığı nafile yere arayarak kararsız ve şaşkın bir halde yolunu bulmaya ça-

lısan zavallı oğlana duygudaşlık edip günahlarından arınmak istiyordu.

Fransız kız, tuvaletinin hoş kokulu ve kıpır kıpır güzelliğiyle doktorla birlikte kol kola önlerinden geçerken Hampig birkaç kez Sofi'nin bakışlarında şüphe uyandırıcı ışıltılar gördü. Niçin Sofi, o çifte, gözlerinin içinde bir kıskançlık parıltısıyla bakıyordu?

Günün birinde Doktor ve Fransız bu şekilde geçip giderken, "Şunları beğeniyor musun?" diye sordu Hampig Sofi'nin kolunu tutarak.

"Nefret ediyorum," dedi Sofi kenetlenmiş dişlerinin arasından çıkan derin bir sesle.

"Kızdan mı yoksa ötekinden mi?" diye sordu yeniden Hampig.

Sofi, şaşırmış bir halde oğlana baktı.

"İkisinden de," dedi hafif bir tereddütle.

"Kim bilir, öyle mi acaba?" diye düşündü ormanların sabık perisi, derin bir nefes alarak.

Ancak fırtınanın yarattığı sağır ve korkunç girdap, yalnızca balıkçının oğlu ve çamaşırcının kızının içinde kopmuyordu. Amira'nın torununun yüzünde de, hastalıklı ruhunu şiddetiyle titreten yeni bir kasırga yükseliyordu. Bu Sofi için duyduğu yakıcı ihtirasın yeniden uyandığının delaletiydi. Başta, böyle imkânsız bir şeye inanmak istemedi. Ve her seferinde, kendisine engel olmaya çalışmasına rağmen, meraklı bakışlarını onun üzerinde gezdirdiğinde daha önce fark etmediği saklı çekicilikler gördüğünü sandı ve hemen gidip Fransız'ın o elinin altındaki güzelliklerine teslim olarak çılgın sarsıntılar içinde ötekini unutmaya çalıştı. Ama Amira'nın torunununki gibi, müptela olduğu kadar güçsüz bir ruh, böyle bir mücadeleye daha ne kadar

dayanabilirdi? Birkaç küçük karşı koyma denemesinden sonra kendisini duyularının sabırsızlıkla karşılanmayı bekleyen taleplerine teslim ederek tepetaklak oldu.

Birden Sofi, kendisine, bütün yapraklarını teker teker koparıp kokladığı, yiyip doyduğu bir çiçek değil, bütün hazinelerini, çekiciliklerini ve kokularını sıkıca katlanmış yapracıklarının altında utangaç bir özenle saklayan harikulade bir goncaymış gibi görünmeye başladı. Bu konuda aksini düşünmek için çaba harcadı. Kızla birlikte yaşadıkları şehvet dolu bütün ürperti ve sarhoşlukları uzun uzadıya, ayrıntılarıyla yeniden hatırladı. Gözünün önüne net, kışkırtıcı çizgileriyle unutulmaz manzaralar getirdi. Çılgınlıkları, soluk soluğa kalışları, kıvranımları hatırladı tek tek. Kendisine mide bulantısı verecek kadar doyuma ulaştığında, duyularını aniden kuşatmış olan o müthiş tokluk hissini aklına getirdi.

Etraflarını çepeçevre saran eşyalar bile bunlara tanıklık etmek için dile geleceklerdi neredeyse. Bütün çabası nafileydi. Arşag, özene bezene yaratılmış Sofi'nin tomurcuklanan dişiliğinin güzelliklerini, bu güzelliğin lekesizliğini ve bakirliğini Parislinin satın alınmış ve makyaj harikası zarafeti, ısmarlama işveleri, tatlılıkları karşısında daha rayıhalı ve ziyadesiyle haz verici buldu. Bu sonuca varmak, bu teferruatlı itirafla uğraşmak bir eziyet, dize getirilemez ve küstah benliğine inen feci bir darbe oldu şüphesiz.

Aslında, hor gördüğü, yüzüstü bıraktığı o kıza bir daha dönmek istemiyordu. Zengin ve gösterişli bir tuvaletin varken, bir yana attığın eskimiş, yırtılmış bir elbiseyi yeniden sırtına giymeye benziyordu bu. Ancak, kendi yokluğu sırasında çektiği ısırap, genç kızın alnına yeni bir çekicilik halesi kondurmuştu sanki.

Onun bakışlarındaki düşünceli ve kederli dalgınlık, konuşmasındaki hastalıklı ve bitkin yavaşlık, yürüyüşündeki endam ve işve Raphael'in Julie'sini anımsatıyordu. Bu kez kızın tepeden bakan, düşüncelerini içinde saklayan ve erişilmez kalan bu hali, Paris'te gününü gün eden delikanlıya deli edici çekicilikler gibi göründü. Ve bilhassa, yeniden alevlenen bir ihtirası doyurmaya her daim hazır avının derhal üzerine atılmanın bu defa imkânsız olduğunu görünce, tam anlamıyla bir manevi hezimete uğradı.

Bedenini ve ruhunu kasıp kavuran ateşi Fransız'ın güler yüzlü, durmak bilmeyen, şen şakrak gevezeliği, kırıtmaları, âşıkane sarılmaları ve coşkulu okşamalarıyla söndürmeye çalıştı, ama nafiye. Onu yenmeye, ondan kurtulmaya gücünün yetmeyeceğinin bilinciyle, hiç değilse, benliğinde büyüyen kibre tutundu ve o terk edilmiş, hor görülmüş kıza koşup sınırları allak bullak, ağlamaklı bir halde ayaklarına kapanacak kadar aşağılık duruma düşmemeyi bildi.

Hayır, nasıl bir fedakârlık göstermesi ve nasıl bir eziyet çekmesi gerekirse gereksin bunu yapmayacaktı. Tam tersine, onun yeniden sürüne sürüne ayaklarına kapanıp aşkını dilenmesini sağlayacaktı. Bunu kesin bir şekilde sağlayacağına inandığı yeni bir yöntem uyguladı.

Sofi'nin gözü önünde Matmazel Amélie'ye abartılı bir ilgi ve sevgi gösterdi. Yeni bir savurganlık aldı başını yürüdü. Parislinin beyaz göğsü, mücevherlerin ışıltısıyla parıldıyordu. Fiyakalı *landolar*la gezintiler sıklaştı. Uzun ince bir kayık, fahişenin keyfi için daima hazır bekletildi. Süslenme odasında doktorla baş başa geçirdikleri vakitler, utanmazlık boyutuna varacak kadar uzamaya başladı. Hatta yarı açık kapılardan görülen o kasıtlı kucaklaşmalar, ilişkilerinin bütün kepezeliğini Sofi'nin gözleri önüne serdi.

Salonda bile, Sofi ile annenin yanında, birbirinin ruhunu okşayan rahatsız edici sıfatlar kullanarak –bilhassa Fransız dili bunun için oldukça elverişlidir– açık saçık, arsız sevgi gösterilerinde bulunmaktan çekinmediler.

Oğluna tüm aptallığıyla hayran hayran bakmaktan başka bir şey yapmayan annesi, elbette bu saçmalıklardan bir şey anlamıyordu ama Sofi işitiyor ve anlıyordu. Huzurlu amira konağını Paris fahişelerine özgü rezil ve tantanalı hareketleriyle dolduran ve onun gizemli havasını bozan o cüretkâr kızı izlerken, göğsü öfkeyle kabarıyordu.

Ancak Sofi, kadınlara özgü koku alma yeteneğiyle genç adamın asıl ruh haline nüfuz etmeyi başardı. Birkaç kez onu ansızın, arzu ve şehvet dolu bakışlarını üzerine dikmiş, taş kesilmiş bir halde yakaladı. Arşag, hemen toparlanmaya ve hislerini saklamaya çalıştı ama nafiye, kendini ele vermişti. O an Sofi, onun gizli niyetini, Parislinin yanında neden elinin ayağına dolaştığını anladı. Ve bu kez onun iğrenç kurnazlıklarının kolay avı olmak, tuzağına yuvarlanmak istemedi. O adam ve kendisi arasında bir kader bağı gördü, ondan kaçmak için gösterdiği tüm çabalar eninde sonunda başarısız olmuştu. Ama bu düşüncesine rağmen soğuk, gururlu, burnundan kıl aldırmayan bir duruşla o acımasız ruhun bencil heveslerini ezip geçmek, maruz kaldığı aşağılanmanın en hafif intikamı olarak göründü kendisine. Böylece, onunkilere denk silahlarla direnmeye hazırlandı.

Tecrübe ve ıstırapla yoğrulmuş olarak zafere ulaşacak, o adamı yalvar yakar ayaklarına getirecek gücü içinde hissetti. Ve tereddüt etmeden, vicdan azabı çekmeden, elinin altındaki, emeline en uygun silaha, Hampig'e sarıldı.

O andan başlayarak etrafındaki durum, balıkçının oğlu için tam bir muammaya dönüştü. Parisli çiftin ani gelişiyile

Sofi ve Hampig arasında meydana gelen soğukluk, genç kızın çocukluk arkadaşına yönelik şefkatli ve ısrarlı sevgi gösterilerinin artmasıyla birdenbire sona erdi. Aralarında ki kararsızlık ve belirsizlik ortadan kalktı. Hampig, gözlerini kocaman açmış, beklenmedik bir anda kız arkadaşının neden böyle ilgili ve muhabbetli davrandığını görmeye ve anlamaya çalıştı ama başaramadı.

Sofi, oğlanın uzun uzadıya düşünüp mantıklı bir açıklama bulmasına fırsat vermedi. Sevgisinin sarsılmazlığını yineleyerek ve nihayet yakında mutlu olacaklarını kulağına fısıldayarak onun boynuna atıldı.

Ancak Hampig, onun bu hareketinden cesaret alıp bütün düşüncesi ve arzusunu kesin ve anlaşılır bir biçimde, “O halde, niye burada duruyoruz Sofi? Hemen kalkıp gidelim,” diye dile getiriyordu.

Kızın yüzü önce gölgeleniyor ve asılıyor ama hemen sevgi dolu bir ifadeyle, “Hayır, Hampigim, hayır, daha zamanı değil,” diyordu.

Salonda çok seyrek görünmeye başladı. Serinkanlı, temkinli ve tetikteydi. Sesinde oldukça resmi bir vurgu vardı ve Doktor’la konuşmaktan genellikle kaçınıyordu. Salondaki toplantılara genelde Hanım’ın davetiyle, yalnızca onunla Fransız kadın arasında tercüman vazifesi görmek için katılıyordu ve daima, Doktor’u Matmazel Amélie ile bırakarak Hanım’la birlikte kendisi de oradan uzaklaşıyordu.

Çoğu akşam Hampig’le Amira’nın bahçesinde samimi bir şekilde söyleşerek gezindi. Bu sırada Doktor, yukarıda, bir pencereden kaçamak bakışlar fırlatıp gizlice aşağıdaki çiftin hareketlerini izliyor, öte yandan da omzuna yaslanan Parisli ile konuşuyordu.

Başka bir zaman, Amira'nın torunu, Sofi'nin Hampig'in odasından çıktığını, karşılıklı gülüşüklerini, anlamalı bir şekilde bakıştıklarını gördü. Birkaç kez kapı aralığından ya da tesadüf eseri, onların sıkıca ve muhabbetle ele tutuştuklarını fark etti. Hayal gücünün devasa boyutlar kazandırdığı daha başka, ufak tefek, incir çekirdeğini doldurmayacak şeyler gördü. Bütün bunlar da nöbetler içinde sayıklamasına ve kıvranmasına yol açtı.

"Anlaşılan Sofi şu aptalı seviyor," dedi kendi kendine ve bunu birkaç kez tekrarladı.

Öfkeye kapılan Doktor'un ilk hamlesi, doğal olarak, Sofi'nin neden orada bulunduğu zaten belirsiz bu akraba-sının uzaklaştırılmasını talep etmek oldu.

"Bu adam necidir anne?" dedi günün birinde annesine.

"Mülklerin kiralalarını tahsil ediyor," diye cevap verdi annesi, oğlunun sesindeki kızgınlıktan irkilip hayretle ona bakarak.

"Mülklerin öyle bir adama ihtiyacı yok," diye kestirip attı genç. "Yolla gitsin! .."

"Evladım, nasıl yollayayım? Ne diyeyim?"

"Ona ihtiyacımız olmadığını söyle."

Birkaç gün geçti, Sofi'nin sıcak ve can verici yakınlığından mutluluk duyan Hampig hâlâ oradaydı.

Doktor, annesine çattı:

"Şu adam hâlâ burada mı, anne?"

"Evladım, kime diyeyim, nasıl yollayayım?"

"Kimin vasıtasıyla getirttiysen öyle de gönder."

"Sofi'nin?"

"Evet!"

Artık bunalan annesi, hemen Sofi'yi çağırdı ve meseleyi ona açtı. Kız asık bir yüz ifadesiyle kadını dinledi. İndir-

diği darbenin etkisini görünce için için sevindi. Doktor, acı çekiyordu. Artık, her türlü arsızlığı yapabileceğini düşündü ve a ır ya kaçmaktan korkmad .

“Hanım,” dedi, “Hampig benim yakın akrabamdır, onu yüzüstü bırakamam. Madem buradan gitmesini istiyorsunuz, pek l , o zaman ben de onu yalnız bırakmamak için annemle birlikte gitmek zorunda kalacağım.”

Margosyan Hanım, meselenin büyüdüğünü gördü. Sofi konağın olmazsa olmazıyd . Özellikle kendisi, onsu  yapamazdı. Ne olacaktı  imdi?

“Pekâlâ, madem öyle, bir d   neyim,” dedi.

Ve hemen Doktor’un yanına gitti.

“Evladım,” dedi, “Sofi, Hampig’i yalnız bırakmak istemiyor, onunla birlikte kendisi ve annesi de kalkıp gidecekler. Nasıl yapalım?”

Genç adam, karanlık, deli bak  larını annesine dikti. İhtiras ve gurur, içinde anlık bir cenge tutu tu. Evet! Bir zamanlar kölesi yaptığı o kızın, doruklara ulaşan kibriyle kendisini küçümseyerek öldüresiye ezdiğini artık bu kez hissediyordu. Birden, gururuna yenik d   p fevri bir hareketle, “Bırak onlar da gitsin, hepsi de gitsinler.  a ılacak şey, başka hizmetçi mi yok?” diye sordu annesine dönerek.

“Niçin olmasın, evladım?”

Sonra sessizlik hâkim oldu. Doktor, sinirli, büyük adımlarla, bıyıklarını tela  içinde burarak dört dönüyordu. Margosyan Hanım, oğlunun bu buhranına yanlış bir yorum getirdi.

“Doktor,” dedi, “ unlar için niye bu kadar üzülüyorsun? Şimdi gider, hepsine yol veririm, olur biter.”

Ve d  arı çıkmaya hazırlandı ama Gosdanyan’ın yeti tirmesi, annesinin karşısına dikildi.

“Anne,” dedi tarifsiz bir heyecanla titreyen tok bir sesle, “mesele bunlara yol vermek değil. Sen Sofi’ye alışıksın, onsuz yapamazsın. Annesi de çalışkan kadın, göndermesek daha iyi olur sanki? Zavallılar, fakirler de... Dışarıda ne yapar, ne ederler...”

Hanım, oğlunun aniden çark etmesine şaşırdı:

“Göndermeyeyim mi o zaman?”

“Yok, ne gerek var, onlardan iyisini mi bulacağız?”

“Peki, ya oğlan?”

“Oğlan mı?” dedi Arşag anlamamış gibi annesine bakarak.

“Hampig.”

“Hampig? Ha! O, fazlalık ama ne yapalım, diğerlerinin hatırı için...”

Ancak Amira’nın torununun ıstırapı bununla yeni bir ivme kazandı. Sofi’den yediği bu aşağılayıcı tokat şehvi arzularını ateşledi. Demek artık bu kızın nezdinde ne amiralığın ne görgülü bir soylu gibi görünmenin ne de eski aşklarının önemi vardı. Bir çamaşırcının kızı, öyle rastgele bir dangalağı namlı bir Amira’nın torununa tercih etmek cüretini gösterebiliyordu. Arşag, gizli ıstıraplar içinde kıvranıyordu. Önceki kolay zaferini anımsayarak kendini oyalamak ve avutmak istedi. Bunlar, arzularını daha da alevlendirdi. Bu acı veren kıskaçtan kendisini kurtarmak için saçma sapan çareler düşündü ama onları hayata geçireceği an iradesini yitirdi. Çektiği eziyetin şiddetiyle birkaç kez, tek seferde her şeyi bitirmek için hepsini birden konaktan dışarı atmaya karar verdi. Ama Sofi’nin gurur dolu büyüleyici tek bir bakışı her seferinde onu durdurdu ve bunu yapmasına engel oldu. Başka bir sefer, bütün gemileri yakıp o merhametsiz kızın eteğine yapışmak, ağlamak, yalvarmak,

nedamet getirmek, alçaklığını, rezilliğini ve ne pahasına olursa olsun her şeyi telafiye hazır olduğunu itiraf etmeyi düşündü. Kendi kafasında böyle yürek paralayıcı sahneler kurdu. Sofi, kâh pişmanlık duyan âşığının yakarmalarına dayanamayıp kendisi de onun ayaklarına kapanıyor, kâh amansız ve acımasız bir tavırla ona sırtını dönüyordu. Amira'nın torunu, bazen bu aşağılayıcı darbeyle yere yığılıp can veriyor, bazen de ayağa sıçrayıp kızı kudurmuşçasına boğuyordu.

Parisli kızın varlığı, durumun daha da ağırlaşmasına yol açtı. Zevzek Fransız'ı, onun cıvık ve kırıtkan hareketlerini, satın alınmış ve sahte ilgisini, gitgide artan kaprislerini çekilmez bulmaya başladı. Üstüne üstlük Paris'ten özel olarak getirilen o kızın yüzüne gülmesi, onun şımarıklıklarını hoş karşılaması ve kendi ruh halini ona belli etmemeye çalışması gerekiyordu.

İşlediği cürmün büyüklüğünü, ruhuna yuva kurmuş kokuşmuşluğu şimdi açık bir biçimde görüyordu. Ve o güne kadar yabancı olduğu, derin tadını kavramadan sadece keyfini sürdüğü ve şimdi yakıcı özlemiyle varlığını kavuran soylu, temiz, bakir sevgilere doğru bir temayül doğuyordu içinde.

İlk zaferinin ve verilen ciddi mücadeledeki üstünlüğünün bilinciyle güçlenen Sofi, sağlam adımlarla ilerlemeye devam etti.

Sofi, başlarda, Arşag ve âşığı Paris'ten ilk geldiklerinde sofraya oturmuyordu. Daha sonra Hanım, kendilerine eşlik için onu davet etmiş, o da buna icabet etmişti. Ve günün birinde kız, yeniden, Amira sofrasına oturamaz oldu.

Doktor, annesine bunun sebebini sordu, annesi de Sofi'ye. Sofi, sağlık sorunundan ötürü hafif şeylerle bes-

lenmesi gerektiğinden yalnız yemenin kendisi için daha uygun olduğunu belirtti.

Ancak Doktor, sonradan genç kızın hep Hampig'le, onun odasında baş başa yemek yediğini fark etti.

Öfkelenen genç, annesine patladı.

“Şu kızın yaptığı yakışık alıyor mu, anne?” diye bağırdı.

“Evladım, hastayım diyor. Sizin yediğiniz yemeklerden yemem diyor,” diye cevap verdi annesi, oğlunun bu kadar titizlenmesine hayret ederek. “Nene gerek, evladım, neredede isterse yesin. Daha iyi, sofrada biz bize oluruz.”

“İyi de o adamla birlikte yemek yiyor,” diye devam etti Arşag. “Ne demek? Evin içinde böyle şey yakışık alır mı?”

“Akrabamdır diyor, ne yapalım?”

“Yok! Olmaz! İstemem!” diye gürlüyordu Amira'nın torunu ayaklarıyla kudurmuşçasına tepinerek. “Namusumuz var, Amira'nın namusu var. İnsanlar ne der? Hem sen nasıl müsaade ediyorsun böyle bir şeye, anne?” diye bağırdı ağız açık kendisine bakan annesine.

“Ne yapayım, evladım? Ne yapmamı istiyorsun?”

“Ne mi yapacaksın? Hepsini birden kapı dışarı et, olsun bitsin. Namusumuzla oynuyorlar. Kov *canım*, kov! Bunlar bizim neyimiz oluyor, ne bekliyoruz bunlardan? Mergeryan'ın getirdiği hediyeler hepsi, gelsin, alsın götürsün.”

Ve hiddetle dışarı çıkıp kendisini odasına kapattı.

Bu patlamadan sarsılan annesi, Sofi'yi, annesini ve oğlanı evden nasıl uzaklaştıracığını düşünmeye başladı. Bu konu hakkında kafa yorarken Arşag yeniden odaya girdi. Sessizlik içinde, odayı bir aşağı bir yukarı adımlıyordu.

“Anne,” dedi birdenbire kadının karşısına dikilerek, “düşünüyorum da bunlar zavallı insanlar, buradan çıkarırsak aç kalırlar. Gel kovma, olmaz mı? Yazıktır.”

“Yaşa sen, benim iyi yürekli evladım,” dedi Hanım, soylu oğlunu öperek.

İhtirasın ve öfkenin kırbaçlamasıyla Amira’nın torunu, birkaç günde bir böyle sahneler tasarladı. Bütün çabalarına rağmen bunalımlı, heyecanlı ve endişeli hali, ona yakın ilgi göstermeye başlayan Parislinin gözünden kaçmadı. O da ayrı bir eziyet oldu.

Yüzlerce liraya mal olan o kızı Paris’ten kendisiyle birlikte getirdiğine pişmandı şimdi.

Ama en çok da balıkçının oğlunun varlığı, fırtınalı ruhu için bitmek bilmez bir işkence halini almıştı. Birkaç kez onu yakasından tutup konaktan dışarı atmaya niyetlense de, bunu yapacak dirayeti son anda kendinde bulamadı. Delikanlının gizli bir tehdit içeren, hafızasını uzun süre ısrarla zorlamasına rağmen çıkaramadığı bakışları, sebebini anlayamadığı bir şekilde dehşet içinde bırakıyordu onu.

Karşılaştıkları zamanlarda, bir hançer gibi içine saplanan intikam dolu bakışlarından kaçacak yer arıyordu.

Şaşırmış ve kendini kaybetmiş bir halde, parayı su gibi harcayarak ve birbiri ardından mülkleri satarak Parisliyle birlikte çılgınca gününü gün etmeye başladı. Bütün mülkler bitip Margos Amira’nın tarihi konağı da dahil ne var ne yok satıldığında oğluyla temelli Paris’e gitmeyi kendince kararlaştıran Margosyan Hanım’ı her şeyin birer birer elden çıkarılması artık tasalandırmıyordu. *Arevmudk*’un, Doktor Margosyan’ın ünlü Fransız tıp doktoru Froissart’ın kızıyla İstanbul’a dönüşü vesilesiyle yazdığı gibi “Ermeni bilim dünyasının bu gurur kaynağı”nın, üniversite ve profesörlerin mabedinde yapacak çok işi vardı.

Hatta, bu uzak ve baş döndürücü amaç gerçekleştiren diye her şeyi bir an önce bitirip tüketmek, Margos Ami-

ra'nın hatıralarını küle çevirmek için özel bir çaba harcınıyordu adeta. Çoğu kez annesi, Doktor'un sinirden titrediğinden habersiz, bu yeni planı etraflıca konuşmak için gizlice evladının odasına gidiyordu.

"Evet anne," "Olur anne," "Pekâlâ anne," "Neden olmasın anne," "Tabii anne," şeklinde müphem ve kısa cevaplarla bu çekilmez anneyi başından savıyordu Arşag. Margosyan Hanım, bir çocuk gibi sevinçli, sis bürümüş gözlerinin önünde sanki şimdiden hareketlenmeye, kımıldayıp sıçramaya, dans etmeye başlayan "uzaktaki üniversitelerin ve profesörlerin" suretlerine yapayalnız gülümsemek üzere odadan çıkıyordu.

Öte yanda Hampig ile Sofi'nin sıcak birlikteliği kendi halinde sürüp gidiyordu. Kızın her gün sadakatini ve içtenliğini ispat etmesi, sevgi gösterilerinde bulunması, genç adamı yüreklendiriyor ve son şüphelerini de alıp götürüyordu. İçten içe hayata gülen gözlerle bakıyor, yakın gelecekle ilgili, Amira'nın o kokuşmuş ve boğucu dairesinin dışında kurulacak sıcak bir yuvanın devamlılığını ve mutluluğunu temin eden, aynı telden çalan iki kalbin daimi birlikteliğini taçlandıran güzel planlar kurmaya başlıyordu.

Hampig'in kalbinin derinliklerindeki en gizli arzularını artık hiç çekinmeden dışa vuran saf, içten, fedakârca patlamaları, zaman zaman Sofi'nin şiddetli bir vicdan azabı duymasına yol açıyor ve günahkâr düşüncelerini aniden baltalıyordu.

Hampig, tüm açık yürekliliği ve samimiyetiyle, güzel sözler ve inandırıcı bir vurguyla, amira konağındaki hayatın zenginlik ve debdebesinin yıkıcı etkisini kızın aklından silmek, mütevazı, sade, huzurlu bir hayat sürerek mutlu olunabileceği fikrine onu alıstırmak istiyordu.

Ve neredeyse her gün, dertli ve hüznü bir vurguyla, kıza yaptığı çağrışı tekrarlayıp duruyordu.

“Gidelim, uzaklaşalım buradan Sofi. Daha ne duruyoruz?”

“Biraz daha, biraz daha sabret,” diye cevap veriyordu kız.

Amma velakin, gizli ve günahkâr niyetlerine rağmen gençten, onun samimi ve dokunaklı konuşmasından, güzelce ifade ettiğı mantıklı fikirlerden etkileniyordu. Evet, asıl mutluluğı bu fikirlerin gerçekleşmesinde görüyordu. Evvelce onu reddedişinin feci sonuçlarından ders almıştı. Şimdi, geçmiştekine benzer bir davranış, kendisine muhtemelen çok daha pahalıya patlardı. Amira'nın torunuyla yaşadığı başına buyruk, şehvet dolu hayatı yeniden hatırlamak, zaman zaman tiksinti duymasına yol açıyordu. Sinsi ve hastalıklı bir karakter, bütün korkutucu çıplaklığıyla orada karşısına dikilmişti.

Kandırmanın bütün incelikleri, cürmün bütün ayrıntıları, bir film şeridi gibi, müthiş bir hızla zihninde belirliyordu. Özellikle son sahneyi hatırlıyordu. O canavar yol açtığı felaket yetmezmiş gibi aldatılmış, işkence çekmiş kızın gözyaşlarına kayıtsız kalarak köpeklik etmiş, onu kovmuştu. Ve şimdi Sofi, bütün bu olanlardan sonra, onun soluğunun zehirleyici sarhoşluğunu tatmak, yeniden o kollara atılmak istiyordu. Ve o oradaydı işte, dizginlenemez arzularıyla, sefahat bataklığından sürüklenmiş bir fahişeyle kucak kucağı, soluk soluğı, aşağılık ve utanmaz, karşısında dikiliyordu.

Zavallı kız tarumar olmuş ruhuna dinginlik veren bu nöbetlerde sessiz pişmanlık gözyaşları dökerek yeniden Hampig'in kucağına atılıyordu.

“Affet! Affet beni, Hampig!” diye haykırıyordu. “Ben sana layık değilim. Oh! Hayır, hayır, layık değilim.”

Oğlan, onun ruhundaki ıstırabı anlamayarak itiraz ediyor, kulağına yüreklendirici sözler fısıldayıp avutmaya çalışıyordu. “Hayır, hayır, layık değilim sana,” diye yeniden hıçkırıyordu Sofi.

Ancak, gence karşı davranışlarının içtenliği, onun zihnindeki son şüphe bulutlarını da dağıttı. Hampig, Sofi’nin evdekilere karşı davranışlarındaki hissedilir soğukluğu kolaylıkla fark etti. Üstelik son kertede onların sofrasına tamah etmeyip yemeğini kendisiyle birlikte baş başa yeme kararını ailëye karşı baştan aşağı küçümseyici, kibirli bir hareket olarak gördü. Nihayet kavuşacakları günün pek yakın olduğuna delalet eden bu durum ruhunu bir mutluluk nöbetiyle sarstı. Akşam alacakaranlıklarında, Amira’nın bahçesinin sık yapraklı ağaçlarının gölgesi altındaki gezintileri o kadar ihtiyatsız ve aleni hale geldi ki, Gülüg Hanım kızını hafifçe uyarmayı gerekli gördü. Sofi, kaçamak yanıtlar verip geçiştirdi. Ve böylece bu samimiyet kaldığı yerden devam etti.

Cesareti yerine gelen Hampig, o evden bir an önce uzaklaşmak konusunda daha ısrarcı davranmaya başladı. Artık neredeyse tüm konuşmaları bu mesele üzerineydi.

Hampig, mutluluk vaat eden planlarını anlattı kıza. Heves dolu ve azimli bir şekilde para kazanmak ve bir mevki edinmek için tekrar ticarete atılacaktı. Sonra evlenip sıcak, sevgiyle dolup taşan, doğacak miniklerle beraber yalnızca mutluluğun hüküm süreceği bir yuva kuracak ve tozpembe bir hayata yelken açacaklardı. Ne hoş bir hayal!

Sofi’nin çalkantılı ruhu, yavaş yavaş, gelecek o güzel günlerin büyüüne kapıldı.

Öteki patırtılı hayata duyduğu tiksinti giderek arttı ve hatta Doktor'a karşı bu bilinçli tavrının, esasen, onu tahrik edip aşkını alevlendirmek için değil, yalnızca ondan sonsuza dek nefret etmek için olduğunu düşündü. Nefret etmek. Garip çınlamadığına ve en gizli duygularını yansıttığına inanmak istercesine, bu sözcüğü kendi kendine birkaç kez yüksek sesle tekrarladı.

"Evet! Nefret ediyorum! Nefret ediyorum! Nefret!" diye kelimeyi tekrarlayarak kendini onun ifade ettiği hissi sahiplenmeye zorladı.

Sonra günün birinde ansızın, Hampig'in yalvarışları karşısında dize geldi.

"Gidelim, uzaklaşalım şuradan," dedi. "Artık yeter, usandım." Delikanlı sevinçten kızın boynuna sarıldı. Şafak saydığı gün sonunda gelmişti.

Ve sakın bir şekilde o korkunç yerden dışarı çıkmanın yollarını düşündüler. Hampig o günden tezi yok bir iş bulmak için kolları sıvayacaktı.

Yeniden ticarete atılmak için sabık çorbacısına ya da tanıdığı diğer tüccarlara başvuracaktı. Bunu herkesten, Gülüg Hanım'dan bile saklı tuttular. Amira'nın kızı ve torununu şaşkına çevirmek için, her şeyi hazır ettikten sonra aniden gitmeyi kararlaştırdılar.

Hampig, tasarladığı başvurularda bulunmak için her gün çarşıya gidiyor, akşam mutlaka ümitli bir haberle dönüyor ve Sofi bir çocuk gibi mutlulukla dolup taşıyordu.

O sıralarda birden, evin içinde önemli bir şey oldu. Bir sabah Margosyan Hanım, Doktor ve Matmazel Amélie Froissart, aceleyle bir arabaya binip gittiler.

Ve akşamleyin anne ve oğlu döndüğünde, yanlarında Matmazel Amélie yoktu.

Fransız'a ne olduğunu kimse anlayamadı. Birkaç gün sonra Hanım, Sofi'ye Doktor Froissart'ın, kızını hemen yanına çağırdığını ve bu yüzden onu bir an önce yolcu etmek zorunda kaldıklarını söyledi. Ve yaygaracı Parislinin uzaklaşmasıyla birlikte konak yeniden eski dinginliğine kavuştu.

Sofi'den başka kimse Doktor'un gözlerinde beliren o tuhaf parıltıyı fark etmedi. Azgın, bastırılmış bir arzu ateşiydi bu, sessizce, için için çatırdıyor, tutuşuyor, yanıyor. Sofi bunu gördü, anladı.

Beri yanda Hampig ise en nihayet tattığını sandığı mutluluğa kendisini kaptırmış, planını gerçekleştirmek için koşturup duruyordu. Matmazel Amélie'nin uzaklaşması, dikkatini bile çekmedi. "Güle güle!" dedi arkasından yalancıkta.

Ve sonunda, bir akşam, coşku içinde Sofi'ye önemli bir ticarethanede oldukça tatmin edici bir iş bulunduğunu, birkaç gün içinde işe başlayacağını ve yeni bir eve yerleşme masraflarını karşılamak için de eline para geçtiğini müjdeledi. Üstelik ertesi günden tezi yok o belalı konağı sonsuza değin terk edip uzaklaşabileceklerdi.

Sofi ne zamandır sabırsızlıkla beklediği bu haberi katıksız bir sevinçle karşıladı.

İş bulunduğunu Gülüg Hanım'a bildirdiler. Zavallı kadın sevinç gözyaşları döktü. Sırayla bir kızı, bir oğlanı öptü, diz çöküp kollarını açarak birkaç dua okudu, Tanrı'ya ve gökteki bütün azizlere şükürlerini sundu. Kurtuluşlarını müjdeleyen çan sesini duyar gibiydi.

Şimdi önlerinde tüm düzlüğüyle uzanan o beyaz ve parlak yol üzerindeki son engeller de yıkılmış, ortadan kalkmıştı.

Sofi'nin, ertesi gün, Hanım'a acilen gitmeleri gerektiğini söyleyip onunla ve de Doktor'la vedalaşmasına karar verdiler. Hanım'ın zorlamaları karşısında asla yumuşamayacak, geri adım atmayacaktı.

Keza, Hanım ona herhangi bir mükâfat vermeye kalkışırsa bunu kabul etmeyecekti. Sofi'ye tahsis edilmiş, acı hatıraları canlandıran bütün eşyalar da orada bırakılacaktı.

Ertesi gün Hampig, her şeyi hallettikten sonra Sofi ile Gülüg Hanım'ı almak için konağa dönecekti.

Tumig'in oğlu, hayatının ilk mutlu gününü yaşıyordu.

Sabah Sofi'yi öptükten ve ondan sıcak bir karşılık aldıktan sonra son hazırlıklara bakmaya gitti.

Baharın son ısıltılarıyla dolu berrak bir gündü. Anlaşılan tabiat da onun mutluluğuna eşlik ediyordu.

Yoğun bir sevinç duyuyor ve ilk günden beri bitmek bilmez bir eziyet çektiğine inanmak istemiyordu. Her şey olağan, huzurlu seyrini izlemişti sanki.

Ve Amira'nın o gösterişli ve kibirli torununa karşı ne büyük bir zafer kazanmış, kendisine yaptığı bütün kötülüklerin intikamını nasıl da almıştı.

Hampig yoldayken ya da sağda solda durduğunda, geçmiş olaylar, çocukluğunun ufak tefek, çoktan unutulmuş önemsiz ayrıntıları ve bilhassa aşk macerasından bazı bölümler istemeden gözünün önüne geliyordu.

Mektubun korkunç hikâyesi ısrarla zihnine üşüştüğçe kemiklerinden aşağı soğuk bir ürperti indiğini hissediyordu; nefes nefese titrerken kendini kaybetmemek için hemen şimdiki mutluluğuna tutunuyordu. Peki, geceleri saatlerce o lanet olası konağın altında beklemesine ne demeli... Öldürücü darbeyi indiren o öpücük sanki hâlâ orada, uğursuz bir işaret gibi pencerede asılı duruyordu.

Sonra, anne ve babasının hayalleri birbiri ardı sıra gözünün önünden geçiyordu. Ah, neredeydi o zavallılar? Sefalet, birer sille indirip bu âlemden alıp götürmüştü onları. En çok da annesi, zavallı birtanecik annesi. Onu Hampig'in derdi öldürmüştü.

Hampig şimdi onların acılı yüzünü karşısında görmek, gecikmiş mutluluğunun aydınlığından, sevincinden payını aldıklarını bilmek istiyordu.

Dramın son perdesinde kendisi vardı. Dağ bayır, deniz kenarı demeden, paçavralar içinde yalınayak ve yabanıl gezerek, balıkçıların tabağından yiyip kahvehane sıraları altında köpeklerle koyun koyuna uyuyarak geçirdiği avare hayat. Bu hayattan keyif almış, onun içine çekilmişti.

Derken birden, sihirli ve kurtarıcı bir el ona uzanmıştı, ufak bir hareketiyle Hampig'i mutsuzluk cehennemine atmış olan da bu eldi. Ama şimdi, Hampig kendisini, Sofi'nin sevgisinin samimiyetinden bir an bile şüphelendiği için acımasızca suçluyordu.

“Bekleyelim,” demişti kız. “Daha zamanı değil.”

Ve işte sonunda o mutlu an gelip çatmıştı.

O kız, sonunda sadece ve sadece kendisinin olacaktı. Artık Sofi'yi hiç olmadığı kadar delice sevecekti.

Vaktiyle ona yazdığı mektubu her şeyiyle, noktası noktasına hayata geçirecek, sevgisinin bu uzun soluklu ifadesi ve sarsılmaz ispatıyla onu hayran bırakıp şaşırtacaktı.

“Doktor! Doktor!.. Zavallı adam, gel de al bakalım şimdi Sofi'yi elimden.”

Pera'ya çıktı, oradan paketlerle yüklü, ter içinde, bir an önce eve dönmenin telaşıyla İstanbul'a geçti.

İlk sürprizini yapmak için Sofi'ye birkaç parça kıyafet aldı. Hampig paketleri emin bir yere koyduktan sonra,

mümkünse aynı akşam taşınma işini bitirmek üzere konağa döndüğünde bütün çabalarına rağmen akşam olmuş, güneş batmak üzereydi.

Gitmeye hazır olup olmadığını sormak için hemen Sofi'nin odasına çıktı. Sofi orada değildi. Delikanlı onu Hanım'ın yanında bulma ümidiyle salona gitti. Salon boştu.

Hampig, aşağı indi, birkaç odayı kolaçan etti.

Odalardan birinde, eşyalarını toparlayan Gülüg Hanım'ı gördü.

"Sofi nerede?"

"Bilmem evladım, Hanım'ın yanında olmasın?"

"Yok."

Kendi kendine, "Şaşılacak şey," diye mırıldandı oğlan. Kendini mutfakta buldu.

İhtiyar aşçı iki büklüm çalışıyordu.

"Sofi'yi gördün mü?" diye sordu.

Yaşlı kadın doğruldu.

"He yavrum," dedi ihtiyar. "Bahçede olmalı."

Hampig soluklandı, bahçeye açılan mutfak kapısını itti ve birkaç taş basamaktan aşağı indi.

Çoğu akşam Sofi'yle bahçede geziyorlardı. Anlaşılan, orada kendisini bekliyordu.

Hızla dört bir yana, ağaçların dibine baktı. Birkaç tarhi ayaklarıyla çiğneyerek sağa sola bakındı.

Giderek kalbi sıkışıyordu.

"Nerede olabilir?" diye mırıldandı kendi kendine.

Bahçenin bir köşesinde, duvara bitişik, eskiden kalma, köhne, metruk bir bahçıvan kulübesi vardı.

Gizemli bir gücün etkisindeki Hampig oraya doğru süzüldü, aralık kapıyı itti ve henüz iki adım atmışken durdu, adeta taş kesildi.

Köşede, geniş ve alçak bir koltuğun üzerinde Sofi, se-reserpe uzanarak kollarını Doktor Margosyan'ın boynuna dolamıştı, çenesini kızın entarisinin açık yırtmacından içeri daldıran Amira'nın torunu, kendinden geçmiş bir halde çılgın bir arzuyu doyurmakla meşguldü.

Hampig bir an, yalnızca bir an bu manzarayı izledi. Sonra usulca dışarı çıktı. Sokağa bakan bahçe kapısını açtı ve gitti.

Başı önde, sessiz bir yolcu gibi H...köy'ün sokaklarından geçti, dağa çıktı.

Baharın son deminde güneş görkemli bir şekilde batarken tabiatın rengârenk güzelliğini seyre durdu. Hava-da mavimsi, huzur dolu, mutlu bir şeyler kıpırdanıyordu. Ardı ardına sıralanmış tepeler, narin bir sis perdesi arasın-da engin bir dalga halinde uzanıyordu.

Deniz ördekleri, nizamsız uçuşlarla derede son kez yıka-nıyordu. Tatlı, baş döndüren bir koku Hampig'in burun deliklerini kımıldattı.

“Oh!” diye iç geçirdi oğlan. “Ne güzel!”

Ardından, vahşi bir şekilde aşağıya yuvarlanarak aldat-mak nedir bilmeyen, en küçük köşesine kadar bakir olan biricik şeye, tabiatın bağrına koştu.

Kışın başlarında bir sabah, ihtiyar balıkçı ve Ğazar, is-kelenin yakınındaki kayıklarının içinde ağlarını çekmekle meşguldü. Av bereketli, balıkçılar sevinçliydi.

Ansızın yalınayak başı kabak, vücudu paçavralarla kap-lı biri kayığın içine atladı.

Balıkçılar başlarını kaldırıp hayretle haykırdı.

“Dzo Hampig!”

“Çekelim,” dedi oğlan kollarıyla ağa asılarak.

“Dzo, Meryem Ana’ya ne oldu?” diye sordu Ėazar alaycı bir şekilde.

Hampig, anlamadan balıkçıya baktı.

“Hani bir gün gelip seni buradan götüren biri vardı ya, o Meryem Ana,” diye açıkladı Ėazar.

“Öldü!” dedi Hampig sakince.

“Allah rahmet eylesin,” diye mırıldandı ihtiyar balıkçı cenaze merasimindeymiş gibi.

Ve üçü birden ağı çekmeye başladı.

SON

Ամիրանըն ՔՈԳՈ

Ամիրային աղջիկը

Երուանդ Սրմաքեշխանլեան

վեպ

Թրքերէն

(հայերէնէ) թարգմանող
Թոմաս Թէրզեան

Ապրիլ 2018, Ստանպուլ

Amira'nın Kızı

The Daughter of Amira

Yerouant Srmakeshkhanlian

novel

Turkish

translator (from Armenian)
Tomas Terziyan

April 2018, Istanbul

“Sonra bizim Nekdar’a sordum, o da Fulyane’nin başını *hekimlerin* yaktığını söyledi.”

“Boş laf,” dedi Mergeryan. “Fulyane’nin öleceği varmış ölmüş. O aptalların sözüne ne önem veriyorsun. Onlar doktoru, *hekim*, *tabibi* ne bilir? Bak, Doktor Katipyan’ı parmakla gösteriyorlar. Padişahın, paşaların huzuruna çıkıyor, nabızlarına bakıyor. Hangi *zanaatta* bu *marifet* var, ha? Evladın yarın öbür gün büyüyüp öyle meşhur bir doktor olsa, el üstünde tutulsa, hoşuna gitmez mi? Dağ gibi Doktor Margosyan diye dünya âleme adını duyursa, *yağ* bağlamaz mısın Hanım.”

Mergeryan’ın doktorluk mesleğine düzdüğü bu methiyeler, Margosyan Hanım’ın son kararsızlığını bertaraf etti. Gözleri ihtişamın verdiği gururla parlıyordu.

“Demek padişahın huzuruna da çıkabilir” diye kendi kendine söylendi mest olmuş halde.

“Tabii ya! Tanınmış bir doktor olduktan sonra... Bir bakmışsın *sultanlardan* biri hastalanmış, padişah Doktor Margosyan’a bir yaver göndermiş. O da kalkıp saraya gitmiş. İşte bu kadar! Padişahın hekimi oldu bile. Günün birinde de Allah kısmet ederse *hekimbaşısı*...”

“*Hekimbaşısı!*” dedi Margosyan Hanım, hülyalar içinde.

